

Р. Й. КЕРСТА

**УКРАЇНСЬКА
АНТРОПОНІМІЯ
XVI ст.
ЧОЛОВІЧІ
ІМЕНУВАННЯ**

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні

Р. Й. КЕРСТА

УКРАЇНСЬКА
АНТРОПОНІМІЯ
XVI ст.
ЧОЛОВІЧІ
ІМЕНУВАННЯ

КИЇВ НАУКОВА ДУМКА 1984

В монографіях исследуется историческая антропонимия XVI в. всех этнических земель Украины в неразрывной связи с соответствующими явлениями антропонимии других восточнославянских языков, анализируются способы идентификации личности в административно-юридических документах XVI в., фонетические особенности и словообразовательные типы личных имен. В работе использованы архивные материалы, материалы картотеки Словаря украинского языка XVI - первой половины XVII в., издания памятников письменности.

Для исследователей - филологов, историков, этнографов; всех, кто интересуется историей собственных имен людей.

У монографії досліджується історична антропонімія XVI ст. усіх етнічних земель України у нерозривному зв'язку з відповідними явищами антропонімії інших східнослов'янських мов, аналізуються способи ідентифікації особи в адміністративно-юридичних документах XVI ст., фонетичні особливості і словотвірні типи власних імен. У праці використані архівні матеріали, матеріали картотеки Словника української мови XVI - першої половини XVII ст., публікації пам'яток письменства.

Для дослідників - філологів, істориків, етнографів; всіх, хто цікавиться історією власних імен людей.

В і д п о в і д а л ь н и й р е д а к т о р Л.Л.Гумецька

Р е ц е н з е н т и Д.Г.Гринчишин, І.Й.Ощипко

Редакція мовознавства

Власні особові назви як своєрідна частина лексичного складу мови є цінним джерелом для різноманітних лінгвістичних студій. Особливо велике їх значення для вивчення мови минулих епох, зокрема її лексичного складу, оскільки в антропонімії збереглися рідкісні, іноді навіть забуті слова або давні значення слів. Антропоніми, засвідчені пам'ятками письменства, нерідко служать основою для хронологізації окремих мовних фактів, дозволяють вносити корективи у метрику слова. Вони також становлять основу у вивченні питань історичного словотвору, історичної діалектології, матеріалом для дослідження іномовної лексики, міжмовних контактів. Вивчення власних особових назв важливе не тільки для сучасного мовознавства, але й для ряду інших гуманітарних наук. В антропонімії знайшли відбиття різні сторони історії народу: соціальна і політична структура суспільства, побут, заняття, виробництво, звичай і світогляд, міграційні процеси, топографічні особливості місцевості, її рослинний і тваринний світ і т.д. [8, 47]¹. У цьому плані антропонімія є скарбницею історико-культурної спадщини, предметом спеціального вивчення загальної історії народу. Відапелятивні особові назви часто відображають народну мудрість, незвичайну здатність узагальнити в одному слові найбільш типове у людині. В антропонімах яскраво проявляється характер, дотепність їх творців, той самий "творчий дух народу, який у більш яasnих і чітких формах відображений у піснях, прислів'ях і приказках" [108, 27]. У цьому відношенні антропоніми представляють певний інтерес для етнографів. Значенням антропонімії як для мовознавства, так і для гуманітарних наук взагалі, зумовлене посилене вивчення в останні десятиріччя цієї галузі мовознавства.

Вивчення антропонімії на сучасному етапі полигає у з'ясування таких основних проблем, як співвідношення власних і загальних назв, шляхи формування антропонімічної системи мови, словотвірна структура і семантика власних особових назв, створення антропонімічних словників і атласів. Поряд з названими проблемами існує

¹ Перша цифра в дужках вказує на номер роботи, названої у списку використаної літератури, наступні (після коми) - на сторінку.

ряд питань східнослов'янської антропоніміки, які не знайшли ще ґрунтового і всебічного вивчення. Це, зокрема, питання про способи ідентифікації особи в адміністративно-юридичних документах і пов'язане з ним – про шляхи формування сучасних прізвищ, про структуру і семантику давніх композитних імен, про адаптацію християнських імен на східнослов'янському мовному ґрунті, антропонімічну термінологію. На необхідність ґрунтового і всебічного вивчення цих питань вказували В.А.Никонов [44], П.П.Чучка [98], М.Л.Худаш [89]. Їх успішне вирішення значною мірою залежить від стану розвитку сучасної та історичної антропонімії.

У вивченні української антропонімії є чималі успіхи. Окремі праці присвячені теоретичним питанням становлення української антропонімічної системи, словотворові сучасних українських імен і прізвищ, ономастичній термінології, структурним типам антропонімів.

Словотвірна структура особових назв, засвідчених пам'ятками української мови XIV–XV ст., розглядається в роботі Л.Л.Гумецької "Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст." (розділ "Власні імена людей") [18]². Увагу дослідниці привертала також давні слов'янські власні назви з формантом *-ят* [17; 19]. Особовим назвам-композиціям середини XVII ст. присвячені праці М.Л.Худаша [91; 92; 93]. У монографії "З історії української антропонімії" [89], побудованій на величезному фактичному матеріалі пам'яток письменства широкого діахронного аспекту, дослідник багато уваги приділяє характеристиці способів ідентифікації особи в адміністративно-юридичних документах, класифікації іменувань, християнським і дохристиянським іменам, джерелам формування сучасних українських прізвищ та ін. Висвітлення питань історичної антропонімії, обмеженої хронологічно і територіально, міститься у статтях і кандидатських дисертаціях І.Д.Сухомліна [71; 72], О.Д.Неділько [41; 42]. Українська антропонімія окремих пам'яток письменства XVII ст. аналізується у працях С.П.Бевзенка [4], А.М.Залеського [22], В.Ю.Франчук [86]. Сучасні прізвища, імена і прізвиська Закарпаття досліджені П.П.Чучкою. У його працях з'ясовується ряд теоретичних проблем, зокрема проблема місця і специфіки антропонімічної лексики у словниковому складі мови. Багато уваги приділяє автор з'ясуванню зв'язку антропонімії

² Критичний огляд літератури з української антропонімії див. [39; 98; 89].

з етнічною історією досліджуваної території. Цінність праць П.П.Чучки в тому, що в них використовується і сучасний фактичний матеріал, давні пам'ятки письменства, які стосуються території Закарпаття.

Сучасним українським прізвищам присвячені дослідження Ю.К.Редька [57-59]. Словотвірна структура українських власних імен розглядається у працях І.І.Ковалика [29], М.К.Лук'янчика [37], Г.Ф.Шила [106], у дисертації Л.В.Кракалії [31]. Для дослідників слов'янської антропонімії, у тому числі і української, особливий інтерес представляє монографія І.М.Желєзняк про давньосербські особові назви [21]. Окремим структурним типам українських прізвищ присвячені ґрунтовні статті В.В.Німчука [50], О.Б.Ткаченка [74].

Монографічні дослідження з української антропонімії, окремі наукові розвідки, матеріали наукових конференцій не тільки містять у собі аргументовані висновки і цікаві спостереження, але й вводять у науковий обіг великий фактичний матеріал пам'яток письменства і сучасних діалектів. І все ж необхідно відзначити, що українська антропонімія досліджується ще нерівномірно. Не в однаковій мірі досліджені різні типи антропонімів, територія їх поширення у різні історичні періоди. Поза увагов дослідників залишилися давні антропоніми, які збереглися тільки в географічних назвах, хоч їх зіставне вивчення на широкому слов'янському матеріалі може дати цікавий матеріал не лише для лінгвістичних висновків, але й для з'ясування такої важливої наукової проблеми, як проблема прабатьківщини слов'ян.

Не було предметом спеціального вивчення багатство української антропонімії XVI ст., зокрема християнські імена, їх адаптація у староукраїнській мові, хоча антропонімічне багатство XVII ст., як, зрештою, і пізнішого часу, може служити об'єктом не одного монографічного дослідження.

Нам видається доцільним вивчення історичної антропонімії в межах окремих синхронних зрізів. Такий підхід дасть можливість найбільш повно використати фактичний матеріал пам'яток письменства і ґрунтовніше висвітлити різні сторони досліджуваного питання, що згодом може служити підставою для створення великих узагальнюючих праць з української історичної антропонімії. Такий метод вивчення того чи іншого явища відповідає загальновідомій тезі В.І.Леніна про необхідність "...дивитись на кожне питання з точки зору того, як певне явище в історії виникло, які головні ета-

пи в своєму розвитку це явище проходило, і з точки зору цього його розвитку дивитись, чим дана річ стала тепер" [1, 63].

Дослідження українських власних особових назв XVI ст. є актуальним у зв'язку із всестороннім поглибленим вивченням українською радянською лінгвістичною наукою різних аспектів історії і сучасного стану української мови.

Вивчення української антропонімії XVI ст. і наступне зіставлення його результатів з наявними результатами досліджень, що стосуються української антропонімії XIV-XV і XVII-XVIII ст., дасть можливість більш повно представити українську антропонімію як єдине еволюційне ціле, виявити при цьому основні закономірності її виникнення, розвитку і функціонування, її хронологічні і територіальні особливості.

Основна мета нашого дослідження - представити українську антропонімічну систему XVI ст., виявити джерела її формування, визначити ступінь вживаності християнських імен, їх фонетико-морфологічну і словотвірну адаптацію у староукраїнській мові цього періоду.

Матеріалом для вивчення української антропонімії XVI ст. послужили опубліковані і рукописні пам'ятки - інвентарні описи маєтків, листрації, актові книги, синодики, книги прибутків і видатків, окремі грамоти. Найбільшу кількість власних особових назв фіксують інвентарі доходів з українських земель, що входили до складу Корони Польської, укладені спеціальною королівською комісією у 1564-1566 рр. [ОКРЗ]³. Багатий антропонімічний матеріал міститься в описах Черкаського, Канівського, Київського, Житомирського, Вінницького і Луцького замків, у листрації міста Кременя, Барського, Хмельницького, Каменецького, Любомльського староств [АрхКЗР 7/1, 7/11], в описах Заборольського і Чорногородського маєтків на Волині, в інвентарях Полонського маєтку [Пам.] і міста Веледник на Київщині [АрхКЗР 6/1], Юрициї монастиря св.Юрія у Львові [Юр.], у документах Львівського Ставропігійського братства. У роботі використано великий антропонімічний матеріал, який міститься у Картотеці історичного словника української мови XVI - першої половини XVII ст. [КІС]. Для вивчення християнських особових імен особливий інтерес являють синодики, місяцеслови XVI ст.

На основі згаданих джерел укладено картотеку антропонімів, що містить у собі близько 30 тис. карток.

³ Список використаних джерел і їх скорочень див. у кінці роботи.

СПОСОБИ І ЗАСОБИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ

Аналіз антропонімічного матеріалу, засвідченого пам'ятками письменства XVII ст., показує, що в той час на Україні ще не було єдиної стабільної норми документального іменування особи. У різного роду адміністративно-юридичних документах, які за своїм характером, здавалося б, вимагали уже досконалих засобів ідентифікації тієї чи іншої особи, зустрічаються різноманітні і довільні способи іменувань. В одному випадку, наприклад, особа іменується виключно християнським іменем, повністю адаптованим українською мовою (Харина, Оксута, Мишко, Конаш)¹, у другому – вказівкою на заняття або службове становище (Тивунь, Поврозникъ, Пиварь), у третьому – до власного імені додається характеристика із вказівкою на походження іменованої особи з тієї чи іншої місцевості (Миско з Дубна, Васко Клянинъ). Крім власного імені, іменована особа може називатися за певними рисами своєї зовнішності (Ондрей Толстий, Исаи Головатий), за іменем або заняттям батька (Галц Васковичъ, Миско Шевченя), на підставі певних відношень до інших осіб (Андрей зять Кабатовъ) та ін. Такі різнотипні способи іменування зустрічаються навіть в одному і тому ж документі. Наприклад, в інвентарі Полонського маєтку (1598 р.) особи, внесені у список, ідентифікуються у такий спосіб: Kuc Kowal, Borsuk, Schwedec, Mojsiey, Wasko Duma... Makar Stefanow, Kosowski, Hucko, Taras Staryi, Kowal, Kulhawy і т.ін. [Пам. 88, 140]. Селяни, піддані "монастыря Первосопницы" іменуються так: Петрушко, Евдоким... зять Евдокимовъ, Евтухъ Саевичъ, Тимошъ Суботъ, Стась Махъ, Иванъ Ротко, Марко Ермолинъ сынъ; прийма, що Ениху понялъ, Иванъ Белоусовъ сынъ, Иванъ Манякъ, Демянъ Слинка, Остапъ Прима, Кононець... Лукиянь и Харитонъ [АрхЮВР I/VI, 299]. Нерідко у пам'ятках іменування однієї людини передавалося по-різному. Наприклад, у ілюстрації Снятинського староства одні і ті особи в одному місці названі лише власним іменем Марко, Nestor [ОКРЗ, I, 22], в іншому – двоچленною назвою: власним іменем і додатковим окресленням – іменуванням по батькові на -овичъ, -овъ: Marko Wołosowicz, Nestor Iwanczow [ОКРЗ I, 23]. Луцький міщанин пан Парфен у Закладній Грамоті Казимира Ледницького (1571 р.) записаний то як Парфень Щетинчичъ, то

¹ В ілюстраціях збережено графічні особливості видань і рукописних пам'яток.

як Парфень Шетинка, то як Парфень Васильевич Шетинчичь [АрхОЗР 8/У 358, 359]. Службовець Михайла Свинського Игнатъ Денисовичъ Юначко іменується у дарчій грамоті (1560 р.) Юначко, Игнатъ Денисовичъ Юначко, Юначко Денисовичъ [АрхОЗР 8/УІ, 80]. Підданий пані Охлоповської лише один раз у документах записаний як Васко Грицкович, звичайно він іменується Васко хлопець [АрхОЗР 8/ІІІ, 382-384]. Таких дублетних назв можна навести багато.

Іноді досліджувані пам'ятки фіксують власні назви батька і сина, рідних братів. Зіставлення таких назв є ще одним доказом ненормованості власних особових іменувань того часу: сє/н/ко бн̄ь ти/м/цє/в/ має брата Федора, який у документі записаний як Федоръ ти/м/ча [АСО 62]; ва/с/ко токаря/в/ телєпоуєв, а бра/т/ ро/д/нн/и/ того ва/с/ка стє/ц/ телепи/к/ [АСО 90]; Олє/х/но бн̄ь ва/с/ка роже/н/коу/в/ іменується ще Олє/х/но бн̄ь ва/с/ка роже/н/ка і Олє/х/но бн̄ь ва/с/ку/в/, має рідних братів, записаних у документі як Олєкса бн̄ь ва/с/ка роже/н/ча/т/ і Ива/н/ бн̄ь ва/с/ка роже/н/кова. Одним із розрізнювальних компонентів іменувань цих трьох братів виступає власна назва їх батька у формі то родового приналежності (Роженка), то патроніма (Роженчат), то присвійного прикметника (Роженковъ). У ряді документів службовець сільського общинного правління села Одрехови у Сяноцькій землі іменується Феду/р/ ка/р/п̄ь [АСО 75, 82, 84, 86, 91, 96 та ін.]. Однак є випадки, коли він записаний ще як Феду/р/ ка/р/п̄ья і Федоу/р/ко ка/р/п̄я/т/ [АСО 67, 126, 127], з другим компонентом – патронімічною назвою. Це дає підставу припускати, що другий член іменування є власним іменем батька іменованої особи в незмінній формі, Сини Федора Карпят (або, по-інакшому, Федора Карпа) Іван і Кость записані в офіційному документі також по-різному: Ива/н/ ка/р/п̄икъ и ко/с/т ка/р/п̄я/т/ [АСО 91, 112, 118, 119]. Ідентифікуючий член в іменуваннях двох братів – патронім, утворений за допомогою різних суфіксів (-икъ, -ятъ).

Прізвище батька могло передаватися синові у незмінній формі, стаючи, так би мовити, спадковою назвою типу сьгоднішніх прізвищ. Наприклад, у документі 1565 р. села Одрехови записаний Iwan Madaras [ОКРЗ ІІ, 266], а у пізніших документах називаються його сини: "ти/м/ко и гри/ц/ сынове небощъка ивана презвиско/м/ мадараша" (або ивана мадараша) записані, крім того, ще як гри/ц/ мадара/ш/, ти/м/ко мадара/ш/ [АСО 84, 85, 149].

За спостереженнями М.Л.Худаша, в селі Одрехова назва Мадараш простежується аж до середини XIX ст. /90, 45/.

Неусталеність особової назви в українській антропонімії спостерігається, як відзначає М.Л.Худаш, навіть у документах XIX ст. /90, 44/ (пор. запис ХУІІІ ст. "Василем его зовуть Максимовъ сынъ по прозванію Четченко, он же и Прядченко" /24, 120/²). Проте деякі записи дають підставу твердити, що вже в XVI ст. серед представників панівних верств суспільства формуються спадкові родові назви. Це можна простежити за даними історичних документів. Наприклад, документи, що стосуються роду волинських дворян Семашків, свідчать, що він бере початок від Семашка (тобто Семена) Євифановича (або Епифановича), згадуваного у Жалуваній грамоті князя Свидригайла Ольгердовича Івану Мушати на село Склинъ у Луцькому повіті 1445 р. /Роз. 149-151/. У документах початку XVI ст. зустрічаємо уже синів Семашка Єпифановича: Михайло, а Василей, а Грицько Семашковичи /АМ, вип.2, 158/. Михайло Семашковичъ (хорунжий волинський) і Василей Семашковичъ часто згадуються у різних документах /As III, 188, 216, 218, 231, 238, 256, 282, 367, 393/. У документах середини XVI ст. три сини Михайла Семашковича іменуються так: Богданъ Михайловичъ Семашко / пан Богдан Семашко; панъ Петръ Михайловичъ Семашко; панъ Василей Михайловичъ Семашко / Василей Семашко. Син Василя Семашковича Іванъ названий у документах Іванъ Семашко Рыканский (за назвою його головного маєтку Рыкань) і Іванъ Василевичъ Семашко /АрхКЗР 8/IV, 40, 42, 87, 89, 101, 342, 343, 416, 418-420/. Правнук Семашка Єпифановича Александръ Богдановичъ Семашко у документах кінця XVI ст. іменується переважно двочленною назвою панъ Александръ Семашко /АрхКЗР 1/1, 286, 301, 309/. Крім наведених назв різних представників династії Семашків, у документах XVI і XVII ст. записані ще Ярошь Семашко /1569, АрхКЗР 2/1, 14/, Филонъ васильевичъ семашко /1585, КІС/, Миколай Семашко /1602 р., АрхКЗР 5/1, 100/, Szymon Siemaszko /1632 р., АрхКЗР 2/1, 178/, панъ Іоанъ Семашко /1635 р., АрхКЗР 1/VII, 182/, Константинъ Казимиръ з Добрятина Семашко /1646 р., АрхКЗР 1/VI, 801/. На підставі пам'яток неможливо виявити родинні зв'язки між носіями наведених особових назв.

² Подібний приклад з кінця XIX ст. наводить О.Єфименко: "Одна і та ж особа навіть тепер часто називається Григоренком по батькові, Савченком по дідові, Золотаренком по-офіційному, Постриганом - по-вуличному" /20, 382/.

Безсумнівним, однак, є те, що всі вони – представники одного роду, який бере свій початок з середини XV ст. від Семашка Епифановича, власне ім'я якого Семашко (Семень) стало родовою назвою, що простежується у пам'ятках аж до середини XVII ст.

Оскільки у ділових документах XVI ст. ще не було єдиної норми іменування особи, доцільно розглянути різні способи визначення осіб та їх продуктивність.

Дослідники східнослов'янської історичної антропонімії так чи інакше торкалися цього питання; однак, єдиної думки щодо принципів класифікації фактичного матеріалу немає. Одні автори групують іменування осіб на підставі кількості компонентів, які входять у склад іменування, приділяючи увагу також їх значенню і порядку розміщення [18, 11-28; 7, 282-306; 41, 167]. Інші спираються лише на значення кожного окремого компонента.

В.В.Палагіна, наприклад, виділяє у пам'ятках російської мови кінця XVI – початку XVII ст. 48 типів іменувань [52, 83-92]. Досліджуючи давньоруські іменування, Т.Скуліна виділяє два типи іменувань: одночленні (nazwy osobowe jednoimiennie) і багаточленні (zestawienia antroponimiczne). До останніх він відносить іменування, які складаються з двох, трьох і більше компонентів. В окрему групу він виділяє іменування з відтопонімічним розрізнювальним елементом [118, 59-98]. В.А.Никонов вважає, що класифікація іменувань за кількістю компонентів "не тільки не розкриває головного, а якраз заслоняє його третьюрядним" [45, 34], здатна роз'єднати однорідні системи, які могли набути або втратити один із компонентів іменування, і, навпаки, об'єднати різні антропонімічні системи, лише зовні подібні кількістю компонентів [Там же].

Дослідник запропонував власну класифікацію російських історичних іменувань, близьку до класифікації В.В.Палагіної. На основі аналізу фактичного матеріалу (3081 іменування) переписної книги міста Ярославля (1671 р.) він виділяє 12 типів іменувань, реалізуючи їх в 33 комбінаціях [45, 162-164]. Запропонована класифікація чітка, ясна, але занадто деталізована. Нам видається, що окремі типи іменувань цієї системи можна об'єднати, внаслідок чого вона, можливо, стане більш дохідливою. Наприклад, такі іменування, як "присвійний прикметник від прізвища (некалендарного імені) батька" і "прізвище (або некалендарне ім'я) батька у формі родового відмінка" можна об'єднати в один тип, скажімо, "іменування за прізвищем (або некалендарним іменем) батька",

відзначивши при цьому, в якій формі виступає власна назва батька: присвійного прикметника, родового відмінка чи в патронімічній формі на *-ич*, *-ович*, *-евич* /62, 136/.

Питання про способи визначення особи у пам'ятках української мови XIV-XVIII ст., про класифікацію іменувань висвітлюється у монографії М.Л.Худаша /89/. Автор в цілому позитивно оцінює запропоновану В.А.Никоновим класифікацію іменувань, однак відзначає її суттєвий недолік: "вона суцільно аналітична" /89, 102/. Тому, маючи справу з багатим фактичним матеріалом великого хронологічного періоду, М.Л.Худаш довгий ряд моделей, запропонованих В.А.Никоновим, укладає у схему, яка спирається на кількість компонентів іменувань (одночленні, двочленні, тричленні, чотиричленні іменування), а в межах цієї схеми здійснює "відповідну диференціацію за окремими формами" "з можливими і необхідними коментарями" /Там же/. При аналізі іменувань необхідно, відзначає дослідник "мати на увазі не тільки саму форму цієї ідентифікації в плані виділення складових компонентів антропонімічної системи, а й усякі загальнолексичні засоби іменувань, які або щойно проходили стадію антропонімізації, або цілком ще перебували на рівні апелятивів" /89, 110/. Таким чином, виходячи з особливостей словесних засобів, які вживалися для ідентифікації особи, автор виділяє три типи іменувань: 1) власне антропонімічні; 2) апелятивні; 3) мішані, або антропонімічно-апелятивні. Поділ, запропонований М.Л.Худашем, не позбавлений суб'єктивізму, оскільки в стосунку до історичної антропонімії нерідко важко виявити, в яких випадках маємо справу з власною особовою назвою, а в яких — із загальною, не позбавленою апелятивного значення.

У нашій роботі приймаємо традиційний спосіб групування іменувань за кількістю компонентів. Маючи у своєму розпорядженні великий фактичний матеріал цілого століття, при класифікації іменувань виходимо з певних загальних рис історичної антропонімії, зафіксованої у пам'ятках письменства XVI ст., а саме: від форми іменування особи одночленим, двочленим, тричленим і описовим способом іменування. В межах кожного з названих типів іменувань розглядаємо лексичні засоби, з яких вони склалися.

Історично змінна форма іменування особи представляє особливий інтерес для історичної антропоніміки: пам'ятки письменства демонструють, як від століття до століття змінювалася форма називання особи, в них відображена історія розвитку сучасної тричленної форми іменування особи.

О Д Н О Ч Л Е Н Н І І М Е Н У В А Н Н Я

З матеріалу, який є у нашому розпорядженні, п'ята частина припадає на одночленні іменування. Усі одночленні іменування можна поділити на: 1) християнські; 2) давньослов'янські; 3) апеллятивні; 4) патронімічні; 5) відтопонімічні. Найбільшу групу становлять християнські імена.

Особові назви християнського походження. Як одночленні іменування християнські імена виступають переважно в адаптованій формі, причому у вигляді різних гіпокористиків, демінутивів, скорочень. Для прикладу наведемо уривок з пам'ятки "Рішення королівських комісарів у справі розмежування Житомирського староства і маєтку дворян Вороничів села Крошні" (1595 р.). У документі значаться вісімнадцять свідків: *ludzi dobrych, wiary godnych, sąsiadów okolicznych, a mianowicie: Waśko, ataman Łowkowski, Klim Demidowicz, Hryćko Hreczanik, Fedor, Sośko, Maśko, Waśko a Semen, a z Leszczina: Sawko, Wacko, Fedor, Iwan, Leszko, a z Wilska: Konasz, Jakim, Andryi, Senko y Hrysza* [АрхЮЗР 7/1,62]. Тільки троє з вісімнадцяти свідків мають додаткову характеристику: вказівку на суспільне становище (*Waśko, ataman Łowkowski*), патронімічну назву (*Klim Demidowicz*) і відапеллятивну прізвищну назву (*Нryćko Hreczanik*). Нерідко в одному і тому документі не розрізняються навіть носії однакового імені. В описі Київського замку читаємо: *мещане монастирские: Василь, Гавърило, Василь, Хилько, Децко, Степанъ, Усутко* [ОКЗ 116]; або в описі Луцького замку: *Czerlieniowce... wiesz, w której kmieczy dziewiecz, ktorich imiona sa the: Olexa, Charko, Chwedor, Jacob, Jacko, Chwedor, Jurko, Steczko* [ОЛЗ 184]. Засвідчені випадки, коли рідні брати могли називатися одним і тим же іменем. Так, в інвентарі міста Веледники на Київщині записано: *Гаврило Кришневичъ сыновъ має три: Степанъ, Василь, Василь; Євтухъ Гавриловичъ сыновъ має пять: Иванъ, Яцко, Куприянь, Иванъ, Яцко; Василь Случанинь сыновъ має два: Федоръ а Федоръ; Хотьянь Єрмоличъ... сыновъ має три: Василь, Федоръ а Федоръ* [АрхЮЗР 6/1,249, 250, 252]. Однакові імена людей утруднювали їх розрізнення, тому в окремих випадках носіїв таких імен розрізнявали за допомогою порядкового числового або словесного позначення: *Kozuchow wiesz... kmieczy iesth thrzydziesczy... ktorich imiona sa the Dimitr, Iwan, Iwan drugi, Jossip, Iwan trzeci, Stepan, Nawrilo, Stepan drugi, Wasko, Michno, Milko, Ser-*

ben, Andrei, Issay, Ihnath, Iwan czwarti, Andrei drugi, Seliwon..., Hrin, Olechno, Herman, Kowal, Iwan piathi, Wasco Kuszniierz, Steczko, Iwan sosti [ЛСХ 158]. Можливо, тут числівникові уточнення тезок відповідають порядку розміщення їх садиб в поселенні. Що списки людності могли укладатися у такий спосіб, свідчать деякі записи з пам'яток. Так, в описі Черкаського замку поіменний реєстр міщан укладений "рядомъ тымъ, яко селять, почонши отъ воротъ нагорных" [ОЧЗ 87], в описі Вінницького замку – список "мищан господарских и землянских рядом, яко сидять дома своими" [ОВЗ 604]. Зате у таких, наприклад, записах, як Chwedor Kurdicz... Chwedor... Chwedor trzeci [ЛКС 211], Sawka... Sawka Maykowicz, Sawka trzeci [ОКРЗ III, 107], числівник третій, без співвідносних перший і другий, вжитий для розрізнення однієї із трьох осіб з однаковим іменем. Одночленним іменуванням називалися не тільки селяни, але й міщани, землевласники. Досліджуючи особові назви львівських міщан ХУІ ст., І.П.Крип'якевич відзначав, що вони "звичайно зуться просто хресними іменами" [35, 87]. У дарчій грамоті княгині Анни Михайлової Сангушкової церкві святого спаса в Деречині (1501 р.) волинські землевласники і їх піддані іменуються одночленними назвами: «кнагина Михайлова Анна записываю по своємь... брату, по пану Юцьку к святому Спасу у Деречине: ...льакону...человекъ Рашъ, а другий человекъ Юць, а третий человекъ Пилипъ... А при том был... князь Федоръ [AS III, 31]. Представники соціальної верхівки переважно при власному імені мають, як і в наведеному прикладі, апелитивне уточнення панъ, князь: панъ Потей, княз Василий, панъ Петръ [AS III, 322-325]. Наявність в офіційних документах таких одночленних іменувань пояснюється, очевидно, не тим, що у деяких людей, не було, крім імені, додаткової розрізнявальної назви, а тим, що в ті часи "навіть в офіційних документах можна було обійтися без деталізації" [90, 41]. Для прикладу наведемо ще записи з судової книги села Вари у Сяноцькій землі [KSWW 84-100]. У документі з 1517 р. записані присяжні Michno, Chrycz, Grzegorz, Dzyvysz, Chrycz, Valek. Уже наступного року у судових справах вони записані як Muchno Paszkowycz, Hrycz Kchochanycza, Gregorius Dlubnyovycz, Dyvys Nicolaus, Walek Grzegorzowycz, Hrycz Luczkowycz. Таким чином, особи, які в одному документі іменувалися одночленним іменуванням, в іншому вже записані з другим компонентом – патронімічною назвою. У пізніших документах ті самі присяжні записані по-різному: Michno, Rycz (1522 р.), Michno Paszkowycz, Ryncha Chochan (1526-1527 рр.). Подібне явище спостерігається і в пізніших записах актової книги села Вари.

Різне називання однієї особи полягає не тільки в тому, що в одних випадках вжито одночленне іменування, а в других — дво-членне, але і в тому, що обидва компоненти іменувань можуть ма-ти різну фонетичну і морфологічну форму. Як одночленні іменування переважають частовживані християнські імена. Рідко виступають та-кі імена, як Мина, Іовь / Іевь, Дей / Дий, Логвинь, Хурсь / Фурсь, Фрисань / Русань [Хрисанфь]. Детальна характеристика різноманіт-них фонетичних і морфологічних варіантів християнських імен дасть-ся у другому розділі роботи.

Особові давньослов'янські назви. Давніх слов'янських особо-вих назв в українській мові XVI ст. порівняно небагато. Серед од-ночленних іменувань у досліджуваних пам'ятках засвідчені одиничні давньослов'янські композитні назви Богдань [Пам.69; ОКРЗ III,248; ЛСХ 161 та ін./, (знах.) ватслава [ПГ 31], Владиславь [ЧИОНЛ VI,25], Дабиживь [ЧИОНЛ VI,15], Самборь, Станиславь [КІС], Ярославь [Пам.88].

Давньоруські композитні імена частіше зустрічаються у скороченій формі та у формі з суфіксами суб'єктивної оцінки: Богданець [АрхКВР 8/IV,278; ЛК 104; ЛСХ 161], Богдашко [003 597], Богушь (Богуславь) [АрхКВР I/VI,24; АрхКВР I/I 38], Божко [КІС] (Божидарь), Горись (< Бориславь) [ОБС 241, 263; ОКРЗ I,164], Будь (< Будиславь), Бунь [ОКЗ 104], Вунієць [ОКРЗ III,138], (знах.) Володи-мерьца [АрхКВР 6/I,130], Володко [ОЧЗ 88], Гневошь [АрхКВР I/VI, 433; ЛЛС 358; АС IV,283; 003 596] (< Гневомирь), Hostilo [ЛСХ 161] (< Гостомисль), Желехь [АС VI,261] (< Желислав) [Svob.93], (знах.) Путату [ЧИОНЛ VI,67] (< Путиславь), Stazyuk [ЛРС 291], Stan [ОКРЗ I,14,187], Stasz [ОКРЗ I,171; III,226], Stachno [ОКРЗ I,60], Stassie-czko [ОКРЗ III,104], Stasko [ОКРЗ III,228] (< Станиславь), То-милло [ЛСХ 237], Томилець [Пам. 74,75; ОБС 237; КІС] (< Томиславь), Chotumko [ОКРЗ II,110] (< Хотимирь), Jarutha [ОКРЗ III, 226] (< Яро-славь). Крім того, серед одночленних іменувань зустрічаються назви, виражені дієприкметником: (дав.) Жданєви [АС VI,64], Ждан [АрхКВР I/I, 211], Ламань [АСД VII, 29], Найдень [АрхКВР 3/II,97]; назви з заперечною часткою не: Некрашь [АрхКВР 8/IV 277,278; ОКРЗ III, 169; ОБС 265], Niemierko [ЛКС 183], Неналь [Пам. 79], Несмьянь [Туп.], Niєсаі [АрхКВР 7/II,134], Nielerko [ЛКС 204], Niewadko, Niewdalko [ОКРЗ III, 75,250]. Наведені іменування зустрічаються у досліджуваних пам'ятках спорадично і вживалися, очевидно, як власні імена і як прізвиська. Окремі з них дійшли до наших днів (Богдан, Борис, Володимир, Ярослав).

Апелятивні назви. Нерідко у досліджуваних пам"ятках при називанні особи власне ім"я пропускалося, а особа позначалася лише вказівкою на рід заняття, професію. Наприклад, у реєстрі "шкодь места Тучинського, которне козаки починили" особи іменуються у такий спосіб: Яцкови Семерникови коней взяли... Максимови коня ... Кушнереви: жупань съ хребта взяли... сѣтникови взято сукню и около сѣтей поврозы пообрѣзали... Ковалеви:клячу... попови... коня, воз... у Пасечника бчолы выдрано... у Садовничого кошуль чотырн... у Гуменника... клячу /АрхКВР 3/1,88-89/; в ілюстрації Красноставського староства: domow w mieszczie yest dwieszcze... a umiona tich, ktorzi w nich mieskayą ssą: Knyasz,Kołodzyeika... Wyniarz... Młynarz, thkacz...Krawiecz...Rymarz...Rzeznik /ОКРЗ III,27,28/. Апелативи типу коваль, римар, ткач як засіб ідентифікації особи зберігали своє апелативне значення. Нерідко це підтверджується контекстом пам"ятки: Виде/д/...єсми ла/в/рика бу/д/ника...збитого. В іншому місці про нього читаємо: ла/в/рика з буди взя/в/ши зби/д/ /АКЖМУ 40,43/. Інші одночленні іменування відапелативного походження в залежності від значення основи апелатива діляться на ряд семантичних груп. Це перш за все назви осіб за особливостями їх зовнішності (переважно фізичними валами), особливостями характеру, звичками: Noszal /ЛЛС 346/, Chudziak /ЗДХХ,163/; у Куца /АрхКВР 3/1,88/, malko /ОЛЗ 175/, Malik /ОКРЗ I,7/, Малышко /Пам. 91/, Korotko /ОЖЗ 149/, Dribko/ОКРЗ I,291/, Drobyla /ОКРЗ II,217/, Garbulya /ОКРЗ III, 2/, шмлга /ЛП#5/, Smarko/ЛРС 273/, у целу/и/ка /КІС/, Plakssiwu/ОКРЗ III,29/, Лежака /АрхКВР 6/1,115/, Беликь /ООЗ 597/.

Засвідчені одночленні назви, семантично пов"язані з назвами тварин: з Бараном, Козель /АрхКВР 8/VI,99/, Заепь /ОКан 3 104/, Paszuk /ОКРЗ III, 17/; рослин та їх плодів: Pasternak /ОКРЗ III, 2,138/, Bothwina /ЛЛС 323/, Вук /ОКРЗ I,153/, Жолудь /ОКан3 104/; з різного роду абстрактними назвами: Klopoth, Krziwda/ОКРЗ III,1, 303/, Smiech, Chmara /ЗДХХ,155,163/, Strach /ЛСХ 163/, Гукь /Арх КВР 8/IV, 278/ та ін.

Патронімічні назви. У досліджуваних пам"ятках як підтвердження відзначеної ненормованості офіційного іменування особи нерідко зустрічаємо одночленні назви - патроніми (без вказівки на власне ім"я іменованого): у по/д/дань/х/...мой/х/...на /и/мя у Филона а в Миклича, в Суботича... воло/в/ деся/т/... покра/д/ши /АКЖМУ 57/.

Одночленні патронімічні іменування звичайно виступають у формі на -ичь, -овичь (-евичь), -енко, -еня, -ата, -а(-а). В їх основі виділяються власні християнські імена, відапелитивні особові назви, апелитиви, що вказували на національну приналежність, заняття батька: Chwedorkowicz, Kuzmicz, Chomicz [ОКРЗ III, 43, 47, 136], Jaszewicz [ОКРЗ I, 210], Kuszewicz [ЛЛС 322], Цветковичь [ОВЗ 606], Некрашевичь [АрхКЗР 8/IV, 278], Сыченко, Литвиненко [ОВЗ 604, 605], Коропчєня, Пашєня [АрхКЗР 6/I, 93, 114], Моушата [AS III, 325], Stepanowya [KSWW 71], Wozniakowicz [ОКРЗ III, 240]. Іноді лише патронімічною назвою позначалася особа, яка в документі вже була записана більш повним іменуванням. Наприклад, у селі Задуже Рогатинського староства в поіменному переліку один з вісімнадцяти кметів записаний Iwan Wasilowicz, в іншому місці даного документа він названий патронімічною назвою Wassilewicz [ОКРЗ I, 156]. Подібним чином ідентифікувалися особи в інших документах.

В окремих випадках зафіксовані одночленні посесивні назви: Макарів, Сторожів, Малешєв [ОЧЗ 89; ОКЗ II3, II5], Овсянинь, Кошчинь [ОКЗ II4; ОВЗ 607]. Вони могли виражати відношення не тільки до батька, але й до брата, тестя, вказувати на залежність іменованого від хазяїна (Смерєковь слуга, Ящєковь онук). Такий тип іменувань займає незначне місце серед інших ідентифікаційних засобів і вживається для визначення представників соціальних низів [89, II5].

Відтопонімічні назви. Серед одночлєнних іменувань зустрічаються назви у формі відносно-присвійних прикметників на -ский, -цкий, -зкий, утворені від топонімічних назв. Реєстр землевласників Волинської землі (1528 р.) фіксує такі відтопонімічні назви, як княз Поризкий (Porusk - містечко у Володимирському повіті), княз Боуремский (Boremel, Boremela - містечко у Дубнівському повіті), пань Ощовский (Oszczów - село у Володимирському повіті), княз Долский (Dołsk - село у Ковельському повіті), Охлоповский (Ochłorów - село у Володимирському повіті) [AS III, 323-325].

Одночленні іменування нерідко зумовлені контекстом пам'ятки. Так, при особовій назві батька сини можуть позначатися лише іменем: Васко Омєльєновичь... синовь у него чотири: Калєникь, Дмитрь, Проць, Сенко [АрхКЗР 7/I, 251]; Трохимь Гавриловичь синовь має шість: Ралко, Онопрєй, Исай, Ивань, Нєнадь, Пилип; Василь Приймє синовь має два: Тимошь а Шєстакь [АрхКЗР 6/I, 249, 250]. Одночленні

ною назвою могли бути записані в документі брати, зяті, внуки в тому випадку, коли, наприклад, один з братів, тесть, дід іменувався в тому ж документі більш повною назвою: я, Мацко Кузмич Дегот...отъ брата своего от Олехна и от Стася... продал есми тоу мою част [АрхЮЗР 8/IV, 392]; бояромъ черкаскимъ на имя Жадку Сеншкевичу а брату его Позняку [АрхЮЗР 8/V, 467]; пана Ивана Ходкевича, а брата его пана Пацка [AS III, 42].

Іноді у подібних контекстах зустрічаються двоچленні іменування: pan Seniuszko Romanowicz meł...imienia...od brata swojego rodnoho...pana Wołczka Romanowicza; Роусан Чароуковский зятю своему Роману Ботенчичоу дал... патдесат коп широких грошей [AS III, 153, 175].

Якщо певна особа була записана у документі відносно повним іменуванням, далі при повторній згадці вона часто іменується одночленною назвою: ездил есми на...поланье имения въ повете Володимирском лежачого... пану Ждану Мионовичу... а подаючи тоє імєне въ держане пану Ждану, люди и кгрунты того имени списаль есми [АрхЮЗР 7/I, 251]; земляне... Трушенко а Митько Золотар, и посылали с тым... Золотаря и Трушенка [АрхЮЗР 7/II, 21].

Коли у документі згадувалося ім'я власника, його піддані могли називатися лише одним іменем, оскільки власна назва власника в достатній мірі ідентифікувала особу його підданого: жалобу чиниль... на Кька, который ся мениль бытъ подданнымъ его милости княжати Костентина Острозского [АрхЮЗР 6/I, 212]; просиль панъ Волынецъ, абы ему тотъ Сакъ, яко властный подданный его... былъ выданъ; Приѣхали есмо до дому подданого пана Синкгурового, на имя Ивана [АрхЮЗР 6/I, 209, 189]; слугу пана Ивана Холоневского на имя Демка [АрхЮЗР 8/III, 403].

Якщо у документі йшла мова про відому особу, її могли називати одночленною назвою: именье у Волыни в Луцком повете...держаль землянинъ волынский Довькгаило [АрхЮЗР 8/IV, 281]. Так само одночленні назви вживалися тоді, коли їм передувала вказівка на посаду, громадське становище особи: там же дей был... войтъ володимерский, и рядцы: Волос, Грицко, Андръико, Курило [УИ 36].

Отже, зафіксовані у досліджуваних пам'ятках одночленні іменування не слід розглядати як збережені на Україні до XVI ст. сліди давньої одноіменної системи. Їх наявність у пам'ятках писемства XVI ст. зумовлена неусталеністю вживання особових назв, яке базувалося на звичаєвому праві. Це нерідко підтверджується фак-

тичним матеріалом пам'яток, зокрема дублетними іменуваннями однієї і тієї ж особи типу пань Остафей і пань Остафей Дашкевичь, Кначко і Кначко Денисовичь та ін. У вживанні одночлених іменувань у XVI ст. спостерігається певна стилістична диференціація. Звичайно тільки одночленими іменуваннями називаються селяни, міщани, рідко – представники соціальної верхівки. З часом одночленні іменування служать для ідентифікації представників соціальних низів [89, 113].

ДВОЧЛЕННІ ІМЕНУВАННЯ

Найбільш типовим в адміністративно-юридичній практиці XVI було давньоруське традиційне двоچленне іменування особи [118, 93]. У пам'ятках XVI ст., які фіксують українську антропонімію, двочленні іменування становлять абсолютну більшість. На першому місці звичайно стоїть християнське ім'я (рідко – давньоруське), на другому – назва, що несе додаткову інформацію про іменовану особу. Виходячи із значення другого компонента, двочленні іменування можна поділити на такі групи:

1) іменування, у яких другий компонент у формі патроніма (рідко – матроніма) характеризує особу за іменем, заняттям, етнічною приналежністю, прізвищем батька (рідко – матері);

2) іменування, у яких другий компонент є відапелятивною назвою;

3) іменування, у яких другий компонент характеризує особу на підставі місця проживання або походження, етнічної приналежності.

Іменування з другим компонентом – патронімічною (матронімічною) назвою. Серед двочлених іменувань, другий компонент яких характеризує особу по батькові (рідко – матері), найбільш уживаними у XVI ст. були іменування типу християнське ім'я + патронім -овичь (-евичь). Часто такі патроніми утворювалися від скорочених або демінутивних форм християнських імен: Wassil Charowicz [ОКРЗ I, 283] (< Харь < Харитонъ або Захаръ), Jaszko Sandrowicz [ОКРЗ II, 117] (< Сандрь < Александръ), Nikita Onankowicz [Пам. 21] (< Онанко < Анания), Petrik Nawrikowicz [ОКРЗ I, 7] (< Гавриць < Гаврииль), Hricko Sienjukowicz [ОКРЗ II, 146] (< Сенюць < Симеонъ), Wasko Machnowicz [ЛК 109] (< Махно < Максимъ або Матвей), Iwasko Juchowicz [ОКРЗ I, 159] (< Юрий), Stepan Mithanowicz [ОКРЗ I, 9] (< Митанъ < Митрь < Дмитрь < Дмитрий). Християнські імена у до-

сліджуваний період вживалися переважно у скорочених та гіпокористичних формах. Зрозуміло, що саме від таких імен найчастіше утворювалися патронімічні назви. Рідше патроніми на -овичь (-евичь) творилися від безсуфікських форм християнських імен типу Федко Артимовичь, Семень Игнатовичь, Ждань Прокоповичь, Waśko Łukułowicz [АрхКЗР 7/1, 217; ОКЗ ІІ3, ІІ4; ОЛЗ І75], Дорофей Омеляновичь, Федорь Карповичь [АрхКЗР І/ХІІ, 3, 4], Яцко Патрикиевичь [АС ІІІ, 325] та ін. Патроніми на -овичь (-евичь) могли творитися також від:

- назви заняття батька: Антонь Гребенниковичь, Ждань Ковалевичь [АрхКЗР 6/І, 155, 182], Івацко Поповичь [Пам. 30], Калениць Плотниковичь, Івань Ключниковичь [ОКЗ ІІ4; ОБЗ 607], Iwan Mielnikowicz [ОКРЗ І, 265], Горинь Сытниковичь [ОБЗ 606], Karp Pastuchowicz [ОКРЗ І, 100];

- від прізвиська батька: Ониско Бохоновичь, Сенко Вороновичь, Мартинь Глушковичь, Омельян Быковичь, Денись Борщевичь [Пам. 23, 24, 38, 41], Степань Скоробогатовичь [ОЧЗ 89], Гаврило Гороховичь [АС ІІІ, 323];

- від назв, які вказували на етнічну приналежність або територіальне походження батька: Федорь Сербиновичь [АС ІІІ, 323], Fedor Wołoszynowicz, Федко Мордвіновичь [ОКанЗ І04; ОЛЗ І78], они/с/коли/т/винови/ч/, гаврило ту/р/чиновичь, Andrzej Karayimowicz [Пам. 37, 52, 72], Юрко Черкасовичь [АрхКЗР 3/І, 138], Федорь Русиневичь [АС ІУ, 449], Процко Пинчукевичь [ОБЗ 606].

Спорадично зустрічаються у пам'ятках ХVІ ст. іменування з другими компонентами - патронімами на -овичь (-евичь), утвореними від скорочених основ давньоруських композитних назв: Опанась Гостиловичь [АрхКЗР 6/І, 149], Потацко Володковичь [ОКанЗ І05], Ihnath Chotimkowicz [ОКРЗ ІІ, 87], Jaros Bohdanowicz [ЗД ХХ, 154], Wasił Broniewicz [ОКРЗ І, 83], з Савкою Томиловичем [АрхКЗР І/І, 186], Andrei Samborowicz [ОКРЗ ІІ, 102], Мойсей Путиловичь [АрхКЗР 3/І, 103].

Простий патронімічний суфікс -ичь у порівнянні з утвореним на його базі складним суфіксом -овичь (-евичь) у ХVІ ст. був менш продуктивним. Звичайно він творить патроніми переважно від апелятивних назв на -а: Iwasko Wereszczaszczicz, Simko Zalohubicz, Wasił Soboticz, Pawel Kriwicz [ОКРЗ ІІІ, 135, 248, 363, 393], Sien Karuczicz, Pawel Kolbaszicz, Тумко Zazulicz [ОКРЗ І, 158, 263, 272]. Яцко Жабичь [Пам. 91], Гришко Шульжичь [АрхКЗР 6/І, 246], Ріцко творяться патроніми на -ичь від християнських імен: Wasiko Fiedorycz [ЛК 79],

Панась Савчичь, Мац Микитич [АрхЮБР 8/VI, 428], Тимошь Кузмичь [АрхЮБР 6/I, 252], Ostarcko Ilicz, Liesko Jeremicz, Dinis Wassilicz [ЛК 104; ЛКС 203, 227].

Спорадично зустрічаються двоєчні іменування, у яких патроніми виступають у сполученні не з християнським іменем, а з відапелятивною особою назвою: Malutko Stepanowicz, Woda Paszkowicz, Кулакь Гавриловичь, Чорнчшь Степановичь [ОЖЗ 149; СЛЗ 177; 003 59; 0B3 604], Скука Овьдеевичь [АрхЮБР 7/II, 31], Жукь Фецовичь [АрхЮБР 8/IV, 247], Olieyasz Kuzmicz [ОКРЗ II, 226], (род.) пана быка олександрови/ч/ [ЧИОНЛ VI, 32], Звѣря Лвовича [ЧИОНЛ XVII, 21], (дав.) Жалку Сенюшкевичу [АрхЮБР 8/У, 467]. Частіше у поєднанні з дохристиянською особою назвою виступають патроніми, утворені від апелятивів або від прізвиць: Kucz Kowalowicz [ЛЛС 328], Сзарік Kowalowicz, Чорнчшь Унучковичь, Мажа Розничь [ОЛЗ 180; 003 606], Brailo Perechabniewicz [ОБС 225], Maliss Dobrissiewicz [ОКРЗ I, 93], Шульга Долбничь [ТВКЛ 38]. Засвідчені поодинокі двоєчні іменування, у яких ідентифікуючий компонент – патронім стоїть на першому місці: Panaszowicz Vaszko, Mieszkowicz Iwan, Szawdzicz Lucz [ОКРЗ III, 47, 69, 240], Мозолевич Левко [АрхЮБР 6/I, 149], Бутови/ч/ Григорє/и/ [АКЕМУ 50], Junakowicz Huska [ОКРЗ III, 75].

У пам'ятках XVI ст. зрідка зустрічаються двоєчні іменування з другим компонентом – матронімічною назвою на -ичь, -овичь (-євичь): Трохимь Наталчичь [АрхЮБР I/VI, 289], Piotr Haniewicz (< Ганя < Ганя < Анна), Iwan Harczicz (< Гапка < Агафія), Andrei Domachowicz (< Домаха < Домна), Bielaz Marussicz (< Маруся < Марія), Iwan Nasticz (< Настя < Анастасія) [ОКРЗ I, 1, 35, 83, 120, 126], Kalisz Kasziewicz [ЛЛС 339] (< Кася < Катерина < Єкатерина), Iakow Malanczyc [AGZ XVII, 421] (< Маланка < Меланія). В основі наведених матронімів виступають повністю адаптовані українською мовою народні варіанти жіночих християнських імен. Нарешті, у пам'ятках XVI ст. виявлено поодинокі патроніми і матроніми на -овичь, -ичь, утворені від патронімів (матронімів) на -енко, -ичь: Protasz Ianczenkowicz [ОКРЗ I, 158], Иванець Сысоенковичь [ОЖЗ 144], Hricz Hanuliczowicz [ОКРЗ I, 277], Онанко Настичичь [АрхЮБР 3/I, 103], Яковець Хомичичь (він же Яковець Хоминь) [АрхЮБР 6/I, 6, 7].

Як другі ідентифікуючі компоненти двоєчних іменувань виступають у пам'ятках XVI ст. також патроніми (рідко матроніми) з фор-

мантами -а (-'а)³, -ать (-'ать), -ата (-'ата): олекса занча, грип
вернѣча, грип туркова, васко бѣнча [АСО 41, 43, 48], Swajcza
Iwan, Hancza Michailo [Balz. 116, 140]; фѣдоур бѣнчат, коузян паш-
чат [АСО 69, 106], Sienko Matwiejczat, Choma Klimowiat, Choma Wali-
sowiat [Balz. 101, 103, 113, 116]; Josko Kalenniczetha [ЛКС 203],
Fedor Szumiata [ДХІХ, 15]. Цей тип особових назв дослідив І. Франко
[85], а пізніше Л.Л. Гумецька [17; 19].

Необхідно відзначити, що патроніми з суфіксами-континуанта-
ми -ѣnt відомі не тільки на території східних слов'ян, але й на
території Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Сербохорватії, Слове-
нії [113, 105-108].

Серед двочлених іменувань як другі компоненти у досліджува-
них пам'ятках зустрічаються патронімічні (рідко матронімічні) ут-
ворення з іншими суфіксами:

-ѣня/-ѣне (з переходом наголошеного -а > -ѣ): Маско Микитѣня,
Иванъ Аньтипѣня, Малошѣня Павелъ [АрхКЗР 6/1, 141, 202], Игнатѣць
Жоучѣня (поруч у документі Ко/н/дра/т/ Жоукъ), Стѣ/п/ко Спольтн-
жѣня, Anton Hulenia, Маско Місченіа [Пам. 13, 27, 76, 108], Andrei Mo-
lodczenie [ЛСХ 137], Митко Івашѣньє [ОКЗ II4].

-ѣнко: Пархомъ Журѣнко, Олексей Титѣнко [ОВЗ 605, 606], Оли-
фер Кислячѣнко [АрхКЗР 6/1, 248], Богдана Хорошѣнко [ЧИОНЛ XVII,
23], Богданъ Ковалѣнко [ОВЗ 607], Андрей Козелѣнко [АрхКЗР I/1,
56];

-ѣнокъ/-ѣнокъ: Богданъ Шѣстомошѣнокъ, Макарѣй Борисѣнокъ,
Хроль Малшѣнокъ, Яцко Козачѣнокъ, Семенъ Ларіѣнокъ [ОКанЗ 105;
ОКЗ II4-II6], Остапъ Прохирѣнокъ [АрхКЗР 8/IV, 168];

-ук (-'укъ), -чукъ: Сенко Павлѣкъ [АрхКЗР 6/1, 149], Омельян
Мѣнкъ [АрхКЗР 8/VI, 428], Данко Іванчукъ, Іван Нѣрчукъ, Сѣмко
Іванчукъ [ОКРЗ II, 25, 123, 127], Нрѣнѣч Steblyuk [ОКРЗ III,
324], Сава Снѣманъ/к/ [КІС];

-акъ (-'акъ): Jasko Hanusiak, Dmtr Onisczak [КСВВ 94, 98],
Iwan Marczak [ОКРЗ I, 60], Fiedasz Parasczak, Sawka Duminczak,
Miško Tuszczak [Balz. 118, 126, 135], Ilko Syemienyak [ОКРЗ III,
391], Зѣнякъ Супронъ [ООЗ 591].

³ у документах, писаних графічною системою польської мови,
форманти -а (-'а) (-ѣnt), -ат (-'ат) нерідко передавалися як
-ѣ (-ѣ), -ѣт (-'ѣт): Kurilo Iordancze [ОКРЗ II, 200], Ichnat Da-
nilcze [Balz. 74], Chwedo Іванцѣ [ОКРЗ I, 20], Нрѣч Cochancze
[КСВВ 55], Phiedor Нрѣніовіат, Jusko Vleczath [КСВВ 86, 89] та ін.

Як видно з наведеного фактичного матеріалу, згадані суфікси, створюючи патронімічні (матронімічні) назви, могли в однаковій мірі поєднуватися і з християнськими іменами, і з відапелєтивними назвами. Виявляють вони також певну територіальну диференціацію. Так, патронімічні (матронімічні) назви на -а (-'а) були типовими у Сяноцькій землі, у меншій мірі вони засвідчені документами, що стосуються Перемишльської, Галицької, Белзької і Львівської земель. Переважно у Сяноцькій землі поширені особові назви з суфіксом -ать (-'ать). На цій території засвідчені двоچленні іменування, у яких ідентифікуючий компонент-патронім в іменуванні однієї і тієї ж особи може виступати з різними патронімічними формантами: -а (-'а), -ать (-'ать), -акъ, -чикъ, -овякъ, -овичъ, -ко. Пор. Onusko Jaszcowycz/Onusko Jaszkowa, Fedor Hryniowie/Fiedor Hryniowyt /Fiedor Hrianiak/ Fiedor Hrynczak/Fiedor Hrianiowiak /Fiedor Hrinko/ Fiedor Hryn [КСВВ 73,74,89-91,94,96]. В останньому варіанті замість патроніма вжите ім'я батька.

Особові назви на -ать (-'ать) у XVII-XVIII ст. були особливо продуктивними на Закарпатті [85, 34; 19, 28]. У сучасній українській антропонімії відзначені лише однічні прізвища такого типу: Конят, Миковят, Старят, Хроновят, Підковлят, Шрамовят [59, 114], зате цей тип особових назв широко представлений в українських топонімічних назвах⁴.

Особові назви з патронімічним суфіксом -еня були поширені на території Західного Поділля, Галичини і Волині. Знаходимо їх також у Сяноцькій землі. Однічні приклади фіксуються документами з території Київщини. Значну кількість назв на -еня дають документи XVII і XVIII ст., що стосуються території Волині: Тишко Юченя, Данило Заеня, Івашко Скрипченя, Сачко Сидореня, Павло Холоденя [79]. Відомі вони і серед козацьких особових назв середини XVII ст.: Івань Тарасеня, Стецько Савченя, Курило Жиленя, Тихонь Рудченя, Андрусь Борисеня, Педор Бвхименя, Роман Дубиненя та ін. [Р. 127, 140, 147, 254, 195, 264].

Українські прізвища на -еня, за твердженням Ю.К.Редька, в наш час належать до рідкісних (Крупченя, Краченя, Зубеня, Любеня, Хитреня) [59, 16; 57, 68, 147].

Особові назви з формантом -еня зустрічаються у пам'ятках інших слов'янських мов: рос. Дмитрий Ігнат'євич Митеня Волкон-

⁴ Пор. Костив'ята, Олексята, Путятинці [80], Борятин, Путятичі [КІС].

ский, Федор Иванович Голень Ростовский, Ошеня, Пашеня, Туреня, Иван Юрения [12, 81, 200, 236, 240, 326]; стп. Mikolaj rawlenie, Chanyszczenua, Chasz denisenya [411, 411]. Знає їх і білоруська мова. Прізвища на -еня, як вважають М.В.Бірило [9, 54] і М.Я.Грин-облат [16, 7], відомі лише білоруській мові і невідомі іншим слов'янським. Однак наведений вище фактичний матеріал дає підставу взяти під сумнів правильність цього твердження. Для остаточного вирішення даного питання необхідні спеціальні дослідження прізвищ на -еня не тільки на східнослов'янському матеріалі.

Патроніми на -енко локалізуються в основному на Брацлавщині, Спорадично зустрічаються вони на Київщині, Житомирщині, декількома прикладами представлені в Галичині. Два записи назв на -енко знаходимо у пам'ятках з Луцька: Semko Dubowenko, Андрей Козеленко [АрхКВР І/І, 56; ОЛЗ 176]. На підставі одиначного запису Waszil Jaczenkow syn [КСВВ 847] можна вважати, що даний формант був відомий і в Сяноцькій землі⁵.

Особові назви на -енок в основному представлені в описі Київського замку.

Патронімічні назви на -акь (-'акь) і -укь (-'укь), -чукь були характерними головним чином на західних територіях України.

Іменування з другим компонентом, який виражає присвійність у формі родового відмінка. Серед двочлених іменувань виділяється кількісно незначна група іменувань з другим компонентом у формі родового відмінка однини: Еско Чобота [ОВЗ 607], Комарь Кухмистровича, Боглань Кухмистровича [Очерз 590], Сенко Трусенка [АрхКВР 8/У, 117], Ячко Тимоха [АС VII, 46], Нгуш Nagornego, Kuskaska Chweda [ОКРЗ II, 83, 176], Митко Пилецкого [ОКЗ II 4]. У досліджуваних пам'ятках нерідко зустрічаються відповідні вказівки на джерело виникнення подібних назв. Маються на увазі описові назви типу Chwedko Dolińskiego rasinek, Andrus zięc Krywoho, Opusko Krywoho syn [85, 8, 9], до складу яких входили загальні назви сынъ, зять, братъ, пасынокъ і под., що вказували на відно-

⁵ Патронімічному формантові -енко як одному з характерних формантів українських прізвищ присвячено в науковій літературі багато уваги. Бібліографія з цього питання дається в роботі М.Л.Худаша [88]. Праця М.Л.Худаша істотно доповнює всі попередні дослідження новими даними, які стосуються перш за все географічної локалізації суфікса -енко у певні історичні періоди і перших фіксацій особових назв з цим суфіксом. Походження суфікса -енко автор виводить від непрямих відмінків форм на -енок.

шення іменованої особи до іншої. Наведені двочленні іменування з другим компонентом у формі родового відмінка виникли внаслідок пропущення цих загальних назв. Серед сучасних українських прізвищ форми на -ого не зустрічаються. Ю.К.Редько припускає, що в минулому назви у формі родового відмінка однини, ставчи родовими прізвищами, змінювали форму родового відмінка на форму називного. Сучасні одиничні українські прізвища типу Карпа, Захара, Демида він вважає закостенілими формами родового відмінка [59, 171]. Не виключено, проте, що українські прізвища Карпа, Захара, а також другі компоненти давніх іменувань типу Тимоха, Хведа, є формами не родового, а називного відмінка власних імен, які виникли по аналогії до імен на -а (пор. Єрмола, Захара). Пам'ятки XVI ст. фіксують варіанти імен (у називному відмінку однини) типу Андрєа, Карпа, Гаврила, Петра: Karpa Rak [ОКРЗ I, 272], Гаврила Рой [АрхКВР 8/У, 144], Petra Wachnowicz [ЛКС 171]. Відомі вони і в сучасних говорах української мови [98, 72].

Трапляються іменування з посесивним суфіксом -овое, -овей: Андрей Канѣвое, Андрей Петрушкое, Лукиня Протасовое, Сенько Радкое, Охремь Уласовое, Хома Логвиное [ОЧЗ 87; 003 596]. Наведені назви могли вказувати на відношення іменованої особи не тільки до матері, вони могли "виражати і факт залежності однієї людини від іншої" [89, 126].

Іменування з другим компонентом у формі присвійного прикметника. Виділяється у досліджуваних пам'ятках група двочленних іменувань типу християнське ім'я + особова назва у формі субстантивованого прикметника на -овь (-евь), -инь. Найчастіше особові назви на -овь (-евь), -инь утворювалися:

- від різних форм християнських імен: Wasil Samow (< Самь < Самуиль) [ЛРС 291], Василий Євстафиев [АрхКВР I/XII, 4], Narasim Iwanussow [ОКРЗ II, 94], Michailo Isaikow [ОБС 253], Семень Хоминь [ОКЗ II 5], Petrik Olexin [ЛСХ 147];

- від прізвищ: Тока Копытковь, Гришко Носовь [ОЧЗ 87; ОКЗ II 5], Богдань Пискуновь [ОКанЗ 104], Chrusko Chmaryn [ОЛЗ 164], Łuczko Kołbaszyn [ЛК 47]. В окремих випадках дані суфікси могли поєднуватися з основою, ускладненою вже патронімічним суфіксом: Andrei Stepaniczow [Balz. 116], Iwan Chwedczukow [ОКРЗ I, 189], Мишко Заморенковь [АрхКВР 7/II, 591], Ihnat Olexiczin [ОКРЗ II, 282].

Особові назви на -овь (-евь), -инь не завжди вказували на

відношення до батька чи матері. На підставі записів, наявних у досліджуваних пам'ятках, типу ива/н/ бр/а/т/ федороуь моло/д/-шии бнь давыдоуь, ти/м/ко пасероуь ва/н/доуь [АСО 75,173], Ивашко своякь Нечаеуь [ОВЗ 606], Smerekow sluga [ОКРЗ III, 310], Семень Рубиноуь наймать [АрхКЗР 3/1, 97] можна твердити, що назви на -овь (-евь), -инь виражали відношення не тільки до батька або матері, але й до інших членів сім'ї (брата, тестя), вказували на залежність іменованої особи від іншої (господаря). Аналогічні іменування фіксують пам'ятки пізнішого часу, пор. Иван Исаев ра-ботник, Юрко Терехоуь голованець [42, 45].

Зустрічаються іменування за власним іменем і матронімічною назвою на -инь: Duska Annun [ЛКС 182], Гришко Домахинь [ОЧЗ 88], Максимь Мельчишинь [Пам. 91], Steczko Iwaniszin [ОКРЗ III, 145], Степань Хведцишинь зять [АрхКЗР 6/1, 341], Paweł Worobissin [ОКРЗ I, 210]. В останніх прикладах суфікс -инь поєднувався з основою, ускладненою суфіксом -иха, що вказував на заможну жінку по відношенню до її чоловіка: Мелько < Мельчиха, Иван < Иваниха, Хведець < Хведчиха, Воробець < Воробиха. Досліджуючи особові назви мешканців Верховини, В.Охримович відзначав, що іменем жінки називалися інші члени сім'ї у тому випадку, коли "дитина неслюбна; коли вправді слюбна, але отець умер в молодім віку; коли мама більше знана в селі як отець або перевишасє вітця енергією і темпераментом" [51, 306].

До групи іменувань з другим компонентом-патронімом відносимо і двочленні іменування, до складу яких входить два християнських імені (рідко християнське і давньоруське): Василей Костя [АрхКЗР I/1, 14], Luczko Nestor [АрхКЗР 7/II, 393], Прокопь Корнило [АрхКЗР 6/1, 149], Samszon Petro, Miczko Wakula, Гринь Микита [ОФС 269; ЛРС 309; АрхКЗР 7/II, 381]. Досліджуючи особові назви львівських міщан ХУІ ст., І.П.Крип'якевич звернув увагу на цікавий спосіб утворення "назвиска синів від імені або назвиска батька... Жив міщанин з хресним іменем Микулка (Микола)... син його зве ся спершу по батькови Микулчич... але пізніше затрачує ся память про се, що він був сином Микулки і що в призвику назначене його походження й замість Яцько Микулчич він стає звати ся Яцько Микулка... хресне ім'я батька робить ся назвиском сина" [35, 89]. Про те, що другим компонентом може виступати ім'я (або прізвисько) батька у незмінній формі, свідчать варіантні іменування однієї і тієї ж особи: Iwan Kostowicz і Iwan Kost,

Choma Romanowicz i Choma Roman [ОКРЗ II, 176, 177, 183, 184],
Ивань Вацута і Івань Вацютичь [АрхКЗР I/1, 431, 466], Fedor
Hryniowie/Fedor Hryn/ Phiedor Hryniowat/ Fiedor Hrynczak [КСВВ 89]

Нерідко як другий компонент двочлених іменувань виступали християнські імена, ускладнені суфіксами -икъ, -ець, -ко, -ань, -ечко, -ина: Филип Івани/к/ [АСО 49], Maksym Pawlik [Balz.136], Misko Nazarecz [ОКРЗ III, 176], Wasiuta Makarec [ОЛЗ 176], Івань Дениско, [МІ III, 323], Іwachno Maximko [ЛСХ 146], Daniecz Mathwiecion [ОКРЗ I, 86], Petro Wasieczko [Balz.151], Федець Грицина [Пам. 79] та ін. У наведених прикладах другий компонент є патронімічною назвою. Це підтверджується наявністю у пам'ятках досліджуваного періоду варіантних іменувань однієї і тієї особи типу Procop Chwedon/Procop Chwedowicz [ОКРЗ II, 218], Choma Brodaczyk / Nomka Brodaczow [КСВВ 88, 89]. Патронімічне значення деминутивних суфіксів зберігається до сьогодні серед українських прізвиськ: батькове прізвище Булеца - син Булецик, батькове ім'я Лука - син Лучинець, батько Корінь - син Корінець [102, 86].

На патронімічність суфіксів -ко, -ець, -икъ, -онь в інших слов'янських мовах вказували Я.Бистронь [109, 16], М.Я.Гринблат [16, 6], Б.Ліндерт [112] та ін.

Одиничними прикладами представлені у нашому матеріалі цікаві двочленні іменування з другим компонентом-християнським жіночим іменем у початковій формі: Iwan Hanka [АрхКЗР 6/1, 117], stanko Maryna [ОКРЗ II, 282], Jan Kutra [СБУЛ 94]. У козацькому реєстрі середини XVII ст. зафіксовано три аналогічних іменування: Германь Голендуха (< Голиндуха), Яцько Гандзя (< Анна), Федорь Парася (< Параскева) [Р. 115, 135, 296]. Можливо, у наведених прикладах другий компонент є назва матері, яка передалася синові у незмінній формі. Іменування з другим компонентом - жіночим іменем типу Alina, Iwanicha, які вживалися для називання чоловіків, відзначає П.Смочинський у старопольській мові і кваліфікує їх як матронімічні [123, 248].

Зрідка виступають у пам'ятках XVI ст. ще двочленні іменування, до складу яких входили:

- два патроніми з однаковими або різними суфіксами: Євсковичь Бабенко [РИБ XXVII, 17], Lazaricz Oniskowicz, Chwedenko Proczikowicz [ОКРЗ I, 179, 189], Fedoricz Jurikowicz [АкВАК XI, 448]

- дві особові назви у формі присвійних прикметників на -овь

(-евъ) або -инъ: Rudnikow Christow /ОКРЗ III, 147/, Кузьминъ Дол-
гинъ, Лоховъ Киселевъ /ОКЗ II4; Очерз 591/;

- патронім і особова назва у формі субстантивованого при-
свійного прикметника на -овъ або -инъ: Nieszewicz Kuzmin, Michal-
kowicz Mathyow /ЛКС I68; ЛРС 278/, Bartenko Miklasczin /ОКРЗ
I, II6/, Тереховъ Борисовичъ, Иванецъ Ильяшевичъ /ОКЗ II4; ОБЗ
604/.

Наведені іменування зустрічаються у списках, де перелік на-
селення ведеться по-різному: за власним іменем, вказівкою на за-
няття, лише патронімічною назвою та ін. Отже, не виключено, що
видавець під одним іменуванням, скажімо, Тереховъ Борисовичъ за-
писав дві особи (Тереховъ, Борисовичъ). Іноді іменування зустрі-
чається в контексті, з якого видно, що мова йде про одну особу:
Гу/д/цевяць Пилипкувъ дароваль мене своєю частю /ЛКС/. У наведе-
них іменуваннях, якщо їх розглядати як двочленні, без сумніву
пропущений основний компонент - власне ім'я. Два патроніми у скла-
ді іменування, очевидно, є іменуванням по батькові (за власним
іменем) і по дідові (також за власним іменем).

Огляд групи двочленних іменувань, у яких особа додатково ха-
рактеризується іменем батька, показує, що у XVI ст. дуже рідко
сина і батька називали однаковим іменем. Зафіксовано у наших ма-
теріалах біля 50 двочленних іменувань типу Семень Семеновичъ
/АрхЮБР 7/II, 31/, Ranko Ranczuk /ОКРЗ II, 127/, Санько Санько-
вичъ /ООЗ 597/, син пана Івана Городищского пан Іван Івановичъ
/АрхЮБР 8/Ш, 175/. Однакові імена батька і сина часто мають різ-
ну морфологічну структуру: Michailo Miskowicz, Hriczko Hricowicz
/ОКРЗ I, 203, 288/, Fiedziec Fedkowicz /ЛК 84/, Iwasko Iwanowicz
/ЛРС 289/.

Двочленні іменування з другим компонентом - відапелятивною
назвою. У кількісному відношенні такі двочленні іменування стсять
на другому місці після іменувань з другим компонентом - патроні-
мічною назвою. Першим компонентом звичайно є християнське ім'я
у різних народнорозмовних варіантах, другим - апелятивна назва.
Рідко на першому місці могли стояти давні слов'янські імена
(у скороченій формі) типу Володко, Томіло.

За семантикою твірних основ другі компоненти двочленних іме-
нувань можна поділити на ряд груп.

Назви осіб за професією, заняттям, службовим становищем.
У XVI ст. цей тип іменування був найбільш уживаним: Мойсий Браз-

никъ, Иванъ Чоботаръ, Павелъ Котелникъ, Остапко Коваль [ОЧЗ 88; ОКЗ ІІЗ], Omelian reznik, Tomilo garnszarz [ЛК 48, 65]. У виняткових випадках особа визначається двома назвами, які означають різні заняття: Kowal pastuch, Owczasz Tywon [ЛСХ 136; ЛКС 179]. На підставі змісту документа не можна виявити, яка саме назва характеризує особу за її основним (в момент написання документа) заняттям.

У даній групі іменувань найчастіше як ідентифікуючий елемент виступає лексема КОВАЛЬ: Hriczko Kowal, Jusko Kowal [ОКРЗ І, 83, 190]. Ця лексема поширена в основному на території Галичини і Волині, зрідка зустрічається на Поділлі і Київщині. На Київщині фіксується переважно назва КУЗНЕЦЬ: Иванъ Кузнецъ, Михайль Кузнецъ, Тимошко Кузнецъ, Микита Кузнецъ [ОчерЗ 590, 591]. Іменування з лексемою КУЗНЕЦЬ у Галицькому старостві представлене двома прикладами: Iwan Kuzniecъ, Manuilo Kuzniecъ [ОКРЗ І, 55, 56].

Часто вживаються у досліджуваних пам'ятках іменування з ідентифікуючим елементом – лексемами ШВЕЦЬ, ЧОБОТАРЬ, КУШНЕРЬ, КРАВЕЦЬ, БОНДАРЬ, МЕЛЬНИКЬ, ТКАЧЬ, ТЕСЛЯ, СЛЮСАРЬ, РИМАРЬ: Ilko szwiesla, Demko krawiecz, Dawid swiecz [ОКРЗ ІІІ, 239, 250, 321], Васко Чоботаръ [ОчерЗ 591], Иванъ Кушнеръ [ООЗ 596], Жданецъ Бондаръ [АрхКЗР І/І, 33], Karra slowarz, Wasko Melnik, Chwedor Tkasz [ОКРЗ І, 1, 45, 83], Федко Рymarъ [ОКЗ ІІ5].

Аналіз даної групи особових іменувань показує, що багато апелювативів із значенням діючої особи не вживається у сучасній українській мові, вони вийшли з ужитку разом із занепадом деяких професій, виців занять. Сюди відносяться, зокрема, зафіксовані у ХVІ ст. іменування: Tiszko ikonnik [ЗД УІ, 70] (иконник "маларъ образо/в/" [ЛБ]), у Войвана Бердника (бердник "майстер, що робить берда" [Тимч.]), Michno Proskurnik (проскурникъ "пекущий просфоръ" [Ср.]), Ranko Skomoroch [ЛК 82] (скоморохъ "потѣшникъ, плясунъ, музыкантъ, лицедѣи" [Ср.]). Одиначними прикладами засвідчені особові назви Chwedko Namal [ОКРЗ ІІ, 214], Jacob Burtal [ОКРЗ ІІ, 86]. Перша назва є запозиченням з польської мови, пор. namal "dragarz" [SL]. Назва burtal, очевидно, означає "ворожбит"; пор. пол. burtnik "wróźbita, wróźek" [SL]. В окремих випадках вказівка на рід заняття особи давалася описово: do Filipa rzemiosła tkaczkiego, Simeona... rzemiosła malarskiego [АрхКЗР І/Х, 505].

Ідентифікація особи за допомогою вказівки на заняття була

більш типовою для міста. Наприклад, у списку міщан Меджибожа на Поділлі четверту частину наявних там іменувань становлять назви типу Piotr Szurmacz, Panas Rimarz, Andruszko Bednarz [ВР 178]. У деяких пам'ятках міщани при їх переліку навіть групуються на підставі професій [пекарі, шевці, корчмарі, суконники]. Виявляється, однак, що не завжди особа, названа ковалем, пастухом, шевцем, насправді мала яке-небудь відношення до даної професії, заняття у момент складення документа. Наприклад, у документі читаємо, що kaczmarzow iest piecz і один з них іменується Iwan Zlotarz [ОКРЗ II, 103]; або kaczmarzow dwa: Hricz Kowal, Iliasz [ОКРЗ I, 278], Piekarze:... Hosko Bednarz, Iwanko Pastuch, Olexa Krawiecz [ЛКС 167-168], bartnik... Fiedko Ribołow [ОКРЗ III, 253], kaczmarze: Rymarz Olesko; pasiecznyczy: Nawryło Kuznirz [ЛКС 135, 136]. Отже, Iwan Zlotarz, Hricz Kowal були корчмарями, а Hosko Bednarz, Iwanko Pastuch, Olexa Krawiecz - пекарями, Fiedko Ribołow - бортником. Можна припускати, що окремі апелютиви такого типу в той час виступали уже як прізвиська, які "легко передавалися нащадкам і ставали родовими прізвищами, бо ж і сама професія часто переходила з покоління в покоління" [59, 34].

Особові іменування, до складу яких входили апелютиви на означення професії, роду заняття, дають цінний матеріал для історика-економіста. Пам'ятки XVI ст. скупі на відомості про різного роду промисли і ремесла на Україні того часу. Тому особові іменування у багатьох випадках будуть чи не єдиним свідченням існування цілого ряду ремісничих промислів на Україні і навіть вказівкою на їх спеціалізацію. Саме в такому плані використані дані антропонімії в історичних дослідженнях О.Компан, Ф.П.Шевченка [30; 105, 183-193]. Вказані вище іменування представляють певний інтерес і для історичної лексикології. Вони, зокрема, свідчать про наявність у староукраїнській мові цілого ряду словотворчих і лексичних паралелей типу винарь - винникъ, олиярь - олейникъ, седельникъ - седляръ, рибитвь - рибакъ - рибалка [28].

Нерідко в пам'ятках XVI ст. у ролі додаткового ідентифікуючого компонента виступали апелютиви на означення посади: у Волексья десятника [АрхКВР З/1, 280], Chwedko Wozni, Hricz Soltis [ОКРЗ II, 138, 274], Lukasz pisarz [ЛК 43], Iwan Wataman [ОКРЗ I, 204], Волось лантвойть [АрхКВР I/XI, 25]. Такі назви, як видно з документів, були прямими вказівками на посаду носія особової назви.

Назви осіб за особливостями зовнішності, характеру, звичками, особливостями мови, інтелектуальними особливостями. Іменування такого типу становлять цікаву і своєрідну групу. Це свого роду назви-характеристики, переважно емоційно забарвлені, для яких використано з лексичного складу мови найбільш влучні слова. Особові назви львівських міщан середини XVI ст. типу Гордоступ, Частопад, Суховерх, Рідкийгорох І.П.Крип'якевич назвав "вищівитом міщанського гумору" [35, 89].

Для ілюстрації наведемо ряд іменувань з пам'яток XVI ст.: Василій Безноско, Левко Безкостий [ОВЗ 607], Piotr Krziwonosz, Andrei Suchai, Chwedko Molczan, Mathis Nowal, Iwasko Kudlec [ОКРЗ III, 125, 348, 42, 244, 81], Rad Suchorobri, Hricz Plaxa, Iurg Dolhan, Iwan Drobis, Choma Kudlati [ОКРЗ I, 154, 40, 93, 100].

Найчастіше подібні назви-характеристики давалися за кольором волосся, очей, відтінком шкіри: Гринь Рудий, Нестрь Чорний [ОКЗ II 6; Очерз 590], Jan Byelyak, Chwedorko Woronko, Iwanies Rudko [ОКРЗ III, 76, 293, 309], Karpa Bilousz, Wasko Sywan [ОКРЗ II, 113, 142]. Доволі різноманітно представлені у пам'ятках XVI ст. назви, пов'язані з фізичними вадами людини: с...васкко/м/ Безручкомь [АКЕМУ 103], Danužo Chworak, Iwan Kalieka [ЛК 49, 54], Zienko Slabisz [ОКРЗ III, 313], Stecz Kriwonoska [ОКРЗ II, 279], Jowchim Kulhayi [Лам. 122], Васко Хромий [ОКЗ II 5], Андрей Кривий [ОКЗ II 3], Stasz Bezoczko Dasko Jednooki [ОКРЗ II, 217, 283], Chwedor Szerelak [ОКРЗ II, 212], Данило Кар'явний [ОКЗ II 4], Jowko Nuhniwy [ОКРЗ I, 53], Syemko Gluchi [ЛМС 346].

Психічні, морально-етичні та інші риси людини знайшли відбиття в таких іменуваннях, як Богданъ Хорошко [АрхКВР 7/1, 14], Олекса Розумейко [ОВЗ 605], Роман Непитуший [АрхКВР I/1, 94], Jaska Smieli [ЗД XX, 16], Иванъ Рахманний [003 597] (рахманний "смирний, тихий" [Гринч.]), Wassil Lichi [ОКРЗ I, 18], Mathwiei Podlicz [ОКРЗ II, 280], Andrei Samochwal [ЛКС I 78], Andrei Niezgodda [ОКРЗ II, 192], Hricz Plaxa [ОКРЗ I, 100], Федоръ Дармолей [ОКЗ II 4].

Наведені вище назви представляють певний інтерес для історичної лексикології. Вони дають підставу твердити, що лексика на означення особистих властивостей людини сягає в глибокі віки і була надзвичайно багатого у семантичному і словотворчому відношеннях. Оскільки жанрово обмежені пам'ятки фіксують дуже мало назв даної семантичної групи, особові іменування нерідко є єди-

ними свідченнями існування їх у мові минулого. Детальніше про це див. у нашій статті "Антропоніми - основа вивчення лексики, що характеризує особисті властивості людини" [27].

Назви тварин: Нипонъ Заецъ [АрхКВР 8/У, 140], Уласъ Коть, Гаврило Козель [ОКЗ II 5; ОЧерЗ 590], Onysko Rynda [ЛК 59] (ринда "свиня" [Грінч.]), Nawrilo Вук, Schwedko Buhai [ОКРЗ III, 42, 196].

Назви птахів: Ilko Worobei, Wassil Soika [ОКРЗ I, 34, 277], Михайло Голуб [ОКЗ I 29], Иванъ Сорока [АрхКВР 8/IV, 150], Иванъ Чижъ [АрхКВР I/XI, 25], Олехно Ворона [АрхКВР 7/1, 218], Сенько Дятель [Лам. 78], Wasiko Czaika [ОКРЗ III, 319].

Назви риб: Karpa Rak [ОКРЗ I, 273], Dinisz Szuczka [ЛСХ I 37].

Назви рослин або їх плодів: Iwan Sliwka, Hriecz Dub [ОКРЗ I, 31, 269], Misko Burak [ЗД XX, 157], Truchan Czebulka [ОКРЗ III, 293], Левко Пшеница, Андрей Капуста [ОКанЗ I 05; АрхКВР 7/1, 214], Иван Шишка [АрхКВР I/XI, 25], Schwedko Koczan [ОКРЗ III, 393].

Назви страв, харчових продуктів: Микита Вареникъ, Андрей Коровай [ОКЗ II 8; АрхКВР 7/1, 221], Fedor Med, Andrei Bublik, Andrey Masło, Iwan Knisz [ЛК 48, 52, 98; ЛРС 273], Jaczko Borscz, Iwan Braha [ОКРЗ II, 7, 282], Wasiko Krupa [ОКРЗ I, 45], Iwasko Brinda, Panas Borsczik [ОКРЗ III, 194, 223].

Назви одягу, взуття: Iwan Kabath, Wasiko Kybalka [ОКРЗ I, 282] (кибалка "старовинний жіночий головний убір, що має форму півмісяця" [СУМ]), Sydor Swythka, Iwaniecz Hunka, Syenko Szapczina [ОКРЗ III, 42, 74, 87], Fyedor Czoboth [AGZ XVII, 497], Stepan Cholewa [ОКРЗ III, 153].

Назви спорідненості і своаяцтва: Mathwei Dzied, Andreas Baba [AGZ XX, 144, 155], Thruchon Synowiecz [ОКРЗ III, 295] (синовець "сын брата, племінник" [ССУМ]), Григорей Сестранъ [АрхКВР 6/1, 241] (sestran "syn siostry" [120, 130]), Schwedecz Dziadeczko [ОКРЗ III, 138], Мартинъ Пасынокъ [ОКанЗ I 04], Iwan pasierb [Balz, 143], Ławruszko Wateczko [ЗД X, 102], Nicolaus Wnuczek [AGZ VIII, 474], Яцко Братеникъ; пор. ще назви XVIII ст.: Дмитро Браточко, Лукьян Дядечко [ДНRM 202, 289].

Абстрактні назви: Селивестръ Шелестъ [АрхКВР I/X, 59], Sienko Hołod, Iwan Dusza [ОКРЗ III, 267, 315], Mikitha Kłopot, Wasiko Strach [ЛК II 7; ЛСХ I 31].

Назви днів тижня: Гапонъ Серела [АрхКВР 6/1, 247], Huedor Sobotha [ОКРЗ I, 22], Mosko Pyathnica [ОКРЗ III, 75].

Назви різних побутових предметів: Олексей Макогинь /ОЧЗ 88/, Олекса Сковородка /АкЗР I, 368/, Stefan Kozka /ZD XXI, 98/, Iwanko Drabina /ОКРЗ I, 284/.

Наведені особові назви-прізвиська свідчать про багатство лексики староукраїнської мови, відображають побут і господарське життя народу. У даному відношенні вони представляють певний інтерес для етнографів. Особові назви також нерідко служать основою для хронологізації фактів мови /73; 65/. Так, зокрема, "Словник староукраїнської мови XIV-XV ст." не фіксує загальних назв кваша, кисіль, коровай, лой, мука. Доказом того, що вони функціонували у мові того часу, є антропоніми Кваша, пань Тихно Кисел, пань Коровай Процевичь, поць лой, пан Гринко Моукосел. В картотеці Є.Тимченка такі слова, як коржь, квась, каша датуються XVII ст., макухь, лемишка, бриндза, гарбузь - XVIII ст. А пам'ятки XVI ст. свідчать, що вже в цей час побутували власні особові назви Jaszko Koz, Martinus Kwas, Kasza, Hricz Makuch, Iwaniecz Lemieszka, Wasko Brindza, Матнь Гарбузь. Якщо дані слова вже в XVI ст. вживалися як прізвиська, то як апелятиви вони, без сумніву, існували значно раніше.

Назви за місцем мешкання. Це свого роду адресні назви-лереважно прийменникові або префіксальні конструкції на -ний з префіксом за-, под-, на-: Iwan Zastawny, Ihnath Zaluzny, Olexa Podluzni, Iwan Nakonieczni /ОКРЗ I, 31, 121, 159/, Chwedor Zagorni /ОКРЗ II, 139/, Choma Podhanyi, Choma Nahorni /ОКРЗ III, 101, 165/. У наведених прикладах основні орієнтири став, луг, кінець села, гора, гай, вода, гумно, біля яких (Podhorny), за якими (Zastawny), на яких (Nahorny) мешкали носії особових назв, послужили основою додаткової їх ідентифікації. Такі назви з часом ставали родовими назвами, прізвищами (Підгорний, Закалужний, Заболотний /123, 25/).

Назви новоселів. Іноді для більш повної ідентифікації особи в досліджуваних пам'ятках достатньо було лише вказати на те, що вона недавно оселилася в тому чи іншому селі або місті. Таких прішельців називали новосад, новотний, новак, приїжджий, приходень, забрид, забігач: Wasil Nowozad, Wassil Nowothni, Kunas Nowak /ОКРЗ III, 58, 196, 319/, Marko Przyieczny /ОЛЗ 180/, Wasko прихотий /АрхІВР 6/1, 252/, Hricz Przychodzien /ОКРЗ II, 301/, Mathwey Przybylko /KSWW 74/, Proczik Prisyly, Jurko Przebis, Wassil Prisieliak /ОКРЗ I, 100, 272/, Iwan Przibysz, Wasko Zabrzyd /ОКРЗ II,

106, 130], Гриць Приходись [АрхЮЗР I/VI, 316]. Поширені в минулому такі назви рідко переходили у спадкові прізвиська. У сучасній українській мові прізвиська типу Переходень, Прихідько, Прийдун, Пришляк, Прибілко належать до рідкісних [59, 170].

Крім перерахованих вище семантичних груп, у пам'ятках XVI ст засвідчені іменування з другим компонентом непрозорої семантики: Andrei Saluba. [ОКРЗ III, 200], Iwan Pantuz [ЛКС 214], Andrei Czirib [ОКРЗ II, 200], Гринь Ботрань, Гаврило Амаль [ОЧЗ 87; ОБЗ 598] та ін. Можливо, серед них збережені окремі діалектні або запозичені слова, значення яких сьогодні важко з'ясувати.

В аналізованих двочленних іменуваннях другі розрізнявальні компоненти були неоднакової давності, різного походження і значення. Є серед них давні слов'янські імена, безпосередньо пов'язані з апелятивною лексикою, які перейшли у спадок українській антропонімії з давньоруського періоду; прізвиська, які виникли у досліджуваній період як прізвиська і, нарешті, загальні назви, не позбавлені апелятивного значення. Виконувчи роль ідентифікуючого засобу, останні також згодом ставали назвами прізвиськового типу. Питанню їх розрізнення і кваліфікації приділено багато уваги у працях В.Чічагова [96], В.А.Никонова [45], О.В.Суперанської [68], М.Л.Худаша [89], однак єдиної думки з цього приводу ще не існує.

Іменування за етнічною приналежністю, за місцем проживання або походження. В антропонімії досліджуваних пам'яток знайшли відбиття назви різних народів, які у тій чи іншій мірі контактували з нашими предками: Юшко Литвінь [АрхЮЗР 8/IV, 278], Гриц/ц/ка Басараба [АКШМУ 69], Івань Турчинь [ОЧЗ 89], Івань Волошинь [АрхЮЗР 6/I, 149], Michałko Bolharyn [ZD XIX, 142], Милегь Сербинь [ОБЗ 606], Jacko Uhrin, Jan Swab [ОКРЗ I, 154, 199], Iwan Niemecz [ОКРЗ III, 223], Махум Козарун, Iwan Moskwicin, Janko Mazur, Andrey lyach [ЛК 50, 52; ЛСХ 138; ОБС 256], Thimko Czech, Chwedko Czigan [ОКРЗ I, 95, 154].

Носіями таких особових іменувань не обов'язково були представники інших національностей. Про це знаходимо свідчення у текстах пам'яток: "Дмитро Куць... в допрось сказал, что... будучи на Москвь дель его Івань, прозывается Москаль... привез до дому зъ Москви тих денег мядяних" [ДНРМ 212]. Стже, москалем був названий дід Дмитра Куца через те, що побував у Москві. Ю.К.Редько пише, що йому відомий факт прозивання Прусом селя-

нина, який ще до першої світової війни щороку виїжджав на сезонні роботи до Німеччини [59, 26]. Я.Свобода також відзначає, що у старочеській мові купці і мандрівники одержували назви від тих країн, з якими торгували або які вони відвідували [Svob.186]. Однак частина назв дійсно вказує на справжню національність носія особової назви. Про це свідчать і власні імена, які виступають у поєднанні з етнонімом (Милець Серблянъ, Јанко Мазур).

Ідентифікуючі компоненти відтопонімічного походження, які входили до складу двочленних іменувань, найчастіше виступають у формі відносно-присвійних прикметників на -ський, -цкий. Назви на -ський, -цкий представників феодальної верхівки утворювалися від назв їх маєтків. Це підтверджує контекст пам'ятки: земенин повету Володимирского... Болобан Осекровский... жону свою, приехавши до дому своего Осекрова... змордовал [АрхКЗР 8/III, 260] кнегиня... зъ Любча... за сына своего Григория Любецкого... присягу учинила [АрхКЗР 2/I, 11]; Михайло Оцовский...пославши... врядника своего... до Оцова [АрхКЗР 6/I, 40]. Назви великих землевласників, які у більшості випадків вказували на їх маєток, могли передаватися уже в той час з покоління у покоління у незміненому вигляді: Семень Щениевский з сыномъ Ждано/м/ Щение/в/скимъ [АКЮМУ 125]. Отже, уже в той час можна говорити про відтопонімічні назви як про спадкові родові назви панівної верстви суспільства. У тих випадках, коли особа походила з іншої місцевості, її означували за місцем походження. Таке означення відрізняло пришельця від аборигенів. Досліджуючи особові назви львівських міщан XVI ст., І.П.Крип'якевич відзначав, що міщани "беруть назвиска від тих сіл і міст, з котрих зайшли до Львова, за доданням наростка -ський... з початку сі назвиска є лише атрибутами доданими до іменн" [35, 89]. Подібно утворилися особові назви кременецьких міщан: Fiedec Lucki, Pożnian Trocki [ЛК 65], каменецького міщанина: Mathias Samborski [ЛКС 167]. Серед львівських міщан були вихідці з навколишніх сіл і міст, про що свідчать їх іменування типу Федоръ Подборецкий, Иванъ Подборецкий (село Підбірці біля Львова), Васко Галицкий, Миско Тарнопольский [АрхКЗР I/XI, 8, 26, 28, 29]. Уже у XVI ст. деякі назви на -ський, -цкий були близькі до сучасних прізвищ. У документах кінця XVII ст. серед львівських міщан неодноразово записаний Семіонъ Лупкий (до нього виправили пословъ до Варшавы: меновите Семіона Лупкого, мешчанина львовского [АрхКЗР I/XI, 4, 14]. Відомо також з документів

що Семіонъ Луцкій був сином Стешка Луцкого і внуком Федка Луцко-го. Останній згадується в "радецьких актах" першої половини XVI ст., де сказано, що він походив з Луцька (там має зятя) і мешкав у Львові на Руській вулиці [ЗНТШ L XXVII, 89; СХІ, 5, 6]. У даному випадку відтопонімічне означення "луцький" стало спадковою назвою, яка простежується у третьому поколінні.

Пам'ятки XVI ст. фіксують назви духовних осіб на -ський, -цкій, утворені від назв храмів. Наприклад, під загальними назвами "свещеники, попы, вся капітула церкви" у документі записані Маноило Ивановский, Єсип Николінский, Матфей Апостолский, Данило Пятницький [АрхЮЗР I/I, 339]. Аналогічні назви в російській мові послужили основою виникнення російських прізвищ типу Благовещенский, Воскресенский, Крестовоздвиженский та ін. [47, 323-324]. Можливо, частина сучасних українських прізвищ типу Івановський, Петровський, Павловський, які Ю.К.Редько кваліфікує як патронімічні, походить від колишніх іменувань представників духовенства, пор.: мы...потъвердили...поцу Ваську Ивановському...землю..., поруч: записали есмо...землю святому Ивану церкви и поцу Ваську.

Другим ідентифікуючим компонентом нерідко могли виступати назви із значенням мешканець, уродженець якого-небудь міста, села певної території, утворені за допомогою суфіксів -ець, -анинь (-'анинь), -укъ, -чкъ. Наприклад, серед міщан Києва зустрічаємо вихідців з Чернігова, Канева, Полоцька: Наумъ Черниговецъ, Навишко Каневецъ, въ Опанаса Полочанина [ОКЗ ІІЗ, ІІ4; АрхЮЗР 7/І, 254]. Члени Львівського Ставропігійського братства Іванъ Рогатинець і Прокопъ Рогатинець [АрхЮЗР I/XI, 8] - уродженці м.Рогатина. У Кременці і Кременецькій волості пришельцями з Пінська були Пша Pinczuk, Chriegesko Pinczuk [ЛК 54, 73]. На Житомирщині зустрічаємо Каленика Подолянина [АрхЮЗР 6/І, 182], Михаїла Бобруянина [ОЖЗ І47]. У пам'ятках XVI ст. зафіксовані цікаві омонімічні іменування з другим компонентом - відтопонімічною назвою на -енко, -чикъ: у Шимка Мстиславца... Или Крошненка... у іншихъ слобожанъ киевских [ОЛЗ 254] (пор. ССУМ: Крошня - село у Київській землі); Игнатъ Скуренко - і поруч у документі село Скурици [АрхЮЗР 6/І, 123; Schwedko Kolomiejczuk [ОКРЗ І, 125], Iohannes Kolomusczuk [AGZ XV, 406] (пор. ССУМ: Коломыя в Галицькій землі), Іанъ Львовчикъ [КІС], Андрей Знеснчик [АрхЮЗР I/XI, 30]. Останнє ім'я утворене від назви колишнього передмістя Львова Знесіння, яке,

в свою чергу, взяло ім'я від назви храму Взнесення, який там знаходився. Відтопонімічні назви у більшості випадків у досліджуваний період зберігали ще своє пряме значення. Про живий зв'язок імені особи і назви місцевості, з якої вона походила, свідчить наявність у пам'ятках таких записів, як Stepan z Brahina i Misko Brahiniec, Iwan z Berestecka i Hrisko Kijanin.

ТРИЧЛЕННІ ІМЕНУВАННЯ

У пам'ятках XVII ст. прикладів на тричленне іменування особи небагато. У таких назвах, як і в двочлених, на першому місці переважно стоїть християнське (рідко давньоруське) ім'я. У залежності від значення другого і третього компонентів і порядку їх розміщення можна виділити декілька груп тричлених іменувань.

1. Найбільш типові іменування, які склалися з імені, імені по батькові у характерній для української мови формі на -овичь, -евичь, -овь, -евь і прізвищевій назви: Максимъ Харитоновичъ Гавкавий [ПМ#2], Григорей Василевичъ Чапля [АрхКЗР 8/III, 96], Василь Костентиновичъ Жаба [РСА III, 133], Лука Григоровичъ Губа, Федоръ Ивановъ Драбикъ [АрхКЗР I/XII, 3]. Іноді третім компонентом виступає вказівка на рід заняття, професію іменованої особи: Стефанъ Іоанов коваль, Александер Стефанович сафьян/никъ/ [АрхКЗР I/XII, 4]. У поодиноких випадках як третій компонент виступає етнімічна назва: Гриц/ко Гавриловичъ Басарабъ [АКЖМУ 68], Андрей Ивановичъ Русинъ, Федоръ Ивановичъ Русинъ [АрхКЗР 8/III, 48, 116], Михайло Федоровичъ Сербинъ [АрхКЗР 7/I, 218].

2. Іменування, до складу яких, крім християнського імені, входила патронімічна і відтопонімічна назва: Михайло Василевичъ Збаразкий [ПМ#3] (Збараж - на ріці Гнізні), Василе/и/ Богданови/ч/ Ко/р/чо/в/ски/и/ [АКЖМУ 58] (Корчів - село на Житомирщині) Stęcz Ichnatowicz Luczki [AGZ XX, 78], Юрей Козмичъ Рогатинець [Пам.26]. Таким тричленим поєднанням і порядком розміщення компонентів наведені вище іменування нагадують сучасне офіційне тричленне визначення особи.

3. Іменування, до складу яких входили: християнське (рідко давньоруське) ім'я і два патроніми на -овичь: Іванъ Степановичъ Козаковичъ [АрхКЗР 8/У, 140], Степанъ Яцковичъ Тимковичъ [ОЧЗ 89]. М.Л.Худаш вважає, що "у таких випадках маємо справу з двома прямими іменуваннями по батькові: за власним іменем і за прізвищевом назвом" [89, 136]. Нерідко у таких іменуваннях

другий патронім вживається у формі родового відмінка однини: Аньдрей Якубовичь Немировича [АрхКЗР I/VI, 31], Юрья Михайловичь Попковича [ЧИОНД VI, 72], Щастный Федоровичь Полозовича [АрхКЗР 6/I, 6], Богдан Мартинович Хребтовича [АрхКЗР 8/IV, 261].

4. Іменування, у яких після власного християнського імені виступали відповідно давньослов'янська скорочена особова назва і патронім: Trochym Tomilo Huszczenko, Sawka Bohdan Dubinenko [АрхКЗР 6/II, 117].

5. Одиничні тричленні іменування з іншим порядком розміщення компонентів, а саме: поєднання християнського імені з двома апелятивними назвами (Іоань Коваль Когут); поєднання двох християнських імен з відапелятивною або відтопонімічною назвою (Семень Василь Рыболовь, Семень Дениско Ма/т/фєє/в/ский староста житомирский [АКЖМУ 39, 55]). У досліджуваних документах зустрічаємо різні варіанти іменувань однієї і тієї ж особи: в одному випадку - дво-членною назвою, в іншому - тричленною: Богуфаль Па/в/ша [АКЖМУ] і Богухвал Михайлович Паша [АрхКЗР 8/III, 141], Степань Кунаховичь Гуца і Степань Гушинь [АрхКЗР I/I, 4], Левь Богдановичь Верещакь і Левь Верещакь [АКЖМУ 89, 117]. Патронім, можливо, як менш істотний елемент, міг пропускатися. Тричленими іменуваннями іменувалися переважно представники соціальної верхівки.

О П И С О В І Н А З В И

Крім наведених типів іменувань, у досліджуваних пам'ятках зустрічаються різні описові іменування. До таких відносимо назви, які ідентифікують особу за допомогою апелятивного опису.

Для цього широко використовується апелятивна лексика, різні прийменникові і посесивні конструкції. У пам'ятках XVI ст. доволі поширеною була форма іменування, яка складалася з власної особової назви і прийменникової конструкції типу прийменник з (из), ^{съ} і топонім у родовому відмінку: ти/м/ко и/з/ те/р/нопола, ва/о/ко и/з/ золочова [Юр. 15], хомь з головьска [КІС], пань Волчько съ Хольмьское земли [АрхКЗР I/I, 11], Сорока з володимера [ЧИОНД VI, 29], на/и/ма па/н/ и/л/ко ме/л/ни/к/ и/з/ бруховищ [Юр. 16], з головска члкъ волоши/н/ прозвищ/м/, Федо/р/ Па/ш/кови/ч/ ро- /домь/ и (!) Сатанова [КІС/].

Власна особова назва могла уточнюватися за допомогою вказівок топографічного характеру - якого-небудь ландшафтного об'єкта, наприклад, озера, вала, острога, біля яких, можливо, мешкала іме-

нована особа: записываю... поцу...человкъ Буневичъ, а другий человек Трида, а третий человек на озере Кисель [AS III, 31], sudor na walle [ЛКС 167], Андрей за Острогомъ [ОКанЗ 105], mikita podle ostroga [ВР 180].

Документи XVI ст. фіксують окремі описові іменування лецо іншого типу, зокрема такі, як: той Петръ зъ повѣту Бѣлзского зъ села Дворецъ, над рѣкою Ратою, мѣшкаль, гдѣ и теперъ Петровъ кутъ надъ тою рѣкою зовется [КІС], па/н/ васко злотни/к/ мещанин зе злочова за/т/ га/с/щинъ риболо/в/чинъ [Юр. 13 зв.], Григорий Коваль з Долгой улицы, Тимофей кушнеръ з Краковского предмѣстья [АрхЮЗР I/XI, 59, 60]. Особова назва може уточнюватися вказівками різного змісту, вираженими підрядним реченням: Прокоп, который Мавнуевичу служитъ [АрхЮЗР I/X, 43], Русинъ, который гаю стережетъ [АрхЮЗР 6/I, 110], Василь, што у Рогатинцовъ робиль [АрхЮЗР I/XI, 15], прийма, що Сниху понял [АрхЮЗР I/VI, 299]. В останньому прикладі відсутнє навіть власне ім'я іменованого.

До описових іменувань відносимо і такі, у склад яких входять лексеми, що вказують на ступінь спорідненості. За нашими спостереженнями, у більшості випадків особова назва іменованого доповнюється вказівкою на ім'я, рід заняття, прізвисько тестя або теці: зідо/р/ краве/ц/, зятъ лукаша кравца [КІС], ошашкови затѣви се/н/ка дуниа, ми/с/ко шцко/в/ за/т/ старости/н/ [Юр. I, 17 зв.], Олекса...ставив Миска Товстобабию зятя [КІС], Гаврило Масловъ зятъ, Романецъ Ульчинъ зятъ [ОВЗ]. Та чи інша особа могла ідентифікуватися тільки власним іменем тестя або теці, причому власне ім'я самої іменованої особи пропускалося: Senkow zicz, Pokotilow zicz, Protassow zicz [ОКРЗ III, 220, 250, 368], Мотринъ зятъ [ОВЗ 605]. Очевидно, такої характеристики вистачало, щоб ідентифікувати особу в офіційному документі.

Рідше зустрічаються у пам'ятках XVI ст. описові назви з словом "син" типу Олекса, сынъ Сычовъ [АрхЮЗР 6/I, 93], ма/ц/ко марьцино/в/ бнъ [Юр. 22], пана сими/н/ бнъ кордышевича де/м/м/н/ [ПІД 12], пна ма/р/ковъ сы/н/ ба/р/тошко, юцькови сыну половъчица у малой тухли [КІС], Богданъ Ульчинъ сынъ [ОВЗ 607]. Це, очевидно, зумовлене тим, що іменування по батькові або матері частіше виступали в патронімічній або матронімічній формі (на -овичъ, -евичъ, -енко, -укъ, -еня, -атъ, -инъ, -ишинъ, -овое). Іноді особа може ідентифікуватися тільки власним іменем батька: Iliaszow syn [Balz. 72], Lawrinczow syn [ЛКС 200]. Такого визначення

не вистачало коли у батька було декілька синів. Тоді до складу іменувань додавалися доповнення старший, другий, малий: з сином Єсмановим старшим [АрхКЗР I/I, 186], Гайда другий син Чупилів [К.], Кус Bogdanczie syn mały [Пам. 74].

Власна назва особи могла уточнюватися власним іменем, прізвищем брата або інших членів сім'ї або рідні: даю... поруку... калина ко/в/тунова брата, ива/н/ бра/т/ фєдоруувь моло/д/шии сн̄ь давидовь, на име оси/п/ дєсн̄/т/нико/в/ шури/н/, па/н/ сте/п/ко му/ж/ мацьєвос [КІС], Iwásko mąż Maruszczyń z Olszynkowa [Balz. 103], Paszko Ostapow brat [ЛК 60], Warchoła Maksymczowego bratanka syn [Balz. 136].

Такі назви є цінним матеріалом для висновків про суспільно-економічні відносини того часу.

Нарешті, особа могла ідентифікуватися назвою приятеля, господаря, власника і т.п.: Onisko Filipow towarzis [ZD XX, 155], Smerekow sluga [ОКРЗ III, 310], Лукьянь слуга римарний [АКЖМУ 63], Никифоровь челядникь [АрхКЗР I/XI, 20], Семень Рубиновь наймить [АрхКЗР З/І, 97], Choma discipulus Leskonis [СБУЛ 48], нїякий Миско, трубачь пана Черленковского [АрхКЗР З/І, 60], Яшко Коморникь в Чика [АрхКЗР I/XI, 33].

Переважно описовими були у досліджуваних пам'ятках XVI ст. також назви священників. В описах українських земель, які входили до складу Корони, священники іменуються переважно загальною назвою "pop ruski": pop ruski łan roli dzierzi [ОКРЗ I, 207], pop ruski s czerkwie i z łanu dawa gr. czterdzieści [ОКРЗ II, 147], або ще - pop Stari, pop Młodi [ОКРЗ I, 209]. Можливі були й інші форми іменування священників: загальна назва попь + неузгоджене означення у формі родового відмінка назви храму (pop świętego Ros-twa, pop świętego Michała). Іноді у складі таких іменувань наявне у постпозиції або препозиції власне ім'я іменованого: попь Василевский, Григорий, попь Николский - Александро [АрхКЗР 4/І, 43], Козма от Вознесения [АрхКЗР I/X, 58]. Однак найбільш типовим було іменування духовенства за назвою храму у формі прикметника на -ский, -цкий: pop Piatniczki [ОКРЗ I, 200], у попа воскресє/н/ско/г/, игумє/н/ онофре/и/ски/и/, оте/п/ ива/н/ пм̄/т/ни/п/ки/и/по/п/ [КІС], попамь Свето-Спаскому и Пречискому да третьему Петровскому [ЧИОНЛ УІІІ-3, 14].

Давні іменування представників духовенства у формі прикметника на -ский, -цкий згодом закріпилися як специфічні прізвища, властиві усім слов'янам.

Описове визначення особи у пам'ятках XVI ст. — це у більшості випадків ще пряма характеристика, яка у достатній мірі ілюструє шляхи формування різних типів українських прізвищ.

При аналізі способів іменування особи в адміністративно-юридичних документах XVI ст. виникає питання: у якому відношенні є іменування по батькові, індивідуальні прізвиська до сучасних імен по батькові, прізвищ. У досліджуваних пам'ятках XVI ст. іменування по батькові вживалися як засіб додаткової ідентифікації особи. Цією функцією імена по батькові XVI ст. близькі до сучасних прізвищ, однак від останніх вони відрізняються тим, що змінювалися від покоління до покоління. З бігом часу імена по батькові могли втрачати своє пряме значення, приймати значення родової назви, а далі і прізвища. Про це свідчить наявність у сучасній українській мові прізвищ, морфемна структура яких тотожна морфемній структурі імен по батькові (пор. Данилович, Кузьмич, Александрович).

Функцію сучасних прізвищ в іменуваннях XVI ст. виконували також різні за значенням апелятиви, індивідуальні прізвиська, що служили засобом ідентифікації, а також давали іменованій особі квалітативну характеристику, натомість сучасні прізвища виконують чисто номінативну функцію, мають виключно денотативний характер.

ХРИСТИЯНСЬКІ ЧОЛОВІЧІ ІМЕНА ТА ЇХ НАРОДНІ ВАРІАНТИ

Імена, якими називали наших предків під час обряду хрещення, прийшли на Русь із Візантії одночасно з християнством. В ономастичній літературі спостерігається певна неусталеність терміна на позначення цієї категорії особових назв. Їх називають по-різному: християнськими, православними, календарними, рідше - канонічними, церковними, грецькими, хресними, греко-християнськими.

Проект української ономастичної термінології, укладений В.В.Німчуком і обговорений та схвалений Українською ономастичною комісією (1963 р.), пропонує для позначення цієї категорії особових назв термін "християнські імена" [49, 41], яким і користуємося у нашій роботі. Християнські імена грецького, латинського і староврейського походження мали спеціальну слов'янську форму, яка диктувалася святцями і яку називаємо канонічною. Канонізовані, тобто узаконені церквою у єдиноприйнятій формі імена, потрапивши на східнослов'янський мовний ґрунт, змінювали свою структуру, пристосовувалися до фонетичної та словотворчої системи мови. Таким чином утворювалися відмінні від канонічних народні варіанти християнських імен.

В адміністративно-юридичних документах XVI ст. християнські імена виступають переважно адаптованими, у різних фонетичних, морфологічних і словотворчих варіантах. Наприклад, в одному з документів "Актової книги Житомирського міського уряду" піддані поміщика Матвія Немирича названі так: Ониско Гребенний, Митко Пеловинка, Савка Литяга, Зинець, Андреико Арендарь [АКСМУ III-115]. Уже найдавніші українські грамоти фіксують у великій кількості адаптовані форми християнських імен, нерідко ускладнені словотвірними формантами (навіть у представників соціальної верхівки). У поручній грамоті західноруських князів і бояр князюві Сигургайду, написаній близько 1392 р. (без зазначення місця написання), бояри і князі західноруські іменуються озарьа мильютинь. мелешко. степань зазба...федорь весна...охрьмь. братьа ѿго терешко. онц-

ряшко...ондріи мишковъ...семеникъ... онципоръ с брато/м/ [Роз. 47]. Сліди засвоєння християнських імен східними слов'янами за-свідчені уже пам'ятками давньоруського періоду, у яких поруч з адаптованими іменами типу Данило (<Данииль), Іванъ (<Іоаннь), Михаль (<Михаиль), Тоудоръ (<Феодоръ), Фроль (<Флоръ), Стъпанъ (<Стефанъ) [13, 25, 40, 55, 56, 73, 83] широко представлені і похідні форми типу Алексіко, Андрихъ (<Андрей), Федорко, Іванко, Пашко (<Павель), Петрило, Степанецъ, Василько, Васко (<Василий) [118, 144-239] і т.п. Адаптація християнських імен відбулася у спільний для східних слов'ян давньоруський період. Про це свідчать однакові варіанти християнських імен. Після розпаду Київської Русі християнські імена набувають рис, обумовлених особливостями дальшого розвитку кожної з східнослов'янських мов. Основна маса варіантів християнських імен староукраїнської мови дійшла до наших днів і продовжує функціонувати у народнорозмовній мові [98: 32; 72]. Натомість маловживані у минулому варіанти християнських імен збереглися переважно як прізвища.

Ч А С Т О Т А В Ж И В А Н Н Я Х Р И С Т И Я Н С Ь К И Х І М Е Н

Проведена нами статистика української антропонімії пам'яток писемства XVI ст. показує, що кількість імен, якими користувалося українське населення у XVI ст., становить близько 300¹, однак не всі вони були в однаковій мірі вживаними. Активно використовувалося дещо більше, ніж 100 чоловічих імен, з яких найбільш популярними були: Іванъ, Федоръ, Семень, Григорий, Василь, Михаль/Михайло, Петръ/Петро, Андрий, Олексій, Павель. Особливо популярним було ім'я Іванъ². Із 862 осіб³, внесених у люстрацій Снятинського староства [ОКРЗ I, 1-4], ним названо 90. На другому місці щодо вживаності у цій пам'ятці стоїть ім'я Федоръ, яке фіксується

¹ У зв'язку з тим, що іноді неможливо встановити зв'язок того чи іншого варіанта з відповідним християнським іменем, говоримо про кількість вживаних імен або про кількість варіантів кожного імені, вживаємо слова "близько", "більше".

² Це ім'я було найуживанішим у давньоруській мові [118, 173-177], у староукраїнській мові XIV-XV ст. [ССУМ], а також у російській та білоруській мовах [45; 7, 83-87; 9].

³ Не беруться до уваги особові назви снятинських євреїв, "ktorich na ten cas iest dzyessiecz" та поодинокі особові назви, носіями яких були поляки (пор. Blazeł Kowal, Sobek Polak).

49 разів. Далі популярні імена розміщуються у такій послідовності: Семко/Сенко, Гришко/Гриць, Василь, Петро; Михайло. У пам'ятках з інших територій ця послідовність дещо інша (не береться до уваги ім'я Іванъ, яке завжди стоїть на першому місці): Федоръ, Василь, Гриць, Михалко/Миско, Андрѣи - в актах села Одрехови; Гришко, Ёско, Андрей, Павель, Мишко - в інвентарі міста Велєдник на Київщині [АрхКВР 6/1, 246-248]; Федець, Васко, Сенъко, Яцко - в описі Чорногородського маєтку на Волині [Лам. 17-59]. Крім того, виявляється, що окремі імена, певні їх словотворчі варіанти мають обмежену територію поширення. Популярне, наприклад, на Волині ім'я Сергій зовсім не фіксується пам'ятками з Сяноцької землі, найчастіше у пам'ятках Волині виступають усічено-суфіксальні варіанти імен на /ц/: гаць, гоуць, зець, лєць, мець, ми/ц/. Іменний варіант Лукачъ < Лука засвідчується тільки пам'ятками з Сяноцької землі.

Дещо меншою продуктивністю у XVI ст. характеризуються імена Степанъ, Дмитръ, Ігнатъ, Кузма, Ілько, Олександръ, Дем'янъ, Денись, Панасъ, Остапъ, Лука, Максимъ, Прокопъ, Хома.

Необхідно відзначити, що усі християнські імена у досліджуваних пам'ятках виступають у формі, відмінній від канонічної. Канонічні форми імен у пам'ятках вживалися рідко, передусім із стилістичною метою, при називанні духовних та титулованих осіб (пор. Іоаннъ панъ Стрѣлицкий; Отець Іоаннъ, священикъ Богоявлення, Евстафія сына своего отдал учити [АрхКВР I/X, 60]). Звичайно кожне ім'я представлене фонетичними, морфологічними чи словотворчими варіантами. Найбільшу кількість їх мають популярні імена: Іванъ - більше 50, Федоръ - 45, Андрей - 25, Михайлъ - більше 20⁴.

В окремих випадках власне ім'я настільки змінюється, що втрачає будь-яку подібність до співвідносної канонічної форми. У наших матеріалах є понад 200 варіантів імен, які важко зіставити з тим чи іншим християнським іменем. Це переважно суфіксальні форми, твірною основою яких є один склад (іноді навіть один звук) імені. Так, іменний варіант Лашко (Лашко Золотаръ, Лашко Вовчковъ сынъ [ОВЗ 606, 607], Лашко Жулга [АрхКВР 8/VI, 99]) можна розглядати і як утворення із складним суфіксом -шко від усіченої частини імен Ла-заръ або Єв-ла-шко < Єв-ламшій, і як утворення типу кінцевий приголосний усіченої основи + складний суфікс

⁴ Варіанти імен подаються у додатку до даної роботи.

-ашко: Василь > Васи-л-ашко > Л-ашко. Пор. аналогічні утворення у сучасній українській мові: Н-юсько < Зен-юсько < Зенон, Нкнчик < Євге-н [106, 70-71], Степан > Степ-ура > П-ура [87, 91-92]. Та само варіанти Єрко, Єринець (род. Єрка [АрхКВР 6/1, 247], Єринець Куряненко [ОВЗ 605]) можна пов"язувати з цілою низкою християнських імен на Єр-: Єразмь, Єрасть, Єрмей, Єрмиль, Єрмь. Звичайно, є більше підстав пов"язувати такі варіанти з частовживаними іменами, ніж з рідкісними, тим більше, що варіанти рідкісних імен виявляють відмінності головним чином на фонетичному рівні.

До рідковживаних у XVI ст. імен належать, зокрема, Антипа, Анхимь (< Анфимь), Варламь, Викторь / Викторий, Гедеонь/Гедионь, Гурий, Далмать, Дий/Дей, Зосимь/Зосинь, Никонь, Протась, Самсонь, Сисой, Фадѣи. Велику групу становлять імена, засвідчені у досліджуваних пам"ятках одиничними прикладами: Агавь, Агапить, Агнись (< Агнь), Азикь (< Аза), Анфаль (< Аифаль), Амось, Архипь, Василискь, Васьянь (< Вассиань), Генадий, Гервасий, Германь, Геронтий, Дософий (< Досифей), Евагрий, Єрфаний (< Єпифаний), Закхей, Ізотикь (< Зотикь), Иоиль, Ипполить, Иуда, Калисть, Кельсий, Равакоть (< Ревокать), Феодуль. Дослідники по-різному пояснюють причини неоднакової частоти вживання імен: а) кількістю фіксацій імені у церковному календарі протягом року (наприклад, у повних святцях ім"я Івань зустрічається 170 разів, а ім"я Авлифаксь — лише 1 раз [54, 6]; б) милозвучністю і легкістю вимови імені (можна припустити, що такі імена, як Єксакустоціань, Єлпидифорь, Ігафраксь, Никтополионь, Хусдаксать і т.п. ніколи на Україні не були в ужитку).

Нарешті, пам"ятки XVI ст. засвідчують цілий ряд імен, наприклад, Авронь [ЛКС 213], Маритонь [ЧИОНЛ XVII, 13], Савонь [Пам.33 (пор. ще похідне Sawon-owicz [Пам. 170]), Секвонь [ЛКС 183], Преворь (пор. ще Грицько Преворавичь [АрхКВР 7/II, 31]), в яких, подібно до християнських імен Кононь, Викторь, виділяється кінцевий елемент -онь, -орь. Можна зробити припущення, що це варіанти християнських імен, однак важко сказати, яких саме, бо в православному місяцеслові подібних імен не знаходимо. Не фіксують святці і таких імен, як Тофань, Фрусань [ПГ 29, 44], Ісеміянь [АСД IV, 16], Євладь [ЧИОНЛ VI, 33], Майсий [ЧИОНЛ XVII, 10], Масьянь [ЧИОНЛ XVII, 8], Євдокій [ЧИОНЛ VI, 42]. Останнє, можливо, виникло з Євдокимь під впливом жіночого Євдокия. Звертає на себе увагу також ім"я Превотархь [ЧИОНЛ XVII, 43]. Засвідчений в основі при-

свійної назви варіант Правотархъ (Заня Правотарховъ, Сидорко Правотарховъ) Н.М.Тупіков схильний розглядати як поєднання двох християнських імен: Провъ і Тархъ [Туп. 764]. Так само Б.А.Успенський російське прізвище Провоторов пов'язує із іменем Провотор, яке є контамінацією імен Пров і Тарх, і відзначає, що в Углицькому псалтирі 1485 р. у підписі до ілюстрації замість "Пров, Тарх и Андроник" є "Протархъ и Андроник". Це дало підставу припускати, що ім'я Провотарх (Провотар) "могло вживатися у свій час як хресне ім'я" [82, 202, 203]. Наведене припущення підтверджується фактичним матеріалом пам'яток староукраїнської мови.

У пом'яниках або синодиках імена необхідно було записувати тільки в канонічній формі. У спеціальній настанові "яко писати въ синодики о/т/ здѣ о/т/шедшихъ ко г/с/доу имена" [82, 15] тому, хто відав веденням пом'яника, давалася вказівка: "Абысь власне имя клалъ, якъ у свяцохъ стоить, а не змытрыченое презъ пещоту лѣбъ презъ жарты" [14, 19]. Однак часто у синодиках зустрічаються значні відхилення від канонічної форми. Наприклад, у пом'янику Києво-Печерської лаври ХІІ ст. звичайними є імена (знах.) фефедіа/нехведѣа, мичифора, аффиногена, иосихва/сиспа [ЧИОНЛ УІ, 5, 44, 45, 47, 82] замість Мефодія, Никифора, Афіногена, Іосифа.⁵ Очевидно, так вимовляли їх ті, хто просив про поминання. Однак не виключено, що і писар міг виправляти імена: вносити їх у пом'яник в такій формі, яку він вважав більш правильною, канонічною з його точки зору. Наприклад, у згаданому пом'янику фіксується багато імен на -ий, співвідносні канонічні форми яких цього суфікса не мають. Пор. (знах.) никитѣа, нифантіа/нифонтіа, панфіліа/памьфіліа, Спиридонія, варлаамія, кондратія, филипія з канонічними Никита, Нифонтъ, Памьфилъ, Спиридонъ, Варлаамъ, Кондратъ, Филиппъ. Форми імен на -ий, очевидно, сприймалися як канонічні, а без -ий вважалися неканонічними і виправлялися [82, 241].

Зустрічаються у пом'яниках поодинокі здрібнілі імена (знах.): єню, євляшка, станка, митка, пашька [ЧИОНЛ УІ, ІІ, 12, 43, 62, 75], а також давньоруські, не узаконені "святцями": Дабиживъ, Жихоръ, Батоура, Бговитинъ, Поутата, Ляхачъ, Долтъ [ЧИОНЛ УІ, 15, 27, 28, 44, 66, 67, 78, 80].

⁵ А.Кримський з приводу особових назв, наявних у пом'яниках Києво-Печерської лаври та Києво-Михайлівського монастиря, писав, що вони "кіплять спеціально малоруськими іменами" [33, 400].

Для виявлення змін, яких зазнавали християнські імена на українському мовному ґрунті, ми зіставляли засвідчені пам'ятками ХУІ ст. власні імена з відповідними канонічними формами. Для цього використано "Часословъ полуставний" з місяцесловом (Львів, 1642 р.). Цей місяцеслов є неповним, багато імен в ньому пропущено. Тому нерідко зразком канонічної форми нам служили імена, "рекомендовані" "Полным христіанским місяцесловом" (К., 1845). У названих місяцесловах спостерігається певна непослідовність у способі написання чи подачі окремих імен. Так, у місяцеслові 1642 р. поруч з формами Єміліана⁶, Каллініка, Пимина, Севоріана, Тимофяя наявні і форми Ємеліана, Каленика, Пимена, Севіріана, Тимофія, тобто те саме ім'я виступає у різних графічних і фонетичних формах. Крім того, окремі імена подані у неканонічній формі. Відомо, наприклад, що канонічною є форма (наз.) Малахія. Отже, слід чекати форми (род.одн.) Малахія замість наявної Малахія від неканонічного варіанта Малахій. Місяцеслов не фіксує також канонічної форми Никола, лише неканонічну Николаа < Николай. Є певні непослідовності і в другому місяцеслові. У ньому різні варіанти імені трактуються як різні імена і приписуються різним святим (Артема і Артемії, Исаакъ і Исаакій, Пармень і Парменій, Никола і Николай, Сасъ і Сассоній). У названих місяцесловах спостерігається також різне написання одних і тих же канонічних форм окремих імен. Наприклад, у місяцеслові 1642 р. записані імена Кеонефонта, Нефонта, Неанія, Вокула, Харлампия, а в місяцеслові 1845 р. вони передані як Ксенофонта, Нифонта, Неона, Вукола, Харалампия. Крім того, у місяцеслові 1845 р. відсутні імена, які є у місяцеслові 1642 р., Амліха, Афрата, Садора, Філика, Канидіа, Ксіста. Отже, навіть у строго регламентованих "святцях" спостерігається певна неусталеність форми окремих імен. Не виключено, що в деяких випадках можна вбачати вплив народних варіантів на ту чи іншу канонічну форму імені⁷.

⁶ В ілюстраціях зберігаємо форму родового відмінка, як дається в місяцесловах.

⁷ З цього приводу Б.А.Успенський відзначив, що "у певних текстах... імена різних святих можуть зустрічатися у різних варіантах, які потрапляють, відповідно, у місяцеслови, однак поруч з цим має місце і безсумнівна тенденція до упорядкування цих варіантів шляхом приписування відмінних варіантів різним святим" [82, 216].

Кожне християнське ім'я як самостійна лексична одиниця по-різному пристосовувалося до звукової і граматичної системи української мови. Однак окремі зміни були спільними для багатьох із них. Так, під дією фонетичних законів української мови найчастіше мінялися голосні та приголосні звуки канонічних форм.

З М І Н И В С И С Т Е М І
Г О Л О С Н И Х З В У К І В
К А Н О Н І Ч Н И Х Ф О Р М
Х Р И С Т И Я Н С Ь К И Х І М Е Н

Зміни початкових голосних

Імена з початковим а-. Відомо, що у мові східних слов'ян голосний звук а не міг стояти в абсолютному початку слова (виняток становлять сполучники та вигук) [104, 44; 6, 80, 121; 78, 269]. Тому запозичені християнські імена з початковим а-, пристосовуючись до фонетичної системи давньоруської мови, а згодом і до кожної з мов східнослов'янської групи, зазнавали певних змін. Звичайно початковий голосний а- змінювався на о-, що засвідчують уже найдавніші давньоруські пам'ятки [118]. У "Словнику староукраїнської мови XIV-XV ст." представлені такі варіанти імен з початковим о- замість а-: пана богуша оверкича (<Аверкий), озарьа мишюгинь (<Азария), василь окоулиць (<Акила), пань онанья вачковичь (<Анания), село оньтоно/в/ (<Антоний), пан Опанась Бобина, офанасѣи владька премыски (<Афанасий) та ін. Дані пам'ятки XVI ст. також широко засвідчують зміну початкового а- > о-: Owdey Maczkowycz [ОЛЗ 178] (<Авдий), (знах.) оверкїа [ЧИОНЛ VI, 29] (<Аверкий), Оксентей [Пам. 78] (<Авксентий), Огей [АрхКВР 6/1, 251] (<Аггей), Озар [ОКРЗ I, 200] (<Азария), Окула Уласовичь [ООЗ 599] (<Акила), (знах.) Оликсандра [ЧИОНЛ VI, 76] (<Александрь), Олексей пана Тишинь, Олекса Розумейко [ОКЗ II 6; ОВЗ 605] (<Алексей), (знах.) онанїю [ЧИОНЛ VI, 5] (<Анания), у Ондрей Толстого [АрхКВР 6/1, 185] (<Андрей), Орехва [Пам. 13] (<Арефа), Ортемь Конашковичь [АрхКВР 8/У, 144] (<Артема), Офанась Усатий [АрхКВР 8/У, 140] (<Афанасий). Деякі імена могли втрачати початкове а-: Гапонь Серєда [АрхКВР 6/1, 247] (<Агафонь), (род.) Киндина Хом'яка Смордовского [КЗС II, 32] (<Акиндинь), (знах.) Лексея [ЧИОНЛ XVII, 18] (<Алексей), Nanko [ОБС 243] (<Ананько <Анания), (знах.) настаѣа [ЧИОНЛ VI, 6] (<Анастасий), Панась Савчичь [АрхКВР 8/У I, 428] (<Афанасий). Анало-

гічні форми імен знаходимо в українських пам'ятках XIV-XV ст.: Фанасий влітка перемышльський [1391 Роз. 45], пана/с/ [1443 Cost. II 128]. Такі імена зустрічаються у сучасних українських говорах: Ліксеї (<Олексій), Верко (<Оверко <Аверкій), Врам (<Аврамь)⁸.

Перед початковим а- може виступати протеза г або й: Nawdei [ЛКС 141], Nawdik [ОКРЗ III, 261] (<Авдий), Jadam slosarz [ОКРЗ II, 85], Jadamczę [ОКРЗ III, 123] (<Адамь), Jandrej, Jandruszko Iwanowicz [ЛК 51, 65], Яньдрея [АрхЮЗР 6/1, 246], Я/н/дрѣ ли/т/ви/н/ [АСО 91] (<Андрей), Narthimiecz Wasilczow, Mathwey Hartimowicz [ОКРЗ I, 183] (<Артема, Артёмий). Окремі імена на о- < а- у пам'ятках XVI ст. фіксуються з протетичним в: Wonton [АК ВАР XI, 418], у Волешка Денисеняти [АрхЮЗР I/1, 28] (<Олешко <Алексей). Аналогічні форми імен знають сучасні наддністрянські та бойківські говірки (Яндрух, Яндрусь, Яндрунь, Яндруньо, Яндрошка, Гандрушко, Янтін, Янтошко, Гатанас, Волик (<Олекса), Волексьо (<Олекса) [106, 68-81].

Лише окремі імена з початковим а- могли зазнавати дещо інших, нефонетичних змін. Так, ім'я Авксентий, крім форм Оксеньтей/Оксентий представлено у XVI ст. ще варіантом із початковим є-: (знах.) євксентєа, євксентїа [ЧИОНЛ VI, 29, 39, 55]. Очевидно, така форма виникла під впливом імен з початковим сполученням єв-: Євдокимь, Євламший, Євсєвий, Євситний та ін.

У документах XVI ст. поряд з християнськими іменами, які зазнали зміни а- > о-, широко представлені співвідносні їм форми з початковим а-. Причому одні імена переважають у формі з початковим а-, інші - з о- < а-. Імена Алексєй, Анания та похідні від них частіше зустрічаються у формі з початковим о-: Oliechieiko Jakimow [ЛКС 203], Олехно Ворона [АрхЮЗР 7/1, 218]; Онаня Станський [ОКЗ II 5], Оначко [АрхЮЗР 6/1, II 4], Оначко [АрхЮЗР 8/IV, 278], Onasz [ОКРЗ I, 5] та ін. Імена Андрей, Антоний та їх похідні, навпаки, частіше виступають у формі з початковим а-: Андрий Ивановичь, Андрейко Чучоловичь, Андрушко Карака, Андреець Василихы сынъ [ОКанЗ I 05; ОВЗ 605, 606]; Антонъ братъ Герасимовъ [ОчерЗ 591], Антонецъ Герасименко [АрхЮЗР 8/У, 120], Antosz zielec [Balz. 138] та ін.

Нарешті, є група імен, які пам'ятками XVI ст. фіксуються тільки у формі з початковим а-: Аврамь, Агапить, Адамь, Адриань, Амвросий, Андроникь, Аркадий, Арсений, Архипь, Афиногенъ.

⁸ Записи В.С.Черняк у селі Дубове Волинської області.

Сучасна українська офіційна форма імен є до певної міри відображенням давнього стану (пор. сучасні офіційні форми: Овдій, Олександр, Олексій і Агапон/Агафон, Адам, Андрій, Антін, Авксентій і Оксентій та ін. /СВІЛ 33-38, 65-69/.

Імена з початковим о- фіксуються пам'ятками ХVI ст. переважно без будь-якої зміни цього початкового звуку. Це зумовлено тим, що слова з початковим о- були властивими для староукраїнської мови (обидва, облага, обора, образь та ін. /ССУМ/), пор. варіанти імен у ХVI ст.: Онисько Бондарь, Онисей /ОКЗ II 5; 003 596/ (< Онисий), (знах.) онисима /ЧИОНЛ VI, 57/ (< Онисимь), (знах.) оньсифора /ЧИОНЛ VI, 22/ (< Онисифорь), (знах.) Оноуфреа /ЧИОНЛ VI, 22/ (< Оноуфрий), осіа /ЧИОНЛ VI, 26, 50/. Проте зустрічаються також окремі варіанти імен з початковим а- замість о-. Так, у пом'янику Києво-Печерської лаври знаходимо записи: (знах.) алимьпіа, алимьпеа, ансифора, анцифора, аноуфреа, анофреа, ареста /ЧИОНЛ VI, 14, 15, 22, 27, 46, 56, 70/. Оскільки наведені варіанти імен представлені тільки в одній пам'ятці, і ще й до певної міри своєрідний, то зміну о- > а- можна пояснювати по-різному. Правильна форма імені на о- могла сприйматися як неканонічна, і писар, пам'ятаючи настанову про внесення у пом'яник імен тільки у канонічній формі, утворив на зразок таких пар імен, як Александрь/Олександрь, Алексий/Олексий, гіперичні форми на а-. Не виключено також, що дані форми імен зумовлені фонетично: є наслідком білоруського акання, оскільки у пом'яник Києво-Печерської лаври вписували померлих для поминання з усіх кінців православного світу /14, X/. Що стосується варіантів Анцифорь, Анципорь, то А.Кримський схильний вважати, що вони виникли під впливом загальних назв з початковим анци- (анцихрист, анциболот "болотний дух"). На його думку, ім'я Онисифорь спочатку змінилося на Онципорь, далі початкова частина імені онци- сплутувалася з початковим анци- загальних назв /33, 410/. На нашу думку, початкове а- замість етимологічного о- в іменах Анцифорь, Анципорь виникло під впливом імен з початковим сполученням ан- типу Андрий, Андроник, Антоний.

З початковим о- зустрічаються у досліджуваних пам'ятках також варіанти імен типу Отрохимь, Отрофимь, Отрихимь, Отрош /ОКЗ I 6; АрхЮБР 7/1, 44; ЧИОНЛ ХVII, 8, 12, 21/ (< Трофимь). Такі форми фіксуються також пам'ятками української мови ХVII-ХVIII ст., пор. Отрохимь, Отрошко, Отрушко, Отрош, а також похідні Отрошенко, Отрохимовичь, Отрошковичь /Р. 44, 49, 52, 63, 68, 200, 207/ та ін. Оче-

видно, приставне о- виникло у цих іменах під впливом імен з етимологічним о- та імен з початковим о- \angle а-. Зауважимо, що аналогічні варіанти зустрічаються також у пам'ятках білоруської мови [7, 162-163].

Імена з початковим е-. Характерну для східнослов'янських мов фонетичну рису - перехід початкового е- в о- у запозичених іменах виявляють уже давньоруські пам'ятки⁹. У словнику староукраїнської мови XIV-XV ст. абсолютну перевагу мають імена на о- < е-: олефѣрько судья (\angle Елевферий), Олизарь Гавриловичь (\angle Елиазарь), олисе/в (\angle Елисей), о/л/туху денисовичу (\angle Євтихий), пана Остафя, Гльбѣ остаф-ѣе-вичь (\angle Євстафий), охрѣмь, пан Цата Офрем-ович, село охрем-о/в/ци (\angle Єфремь) та ін. У XVI ст., як свідчать пам'ятки, найуживаніші в той час імена також зазнавали зміни є- > о-: Остафѣй коровай [АрхКЗР 2/1, 10], Остафько, Остафѣй [ОКанЗ 104; ОКЗ 115] (\angle Євстафий), пань Олизарь Петровичь Киршей Мылский [АрхКЗР 8/1У, 407] (\angle Елиазарь), Олихвер Щумич [Пам. 79], Олихверещь [АрхКЗР 6/1, 73] (\angle Елевферий), Олисей [АрхКЗР 8/1У, 277] (< Елисей), Омелянь Скребунь [АрхКЗР 6/1, 246] (\angle Ємилиань), Охремь [АрхКЗР 6/1, 149] (\angle Єфремь). Пам'ятки XVI ст. фіксують нерідко паралельне вживання імен такого типу: Василии Євстафиев [АрхКЗР 1/ХІІ, 4], Євстафѣй [Пам. 26] і Остафѣй Борейко з Кнерута [АрхКЗР 2/1, 7]; (знах.) елиозара, елеозара і Олизара [ЧИОНД УІ, 17, 18], Ємеліана і омеліана [ЧИОНД УІ, ІІ, 48], єфрѣміа [ЧИОНД УІ, 8] і Охремь Севърукъ [ОКЗ 115], Ochrum [AGZ ХVІІ, 454] та ін. Останнє ім'я, як видно із запису Lucyk Chrumowicz [ЛК 61], могло вживатися і в формі без початкового голосного.

Поруч з формами на о- \angle е- поодинокі імена (переважно у пом'янику Києво-Печерської лаври) виступають з початковим а-: (знах.) ализара, альферіа, аліферіа [ЧИОНД УІ, 5, 8, 10, 57]. Наведені варіанти, можливо, є гіперизмами (на зразок Александр/Олександр), хоч не виключено, що вони відображають акання.

⁹ А.Кримський відзначає, що вже в епоху Володимира Святославича існували паралельно імена Олена і Єлена, Овьдокия і Євьдокия, Орина і Єрина, Овсьи і Євсьи, Овстафий (= Остаф) і Євстафий, Олефѣрь і Елевфѣрий, Охрѣмь і Єфремь [34, 394]. Пор. ще графіті Софії Київської XII ст. "рабѣ...олисавѣ" (замість Єлисаві) [13, 73]. Чимало прикладів на перехід ініціального е- > о- у християнських іменах у давньоруський період подає також "Index nazw osobowych" у праці Т.Скуліні [118].

Не у всіх християнських іменах початкове е- переходило в о-. Імена Євдокимъ, Євдокимець [Очерз 590], Євлашь [АрхКЗР 7/1, 240], Євълахъ [Пам. 91] (< Євламний), Євсей [АрхКЗР 6/1, 250], євсевий [ЧИОНЛ УІ, 12], Ермогенъ Полковичъ [АрхКЗР 1/УІ, 120], Євсегений, Євсегний [ЧИОНЛ УІ, 70, 78] (< Євсигний) представлені у пам"ятках виключно у формі з початковим е-.

З усиченим початковим е- фіксуються пам"ятками ХІІ ст. варіанти ли/х/ве/р/ бо/р/щевичъ [Пам. 41] (< Єлєвферий) (пор. проміжн. форми елиферий, олихвѣрий [ЧИОНЛ УІ, 54, 57, 80]), Iwan Mylian, Myliyan Korczio [ОКРЗ ІІ, 274, 281], похідну форму Сенько Меляненко [ОВЗ 605], топонімічну назву Миліяновци [Сост. І, 541] (< Ємилианъ).

Імена з етимологічним початковим е- у сучасній українській мові також звучать по-різному: з початковим е- (Євген, Євмен, Євдоким), з початковим о- (Омелян, Остап), паралельні форми з початковим о- або є-: (Євсевій і Овсій, Охрім і Єфрем [СВІЛ 48-50, 65-69]). Початкове о- або я- замість етимологічного е- засвідчене також пам"ятками білоруської та російської (переважно з території півночі) мов: Овсей Іванович, Ярмола Миколаевич [7, 64-67], Ярофей, Офромей, Олферъ, Олфереи, Омелянъ, Остапъ, Осташь, Остафей [115, 382-391].

Імена з початковим и-. Найчастіше цей ненаголошений початковий звук на українському мовному ґрунті втрачався. У документах ХІІ ст. поруч з іменами Ігнатей/Ігнатъ, Іларіонъ, Ісаія/Ісай, Ісидоръ, Ісакий/Ісакъ вживалися варіанти:(знах.) Патія [ЧИОНЛ ХІІ, 17] (< Іпатія), Hnat wołoszczak [Balz. 116], Ларіонъ Федоровський [АрхКЗР 1/І, 339], Sai Luczewicz [ОКРЗ І, 100], Sai Sołohubowic [Пам. 119], Саико Яковичъ снъ [АрхКЗР 8/ІУ, 168], Сидоръ Дедеркаль [АС ІІІ, 325], Сакъ [АрхКЗР 6/І, 209], Sak przychozu [ЛК 56], Sakula [ОЛЗ 182], на има Сачка Костяковича збили [АС УІІ, 39], Сачка Павловича [УІ 61] (пор. ще похідну форму Тимошь Саковичъ [Пам. 36]). Скорочена форма Сакъ, похідна Саковичъ зустрічаються і в документі ХУ ст.: са/к/ ромьико, Ондрей Саковичъ [ССУМ], фіксує її також словник Б.Грінченка (Сак, зменшене Сачок). Форма імені Сакій відома і сучасній українській мові. Серед сучасних українських прізвищ, утворених з імен шляхом переосмислення", Ю.К.Редько відзначає і прізвище Сак [59, 12]. На підставі записів у пам"ятках російської мови типу Саков Павел Афанасьевич (ХІІ ст.) [12, 277] можна припустити, що на основі

імені Сакъ виникли сучасні російські прізвища Саков, Сакович, Сачков. Аналогічні форми зафіксовані у пам"ятках білоруської мови XVI ст.: Сак Тимош, Сак Васютч, слугу Сака, Сак Михнович, Сак Денисович, Сак Клебанович [7, 252]. У науковій літературі відзначені вище українські, російські та білоруські антропоніми помилково співвідносяться з апелятивом сак "мішок", "архієрейський одяг", "рибальська сіть" [15, 62].

Народний варіант Гнатъ, який, до речі, зараз є основною офіційною формою [СВІЛ], у XVI ст. належить до рідковживаних (на 17 імен у люстрації Снятинського староства [ОКРЗ I, 1-40] нема ні однієї форми Гнатъ). У пам"ятках XVI ст. звичайно вживалася форма Игнатъ та похідні від неї: Игнатъ Хурсовичъ [ОВЗ 598], Игнатъ Ващичичъ [Пам. 33], Ignathko Chortowicz [ОКРЗ I, 200], Игнатець Жоучена [Пам. 13], Myn Innaskowicz [ОКРЗ II, 99], Васка Игнатовича, Ивашька Игначича [АрхКБР 7/1, 341]. У пам"ятках української мови XVII-XVIII ст. також переважає форма цього імені з початковим и-. У пам"ятках української мови XIV-XV ст., як свідчить ССН дане ім'я представлене тільки у формі з початковим и-.

Очевидно, за аналогією до інших імен у ряді випадків замість етимологічного початкового и- зустрічається початкове е- або о-: (знах.) Єлинарха [ЧІОНЛ VI, 5] (<Иринархъ), (знах.) Євпатія [ЧІОНЛ VI, 14] (<Ипатий), Єзмайла [ЧІОНЛ XVII, 31] (<Исмаиль), Огнатъ Плошникъ [ОЧЗ 88] (<Игнатий). Форма Євпатий, можливо, виникла під впливом імен типу Євгеній, Євдокимъ, Євлампій, тобто імен на ев-.

У пам"ятках XVI ст. засвідчені окремі псевдокоректні форми власних імен на и-: (род.) Изотика (<Зотикъ), Иникитія [ЧІОНЛ XVII, 12, 16] (<Никита), (знах.) Изосима [ЧІОНЛ VI, 5] (<Зосимъ < Зосима), Иореста (<Орестъ), іосію (<Осія), ієлісія (<Єлисей) [ЧІОНЛ VI, 8, 26, 46]. Не виключено, що варіанти Іосія, Ієлісей, Іорестъ виникли під впливом імен на ио-, ие- (Іовъ, Іона, Іосифъ, Ієремія, Ієронимъ та под.). Можна припускати також, що варіанти Изотикъ, Иорестъ постали в результаті неправильного прочитання місяцеслова під 21 жовтня (Дасія, Гаія и Зотика) та під 13 грудня (Євстратія, Авксентія, Євгенія, Мардарія и Ореста). Таке прочитання могло бути зумовлене тим, що хоча в окремих місяцесловах імена розділені комами навіть перед сполучником и, останній міг писатися разом з наступним іменем: анисід, изотика; фирса, илевкія [Молит.]. Очевидно,

не поодинокими були такі "некалендарні" імена, оскільки існували спеціальні попередження проти нацвання їх при хрещенні [82, 203-205].

Без зміни початкового и- пам"ятки XVI ст. фіксують лише ім"я Илия та його похідні: Илья Сметаничъ, Илица бояринъ [АрхКЗР 6/1, 246, 114], Илко Бубничъ, Илице Клещовского [ОЧЗ 87; ОБЗ 606]. У пам"ятках XVII-XVIII ст. це ім"я також вживається тільки з початковим и-.

Імена з початковим сполученням иа-. По-різному змінювалися християнські імена з невластивим для мови східних слов"ян сполученням на початку імені двох або трьох голосних звуків. В одних випадках відбувалося спрощення або стягнення голосних, в інших - заміна двох голосних якимсь іншим голосним звуком. Так, рідковживане у XVI ст. ім"я Иакинфъ виступає у пам"ятках то з початковим а-, то з о-: (знах.) акунфа, акинфа, окинфа [ЧИОНЛ VI, 12, 23, 32], из братом...аки/н/фюв [КІС]. Ім"я Иаковъ представлено тільки варіантом з початковим я-: Яковъ, Яцько Рutowичъ, Яковецъ Тишкевичъ [ОКЗ 113, 116; Очер 3 59].

Імена з початковим сполученням ие-. Канонічним іменам з початковим сполученням ие- у досліджуваних пам"ятках XVI ст. відповідають народні варіанти з початковим е- та я-: Еремей [АрхКЗР 6/1, 251], Yeremko Hankow [ОКРЗ I, 269], Jaromiel Lobodysz [ОКРЗ I, 293] (< Иеремия), Єрофѣя писара [ЧИОНЛ VI, 78], у Ярофея Голуба [АрхКЗР 6/1, 184] (< Єрофей < Иерофей). У даному випадку дисимілятивна зміна е- > я- у різноскладовій позиції відбувалася, очевидно, внаслідок тенденції до виразності голосного у ненаголошеному складі. В.І.Борковський і П.С.Кузнецов пояснюють це нерозрізненням а- та е- після ј у ненаголошеній позиції, пор. аналогічну зміну јantar > янтар [II, 55].

Християнське ім"я Иеремия фіксується пам"ятками XVI ст. ще у формі без початкового ие-: Remia dziesiętnik [ЛК 52] та у формі Веремей: вереме/и/ андреевич [Пам. 21], weremuey [ОКРЗ III, 131], weremko [ОКРЗ III, 43], Верешко [АрхКЗР 6/1, 56]. Форма Веремій відома також пам"яткам української мови XVII ст. [Р. 28], сучасним українським діалектам [72, 64], існує у наш час і як прізвище (Веремій, Веремійчук). Аналогічні варіанти зафіксовані у сучасній білоруській мові [67, 22], у білоруських пам"ятках XVI та XVII ст. [7, 79, 80]. Даний варіант лежить також в основі білоруських прізвищ типу Верамеєў, Верамеєнка, Верамейчик, Верамчук та ін. [7, 80].

Імена з початковим сполученням ио- у пам'ятках української мови XVI ст. засвідчені у різних варіантах. Рідковживані імена Иовъ, Иоиль, Иона найчастіше зберігають сполучення початкових голосних ио-: Iow Ihnatow [ЛЛС 344], Iowiesz Tymkow [ОКРЗ I, 278], Иовка Лукошковича [АрхЮВР I/I, 274], (знах.) Йоїла [ЧИОНЛ VI, 38], отец Иона [АрхЮВР I/X, 6Q]. Лише в окремих випадках незвичне сполучення двох голосних усувалося за допомогою інтervoкального -в- Iwona Zasiatko [ЛКС 213], Iwon Olenczicz [ЛСХ 137].

Поруч з іменами Иорданъ, Иосифъ у пам'ятках XVI ст. виступають варіанти з початковим є- < ио-: Kurilo Iordancze, Hricz Iordan [ОКРЗ II, 200], панъ Ерданъ [АрхЮВР 7/II, 388], (знах.) Иосихва [ЧИОНЛ VI, 14], панъ Иосифъ кушнъръ [АрхЮВР I/XI, 14], Єсип Николинский [АрхЮВР I/I, 339], слуга...Бѣдунъ, на имя Єсифъ [АрхЮВР I, 6]. Останнє ім'я представлено ще варіантами з початковим о- та ю-: Piotr Oszip [ОКРЗ II, 189], юско [ЗНПШ I, 3], Коваленко Юско [ЧИОНЛ VIII, 13]. Можливо, варіант Юско зумовлений польським впливом (пол. Józko, Józef [127, 388]). Уже пам'ятки української мови XIV-XV ст. засвідчують різні варіанти останнього імені: Єсифъ, Іосифъ, Осипъ, Юсип, Юско, Иоско [ССУМ].

Імена з початковим сполученням иу- також представлені у пам'ятках XVI ст. у декількох варіантах: із збереженим сполученням иу- та з початковим у- (рідко ю-): (знах.) иуду [ЧИОНЛ VI, 69] (< Иуда), уіан [ЛСХ 148], сына...Юлка [АрхЮВР I/X, 59] (< Иулианъ), (знах.) іоустіна [ЧИОНЛ VI, 9], Устинъ Мацковередовъ [ОЧЗ 87] (< Иустинъ), у Устиана Чоботаря, Иванъ Устьяновичъ [АрхЮВР 8/IV, 278] (< Иустинъ або Иустинианъ). Перед початковим у- < иу- може виступати протетичний г-: небожчи/к/ гу/л/ко [КІС] (< Улко < Иулианъ). Одиначним прикладом представлено у наших матеріалах християнське ім'я Аиѳаль у формі Анѳаль: (знах.) анѳала [ЧИОНЛ VI, 48]. Зміна сполучення двох голосних аи->ан- відбулася, очевидно, під впливом популярних у XVI ст. імен на ан- типу Андрей, Андроникъ, Антипа, Антоний, Анѳимъ.

Імена з початковим сполученням иоа- змінювалися по-різному. Ім'я Иоакимъ зустрічається у пам'ятках XVI ст. у формі з початковим я-: Якимъ атаманъ, Якимецъ Шикевичъ, Якимъ Бондаръ [ОКанЗ 105; ОЧерЗ 59Q], Иоанникий - переважно у формі з початковим о-: Онিকেј Рогалевичъ, Оникия Паничевичъ [АрхЮВР 6/I, 249, 253], Оникиецъ Кухмистровичъ [ОЧерЗ 59I] (пор. ще запис кінця XVII ст. - Максимъ Оникѣвич, писар ратуша Глуховского [25,

677). Є поодинокі варіанти даного імені з початковим а- або ио-: (знах.) аникеа, ионикеа, аниким [ЧИОНЛ УІ, 9, 18, 55]. У вживанні наведених вище варіантів є певна диференціація. У ділових документах, де імена записувались у такій формі, в якій вони побутували у повсякденному житті, виступають варіанти на о-. У пом'яниках спостерігаємо намагання записувати це ім'я у канонічній формі. Можливо, для писаря форма імені із сполученням трьох голосних була чужою, тому він намагався відтворити канонічну форму, беручи за зразок інші імена. Очевидно, варіанти иасафъ, иосафъ < Иосафъ [ЧИОНЛ УІ, 5, 25, 45] також витворені писарями.

Лише християнське ім'я Иоаннь зазнало деяко інших змін. У сполученні голосних иоа- лабіалізоване о > в, звідси народний варіант Ивань. Зауважимо, що канонічна форма Иоаннь у пам'ятках ХІІ ст. представлена лише поодинокими прикладами: Иоанъ Ковал Когуть [АрхЮЗР І/І, 59], Иоанн Бруханъский [АрхЮЗР І/ХІІ, 3], Иоаннь Иоановичъ фарбър [АрхЮЗР І/ХІІ, 4]. Навіть у пом'янику Києво-Печерської лаври майже послідовно фіксується народний варіант Ивань¹⁰. Можливо, форми типу ванъ, Ванк, Ванецъ, vanylo, Ванько, Ванута, Ванушко говорять про те, що початковий звук и- імені Ивань міг опускатися.

Нарешті, відзначимо гіперкоректний варіант Иоанисимъ < Онисимъ [ЧИОНЛ УІ, 57], утворений на зразок імен з початковою групою голосних иоа-. Отже, початкові сполуки голосних християнських імен иа-, ие-, ио-, иу-, иоа-, що відображали грецьку орфографію, у східнослов'янських мовах зазнавали змін: голосний и у позиції перед голосним втрачає вокальний характер і переходить в й звідси Яків, Єрофей, Йов, Юда і т.п.; в інших випадках послідання голосних усувається шляхом спрощення. Окремі імена з початковим посліданням голосних у староукраїнській мові зазнали таких змін, які важко пояснити будь-якими фонетичними процесами. Для пояснення цих змін необхідні спеціальні дослідження на матеріалі великого хронологічного періоду з урахуванням території їх поширення.

¹⁰ Варіант Ивань засвідчують уже найдавніші давньоруські пам'ятки: Иванъ дьакъ давидовъ, Иванъ мнѣчнѣ, рабу Ивану имамѣ раватѣ, попови ивану (ХІІ ст.), Иванъ (ХІІІ - ХІV ст.) [13, 58, 61, 87, 97]. За свідченням Б.Успенського, форма Ивань широкіо вживалася як канонічна навіть у богослужбових книгах [82, 16-19, 223-226].

Зміни голосних звуків всередині імені

"Виправлення" іншомовних християнських імен відповідно до фонетичної системи української мови відбувалося і в тих випадках, коли мало місце поєднання двох голосних всередині імені: Авраамъ, Варлаамъ, Гаврииль, Данииль, Исаакій. У пам'ятках української мови XVI ст. переважають форми із стягненим звуком (-аа- > -а-, -иі- > -и-): Аврамъ Солтановичъ [ООЗ 596], Аврамець поповъ братъ [Пам. 74], (знах.) варламѣа [ЧИОНЛ УІ, 20], Гаврило Масловъ зять [ОВЗ 606], Гаврила Рой [АрхКЗР 8/У, 144], (знах.) даниліа [ЧИОНЛ УІ, 5], Данило Олешець [АрхКЗР 6/І, 252], (знах.) ісакеа, ісакиа [ЧИОНЛ УІ, 47, 67], Исаць Касменокъ [ОКЗ ІІ9]. Як відзначає О.І.Толкачов, уже в давньоруській мові звичайно перемішували форми із стягненим звуком [78, 259]¹¹. По-різному змінювалося сполучення двох нетотожних голосних всередині імені, що зумовлено було, мабуть, місцем наголосу в ньому. Ненаголошені сполучення -ео-, -іо- змінювалися переважно на -е-:(знах.) фөгноста [ЧИОНЛ УІ, 15] (<Феогность), Федоръ Дегтярь [АрхКЗР 6/І, 246] (<Феодоръ), Фетистъ Федоровичъ [АрхКЗР 4/І, 41] (<Феоктисть), (знах.) Фефилакта [ЧИОНЛ УІ, 26] (<Феофилактъ), Федько Денисовъ зять [АрхКЗР 4/І, 218] (<Діонисій), Демиль Поповичъ [АрхКЗР 6/І, 115] Останнє ім'я засвідчене ще у формі Домиль [АКШМУ 59].

У сполученні -ео- з наголошеним -о- стягнення не відбувалося. Звичайно таке сполучення усувалося інтервокальним -в-: з Галивноном [АрхКЗР 6/І, 149] (<Галионъ¹²), (знах.) левонида, леванила [ЧИОНЛ УІ, 56, 36, 50] (<Леониль), (знах.) львонтѣа, лєво/н/тєа [ЧИОНЛ УІ, 52, 57], Левонъ Кушньеръ, Lewonko Hrunkowicz [ОКанЗ 104; ОЛЗ 178] (<Леонтъ), Родивонъ Островский [ООЗ 594] (<Радионъ).

Крім наведених вище змін -ео-, -іо->-е-, у досліджуваних пам'ятках зафіксована зміна -ео- > -о-. Так, наприклад, поруч з канонічною формою феофанъ засвідчений варіант Фофанъ [ЧИОНЛ УІ, 8].

Ім'я Симеонъ, яке у пам'ятках XVI ст. зустрічається переважно у формі Семенъ та похідних типу Семенець, Семеневець, Сенькь, Сенько, Сеньота та ін., засвідчене ще у формі із сполучен-

¹¹ Пор. ще у записі про Боянову землю XII ст.: данило [ІЗ, 61]

¹² Даного імені не фіксують православні місяцеслови. Можливо воно є народним варіантом латинського імені Gallienus > Gallion [110, 62] або, що більш правдоподібно, усіченим варіантом імені Гал[акт]іонъ; пор. аналогічні усічення Кан[та]діанъ > Кандіанъ, Фил[им]он > Филонъ.

Сучасна українська офіційна форма імен є до певної міри відображенням давнього стану (пор. сучасні офіційні форми: Овдій, Олександр, Олексій і Агапон/Агафон, Адам, Андрій, Антін, Авксентій і Оксентій та ін. [СВІЛ 33-38, 65-69]).

Імена з початковим о- фіксуються пам'ятками XVI ст. переважно без будь-якої зміни цього початкового звука. Це зумовлено тим, що слова з початковим о- були властивими для староукраїнської мови (обидва, облава, обора, образь та ін. [ССУМ]), пор. варіанти імен у XVI ст.: Онисько Бондарь, Онисей [ОКЗ II 5; 003 596] (< Онисий), (знах.) онисима [ЧИОНЛ VI, 57] (< Онисимъ), (знах.) оньсифора [ЧИОНЛ VI, 22] (< Онисифоръ), (знах.) Оноуфреа [ЧИОНЛ VI, 22] (< Оноуфрий), осіа [ЧИОНЛ VI, 26, 50]. Проте зустрічаються також окремі варіанти імен з початковим а- замість о-. Так, у пом'янику Києво-Печерської лаври знаходимо записи: (знах.) алимьпіа, алимьпєа, ансифора, анцифора, аноуфреа, анофреа, ареста [ЧИОНЛ VI, 14, 15, 22, 27, 46, 56, 70]. Оскільки наведені варіанти імен представлені тільки в одній пам'ятці, і ще й до певної міри своєрідній, то зміну о- > а- можна пояснювати по-різному. Правильна форма імені на о- могла сприйматися як неканонічна, і писар, пам'ятаючи настанову про внесення у пом'яник імен тільки у канонічній формі, утворив на зразок таких пар імен, як Олександрь/Олександрь, Олексій/Олексій, гіперичні форми на а-. Не виключено також, що дані форми імен зумовлені фонетично: є наслідком білоруського акання, оскільки у пом'яник Києво-Печерської лаври вписували померлих для поминання з усіх кінців православного світу [14, 17]. Що стосується варіантів Анцифоръ, Анципоръ, то А.Кримський схильний вважати, що вони виникли під впливом загальних назв з початковим анци- (анцихрист, анциболот "болотний дух"). На його думку, ім'я Онисифоръ спочатку змінилося на Онципоръ, далі початкова частина імені онци- сплутувалася з початковим анци- загальних назв [33, 410]. На нашу думку, початкове а- замість етимологічного о- в іменах Анцифоръ, Анципоръ виникло під впливом імен з початковим сполученням ан- типу Андрій, Андроник, Антоній.

З початковим о- зустрічаються у досліджуваних пам'ятках також варіанти імен типу Отрохимъ, Отрофимъ, Отрихимъ, Отрош [ОКЗ I 16; АрхКВР 7/1, 44; ЧИОНЛ XVII, 8, 12, 21] (∠ Трофимъ). Такі форми фіксуються також пам'ятками української мови XVII-XVIII ст., пор. Отрохимъ, Отрошко, Отрушко, Отрош, а також похідні Отрошенко, Отрохимовичъ, Отрошковиць [Р. 44, 49, 52, 63, 68, 200, 207] та ін. Оче-

видно, приставне о- виникло у цих іменах під впливом імен з етимологічним о- та імен з початковим о- < а-. Зауважимо, що аналогічні варіанти зустрічаються також у пам'ятках білоруської мови [7, 162-163].

Імена з початковим е-. Характерну для східнослов'янських мов фонетичну рису – перехід початкового е- в о- у запозичених іменах виявляють уже давньоруські пам'ятки⁹. У словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. абсолютну перевагу мають імена на о- < е-: олефъ (ко суця (< Елеферий), Олизаръ Гавриловичъ (< Елиазаръ), олисе/а (< Елисей), о/л/туху денисовичу (< Євтихий), пана Остафя, Глѣбѣ остаф-ѣе-вичъ (< Євстафій), охрѣмъ, пан Цата Офрем-ович, село охрем-о/в/ци (< Єфремъ) та ін. У XVI ст., як свідчать пам'ятки, найуживаніші в той час імена також зазнавали зміни е- > о-: Остафѣй коровай [АрхКЗР 2/1, 10], Остафко, Остафѣй [ОКанЗ 104; ОКЗ II 5] (< Євстафій), панъ Олизаръ Петровичъ Киршеі Мылскій [АрхКЗР 8/IV, 407] (< Елиазаръ), Олихвер Шумич [Пам. 79], Олихверецъ [АрхКЗР 6/1, 73] (< Єлевферій), Олисеі [АрхКЗР 8/IV, 277] (< Елисей), Омелянъ Скребунъ [АрхКЗР 6/1, 246] (< Ємилианъ), Охремъ [АрхКЗР 6/1, 149] (< Єфремъ). Пам'ятки XVI ст. фіксують нерідко паралельне вживання імен такого типу: Василю Євстафїев [АрхКЗР I/XII, 4], Євстафѣй [Пам. 26] і Остафѣй Борейко з Кнерута [АрхКЗР 2/1, 7]; (знах.) елиозара, елеозара і Олизара [ЧИОНД УІ, 17, 18], Ємелїана і омелїана [ЧИОНД УІ, II, 48], єфрѣміа [ЧИОНД УІ, 8] і Охремъ Севърукъ [ОКЗ II 5], Охрум [AGZ XVII, 454] та ін. Останнє ім'я, як видно із запису Lusuk Chrumowicz [ЛК 61], могло вживатися і в формі без початкового голосного.

Поруч з формами на о- < е- поодинокі імена (переважно у пом'янику Києво-Печерської лаври) виступають з початковим а-: (знах.) ализара, альферїа, алїферїа [ЧИОНД УІ, 5, 8, 10, 57]. Наведені варіанти, можливо, є гіперизмами (на зразок Александр/Олександр), хоч не виключено, що вони відображають акання.

⁹ А.Кримський відзначає, що вже в епоху Володимира Святославича існували паралельно імена Олена і Єлена, Овьдокия і Євьдокия, Орїна і Єрїна, Овсьї і Євсьї, Овстафїй (= Остаф) і Євстафїй, Олефър і Єлевфѣрїй, Охрѣм і Єфрѣмъ [34, 394]. Пор. ще графіті Софїї Київської XII ст. "рабѣ...олисавъ" (замість Єлисава) [13, 73]. Чимало прикладів на перехід ініціального е- > о- у християнських іменах у давньоруський період подає також "Index nazw osobowych" у праці Т.Скулїні [118].

Не у всіх християнських іменах початкове е- переходило в о-. Імена Євдокимъ, Єльдокимецъ [Очерз 590], Євлашь [АрхКЗР 7/1, 240], Євълахъ [Пам. 91] (< Євламний), Євсей [АрхКЗР 6/1, 250], євсевий [ЧИОНЛ УІ, 12], Єрмогенъ Полковичъ [АрхКЗР 1/УІ, 120], Євсегеній, Євсегний [ЧИОНЛ УІ, 70, 78] (< Євсигний) представлені у пам'ятках виключно у формі з початковим е-.

З усиченим початковим е- фіксуються пам'ятками ХІІ ст. варіанти ли/х/ве/р/ бо/р/щевичъ [Пам. 41] (< Єлєвферий) (пор. проміжні форми елиферий, олихвѣрий [ЧИОНЛ УІ, 54, 57, 80]), Iwan Myliian, Mylyan Korczio [ОКРЗ ІІ, 274, 281], похідну форму Сенько Меляненко [ОВЗ 605], топонімічну назву Миліяновци [Cost. I, 541] (< Ємилианъ).

Імена з етимологічним початковим е- у сучасній українській мові також звучать по-різному: з початковим е- (Євген, Євмен, Євдоким), з початковим о- (Омельян, Остап), паралельні форми з початковим о- або є-: (Євсевій і Овсій, Охрім і Єфрем [СВІЛ 48-50, 65-69]). Початкове о- або я- замість етимологічного е- засвідчене також пам'ятками білоруської та російської (переважно з території півночі) мов: Овсей Іванович, Ярмола Миколаєвич [7, 64-67], Ярофей, Офромей, Олферъ, Олфрей, Омельянь, Остапъ, Осташь, Остафей [115, 382-391].

Імена з початковим и-. Найчастіше цей ненаголошений початковий звук на українському мовному ґрунті втрачався. У документах ХІІ ст. поруч з іменами Ігнатей/Ігнатъ, Іларіонъ, Ісаія/Ісай, Ісидоръ, Ісакий/Ісакъ вживалися варіанти:(знах.) Патія [ЧИОНЛ ХІІ, 17] (< Іпатія), Hnat Wołoszczak [Balz. II 6], Ларнонь Федоровский [АрхКЗР 1/1, 339], Sai Luczewicz [ОКРЗ I, 100], Sayi Sołohubowic [Пам. II 9], Саико Яковичъ бнъ [АрхКЗР 8/IV, 168], Сидоръ Дедеркаль [AS III, 325], Сакъ [АрхКЗР 6/1, 209], Sak przychozu [ЛК 56], Sakula [ОЛЗ I 82], на има Сачка Костиковича збили [AS VII, 39], Сачка Павловича [УІ 61] (пор. ще похідну форму Тимошь Саковичъ [Пам. 36]). Скорочена форма Сакъ, похідна Саковичъ зустрічаються і в документі ХУ ст.: са/к/ ромеико, Ондрей Саковичъ [ССУМ], фіксує її також словник Б.Грінченка (Сак, зменшене Сачок). Форма імені Сакій відома і сучасній українській мові. Серед сучасних українських прізвищ, утворених з імен шляхом переосмислення", Ю.К.Редько відзначає і прізвище Сак [59, 12]. На підставі записів у пам'ятках російської мови типу Саков Павел Афанасьєвич (ХІІ ст.) [12, 277] можна припустити, що на основі

імені Сакъ виникли сучасні російські прізвища Саков, Сакович, Сачков. Аналогічні форми зафіксовані у пам'ятках білоруської мови XVI ст.: Сак Тимош, Сак Васютич, слугу Сака, Сак Михнович, Сак Денисович, Сак Клебанович [7, 252]. У науковій літературі відзначені вище українські, російські та білоруські антропоніми помилково співвідносяться з апелятивом сак "мішок", "архієрейський одяг", "рибальська сіть" [15, 62].

Народний варіант Гнатъ, який, до речі, зараз є основною офіційною формою [СВІЛ], у XVI ст. належить до рідковживаних (на імені у лєстрації Снятинського староства [ОКРЗ I, 1-40] нема ні однієї форми Гнатъ). У пам'ятках XVI ст. звичайно вживалася форма Игнатъ та похідні від неї: Игнатъ Хурсовичъ [ОВЗ 598], Игнатъ Вєциничъ [Пам. 33], Ihnathko Chortowicz [ОКРЗ I, 200], Игнатець Жоученя [Пам. 13], Мун Ihnaskowicz [ОКРЗ II, 99], Васка Игнатовича, Ивашька Игначича [АрхКЗР 7/1, 34]. У пам'ятках української мови XVII-XVIII ст. також переважає форма цього імені з початковим и-. У пам'ятках української мови XIV-XV ст., як свідчить ССД дане ім'я представлене тільки у формі з початковим и-.

Очевидно, за аналогією до інших імен у ряді випадків замість етимологічного початкового и- зустрічається початкове є- або о-: (знах.) Єлинарха [ЧИОНЛ УІ, 5] (<Иринархъ), (знах.) Євпатя [ЧИОНЛ УІ, 14] (<Ипатий), Єзмайла [ЧИОНЛ ХУІІ, 31] (<Исмаиль), Огнатъ Плошникъ [ОЧЗ 88] (<Игнатий). Форма Євпатий, можливо, виникла під впливом імен типу Євгеній, Євдокимъ, Євламій, тобто імен на ев-.

У пам'ятках XVI ст. засвідчені окремі псевдокоректні форми власних імен на и-: (род.) Изотика (<Зотикъ), Иникитіа [ЧИОНЛ ХУІІ, 12, 16] (<Никита), (знах.) Изосима [ЧИОНЛ УІ, 5] (<Зосимъ < Зосима), Іореста (<Орестъ), іосію (<Осія), ієлісія (<Елисей) [ЧИОНЛ УІ, 8, 26, 46]. Не виключено, що варіанти Іосія, Ієлісей, Іорестъ виникли під впливом імен на ио-, иє- (Іовъ, Іона, Іосифъ, Ієремія, Ієронимъ та под.). Можна припускати також, що варіанти Изотикъ, Іорестъ постали в результаті неправильного прочитання місяцеслова під 21 жовтня (Дасія, Гаія и Зотика) та під 13 грудня (Євстратія, Авксентія, Євгенія, Мардарія и Ореста). Таке прочитання могло бути зумовлене тим, що хоча в окремих місяцесловах імена розділені комами навіть перед сполучником и, останній міг писатися разом з наступним іменем: анисіи, изотика; фирса, илевкіа [Молит.]. Очевидно,

не поодинокими були такі "некалендарні" імена, оскільки існували спеціальні попередження проти надавання їх при хрещенні [82, 203-205].

Без зміни початкового и- пам'ятки XVI ст. фіксують лише ім'я Илия та його похідні: Илья Сметаничъ, Илица бояринъ [АрхКЗР 6/1, 246, 114], Илко Бубничъ, Илище Клещовского [ОЧЗ 87; ОВЗ 606]. У пам'ятках XVII-XVIII ст. це ім'я також вживається тільки з початковим и-.

Імена з початковим сполученням иа-. По-різному змінювалися християнські імена з невластивим для мови східних слов'ян сполученням на початку імені двох або трьох голосних звуків. В одних випадках відбувалося сирощення або стягнення голосних, в інших - заміна двох голосних якимсь іншим голосним звуком. Так, рідковживане у XVI ст. ім'я Иакинѣ виступає у пам'ятках то з початковим а-, то з о-: (знах.) акунѣа, акинѣа, окинѣа [ЧИОНЛ VI, 12, 23, 32], из братом...аки/н/ѣоу [КІС]. Ім'я Иаковъ представлено тільки варіантом з початковим я-: Яковъ, Яцько Рutowичъ, Яковецъ Тишкевичъ [ОКЗ 113, 116; Очер 3 59].

Імена з початковим сполученням ие-. Канонічним іменам з початковим сполученням ие- у досліджуваних пам'ятках XVI ст. відповідають народні варіанти з початковим е- та я-: Еремей [АрхКЗР 6/1, 251], Yeremko Hankow [ОКРЗ I, 269], Jaromlei Lobodycz [ОКРЗ I, 293] (< Иеремия), Ероѣа писара [ЧИОНЛ VI, 78], у Яроѣя Голуба [АрхКЗР 6/1, 184] (< Ероѣей < Иероѣей). У даному випадку дисимілятивна зміна е- > я- у різноскладовій позиції відбувалася, очевидно, внаслідок тенденції до виразності голосного у ненаголошеному складі. В.І.Борковський і П.С.Кузнецов пояснюють це нерозрізненням а- та е- після ј у ненаголошеній позиції, пор. аналогічну зміну јантар > янтар [II, 55].

Християнське ім'я Иеремия фіксується пам'ятками XVI ст. ще у формі без початкового ие-: Remia dziesiętnik [ЛК 52] та у формі Веремей: вереме/и/ андрєєвичъ [Пам. 21], Weremuey [ОКРЗ III, 131], Weremko [ОКРЗ III, 43], Верешко [АрхКЗР 6/1, 56]. Форма Веремій відома також пам'яткам української мови XVII ст. [Р. 28], сучасним українським діалектам [72, 64], існує у наш час і як прізвище (Веремій, Веремійчук). Аналогічні варіанти зафіксовані у сучасній білоруській мові [67, 22], у білоруських пам'ятках XVI та XVII ст. [7, 79, 80]. Даний варіант лежить також в основі білоруських прізвищ типу Верамееў, Верамеєнка, Верамейчик, Верамчук та ін. [7, 80].

Імена з початковим сполученням ио- у пам'ятках української мови XVI ст. засвідчені у різних варіантах. Рідковживані імена Іовъ, Иоиль, Иона найчастіше зберігають сполучення початкових голосних ио-: Iow Ihnatow [ЛЛС 344], Iowiecz Tymkow [ОКРЗ I, 278], Іовка Лукошковича [АрхКЗР I/1, 274], (знах.) Йоїла [ЧИОНЛ VI, 38], отец Иона [АрхКЗР I/X, 60]. Лише в окремих випадках незвичне сполучення двох голосних усувалося за допомогою інтервокального -в-: Iwona Zasiatko [ЛКС 213], Iwon Olenczicz [ЛСХ 137].

Поруч з іменами Иорданъ, Иосифъ у пам'ятках XVI ст. виступають варіанти з початковим є- < ио-: Kurilo Iordanze, Hricz Iordan [ОКРЗ II, 200], панъ Ерданъ [АрхКЗР 7/II, 388], (знах.) Иосихва [ЧИОНЛ VI, 14], панъ Иосифъ кушнѣрь [АрхКЗР I/XI, 14], Єсип Николинский [АрхКЗР I/1, 339], слуга...Бѣдунъ, на имя Єсифъ [АрхКЗР I, 6]. Останнє ім'я представлено ще варіантами з початковим о- та ю-: Piotr Oszip [ОКРЗ II, 189], юско [ЗНТШ I, 3], Коваленко Юско [ЧИОНЛ VIII, 13]. Можливо, варіант Юско зумовлений польським впливом (пол. Józko, Józef [I 27, 388]). Уже пам'ятки української мови XIV-XV ст. засвідчують різні варіанти останнього імені: Єсифъ, Іосифъ, Осипъ, Юсип, Юско, Иоско [ССУМ].

Імена з початковим сполученням иу- також представлені у пам'ятках XVI ст. у декількох варіантах: із збереженням сполученням иу- та з початковим у- (рідко ю-): (знах.) иуду [ЧИОНЛ VI, 69] (< Иуда), ulian [ЛСХ 148], сына...Юлка [АрхКЗР I/X, 59] (< Иулианъ), (знах.) іоустіна [ЧИОНЛ VI, 9], Устинъ Мащковередовъ [ОЧЗ 87] (< Иустинъ), у Устиана Чоботаря, Иванъ Устьяновичъ [АрхКЗР 8/IV, 278] (< Иустинъ або Иустинианъ). Перед початковим у- < иу- може виступати протетичний г-: небожчи/к/ гу/л/ко [КІС] (< Улко < Иулианъ). Одиничним прикладом представлено у наших матеріалах християнське ім'я Аиѣаль у формі Анѣаль: (знах.) анѣала [ЧИОНЛ VI, 48]. Зміна сполучення двох голосних аи->ан- відбулася, очевидно, під впливом популярних у XVI ст. імен на ан- типу Андрей, Андроникъ, Антипа, Антоний, Анфимъ.

Імена з початковим сполученням иоа- змінювалися по-різному. Ім'я Иоакимъ зустрічається у пам'ятках XVI ст. у формі з початковим я-: Якимъ атаманъ, Якимецъ Шикевичъ, Якимъ Бондаръ [ОКанЗ 105; ОЧерЗ 590], Иоанникий - переважно у формі з початковим о-: Оникей Рогалевичъ, Оникии Паничевичъ [АрхКЗР 6/1, 249, 253], Оникиецъ Кухмистровичъ [ОЧерЗ 591] (пор. ще запис кінця XVII ст. - Максимъ Оникѣвич, писар ратуша Глуховского [25,

677). Є поодинокі варіанти даного імені з початковим а- або ио-: (знах.) аникеа, ионикеа, аниким [ЧИОНЛ УІ, 9, 18, 557]. У вживанні наведених вище варіантів є певна диференціація. У ділових документах, де імена записувались у такій формі, в якій вони побутували у повсякденному житті, виступають варіанти на о-. У пом'яниках спостерігаємо намагання записувати це ім'я у канонічній формі. Можливо, для писаря форма імені із сполученням трьох голосних була чужою, тому він намагався відтворити канонічну форму, беручи за зразок інші імена. Очевидно, варіанти иасафъ, иосафъ < Иосафъ [ЧИОНЛ УІ, 5, 25, 457] також витворені писарями.

Лише християнське ім'я Иоаннъ зазнало дещо інших змін. У сполученні голосних иоа- лабіалізоване о > в, звідси народний варіант Иванъ. Зауважимо, що канонічна форма Иоаннъ у пам'ятках ХІІ ст. представлена лише поодинокими прикладами: Иоанъ Ковал Когутъ [АрхКЗР І/І, 597], Иоанн Бруханъский [АрхКЗР І/ХІІ, 37], Иоаннъ Иоановичъ фарбър [АрхКЗР І/ХІІ, 47]. Навіть у пом'янику Києво-Печерської лаври майже послідовно фіксується народний варіант Иванъ¹⁰. Можливо, форми типу wanъ, Ванк, Ванецъ, vanulo, Ванько, Ванюта, Ванушко говорять про те, що початковий звук и- імені Иванъ міг опускатися.

Нарешті, відзначимо гіперкоректний варіант Иоанисимъ < Онисимъ [ЧИОНЛ УІ, 577], утворений на зразок імен з початковою групою голосних иоа-. Отже, початкові сполуки голосних християнських імен иа-, ие-, ио-, иу-, иоа-, що відображали грецьку орфографію, у східнослов'янських мовах зазнавали змін: голосний и у позиції перед голосним втрачає вокальний характер і переходить в й звідси Яків, Єрофей, Йов, Юда і т.п.; в інших випадках послідовності голосних усувається шляхом спрощення. Окремі імена з початковим поєднанням голосних у староукраїнській мові зазнали таких змін, які важко пояснити будь-якими фонетичними процесами. Для пояснення цих змін необхідні спеціальні дослідження на матеріалі великого хронологічного періоду з урахуванням території їх поширення.

¹⁰ Варіант Иванъ засвідчують уже найдавніші давньоруські пам'ятки: Иванъ дѣакъ давидовъ, Иванъ мнѣчннъ, рабу Ивану имамѣ раватѣ, попови ивану (ХІІ ст.), Иванъ (ХІІІ - ХІУ ст.) [13, 58, 61, 87, 97]. За свідченням Б.Успенського, форма Иванъ щироко вживалася як канонічна навіть у богослужбних книгах [82, 16-19, 223-2267].

Зміни голосних звуків всередині імені

"Виправлення" іншомовних християнських імен відповідно до фонетичної системи української мови відбувалося і в тих випадках, коли мало місце поєднання двох голосних всередині імені: Авраамъ, Варлаамъ, Гавриилъ, Даниилъ, Исаакій. У пам'ятках української мови XVI ст. переважають форми із стягненим звуком (-аа- > -а-, -ии- > -и-): Аврамъ Солтановичъ [003 596], Аврамець поповъ братъ [Пам. 74], (знах.) варламїа [ЧИОНЛ УІ, 20], Гаврило Масловъ зять [ОВЗ 606], Гаврила Рой [АрхКЗР 8/У, 144], (знах.) данилїа [ЧИОНЛ УІ, 5], Данило Олєвець [АрхКЗР 6/І, 252], (знах.) ісакає, ісакиа [ЧИОНЛ УІ, 47, 67], Исакъ Касменокъ [ОКЗ ІІ9]. Як відзначає О.І.Толкачов, уже в давньоруській мові звичайно перемагали форми із стягненим звуком [78, 259]^{ІІ}. По-різному змінювалося сполучення двох нетотожних голосних всередині імені, що зумовлено було, мабуть, місцем наголосу в ньому. Ненаголошені сполучення -ео-, -іо- змінювалися переважно на -е-:(знах.) фєгноста [ЧИОНЛ УІ, 15] (<Фєогность), Федоръ Дєгтярь [АрхКЗР 6/І, 246] (<Фєодѡръ), Фєтистъ Федоровичъ [АрхКЗР 4/І, 41] (<Фєоктистъ), (знах.) Фєфилакта [ЧИОНЛ УІ, 26] (<Фєофилактъ), Фєлько Дєнисовъ зять [АрхКЗР 4/І, 218] (<Дєнисій), Дємилъ Поповичъ [АрхКЗР 6/І, ІІ5]. Останнє ім'я засвідчене ще у формі Домилъ [АКЖМУ 59].

У сполученні -ео- з наголошеним -о- стягнення не відбувалося. Звичайно таке сполучення усувалося інтервокальним -в-: з Галивноном [АрхКЗР 6/І, 149] (<Галионъ^{І2}), (знах.) лєвонида, лєванида [ЧИОНЛ УІ, 56, 36, 50] (<Леонидъ), (знах.) лѡвонтїа, лєво/н/тєа [ЧИОНЛ УІ, 52, 57], Лєвонъ Кушньєрь, Lewonko Hrynkowicz [ОКанЗ 104; ОЛЗ 178] (<Леонтъ), Родивонъ Островскій [003 594] (<Радионъ).

Крім наведених вище змін -ео-, -іо->-е-, у досліджуваних пам'ятках засвідчена зміна -ео- > -о-. Так, наприклад, поруч з канонічною формою фєофанъ засвідчений варіант фѡфанъ [ЧИОНЛ УІ, 8].

Ім'я Симеонъ, яке у пам'ятках XVI ст. зустрічається переважно у формі Семень та похідних типу Семенець, Семеневець, Сєнїюкъ, Сєнцько, Сєнцѡта та ін., засвідчене ще у формі із сполучен-

^{ІІ} Пор. ще у записі про Боянову землю XII ст.: данило [ІЗ, 61].

^{І2} Даного імені не фіксують православні місяцєслови. Можливо, воно є народним варіантом латинського імені Gallienus > Gallion [ІІ0, 62] або, що більш правдоподібно, усіченим варіантом імені Гал[акт]іонъ; пор. аналогічні усічення Кан[та]дианъ > Кандианъ, Фил[им]он > Филонъ.

ням двох голосних: Семеонъ, Симионъ, Семіонъ [ЧИОНЛ VI, 23, 24], (род.) Семіона луцкаго [АрхЮЗР I/XI, 4]. Можна припустити, що форма Семеонъ, Семіонъ з початковим се- замість си- виникла під впливом народної форми Семень. Так само поруч з народними варіантами Денись, Демидъ (< Дионисий, Диомидъ) зустрічаються подібні форми із сполученням голосних -ео- замість -іо-: Деонисий [АрхЮЗР 9/I, 44], Деонисей Холмский [АрхЮЗР I/I, 454], Іоаннь Деомидович Красовский [Пам. 59]. Можливо, написання -ео- замість -іо- зумовлене у даному випадку впливом значної кількості імен (більше 30) православного календаря на -ео- (Феогенъ, Феогниль, Феогностъ, Феодуль, Феодоръ та ін.).

Зовсім інших змін зазнало ім'я Георгій, яке у такій формі майже не фіксується пам'ятками української мови XVI ст., є лише одиничні форми: (знах.) георгія, реоргія [ЧИОНЛ VI, 41, 51, 71]. Остання форма, можливо, відображає асимілятивну зміну групи г - р > р - р - р, однак не виключено, що тут маємо справу з опискою писаря. У староукраїнській мові XVI ст. звичайною для даного імені була форма Юрей: Юрей Пузына [АрхЮЗР 2/I, 38], Юрей Михайлович Монтовтовича [ПМ#4] та похідні типу Jurchon Zarubicz [ЛЛС 329], Jurachno [ОКРЗ III, 284], Юрко [АрхЮЗР 6/I, 115], Jurecz Strzelec [ОКРЗ III, 154] та ін. Як свідчать матеріали словника староукраїнської мови XIV-XV ст., в той час вживалися тільки форми Юри, Юрії, а засвідчена двічі повна форма Георгій зумовлена стилістично (у назві храму): храм святого...великомученика и побѣдоносца Георгіа [Вд II, 147], але поряд - сольнянъ бы/с/ колокъ/л/ сїи стму Юрью [ОБРН 75]. Цікаво, що канонічної форми даного імені не знайшов М.В.Бірило у пам'ятках білоруської мови, не відбита вона і в білоруських прізвищах. Тому він припускає, що форма Георгій у старобілоруській мові не вживалася зовсім, а подібно до староукраїнської функціонувала лише форма Юрій [7, 51]. За свідченням В.А.Никонова, в російській мові також на протязі століть форма Георгій була тільки у церковному вжитку, а реально існували лише форми Егор, Егорий, Юрій [46, 75]. У сучасних східнослов'янських мовах форми Юрій, Георгій та Егор (білор. Ягор) існують як три самостійні імені, причому Юрій належить до числа найуживаніших. Оскільки форма Юри часто фіксується вже у давньоруських літописях і грамотах, М.Фасмер вважає, що вона є готовим запозиченням розмовного варіанта безпосередньо з грецької мови [84, 402]. Однак наявність у давньо-

руській мові варіантів цього імені типу Юрьги, Гюрьги, Юрьгий, Гюрата, Юрата (пор. ще топонім Гюргів) підтверджує думку А.Кривського і П.С.Кузнецова, що варіант Юрій виник на давньоруському мовному ґрунті внаслідок вимови м'якого г як ј [34, 119-120; II, 54].

Зазнали зміни на українському мовному ґрунті також канонічні імена із сполученням -иа-. Звичайно и перед голосним втрачав вокальний характер і переходило в й. Звідси такі форми, як Андриян Дамыло [АрхКВР I/XII, 3], (род.) Аньдреяна [ЧИОНЛ XVII, 21] (вставне -н-, очевидно, під впливом імені Андрей), Демянь [ОВЗ 607] (<Даміань), Дорофей Омелиян-овичь [АрхКВР I/XII, 3], Омелинь Скребунь [АрхКВР 6/I, 246] (<Ємеліань), Куприянь [АрхКВР 6/I, 250] (<Кипріянь), у Куряна Савича [АрхКВР I/VI, 82] (<Кіріянь), (знах.) мартіана [ЧИОНЛ VI, 46] (<Мартиніань).

Замість сполучення голосного з наступним и в іменах Мисайло Михайль, Самуиль у зв'язку з певними акцентологічними умовами всередині імен утворилися дифтонги: Мисайло [АрхКВР I/VI, 131], Михайло Звирь [АрхКВР 2/I, 8], Самойло Довбончикь [АрхКВР 6/I, 201], Самуїло [Пам. 86], але з *manilem* [ОКРЗ I, 20] (<Мануїль). Інакше змінилося ім'я Мойсей. Крім канонічної форми (Мойсей Чахненко, Мойсей Бражник [ОКЗ II3; ОВЗ 606]), пам'ятки фіксують ще варіанти Мусий, Мосий: Musiey [ОКРЗ I, 159], Musiey Oli chwier stari, Moszyei Thimoszowicz [ОБС 249; ЛЛС 333], Mosiey [ОКРЗ II, 201].

Сполучення -еа- всередині імені властиве лише канонічній формі Єлеазарь. Як свідчать записи XVI ст., воно змінювалося на -и-: (знах.) олизара, ализара [ЧИОНЛ VI, 10, 18], Elizar [АрхКВР 7/II, 28], пань Олизарь Петровичь Кирдей Мылский [АрхКВР 8/IV, 407]. Крім того, дане ім'я зустрічається ще у формі Єлизарь, Єлеазарь, Єлиазарь [ЧИОНЛ VI, 9, 17, 33; ЧИОНЛ XVII, 41], тобто із сполученням голосних -ио-, -ео-, -иа- замість етимологічного -еа-. З огляду на характер пам'ятки, в якій представлені дані назви, можна припускати, що вони є "вितворами" самих писарів, котрі сплутували характерні для інших канонічних імен сполучення голосних -ио- (Диомиль), -ео- (Феодорь), -иа- (Адриань).

Нарешті, в імені Науум для уникнення двох голосних з'явився інтервокальний приголосний -г-: Nahum [ЛКС 213], Nahum Nozub czowicz [ОКРЗ I, 267]. Це явище відбите в пам'ятках з території Поділля і Наддністрянщини.

Окремі народні варіанти власних імен виникли в результаті типової для староукраїнської мови риси – рефлексу у на місці давнього о в новозакритих складах: сиду/р/ си/н/ фєдора за/н/-ча/т/; ва/р/хоуль за/н/чята (< Вархоль < Варфоломей), фєду/р/го/л/дншу/в/, коундратови фїлиповому, прокоупь дра/ч/ /АСО 43, 50, 80, 95, 99, 156, 163/, Pheaur /KSWW 62/. Наведені варіанти представлені у документах з території Лемківщини. А.Кримський відзначає ще одиначне засвідчення особової назви такого типу у Володимир–Волинській гродській книзі XVI ст.: врадникъ тивонувъ городищский Григорей Онушко (< Оношко < Онопрей < Онуфрий) /34, 159/. Уже в західноукраїнських пам"ятках другої половини XIV – початку XV ст. зустрічаються народні варіанти християнських імен, які відображають перехід о > у: оу ставу радывоуньковъ, влѣка ларивунъ, попь микулиньский фєдутъ, нестюръ цепаревичъ, воить ілвовский кундратъ, коундрата борснича, кундратови, кундра/т/ /Роз. 12, 26, 61, 65, 66/. За свідченням І.Панькевича, "рефлекс у був в західних українських говорах панівним аж до XVII ст., а потому прийшло йому на зміну і" /53, 34/. Зміну о > і засвідчують окремі записи особових назв уже в середині XVI ст. Так, в описі Черкаського замку (1552 р.) представлена назва Антинъ (< Антонъ); пор. ще відапелитивну назву Олексей Макогинъ /ОЧЗ 87, 88/.

Фонетичну рису української мови – перехід ненаголошеного е в и відбивають такі, наприклад, варіанти імен, як Оликсандръ, Єлиферий, Олихвѣри /ЧИОНД УІ, 46, 76, 80/.

Зміни голосних, зумовлені вокальною гармонією. Як відзначає О.І.Толкачов, уже в давньоруський період проявляється тенденція до встановлення однотипної тональності складів у слові, до так званого міжскладового сингармонізму /78, 266/. Це явище в достатній мірі відображено у засвоєних українською мовою християнських іменах, представлених у пам"ятках XVI ст. За направленням гармонійна асиміляція була регресивною і прогресивною. Регресивна асиміляція виявляється у таких прикладах:

е – а > а – а: Геласий > Галасий¹³: (знах.) галасіа /ЧИОНД УІ, 137; Герасимъ > Гарасимъ: Гарасимъ Шепеленкоъ, Гарасимъ Москаликъ /ОКЗ І 15; ОчерЗ 590/; Се-

¹³ Форма Галасий могла виникнути і під впливом загальної назви галас "крик", "шум".

- вастианъ > Савастіанъ¹⁴: (знах.) савастіана
 [ЧИОНЛ УІ, 67; Ферапонт > Фарафонт [ЧИОНЛ УІ, 47
 (із гіперичною зміною п > ф);
- о - е > е - е: Дометий > Деметий: (знах.) дментіа, дментєа
 [ЧИОНЛ УІ, 18, 457, Деметий Тирикъ Русинъ
 [АрхКВР 6/1, 827; Дометианъ > Деметиянъ: демє/н/
 ти/ян/ цоупр/к/ [АСО 1647;
- е - о > о - о: Федотъ > Фодотъ > Ходотъ: Chodot Stepanowicz
 [ОЖЗ 1497; Федоръ > Ходоръ: от Ходора [АС III, 23
 Nawrilo Chodorczicz [ЛКС 1817; Геронтий > Горю
 тий: (род.) Горо/н/тія [ЧИОНЛ ХУІІ, 517;
- и - е > е - е: Климентий > Клементий: (род.) Клементія [ЧИОНЛ
 ХУІІ, 197;
- и - о > о - о: Спиридонъ > Спиродонъ: (знах.) спиродона [ЧИОНЛ
 УІ, 537.

Прогресивна асиміляція засвідчується такими християнськими іменами:

- о - и > о - о: Досифей > Дософій: (знах.) дософіа [ЧИОНЛ УІ, 237
а - и > а - а: Маринъ > Маранъ: Iwan Maranowicz [ОКЗ 1107;
е - о > е - е: Мефодий > Мефедь/Нехведь: мефедія [ЧИОНЛ ХУІІ,
 277, Нефєда, нехведьа, нефе/ди/а [ЧИОНЛ УІ, 32,
 447, Mefedko Przychozyi [ОЖЗ 1497; Несторъ > Не-
 стеръ¹⁵, Нестеръ Пучка [ОЧЗ 887; Ксенофонть > Кс
 нефонть: (знах.) ксєнефонта [ЧИОНЛ УІ, 17, 287;
- и - е > и - и: Михай > Михий: Danilo Michyowicz [ЛКС 3337; Пи-
 менъ > Пиминъ: (знах.) пимина [ЧИОНЛ УІ, 37, 867
- о - у > о - о: Онуфрий > Онофрий/Онопрей: Онопрей Уласовичъ
 [ОКЗ 1137; онофріа, Онофріа¹⁶ [Пам. 54; ЧИОНЛ
 УІ, 117.

¹⁴ Б.О.Унбєгаун схильний пояснювати написання са- замість се- в імені Севостьянъ частотою і вживаністю таких імен на са-, як Савва, Савватий, Савелий, Савин, Салофій, Самойло, Самсон [81, 263-2647.

¹⁵ З приводу варіанта Нестеръ О.І.Толкачов зауважує, що те пер важко з впевненістю сказати, як він виник. Можливо, первісною була зміна е - о > е - е, а уподібнення приголосних за м"якістю н' - т > н' - т' - вже її результат. Проте не виключено, що первісною була асиміляція приголосних, а зміна голосних - її наслідок [78, 2667.

¹⁶ Така форма імені зустрічається ще у назві храму: свѣтло онофріа [ЛКС7.

Зворотний процес, обумовлений розподібненням голосних звуків, ілюструють такі народні варіанти власних імен:

а - а > о - а: Далмать > Долмать: Долмать Громь [АрхКЗР 4/1, 42], (знах.) долматіа [ЧИОНЛ VI, 30]; Патапий > Потапъ: Потапъ Золотарь [ОКЗ 116], Demyan Potap [ЛРС 279], Потапко Володковичь [ОКанЗ 105]; Палладий > Поладий: (знах.) поладію [ЧИОНЛ VI, 5, 22]; Назарь > Нозарь: (знах.) нозара [ЧИОНЛ VI, 84];

а - а > а - о: Афанасий > Афонасий: (знах.) афонасіа [ЧИОНЛ VI, 14]; Мамантъ > Мамоть, Мамонтъ: Мамота Панковичь [АрхКЗР 6/1, 56], (знах.) мамонта [ЧИОНЛ VI, 45, 47, 59]; Лазарь > Лазорь: Лазора, Юнковой вятя [АрхКЗР 6/1, 46]; Vasko Lazorkowicz [ОКРЗ II, 182];

а - а > о - о: Афанасий > Офонасий: (знах.) офонасіа [ЧИОНЛ VI, 16].

Голосні звуки канонічних імен зазнавали й інших змін. Так, записи власних імен у пам'ятках української мови XVI ст. свідчать, що нерідко ненаголошений голосний звук всередині імені міг випадати: Нестрь Чорный, Нестрь Кухмистръ [ОЧерЗ 590], Дмитрь [АрхКЗР 7/II, 38], Дмитрей Булыга [АрхКЗР 6/1, 105], похідні Dmitrina, Дмитрець, Дмитроць, Дмитриць (Димитрий), (знах.) внифантиа [ЧИОНЛ VI, 78, 79] (< Вонифатий). Паралельно вживаються також варіанти Тархъ і Тарахъ, пор. Тарахъ Лыходеевичь [ОБЗ 605], (знах.) Тарха [ЧИОНЛ VI, 30].

Церковнослов'янська іжиця, будучи передачею грецького іпсилона (у) у пам'ятках староукраїнської мови передавала звук и або у (пор. кирь і коурь, гр. *κύριος* "господь"), внаслідок чого у пам'ятках наявний цілий ряд варіантних форм християнських імен типу Вавула [АрхКЗР 6/1, 115], Вавила [АрхКЗР I/VI, 5], Хурсь Микулинъ [ОКЗ 113], Фурсь [ПМ/25]/Фирсь [ЧИОНЛ VI, 20, 47], Kuryło Stadnik [ЛК 46], Kurilicz [ОКРЗ I, 1], Куприянь Йевоичь [АрхКЗР 6/1, 24], Киприянь [ЧИОНЛ VI, 38], Киндинъ Хомякъ Смородовский [КЗС II, 32], Кудинъ [АрхКЗР 7/II, 31] (< Акидинъ), трихона [ЧИОНЛ VI, 45], Трухана [АрхКЗР 6/1, 25] (< Трифонъ) та ін.¹⁷

¹⁷ Ці варіанти імен знайшли відбиття в сучасних прізвищах: рос. Фирсов, Фурнев; укр. Кириленко, Кирилів, Курилів, Курилець, Киндя, Кудинович; білор. Кірылаў, Курылаў, Вавілаў, Вавула та ін.

Ім'я Дорофей, у звуковій формі якого було представлено сполучення, що збіглося з характерним для мови східних слов'ян повноголоссям, на українському мовному ґрунті не змінилося: Дорофей Омиліановичъ [АрхКВР I/XII, 3], Dorozz Wakulin [ЛРС 289], Дорошко Горностаевъ [ОЧерЗ 591], Федора Дороневича [АрхКВР I/I, 236]. Натомість ім'я Варфоломей також з повноголоссям -оло- представлено рядом цікавих народних варіантів: ва/р/хола, ва/р/хуль, из...ва/р/холо/м/ [АСО 130, 131], Warchon Michalko [ОКРЗ II, 252], Wassil Warchoniei-owicz [ОКРЗ I, 200], по свето/мь/ Барьтломєю [ПМ17], валфромья, бальтромья [Роз. 8,66], вальфьломєа, валфомєа [П]. Сучасне українське прізвище засвідчує народний варіант цього імені Бахталамей [58, 41].

Крім наведених, пам'ятки української мови XVI ст. засвідчують ще цілий ряд поодиноких форм християнських імен, які виявляють певні відмінності в системі голосних звуків у порівнянні з відповідними канонічними формами. Так, канонічне ім'я Рєвокатъ виступає у формі Равакотъ (з Равакотою [АрхКВР 6/1, 93]), а поруч з іменем Филімонъ є варіанти Халімонъ [АрхКВР 7/II, 382] (звідси сучасне українське прізвище Халімончук), Хилімонъ Гриневичъ [АрхКВР 6/1, 250], Хиломонъ Глушенинь [АрхКВР 7/1, 250]. Не виявлено у пам'ятках канонічної форми Вуколь, наявні тільки народні варіанти Вакула [АрхКВР 6/1, 113], (знах.) Вькола, Вокла, Вокоулоу, Вокола [ЧИОНЛ УІ, 10, 11, 38, 48]. Дещо "підправленими" є варіанти Пахнотий [А5 III, 103] (<Пафнутий) [ЧИОНЛ УІ, 7, 12, 15], Перфірій [ЧИОНЛ УІ, 7, 12] (<Порфірій), Меркорій [ЧИОНЛ УІ, 47] (<Меркурій), Патрекій [ЧИОНЛ УІ, 49] (<Патрикий), Филоретъ [ЧИОНЛ УІ, 75] (<Филаретъ).

Зіставлення канонічних імен із співвідносними їм народними варіантами, представленими у пам'ятках XVI ст., дає підставу стверджувати, що зміни голосних звуків у християнських іменах зумовлені намаганням пристосувати їх до фонетичних моделей української мови. Окремі зміни голосних у запозичених християнських іменах відбулися ще у давньоруський період, через те більшість варіантів імен є спільними для східнослов'янських мов. Велика кількість народних варіантів імен, засвідчених досліджуваними пам'ятками, дійшла до наших днів. Окремі рідковживані у минулому варіанти християнських імен сьогодні виступають як прізвища або лежать в основі прізвищ.

З М І Н И В С И С Т Е М І
П Р И Г О Л О С Н И Х З В У К І В

Приголосні звуки християнських імен на східнослов'янському мовному ґрунті зазнали менших змін, ніж голосні. Спостерігається лише зміна окремих звуків та спрощення груп приголосних, невластивих мові східних слов'ян. Щодо окремих звуків в першу чергу слід відзначити зміну, зумовлену розбіжністю в системі консонантизму між давньоруською мовою, яка засвоювала власні християнські імена, і грецькою мовою, з якої вони запозичувалися. Так, відомо, що губо-зубного звука ф у системі давньоруського консонантизму не було, тому в запозичених християнських іменах він замінювався артикуляційно близькими ц, х, хв, в, т. А.Кримський відзначає уже окремі мовні факти у XI ст., що свідчать про різну вимову звука ф східними слов'янами: освир < Єсфирь, фарос < парусь та ін. [34, 112-117]. З XII ст. відомий запис власного імені Хвѣда (< Феодоръ) [13, 52].

Чимало прикладів на зміну ф > х фіксують пам'ятки XIV-XV ст. Варіанти Chodor, Chotko, Хощко, Ходоръ (< Феодоръ) відомі з документів, писаних у Львові (1334 і 1370 рр.): Chodore episcopo galiciensi, Chotkone Judice [66, 111], ходко лощви/ч/, ходоръ чешчи/ч/ [Роз. 18]. Аналогічні варіанти знаходимо у документі з Володимир-Волинська (1335 р.): Chodore Otek, Chotkone filio Jeronimi [66, 111]. Духовну грамоту київського князя Андрія Володимировича (1446 р.) писав старець Києво-Печерської лаври - пахнотіи лихачевъ братъ [Роз. 155] (< Пафнутий).

Зміну ф > хв, ц засвідчують власні імена, наявні у пам'ятках XV ст. з території Волині: Панаско Голубович [AS I, 41], Хведор Четвертєнський (але і Федор Четвертєнський), Хведко Уладька (і Федко Уладька) [AS I, 85, 86], панъ Яцко Хвалелиевичъ, панъ Яцко Хвалелѣи [АрхКЗР 8/IV, 120, 141], пан Хвалко [AS III, 14] (< Фалко < Фалалей). За свідченням В.Ярошенка, на Буковині у XIV-XV ст. власні імена переважно зберігали звук ф: Фридрихъ, Стефанъ, Христофоръ, Тома, Теоктисть, Филиппъ (але Ходоръ, Хотько) [107, 288].

Зіставлення канонічних імен, які мають у своєму складі звук ф, з їх народними варіантами, представленими у пам'ятках XVI ст., показує, що найчастіше в українській мові того часу ф замінювався звуком х: Анхимъ [АрхКЗР 6/I, 104] (< Анфимъ), Евхимъ [АрхКЗР 6/I, 252] (< Євфимиї), Охремъ [АрхКЗР 6/I, 149] (< Єфремъ), (род.) Пархомія [ЧИОНЛ XVII, 13] /Пархонъ Журбенко [ОВЗ 605]

(\angle Парфений), Пахнотий [AS III, 103] (\angle Пафнутий), Перхий [АрхКВР 6/1, 114] (\angle Порфирій), (знах.) трихона [ЧИОНЛ VI, 45] / Трихонъ Лучинъ мужъ [ОВЗ 605] (\angle Трифонъ), Трохимъ Ошманикъ [АрхКВР 6/1, 246] (\angle Трофимъ), Chodot Stepanowicz [ОЖЗ 149] (\angle Феодотъ), Хидимонъ Гриневичъ [АрхКВР 6/1, 250], сніко [ОКРЗ I, 8] (\angle Филимонъ), Хлоръ Малышенокъ [ОКЗ 114] (\angle Флоръ).

Одночасно у пам'ятках XVI ст. знаходимо чимало імен, які відбивають зміну $\underline{\phi} > \underline{п}$. Це, зокрема, такі, як Пили/п/ Степановичъ, Степанъ Глебович/ч/, Остапъ (пор. ще О/с/тапово село) [Пам. 37, 38, 43, 44], Опанасъ Климовичъ, Гапонъ Середа, Онопрей, Салонъ, Ничипоръ Гриневичъ [АрхКВР 6/1, 247, 250, 251], (знах.) сопрона (\angle Софроній), агапона (\angle Агафонъ), христорора (\angle Христофоръ) [ЧИОНЛ VI, 5, 19, 84] та ін. Окремі імена функціонували у кількох варіантах. Так, ім'я Арефа [ЧИОНЛ VI, 6] представлено у пам'ятках ще варіантами з $\underline{в}$, $\underline{хв} < \underline{\phi}$: (знах.) аревоу [ЧИОНЛ VI, 35], оре/х/ва [Пам. 12]. Імена Йосифъ, Мефодій, Нифонтъ, Тимофей, Филаретъ, Фирсь, Феодоръ, Фотій, Фалалей у пам'ятках XVI ст. представлені (поруч з рідковживаною канонічною формою) декількома народними варіантами, зумовленими різною передачею звука $\underline{\phi}$: (знах.) Йосихва [ЧИОНЛ VI, 44], Есип Николинский [АрхКВР 1/1, 339], (знах.) нехведьа [ЧИОНЛ VI, 44], Мехедъ Кузмичъ [ОКЗ 119], Нипонъ Заецъ [АрхКВР 8/У, 140], Нихонъ (пор. дворище Нихон-ович [Пам. 42]), Timochwej Horbac [ZD XX, 154], Tinorieu [ЛСХ 160], Пилать Туровець [Очерз 590], Хведко Хвилатовъ [ОКЗ 113], (знах.) Фирса [ЧИОНЛ VI, 20, 47], Хурсъ [Пам. 55], Хрисъ Полукнязевичъ [AS III, 324], Присъ [АрхКВР 6/1, 46], Федець, хъвенъ огородникъ [Пам. 21, 26, 27, 32], Хведоръ Оби́ма [ООЗ 594, 597], Педаръ Седельниковичъ [ОВЗ 607], Thador [ОКРЗ I, 1], (знах.) хотіа [ЧИОНЛ VI, 47], Тотія [ЧИОНЛ XVII, 17], (знах.) Фелєльа, халєльа [ЧИОНЛ VI, 24, 44], Левъ Хвалєлевич [AS III, 325] (\angle Фалалей).

Навряд чи можна говорити про територіальну диференціацію зміни $\underline{\phi} > \underline{п}$, $\underline{\phi} > \underline{х}$, $\underline{\phi} > \underline{хв}$. Документи XVI ст., що стосуються однієї і тієї ж території, засвідчують одночасно різну передачу звука $\underline{\phi}$. Так, в описах Заборольського і Чорногородського маєтків на Волині [Пам. 17-56], в інших документах з цієї території поруч із записами імен та їх варіантів із звуком $\underline{\phi}$ (Федець, Фе/д/ко, Фе/д/чунъ, Федина, паньфіло, филипъ, фи/л/ко) знаходимо варіанти з $\underline{х} < \underline{\phi}$ (Хома пе/т/ровичъ, ходко, свьхимъ, хурсъ, охремъ), $\underline{п} < \underline{\phi}$

(остапъ, остапещъ дронєви/ч/, пилипъ, степа/н/ оме/л/юнови/ч/, мицко степуни/ч/, паве/л/ супронови/ч/), хв < ѣ (оре/х/ва, оли/х/ва/р/ шуми/ч/, хъвень). В інвентарі міста Веледник на Київщині [АрхКВР 6/1, 242-252] звук ѣ також змінюється в іменах по-різному. Канонічне ім'я Феодоръ, яке, до речі, у даному документі є частовживаним, представлено варіантами тільки із звуком ѣ: Федоръ Мишкевичъ, Федко Стрыбълъ, Федець Дєгтярь. Зміна ѣ > п властива лише іменам Степанъ, Остапъ, Онопрей, из...Анопреемъ, Гапонъ Лыка, Пилипъ Русаковичъ, Опанасъ Климовичъ, Сапонъ, Ничипоръ Гриневичъ. Із звуком х < ѣ представлені у документі імена Євхимъ Оброжевичъ, Хома Лелетовичъ, Трохимъ, Хилко Гуриновичъ, Хилимонъ Гриневичъ, Труханъ. Одиначним прикладом засвідчена зміна ѣ > т: Талко (< Фалко < Фалалей).

Аналогічні зміни виявляють документи з інших територій. Так, у лєстрації Снятинського староства [ОКРЗ I, I-4I] зустрічаємо варіанти Schwedor, Fedoro, Thador, але тільки Stepan, Ostar (похідні Ostarcko, Ostariecz), Nicipor. Зміну ѣ > х виявляє у даному документі ім'я Chilko (< Филько < Филимонъ). Нерідко навіть в одному документі ім'я із звуком ѣ може писатися по-різному: панъ Федоръ сенюта, але хведорова сенютина [КІС]; Хведора Федоровна Санкушковича [AS VI, I8]. Наведений фактичний матеріал дає підставу припускати, що різна зміна звука ѣ у канонічних іменах не стільки диференціюється територіально, скільки має певний лексикалізований вияв.

Однак, не всі імена, що містили у собі звук ѣ, зазнавали зміни в староукраїнській мові XVI ст. Пам'ятки фіксують цілий ряд переважно рідковживаних імен тільки із звуком ѣ. Це такі одиначні записи імен, як Фетистъ Федоровичъ [АрхКВР 4/1, 4I] (< Феоктисть), (род.) Амфиногена [ЧИОНД XVII, 44] (< Афиногенъ), Панъфило [Пам. 2I] (< Памфіль), (знах.) аффилогіа, варсонофіа, иосафа, неофита [ЧИОНД VI, 5, 13, 37, 48].

Різна передача звука ѣ у християнських іменах призвела до того, що нерідко етимологічні звуки х та п канонічних форм "виправлялися", змінювалися на ѣ. Уже в пам'ятках XV ст. зустрічається гіперичний варіант Малофѣя, малоѣея [СССМ] (< Малахія). Такі форми найчастіше зустрічаються у пом'янику Києво-Печерської лаври XVI ст.: (знах.) амфилофѣя (< Амфилохий), Єлтоуфѣя/олтоуфѣя (< Євтихий), малафѣя, малофѣя, малафѣя (< Малахія), пафомія (< Пахомий), сфифанія (< Єпифаній), Ферафонта, Ферофѣя,

Фарафонта (∠ Ферапонть), прокофіа (∠ Прокопий) [ЧИОНЛ VI, 5, 13, 14, 17, 21, 26, 27, 28, 32, 33, 38, 39, 42, 47, 84, 86]. Очевидно, писарі, керуючись настановою про внесення у пом'яник імен у канонічній формі, самі творили ці варіанти, хоча не виключено, що окремі з них були загальнопоширеними (пор. Малофей).

З інших змін, що стосуються приголосних звуків, досить характерною для християнських імен є взаємозаміна артикуляційно близьких звуків м і н на початку або всередині імені. Зміна початкового н -> м- властива імені Никита, Никифорь, Никола: Микита Вареникъ [ОКЗ II 8], мичипорь [КІС], Миколай с Тернополя [АрхКВР I/XI, 27], Микула [ОЧЗ 88]. Пам'ятки XVI ст. засвідчують близько 30 імен з початковим м-, проте лише ім'я Мефодий могло змінювати м-> н-. Звідси такі варіанти, як Нефедий, Нефедь, Нехведь [ЛСХ 136; ЧИОНЛ VI, 32, 44], Нехвед-енко [Р. 310]. Всередині імені спостерігаємо дисимілятивну зміну м - ф > н - ф: Амфилогій [ЧИОНЛ VI, 37] (∠ Амфилохий), Паньфило [Пам. 21], Панфилій [ЧИОНЛ VI, 43] (∠ Памфіль), Тіпоріеу [ЛСХ 140], Тинко-вичь [ОЧЗ 89] (Тинко ∠ Тимко ∠ Тимофей).

Зміна м > н мала місце і в кінці імені: Ochrin Diniszowicz [ОКРЗ I, 288] (∠ Охримь ∠ Сфрємь), Зосинь [АрхКВР 8/IV, 428] (∠ Зосимь ∠ Зосима), Клинь Мацевичь [Пам. 83] (∠ Климь ∠ Клименть) Євфросимь [ПГ 16] (∠ Євфросинь), Throchin Philipowicz [ОКРЗ II, 212] (∠ Трофимь), Seraphin [ОКРЗ I, 2] (∠ Серафимь), Харлань [ОКЗ II 3] (Харламь ∠ Харламшій).

Можливо, для зручності вимови або під впливом інших імен в окремих християнських іменах з'являвся вставний приголосний н. З вставним н- відомі з пам'яток XVI ст. такі імена, як Андриян Дамило [АрхКВР I/XII, 3], (род.) Аньдрияна [ЧИОНЛ XVII, 21] (∠ Андриянь), Дементий Тирикь Русинь [АрхКВР 6/I, 82], (знах.) доментіана, доментіа [ЧИОНЛ VI, 14, 18, 26] (∠ Дометиань), (знах.) анфиногена [ЧИОНЛ VI, 6, 13], (род.) Амфиногена [ЧИОНЛ XVII, 49] (із зміною вставного н > м) (∠ Афиногень), (знах.), внифантіа [ЧИОНЛ VI, 78, 79] (∠ Вонифатий), Кондрать Михайлинъ зять [ОВЗ 605], (знах.) кондратіа [ЧИОНЛ VI, 45] (∠ Кодрать), Мелентий Хрептовичь [УИ 71], (знах.) мелентіа, меленьтіа [ЧИОНЛ VI, 5, 8, 14, 30] (∠ Мелетий). Аналогічні варіанти засвідчуються пам'ятками уже в давньоруський період, а також українськими грамотами XIV-XV ст.: Родися у Игоря сынъ и нарекоша имя ему въ крещеньи Андриянь [ЛМ II 1177 р.], кондрать [1328-1340 р. Туп. 62, 65], мелен-

тий куцєви/ч/ [1370 Роз. 18]. Народні варіанти із вставним -н- канонічних імен Адрианъ, Деметий, Кодратъ закріпились як офіційні (пор. сучасні Андріан, Дементій, Кіндрат).

У поодиноких випадках зміна приголосних звуків християнських імен на українському мовному ґрунті зумовлена асимілятивно-дисимілятивними процесами. Так, два звуки -р- в іменах Григорий, Ирнархъ розподілювалися в л - р: Глигор, глигоръ [вд II, 53; Cost. s. 234], (знах.) илинарха [ЧИОНЛ VI, 5, 16, 26, 28, 45, 47], і навпаки, р - л > л - л: Гаврииль > Гавлиль. В імені Мартирий соно́рні р - р дисимілювалися в н - р: (знах.) маньтоуріа [ЧИОНЛ VI, 61]. Можна припустити, що явище міжскладової дисиміляції приголосних сягає ще давньоруського періоду. Уже в XII ст. зустрічаємо варіантні записи типу Мартурии/Мантурии [118; 193]. Чималу кількість народних варіантів імен, що виникли внаслідок дисиміляції приголосних, відзначив О.І.Толкачов також у пам'ятках російської мови: Мартин'ян > Мартемьян, Меркурий > Меркул, Перфірий > Перфилей, Мартурій > Мантирей та ін.

Окремі зміни пов'язані лише з перестановкою звуків в імені. Так, поруч з канонічними формами Флоръ, Акиндиъ, Сильвестръ, Варфоломей, Елефѣрий у пам'ятках зустрічаємо і такі варіанти, як Фроль [ЧИОНЛ VI, 12, 50, 51, 58], (знах.) анькидина [ЧИОНЛ VI, 46], (знах.) селиверста, силверьста [ЧИОНЛ VI, 5, 15, 22], валфромья [Роз. 8], Євлифѣрія [ЧИОНЛ VI, 38].

Нарешті, відзначимо поодинокі варіанти переважно рідковживаних імен, зумовлені народно-етимологічним тлумаченням канонічних форм. Очевидно, на підставі семантичного зв'язку з числівниками семий, семеро ім'я Северинъ змінилося на Семеринъ, Семерній: Семеринъ Наливайко/Семерній Наливайко [АрхКЗР 3/1, 77; АкЗР IУ, 173] (пор. ще укр. прізвище Семерин [58, 41]). Аналогічним способом утворені варіанти типу Лихвей Борщевичъ [Пам. 86] (<Михей), Власний [АрхКЗР I/VI, 144] (<Власий), Мамило (<Манило < Мануиль) [ЛК 54] та под.

Спрощення груп приголосних. Чимало християнських імен містило в собі консонантні групи, не властиві давньоукраїнській мові. Українська мова оминала таке незвичне поєднання приголосних шляхом їх спрощення:

-вкс- > -кс-: Авксентий > Аксентий/Оксентий: Оксеньтей [Пам. 78], Оксюта [Пам. 56, 91];

-вст- > -ст-: Євстафій > Остафей: Остафей Коровай [АрхКЗР 2/1, 10];

- ѡѣ- > ѡ > х Євѡимий > Євѡимъ: Јochim Serhey [ОКРЗ III, 97];
 або хв: Елевѡферий > Олихвер Шумич [Пам. 79];
- нст- > -ст-: Константинъ > Костентинъ: Костеньтином Княжа-
 темь Острозским [ПМ/22];
- мис- > -мс-: Сампсонъ > Самсонъ [АрхКВР 6/1, 249];
- кт- > -т-: Феоктисть > Фетистъ: Фетистъ Федоровичъ [АрхКВР
 4/1, 41];
- нт- > -н- : Авксентий > Євксеній [ЧИОНЛ ХVII, 50].

Іноді незвична для української мови сполука приголосних всередині імені усувалася появою вставного голосного звука між ними: Євсигний > Євсегеній [ЧИОНЛ VI, 70], Ігнатий > Ігнатъ > Ігнать: Hinat Stepanow [ОКРЗ II, 30], Iwawko Hynat-owicz [ОКРЗ III, 47], Силвестръ > Силливестръ [ЧИОНЛ VI, 22], Силливестръ Шелестъ [АрхКВР I/X, 59].

Спрощувалися у християнських іменах також кінцеві сполуки праголосних. Так, -нтъ спрощувалося в -нъ: Левонъ Ждановичъ [АрхКВР 8/У, 140] (<Леонть), Нипонъ Заецъ [АрхКВР 8/У, 140], Нихон-овичъ [Пам. 42] (Нипонъ, Нихонъ < Нифонтъ), Sozon z Tyrowa [ZD XX, 156] (<Созонтъ), (знах.) Ферафона [ЧИОНЛ VI, 13] (<Ферапонть). Але зустрічаються поодинокі записи імен у пам'ятках з кінцевим сполученням -нтъ, якого немає в канонічній формі: (знах.) софо/н/тіа [ЧИОНЛ VI, 59] (<Софоний), (знах.) феофа/н/та [ЧИОНЛ VI, 81] (<Феофанъ). Цілком очевидно, що такі варіанти творилися на зразок імен з етимологічною групою -нтъ. Зауважимо, що пам'ятки засвідчують паралельне вживання одних і тих же імен: то із спрощеною групою приголосних, то без спрощення: (знах.) созонта/созона [ЧИОНЛ VI, 29, 48, 49], ферапонта/ферафона [ЧИОНЛ VI, 5, 13, 33 та ін.). Рідковживані імена звичайно зберігали кінцеве -нтъ: (знах.) крискента, ксенѡфонта/ксенифонта [ЧИОНЛ VI, 12, 17, 18]. Зміна -нтъ > -нъ не властива була імені Климентъ. Уже у пам'ятках давньоруського періоду вживалася або скорочена форма Климиъ і похідні варіанти типу Климець, Климята, або повна форма Климентъ. Ці варіанти продовжували функціонувати у кожній із східнослов'янських мов і збереглися до наших днів.

Імена з кінцевим -о. У ряді імен за певних позиційних умов (виникнення в абсолютному кінці слова глухого різновиду сонорного р, перед яким стояв ще приголосний, і пов'язаного з цим важкого для вимови поєднання приголосних) з'явився голосний -о: Александро Санчичъ [АрхКВР 8/У, 140] (<Александръ), Никандро [АрхКВР

І/І, 320/ (ЛНикандръ), Петро Дудинский /ЛКС 171/ (ЛПетръ), Лавро /АрхКВР 6/І, 68/ (ЛЛавръ). Кінцеве -о розвинулося також в іменах з кінцевою групою приголосних -рц, -рк: Карпо Старий /Пам.31/ (ЛКарпъ), Марко /ОЛЗ 182/ (ЛМаркъ) та в іменах на -иль: Гаврило Масловъ зять /ОВЗ 606/ (ЛГаврииль), Данило Олевещъ /АрхКВР 6/І, 252/ (ЛДанииль), Курило /Пам. 80/, Кирило /АСД І, 196/ (ЛКириль), Михайло /АрхКВР І/УІ, 131/ (ЛМихаиль), Паньфіло (ЛПамфіль), Самуїло (ЛСамуиль) /Пам. 21,86/, Прокопъ Корнило /АрхКВР 6/І, 149/ (ЛКорниль ЛКорнилий). Імена з кінцевим -о зустрічаються уже у давньоруському періоді: Данило (1122 р.), Гаврило (1263 р.), Марко (1331 р.), Михайло (1231 р.) /118, 155, 166, 192, 194/. Засвідчують їх також пам"ятки староукраїнської мови XIV-XV ст.: Александро/Олександро, Марко, Петро, Данило, Гаврило /ССУМ/.

Іменам на -о типу Марко,Петро, Данило в українській лінгвістиці приділено багато уваги, однак немає єдиної думки щодо їх походження. Одні дослідники вважають, що імена на -о виникли по аналогії до кличного відмінка іменників чоловічого роду а-основ типу старосто, слуго, воєвода, Саво. Інші вбачали у них аналогію до давніх імен на -о і, нарешті, існує думка, що виникнення -о пов"язане із занепадом слабких зредукованих ѣ, ъ у кінці імені і намаганням усунути незручне для вимови сполучення кінцевих приголосних¹⁸. Вважаємо, що наявність у староукраїнській мові варіантів християнських імен на -о типу Марко, Петро, Олександро відповідно до канонічних Маркъ, Петръ, Александръ зумовлена, з одного боку, намаганням уникнути збігу приголосних в абсолютному кінці слова (після падіння редукованих), щоб зробити слово милозвучнішим, і, з другого, - впливом уживаних ще у давньоруський період власних особових назв на -о типу Бъшко, Воило, Жидило, Путило, Радько, Станило, Страшко, Чешко, Явило та ін. Залишається, проте, нез"ясованим питання про появу кінцевого -о в іменах, які не мали в абсолютному кінці слова поєднання приголосних, наприклад Данило.

Іноді поєднання кінцевих приголосних усувалося за допомогою вставних звуків -о- або -е-: Александр Шипка /АрхКВР І/Х, 501/, Лаворъ Урупа /ОчерЗ 590/, Lawer Andreiow /ОКРЗ І, 293/, Силве/с/-те/р/ /КІС/ (ЛСильвестръ), але Нестръ Кухмистръ /ОчерЗ 590/ (ЛНесторъ).

¹⁸ Більш детально про це див. у працях сучасних українських дослідників /61, 110-111; 26, 15-16; 38, 82-84/.

Досліджувані пам'ятки XVI ст. засвідчують також імена на -а (у називному відмінку однини) типу Карпа, Петра, Гаврила, Данила: Karpa Bilousz [ОКРЗ II, 113], Petra Washnowicz [АрхЮЗР 7/II, 380], Гаврила Рой [АрхЮЗР 8/VI, 144], Daniła [ЛСХ 147], які виникли по аналогії до імен на -а (Сава, Мина, Никита, Никола) і, очевидно, під впливом численних народних варіантів імен (Ванца, Олекса, Костя, Єрмола, Єрема, Дема, Степа, Хведа, Юра і под.).

У деяких іменах після скорочення суфікса -ий виникла у кінці слова сполука приголосних, для усунення якої вживалося приставне -о або вставне -о- (-е-): Дмитерь [АрхЮЗР I/I, 337], Dmythor, Dmytro Nassan [ОБС 226; ЛРС 273] (≠ Дмитрь ≠ Димитрий), Оверко (≠ Аверкъ ≠ Аверкий).

Відомі також народні варіанти імен із спрощеною групою початкових приголосних гр-, дм-: (род.) Ригоря, Ригория [ЧИОНЛ XVII, 107], Русь Kaszor [Balz. 137], Ricz Jurkowicz [КСШВ 68], Русько [КІС], Олекса Riczon-owicz [ОКРЗ I, 265] (≠ Григорий), у Митка Полови/н/ки [АКШМУ III], Mitok Wakulicz [ОЖЗ 149] (Митрь ≠ Дмитрь ≠ Димитрий).

Наведені народні варіанти християнських імен XVI ст. відображають фонетичні процеси, властиві староукраїнській мові.

С Л О В О Т В О Р Ч І В А Р І А Н Т И Х Р И С Т И Я Н С Ь К И Х І М Е Н

Адаптовані східнослов'янською і староукраїнською фонетичною системою християнські імена у свою чергу служили основою для нових утворень за допомогою різних словотворчих засобів.

Усі словотворчі варіанти імен, засвідчені у досліджуваних пам'ятках, можна поділити на три групи: утворені способом усічення; утворені суфіксальним способом; утворені усічено-суфіксальним способом¹⁹.

Варіанти імен, утворені шляхом усічення

Пам'ятки української мови XVI ст. виявляють цікаву і своєрідну групу варіантів імен, утворених шляхом усічення частини повного імені.

Історичний матеріал не завжди дає підставу для визначення типу скороченої основи імені. Так, наприклад, варіант імені Радь

¹⁹ Аналіз словотворчих варіантів проводиться з урахуванням класифікації словотворчих варіантів імен, запропонованої П.П.Чучкою [98, 58-59].

(пор. над Рухало [ОКРЗ III, 161]) і його похідні Радко./Радько, Радець, Радика, Радуга можна співвідносити і з християнським іменем Рад-ивонь (< Родионь), і з давньоруськими Рад-ославь, Не-радъ. Варіанти Харь (пор. Char Pawłowicz [ОКРЗ I, 34]), Фил./[АСО 79] могли виникнути через усічення початкових частин імен За-харь, Тео-филъ або кінцевих частин імен Хар-итонь, Фил-имонь, Фил-ингъ.

У досліджуваних пам'ятках найчастіше виступають християнські імена з усіченим суфіксом -ий: Апанась Онисимовичь [АрхКВР 6/1, 250] (< Афанас-ий), варсонофъ [ЧИОНЛ VI, 9] (< Варсоноф-ий), Назарь Прихожий [АрхКВР 6/1, 247] (< Назар-ий), Панкратъ с Виповзова [003 596] (< Панкрат-ий), Сасонъ Зубарь [ОЧерЗ 587] (< Сасон-ий) та ін. Скорочені християнські імена такого типу зустрічаються вже у старослов'янських і церковнослов'янських пам'ятках (пор. стсл. Димитрии, Дьмитрии і Дьмитръ, Дометии і Дометь, Євламшия і Євламшъ [119], цсл. Анастасий і Анастась, Дмитрий і Дмитръ [114]), а також у пам'ятках давньоруського періоду: Афанась (XII ст.) (< Афанас-ий), Антонъ (1147 р.) (< Антон-ий), Аркадь (1153 р.) (< Аркад-ий), Василь (1097 р.) (< Васил-ий), Дьмитръ (1097 р.) (< Димитр-ий), Игнатъ (1074 р.) (< Игнат-ий), Феодосъ (1156 р.) (< Феодос-ий) [118, 131-239] та ін.

В українській мові скорочені форми імен набули широкого поширення, однак кінцеве -ий скорочувалося не у всіх іменах. У матеріалі, який є у нашому розпорядженні, з 86 імен на -ий тільки 34 не мають цього суфікса. Тенденцію до скорочення суфікса -ий виявляють переважно багатоскладові імена, у двоскладових типу Авдий (похідні Awdeuko, Owdzielecz), Гордий, Мокий, Папий, Фотий формант -ий не скорочувався. Іноді суфікс -ий замінювався іншими формантами, зокрема -ань, -инь. Про це свідчать, зокрема, такі варіанти імен, як Фатіанъ, Фотіанъ, Хотіанъ [ЧИОНЛ VI, 20, 46, 67] (< Фотий), Гуринъ [АрхКВР 6/1, 249] (< Гурий).

Поруч з тенденцією до скорочення суфікса -ий спостерігається протилежний процес - поява вторинного -ий в іменах, канонічні форми яких не мали цього форманта. Такі гіперизми зустрічаються досить часто у пам'ятках української мови XVI ст.: варлаамий/варлаамий [ЧИОНЛ VI, 20, 64] (< Варлаамъ), Гавриили [ЦПАЛ 129, I, 239] (< Гавриил), Давидий [ЧИОНЛ XVII, 21] (< Давидъ), далматий/долматий, але поряд і далмать [ЧИОНЛ VI, 13, 30, 72] (< Далмать), данилий [ЧИОНЛ VI, 5] (< Данииль), Єфрѣмий [ЧИОНЛ

УІ, 87 (∠ Єфремъ), якимий [ЧИОНЛ ХVII, 137 (∠ Якимъ ∠ Иоакимъ), попь Климе/н/тє/и/ /климентий [Пам. II], але поряд Климъ, Климентъ [ЧИОНЛ УІ, 6, 87 (∠ Климентъ), Кондратий [ЧИОНЛ УІ, 457 (∠ Кодратъ), Никитий [ЧИОНЛ УІ, 57 (∠ Никита), Нестерий (∠ Несторъ), Спиридоний (∠ Спиридонъ), Харитоний (∠ Харитонъ) [ПГ ІО, II, 157. За аналогією до таких імен з формантом -ий могли вживатися навіть давньоруські особові назви: Борисий. Найбільшу кількість гіперизмів на -ий, як і гіперизмів взагалі, виявляють синодики, де ці форми вживаються паралельно з канонічними: даниїла/данила, аникиту/аникитиа [ЧИОНЛ УІ, 5, 6, 16, 42, 57]. Наприклад, у пом"янику Києво-Михайлівського монастиря читаємо, що вноситься для поминання ро/д/ Свиридо/в/ Нагорського, і серед осіб, внесених для поминання, сам глава роду записаний уже не Свирид, а Спиридоний замість канонічного Спиридонъ [ЧИОНЛ ХVII, 307. Аналогічні варіанти вживаються при іменуванні представників вищого духовенства: отець Кирилъ, він же єпископъ луцкій Кирилей [АрхКЗР І/І, 4547.

В іменах типу Малахія, Софонія скорочувався формант -ия: Малахъ (пор. ще Малах-овичъ), Сафонъ Степановичъ [ОКЗ ІІЗ], в окремих випадках він замінявся формантами -ей, -ий: Азарий [ЧИОНЛ УІ, 207 (∠ Азарія), Єрмей [АрхКЗР 6/І, 2517, Jaromiei Loboducz [ОКРЗ І, 2937 (∠ Ієремія), Софонтий [ЧИОНЛ УІ, 597 (∠ Софонія) (в останньому імені наявне гіперичне -т- на зразок імен Авксентий, Викентий, Геронтій). І навпаки, окремі імена замість канонічного кінцевого -ий мають формант -ия: (знах.) назарію, пига-сію [ЧИОНЛ УІ, 17, 29, 867. Заміна одного суфікса іншим у християнських іменах грецького походження зустрічається також у пам"ятках старослов"янської мови: Осии/ Осия [ІІ9, 5587. Рідко може скорочуватися лише кінцеве -й: Єрмола Василевич [АрхКЗР І/І, 1867 (< Єрмолай). Особливий інтерес представляють варіанти імені Никола. У писемних пам"ятках давньоруського періоду зустрічається переважно канонічна форма Никола (рідко фонетичний варіант Микула [13, 100, 108; ІІ8, 2027. У пам"ятках української мови ХІV-ХV ст., як свідчить ССУМ, варіанти Никола і Николай / Миколай диференціюються стилістично. Канонічна форма Никола вживалася стосовно святого Николи чудотворця, у назві храму в його честь (хоч зустрічаються записи: "церковъ... св. Миколи), як компонент дату-

вань²⁰, а також для іменування духовних осіб (нікола архиман/д/-рить печерський). В усіх інших випадках вживався звичайно просторічний варіант Николай/Миколай: николаи жалова/л/ на матер; а... свѣдци пань миколай спичникъ; Воитко...и съ синомь Миколаемь. У пам'ятках XVI ст. переважають варіанти Миколай, Микола²¹, канонічна форма Никола зустрічається переважно у пом'яниках (поряд з варіантами Микола, Никула, Микола) [ЧИОНЛ VI, 4, 5, 6, 8, 9, II, 12, 15, 18, 22, 25, 32, 42, 46, 50, 53, 64, 80 та ін.]. Треба дати, що з часом народний варіант Николай почав сприйматися як канонічна форма. Про це свідчить, наприклад, той факт, що у місцесловах нерідко виступає саме цей варіант [56]. У Місяцеслові XIX ст. два різних варіанти цього імені уже виступають як різні імена: Никола Святоша (день вшанування 4 і 14 жовтня за старим стилем) і Николай Чудотворец (день вшанування 19 травня і 6 грудня за старим стилем).

Крім варіантів імен, які виникли в результаті усічення суфікса або його елемента, пам'ятки української мови XVI ст. засвідчують чимало варіантів імен із скороченою основою. Найчастіше скорочувалася кінцева частина імені. До такого типу усічених основ, можливо, слід віднести варіанти імен Hal wolossin [ОКРЗ I, 209] (Зал-акционь), Захъ (пор. Zach-owicz [ОКРЗ II, 87]) (Зал-ария), ^{кал} [ОКРЗ I, 159] (Каллиникъ, Кал-истратъ), Меленъ Мишковичъ [АрхЮВР 4/1, 44] (Мелен-тий < Мелетий), Зинъ Круневичъ [СОЗ 592] (Зин-овий), Климиъ Усь [АрхЮВР 6/1, 114] (Климентъ), Костъ Сзаіка [ОКРЗ I, 41] (Кост-янтинъ), Маі Рорowicz [ОКРЗ I, 1] (Ман-уиль), Миш [ОКРЗ III, 80] (Мих-айль),

²⁰ Канонічна форма Никола для іменування святого, а також у датуванні зберігається у народнопоетичній творчості:

Одному імечко святій Дмитричко,

Другому імечко святій Никола /Шух. VII, 39/;

Як не буди як Пречистой

Приїду як Николі /Голов. III, 305/.

²¹ В українській мові XVI ст. це ім'я було маловживаним. У джостраці Снятинського староства [ОКРЗ I, 1-41] засвідчено 862 іменування і серед них тільки двічі виступає варіант Миколай (Mikolai Pikutha, dom Mikolajia Gębi) і чотири рази Mikuła (Mikula stary, Mikula Růdkowicz, mikula). Останній варіант представлений ще в основі патроніма (Stecz Mikulicz). В інвентарі міста Веледник [АрхЮВР 6/1, 244-253] серед 795 осіб, внесених у список, тільки двоє іменуються цим ім'ям (Миколай прихожий, Микола Тишевичъ). Варіант Микола фіксується давньоруськими пам'ятками уже з XI ст. [82, 221].

Самь [АрхКВР 8/IV, 278], Wassil Sam-ow [ЛРС 291], Sam-osch [ЛРС 283], Sam-us Petrenia [АрхКВР 6/I, 577] (∠ Сам-уиль, Сам-сонъ), Fed Kulhawy [ЛК 48], Schwed Lolkow [ОКРЗ III, 321], Педь Мартыновъ сынъ [ОВЗ 607] (∠ Фед-оръ ∠ Феодоръ), Хрис Полукнязевичъ [AS III, 324] (∠ Хрис-анѣъ, Хрис-тофоръ), Тихъ (пор. попь...тиховичъ данилии [КІС]) (∠ Тих-онъ). Наведені варіанти імен виникли в результаті скорочення частини повного імені, закінчуються вони на твердий або м'який приголосний, що звичайно відповідає твердості або м'якості цього ж приголосного у повній формі імені. Однак в окремих випадках твердий приголосний повного імені чергується з м'яким у скороченій його формі: Вань, Зань, Филь, Мань, Каль та ін. [29, 224].

Рідше скорочені форми імен утворюються шляхом усичення одного або декількох початкових звуків імен. До таких утворень можна віднести варіанти Sandro [ОКРЗ I, 9], San-ko, San-kowicz (∠ Олександр-дро ∠ Алек-сан-дръ). Можливо, аналогічним шляхом виникли варіанти Chon Naraszimowicz [ОКРЗ I, 248] (пор. ще похідне с Хонцем Своичевскимъ [AS III, 110], Максимъ Хон-ичъ [ПМІ 4], Iwach Chon-iewicz [ОКРЗ II, 39] (∠ Ти-хонъ).

У пам'ятках української мови засвідчена чимала кількість варіантів імен, які виникли шляхом усичення початкових звуків або складів повного імені, однак пов'язані вони не стільки із словотвором, скільки з фонетикою початку слова: лексея [ЧИОНЛ XVII, 18] (∠ Алексей), Хримъ (∠ О-хримъ ∠ Ффремъ) (пор. Лусук Chrym-owicz [ЛК 61], Авула Урвитичъ [ОчерЗ 591] (∠ В-авула ∠ Вавила). Особливу групу складають скорочені імена, ускладнені продуктивним суфіксом -ко: Тон-ко [АрхКВР 6/I, 68] (∠ Ан-тонъ), Nas-ko Czieplio-wicz [ОКРЗ II, 150] (∠ Опа-насъ ∠ Афа-нас-ий), (знах.) Фа/н/-ка [АКШМУ 40] (∠ Тео-фанъ), Fer-ko [ОКРЗ II, 109] (∠ Оли-феръ ∠ ∠ Слев-фер-ий). Скорочення окремих складів або звуків в середині імені, як свідчать пам'ятки XVI ст., відбувається частіше, ніж скорочення початку імені. Можливо, до таких скорочень належать варіанти Євсей Кривопускъ [ОКЗ II 5] (∠ Євсе-[ви]-ий), Кадіанъ Чапличъ [AS III, 323], (знах.) Кадліана [ЧИОНЛ VI, 29] (∠ Ка-[нта]-ліанъ), Корней Сидоровичъ [АрхКВР 6/II, 248] (∠ Корн-[ил]-ий), (знах.) мартиана [ЧИОНЛ VI, 46] (∠ Марти-[ни]-анъ), Паней Мисулінский [ОВЗ 606] (∠ Пан-[тел]-ей), Перхий [АрхКВР 6/I, II 4] (∠ Пер-[дир]-ий), Фетистъ Федоровичъ [АрхКВР 4/I, 41] (∠ Фе-[ок]-тисть), Пилать Туровець [ОчерЗ 590] (пор. Федко Хвилатовъ [ОКЗ II 3]) (∠ Пилать, Хвилать ∠ Фила-[ре]-ть) та ін.

Усічення частини імені – давня риса східнослов'янського (і не тільки східнослов'янського) словотворення, як відзначає О.В.Суперанська, процес скорочення імен "власливий усім індоєвропейським мовам; пор. нім. Welf < Welfhart, Klaus < Nikolaus" [70, 125, 126], англ. Joe < Joseph, Lou < Louis, Ed < Eddie < Edward, фр. Geo < Georges [117, 81]. Уже в давньоруських писемних пам'ятках засвідчені варіанти Федь, Клими, Кондрь, Рафаї [118, 70], пателси, пантеле(и) (< Пантелеимонь) [13, 61, 91]. Чимало таких утворень знаходимо у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст.: дань дворникъ (< Дан-иць), поповичъ болестрашищии кость проузвищемъ сорочичъ, Лазь (< Лаз-арь), ма/н/ (< Ман-уиль), микъ дѣдошицкий (< Мик-ола < Никола), сась горбачеви/ч/ (< Сас-оний), Филь маковичъ (< Фил-имонь) та ін. Скорочені варіанти імен часто зустрічаються і в пам'ятках української мови XVII ст.: Хведь, Тимь, Кузь/Кузь, Сай, Пань, Федь, Мань, Зѣнь, Сакъ, Васъ, Ленъ, Сель, Мпнъ [Р. 31, 110, 142, 144, 153, 155, 161, 165, 176, 226, 231, 280, 302, 304, 309]. Сучасні українські прізвиська типу Мих (< Мих-аиль), Мусь (< Мус-ий або Са-мусь < Самуиль), Нич (< Нич-ипір < Никифорь), Філь (< Фил-имонь), Хар (< Захарь або Хар-итонь) [59, 13] слід розглядати як колишні скорочені варіанти імен.

Суфіксальні варіанти власних особових імен

У пам'ятках XVI ст. у великій кількості представлені найрізноманітніші суфіксальні варіанти християнських імен. Суфікси, поєднуючись з іменем, творять ряди його суфіксальних варіантів, які служили засобом ідентифікації особи: Chwedorko, Хведор-єць/Ходор-єць, Ходор-ака, Ходор-якъ, Федор-чикъ; Фед-єць, Фед-єчко, Фед-ко/Федь-ко, Федякъ, Федчунъ, Хвед-єчко, Chwed-ina, Хвед-о, Chwed-on, Chwed-oz, Chwed-cza, Chwed-ol, Фе-нь, Фе-нко, Фе-никъ; Ход-ко та ін. Для творення варіантів чоловічих імен вживалося близько 50 суфіксів, з яких майже кожен міг поєднуватися з повною, скороченою або уже ускладненою іншим суфіксом основою імені: Гарас-ко, Арас-ко, Гар-ко; Дем"ян-ко, Дем-ко, Де-н-ко; Федор-ко, Федор-ий-ко, Фед-ко, Фед-онь-ко, Фе-нь-кс. У XVI ст. не всі суфікси були однаково продуктивними. Найбільш продуктивними були такі:

Суфікс -ко. Суфікс -ко у східнослов'янських мовах творить демінутивні іменники чоловічого і середнього роду [120, 1, 93]. В антропонімії багато представлений тип гіпокористиків на -ко

№10, 85-88]. Є підстава говорити, що цей суфікс творив і патронімічні назви. Про його продуктивність свідчить уже той факт, що у пам'ятках української мови XVI ст. виявлено більше 300 варіантів імен християнського походження з цим суфіксом. Очевидно, кожне ім'я церковного календаря могло мати народний варіант на -ко, за винятком імен Дмитрь (< Димитрий), Петрь з кінцевим пов'язанням двох приголосних, які мали похідні форми з суфіксом -окъ: Петрокъ Литвинь, Дмитрокъ Кузнецовъ [ОКЗ II3, II6], Міток Wakułicz [ОЖЗ I49] (< Мит-р < Дмитрь < Димитрии). В утвореннях на -ко вихідною основою були звичайно не канонічні, а народні варіанти імен: Awdeyko Mityowicz [ЛРС 278] (< Авдей, а не Авдий), Ołeksieko Jakimow [ЛКС 203] (< Олексей, а не Алексей), Mikołajko [ЛРС 274] (< Миколай, а не Никола), на кру/н/тъ... дими/л/ка [ЛКС] (< Димиль, а не Диомиль), Макарко [ОБЗ 606] (< Макаръ, а не Макарий). Однак твірною основою похідних імен на -ко найчастіше виступали скорочені імена. Причому одні скорочені основи можуть виступати як самостійні слова, інші вживаються звичайно у сполученні з тим чи іншим суфіксом [77, 81]. Скорочені основи першого типу - це частини нейтральних імен, що закінчуються звичайно на приголосний. У досліджуваних пам'ятках вони зустрічаються рідко. Небагато виявлено таких основ у похідних варіантах імен на -ко: пре/д/ пано/м/ га/л/ко/м/ [АСО 44] і Hal Wolossin [ОКРЗ I, 209] (< Гал-актионъ або Гал-лионъ), Nan-ko Nlibkowicz [ОКРЗ II, 130] і Nan Dinczowicz [ОБС 216] (< Євгенъ) [Трінч.], Fil-ko z Łucka [ЛД XX, 158] і Фи/л/ [АСО 79] (< Фил-иппъ, Фил-имонъ або Тео-филь), Sai-ko Яковичъ снъ [АрхКВР 8/IV, 168] і Sai Łuczawicz [ОКРЗ I, 100] (< И-сай-я), Сач-ка Павловича [УИ 61] і Сакъ [АрхКВР 6/I, 209], Sak przychorzy [ЛК 56] (< И-сакъ < Исаякий), Гас-ко [АрхКВР 7/II, 382] і Nas Wołossowicz [ОКРЗ I, 66] (< ?).

Суфікс -ко, творячи варіанти імен, найчастіше додавався до основ скорочених імен, що не виступали як самостійні слова: Furg-ko Namiesnikow [ОКРЗ II, 110] (< Олефиръ < Єлеферий), Mel-ko [ОКРЗ I, 179] (< О-мел-ко < Ємилианъ), Ton-ko [АрхКВР 6/I, 68] (< Ан-тонъ) (пор. ще Тонів, Тонжк, Тончук), Na-sko Czierplowicz [ОКРЗ II, 150] (< Па-нась < Афанасий), Tar-ko Swiecz [АрхКВР 7/II, 132] (< Тар-ась або Тар-ахъ), Гур-ко Смелненский [АС III, 324] (< Гур-лий), Nan-ko [ОБС 248], Onan-ko [ОКРЗ III, 90] (< А-нанія), Fal-ko Kaniukow [ОКРЗ I, 55] (< Фал-алей), Єс-ко [АрхКВР

6/1, 249/ (<Єс-иѣъ < Иосифъ), Соз-ко Якимовичъ [АрхКЗР 8/У, 140/ (< Соз-онтъ), Ти/м/-кови снѣви филиповому [АСО 49/ (< Тим-офей)²², Юр-ко [АрхКЗР I/XI, 15/ (< Юр-ий) та ін.

Велика продуктивність суфікса -ко властива не тільки пам'яткам української мови XVI ст. Уже в давньоруській мові формант -ко в особових назвах християнського походження був найбільш продуктивним. Однак в той період він частіше поєднувався з повними християнськими іменами, рідше — з їх скороченими основами [118, 72-73]. В українських грамотах XIV-XV ст., як відзначає Л.Л.Гумецька, більшість особових назв утворена за допомогою суфікса -ко. Про велику продуктивність утворень з формантом -ко від християнських імен на протязі віків посередньо свідчать українські відантропонімічні топоніми. Він є одним із найпродуктивніших суфіксів основ в назвах місцевостей на -ичі, -івці, -инці: типу Васильковичі, Давидковичі, Юськівці [36; 69; 100-101]. У сучасних говорах української мови для творення варіантів чоловічих імен також найчастіше використовується суфікс -ко [98, 60; 106, 69; 72, 68]. Утворення на -ко від християнських імен є найбільш типовими і для білоруської мови [10, 85; 83, 90]. Менш продуктивний цей формант у російській мові.

Суфікс -ко у власних іменах нерідко виступає у поєднанні з іншими суфіксами, утворюючи складні форманти -уш-ко, -юш-ко, -н-юш-ко, -ош-ко, -еч-ко, -оч-ко, -ей-ко, -ай-ко, -ш-ко, -иш-ко, -ин-ко, -ис-ко: Андр-ушко Карака, Одр-ушко Костинь снѣъ [ОВЗ 605, 606], Мат-юшко Солев [ОЧЗ 83] (< Матей < Матвей), Sen-iuszko Romanowicz [AS III, 175], Iwan-eczko [ОКРЗ II, 266], Schwed-eczko Kniaszz (!) [ОКРЗ I, 270], Фед-еч-ко Приступъ [ОВЗ 598], Вас-еч-ко чоботаръ [ОЧерЗ 591], Яшко Иван-о/ч/ко сн/н/ ма/р/коуш [АСО 100], Chry-seyko Ubikobylin, Il-eyko Szczerbanowicz [ЛК 61; ЛСХ 137], San-ajko [ОКРЗ I, 154], Миш-айко [AS IV, 469], (знах.) Март-ишка Лашку [АрхКЗР 6/1, 37], Гавр-ушко [ЗД X, 102], (знах.) Лук-ашка [АрхКЗР I/X, 58], Лев-ошко Бобровнигъ [ОКЗ II 5], нгі-с-ін-ко Korpaczenie [ОКРЗ III, 223], Юр-ин-ко [ЛКС 178], Waszil-inko [ОКРЗ III, 138], Гавр-иско [АрхКЗР I/X, 38], Ант-иско [АрхКЗР 6/1, 114]. Усі наведені утворення з суфіксом -ко виступають переважно або як перший компонент двочленних іменувань, або як одно-

²² Пор. ще сучасні українські прізвища, утворені від усіченої основи Тим-: Тим-ків, Тим-чик, Тим-чук, Тим-очко, Тим-ош, Тим-як.

членні іменування особи за її власним хрещеним іменем. Проте у пам'ятках української мови XVI ст. значне місце займають двочленні іменування, у яких крім власного імені іменованої особи, що майже завжди стоїть на першому місці, додатковим ідентифікуючим компонентом виступає християнське ім'я з формантом -ко: warchon Michalko [ОКРЗ II, 252], Kurilo Semerko [ЛСХ I 54] (← Семеринь ← Северинь), Івань Дениско, Михайло Дениско [АС III, 323], Iwacho Maximko [ЛСХ I 46], Iwan Wasylko, Petro Wasieczko [Balz. II 4, 151]. Найбільше прикладів такого типу іменувань засвідчують писемні пам'ятки пізніших століть [89, 125]. У XVII ст.: Марко Юско (← Йосифь), Дорошъ Оско (← Осія), Сачко Гацко (можливо, ← Га-врийль) [ДМВН I 30]; у XVIII ст.: войть Дмитро Павелко, у Гришка Демешка, у Івана Хапка (можливо, ← Харитонь), в Панаса Гришка, у Сидора Гришка [ДНRM 295, 328, 358]. У наведених особових назвах другі компоненти іменувань – це патроніми, утворені від власного імені батька переважно у скороченій або гіпокористичній формі, що підтверджується дублетними іменуваннями: Fiedor Hrinko i Fiedor Hrinpłowat/ Fiedor Hruczak/ Fedor Hrinko [КСWW 89, 91], Andrei Hanko i Andrei Hankowicz [ОКРЗ II, 216, 217] (пор. ще запис XVII ст.: батько Андрій Лисий, син – Самуїло Лиско [86, 252]). Патронімічне значення суфікса -ко у слов'янських мовах стверджують Я. Бистронь [109, 16], Б. Ліндєрт [112], М. Я. Гринблат [16, 6], В. Охримович [51, 306], П. П. Чучка [100]. На думку П. П. Чучки, патронімічний суфікс -ко на Закарпатті виступає уже в XIV – поч. XV ст. Сучасні живомовні прізвиська показують, що суфікс -ко і сьогодні творить патронімічні назви: батька звать на прізвисько Баран, а сина його за ним Баранко [102, 86].

Суфікс -ець. Однією з функцій суфікса -ець є творення демінутивів і гіпокористиків [120, I, 100]. У давньоруській антропонімії формант -ьць виступав як засіб творення особових назв від давніх дохристиянських і християнських імен (Неральць, Чудиньць, Михальць, Гаврильць, Федорца [77, 103–104; 118]. У староукраїнській мові формант -ець міг додаватися до давніх композитних імен та їх скорочень: доброславець [ССУМ], боярина Томильца [КІС] (← Томиславь), Богданець [АС III, 87]. Виступає цей формант і при творенні особових назв від прикметникових і іменникових основ: Кривець [Роз. 28], Бълець [Туп.], Бондарець [ДНRM 350], однак найчастіше додається до християнських імен. На відміну від суфікса -ко, він поєднувався переважно з повним іменем, рідко з його

скороченою основою. Від повних імен утворені такі, наприклад, варіанти, як: *Owdzielec Kochanowski* [ЛК 48], Аврамець [Пам. 74], Олексець Воротний [ОКЗ II 6], Андреець Василихн сын [ОКЗ II 6], Антонець Герасименко [АрхКЗР 8/У, 120], го/н/чарь Василець [Юр. 19], Гаврилець [АрхКЗР I/1, 184], Гапонець Мстиславець, Дмитрець Мороз, Ельдокимець (<Евдокимъ) [ОканЗ 104; ОчерЗ 590], Мауміець [ОКРЗ III, 103], Олихверець [АрхКЗР 6/1, 73], Ochmiecz [ОКРЗ II, 251], Оникиець Кухмистровичь [ОчерЗ 591], Pawelec Ilich [ОЖЗ 149], Романець слуга [АС ІУ, 324], Sydoresz [ОКРЗ I, 1], Карпець, Степанець Пятигорчинь [ОКЗ 104], Савостянець [АрхКЗР 8/УІ, 100].

Всього в основі утворень з суфіксом -ець виділяється 77 повних форм християнських імен. Окремі, переважно частовживані, імена мають по декілька варіантів, зумовлених фонетичною варіативністю твірної основи: *Artimiecz Załuski* [ОКРЗ III, 174] і *Hartimiecz Wasilczow* [ОКРЗ I, 183], Гринець Кузменко [ОВЗ 607] і *ri-niecz Lubienieczki* [ОКРЗ I, 101], Іванець Бабаричичь і Ванець [АрхКЗР 7/II, 381], Матеєць [АрхКЗР 6/1, 56] і *Mathwielec* [ОКРЗ I, 302], Семенець Криворолкевичь [ОчерЗ 591] і Сенець Остиленя [АрхКЗР 6/1, 149], Трохимець Марко і Тронець Ситниковь зять [АрхКЗР 7/1, 240; ОВЗ 607], Ходорець [ОканЗ 104], Федець Будниць [АрхКЗР 6/1, 65], *chwedecz* [ОКРЗ III, 171].

Утворень з суфіксом -ець, в основі яких виділяється усічена частина імені, у пам'ятках ХУІ ст. порівняно мало. Це, зокрема, такі варіанти, як: Санець Ворончичь зять [ОВЗ 604] (<Александрь), Данець Завалеєвичь [ОчерЗ 591] (<Данииль, Йордань або Богдань), *Kuniecz* [ОКРЗ I, 283] (<Кононь), *Maniecz* [ОБС 227] (<Мануиль), Панець Хрьсовичь [АрхКЗР 8/УІ, 423] (<Пантелеимонь), *Chwiliec* [ОКРЗ I, 175], *Chwiliec Przuchozy* [ЛК 82] (<Филимонь, Филипъ або Теофилъ), *Falec Stepanowicz* [ОЛЗ 179] (<Фалалей), *Droniec Piaszowicz* [ОКРЗ III, 321] (<Андроникъ), *Charecz* [ОБС. 252] (<Харитонь або Захарія). Окремі утворення на -ець важко співвіднести з певним християнським іменем; пор. *Laniecz Siczczicz* [ОКРЗ I, 278], *Leniecz* [ОКРЗ III, 119], с Хонцом Свойчевским [АС III, 110].

Суфікс -ець міг творити варіанти імен також від основи, ускладненої суфіксом: *Petr-an-iecz Wasilkow* [ОКРЗ III, 171], Семен-ев-ець [ОКЗ II 6], Тим-ош-ець [АС III, 87], Олекс-ин-ець Имиконовичь, Ер-ин-ець Куряненко [ОчерЗ 590; ОВЗ 605], Семенець

Петр-ик-ов-ець [Очерз 591]. Важко сказати, чи завжди формант -ець був таким продуктивним, як у XVI ст. В українських грамотах XIV-XV ст. зафіксовано лише чотири християнських імені з даним суфіксом: Іванець, Мартинець, Пестрашець, Юрець [ССУМ]. У давньоруський період, як свідчить Т.Скуліна, він належав до найбільш продуктивних, причому поєднувався, як і в українській мові XVI ст., переважно з повним іменем [ІІВ, 73]. Спостереження над антропонімією окремих пам'яток української мови XVII і XVIII ст. показують, що і в цей період імена на -ець були широковживаними: Яковець, Гринєць, Іванець, Макарець, Зинець, Степанєць, Наумець, Пелець (←Федорь), Фенець, Семець, Матв'єєць [Р. 2, 4, 6, 8, 12, 13, 58, 61, 92, ІІЗ, ІІ5 та ін.), Степанєць Михайленко, Мойс'єєць [ДНРМ 38, 229].

Починаючи з XVI ст. імена на -ець виступають ще у складі дво-членних іменувань як другі розрізнявальні члени: Мацько Михалець [АрхКВР 8/IV, 278], Pasko Wasziliecz [ОКРЗ ІІ, 244], Artisz Ziniowecz [ЛРС 278]. Частіше такі іменування зустрічаються у пам'ятках пізнішого періоду: Івань Іванець, Степань Степанєць, Демянь Курилець [ДНРМ 297, 338, 354]. Суфікс -ець з часом втрачає своє демінутивно-гіпокористичне значення, стає патронімічним формантом. Можливо, у зв'язку з цим у сучасній українській мові здрібніло-пестливі форми чоловічих імен на -ець належать до рідкісних [29, 224; 98, 63]. Г.Ф.Шило, наприклад, серед зібраних у 124 населених пунктах Наддністрянщини і Бойківщини власних імен не відзначає ні одного утворення з суфіксом -ець [106]. Натомість у сучасній українській мові є багато прізвищ, які формою повністю збігаються з іменами на -ець. У "Довіднику українських прізвищ" Ю.К.Редька [57] знаходимо більше 40 прізвищ типу Аламець, Андрунець, Аронець, Василець, Курилець, Лазарець, Макарець, Миронець. Очевидно, патроніми на -ець були особливо продуктивними в період формування українських прізвищ.

У зв'язку з наведеним вище фактичним матеріалом пам'яток української мови необхідно зауважити, що твердження окремих дослідників [10, 96] про те, ніби суфікс -ець не був продуктивним при творенні зменшено-пестливих форм чоловічих імен у пам'ятках східнослов'янських мов, не можна прийняти беззастережно, зокрема по відношенню до української мови. Однак для остаточних висновків потрібні діахронні дослідження словотвору власних імен.

Суфікс -икь. Демінутивний суфікс -икь, творячи варіанти власних імен, в однаковій мірі міг додаватися як до повних, так

і до скорочених основ імен. У досліджуваних пам'ятках XVI ст. переважають утворення від повних імен: Азикъ Кравецъ [ОКанЗ 105] (<Аза), Дмитрикъ [АрхКЗР 6/1, 113], Лаврикъ Пискълович [ПІ 16], Лозарикъ замковий слуга [ОВЗ 607], Павликъ Жуленко [ОВЗ 604], Петрикъ Давидовъ зять [Пам. 69], романи/к/ оле/х/на [АСО 75], Stepanik [ОБС 263]. Від усічених імен утворені з формантом -икъ такі варіанти імен, як: Nawrik Beukowicz [ОЛЗ 182], Сандрикъ (пор. Wasiko Sandrikowicz [ОКРЗ II, 150]), Ива/н/ сы/н/ фєдика скроболя/т/ [АСО II₄], Danik Petrassow [ОКРЗ I, 125], Киндиком Хомяком Смордовским [КЗС II, 33] (<Акиндинъ), Юрикъ (пор. Onysko Jurykowicz [АкВАК XI, 417]).

Нерідко суфікс -икъ виступає у сполученні з іншими суфіксами, створюючи складні форманти -чикъ, -никъ, -цикъ, -хникъ, -циникъ: Martinczik [ОКРЗ II, 1], Наумчикъ [ОКанЗ 103], Sauczik [ЛЛС 355], Iwanczik Klumkowicz [ЛЛС 343], Ленчикъ (пор. Mikita Lenczikowicz [ОКРЗ I, 280]), Луциникъ (пор. Taras Lucynukowicz [ОЛЗ 175]), Vachnik [ОКРЗ I, 14], Machnik [ЛК 82], Мехникъ [AS IV, 470] (<Михно), Steczik Hancewicz [ОКРЗ I, 70], Hriczik [ОКРЗ III, 101], у Яшика Вармолича [АКЖМУ II₅].

У XIV-XV ст., а також у давньоруський період утворення з суфіксом -икъ, -чикъ, -хникъ виступають досить рідко [18, 14-15; 98, 51-55; 118, 73], зате в сучасній українській мові належать до найпродуктивніших [29, 222; 32, 51-55]. На території Наддністрянщини і Бойківщини, як відзначає Г.Ф.Шило, вони становлять 21,08 % [106, 69].

Суфікс -укъ (-'укъ). Цей суфікс праслов'янського походження [36, 101] вживався для утворення деминутивних форм і, можливо, форм із значенням суб'єктивної оцінки взагалі [50, 206]. Ономастичний формант -укъ відомий усім слов'янським мовам [Srov. 133; 123, 252]. На Україні він найбільш репрезентативний, однак не на усій території. Сучасні українські прізвища "доводять, що в говорах і понині він сприймається як живий суфікс здрібнілості або нащадка" [102, 85]. Вважалося, що найдавнішою фіксацією особової назви на -укъ є иванчоукъ драгомьр із закарпатської грамоти (1404 р.). Проте дані пам'яток з території Закарпаття дають підставу відсунути цю хронологію майже на двісті років назад [36, 64].

Як свідчать пам'ятки української мови XVI ст., суфікс -укъ (-'укъ), створюючи варіанти християнських імен, міг послідуватися і

з повним іменем, і з усиченою основою. Від повних імен утворені варіанти типу Павликъ [АрхЮЗР 6/1, 109], Петрукъ [АрхЮЗР 6/1, II, II5, II6], (знах.) Лавряка [АрхЮЗР 6/1, 249].

Значно частіше поєднувався даний формант з усиченою частиною імені, яка в XVI ст. виступала іноді в ролі самостійного імені: Ванккъ Кравецъ [АрхЮЗР 6/1, II4] при Wañ Naskowicz [ОКРЗ II, 7], сьновъ...два: Костккъ а Василь [АрхЮЗР 6/1, 252] при Kost Czajka [ОКРЗ I, 41], Maniuk Belikowicz [ОЖЗ I49] при Mañ Popowicz [ОКРЗ I, 1], Сенккъ Потрохинъ [ООЗ 597] при Señ [ОКРЗ I, 69], Федккъ [АрхЮЗР I/1, 184], Schweduk [ЛЛС 344] при Fed Kulhawu [ЛК 48], Пилккъ [АрхЮЗР 7/II, 381] (< Пилипъ < Филиппъ), з Васкком Безручком [АКЖМУ 103], Saniuk [ЛЛС 336] (< Олек-сан-дръ). Окремі утворення на -укъ (-'укъ) виділяються лише в основі присвійних і патронімічних назв: Остап Андрук-инъ [ОЧЗ 89], Грицкомъ Несткк-овичом [АС III, 197], Iwan Schwedczuk-ow [ОКРЗ I, 189], Piotr Paniuk-ow, Pron Paniukow [ОКРЗ I, 270, 271].

Суфікс -укъ (-'укъ) міг сполучатися також із основою, ускладненою іншим суфіксом: Chrup-cz-uk Kalieczko [ЛК 48], Hri-n-cz-uk [ОКРЗ I, 6], Хвед-ч-укъ, Ван-д-укъ (пор. Schwedor Wandukowicz [ЛРС 278]), Па-с-ккъ [АрхЮЗР 8/У, 100-101] (< Павель), Мин-ч-укъ [ОБС 222] (< Минко < Мина).

Зменшено-пестливі форми імен на -укъ (-'укъ) зустрічаються також у пам'ятках української мови XVII ст.: Васккъ Костырєнко, Грыцукъ Савєнко, Яцукъ Савєнко, Костккъ Яценко, Павликъ Юрченко, Павликъ Лысний, Иванккъ Кулбачєнко, Оксккъ Бутєнко [Р. 29, 43, 87, 91, 146, 157, 225, 278]. Починаючи з XVI ст., а особливо у XVII-XVIII ст. особові назви на -укъ (-'укъ) виступають у ролі патронімів [89, 123]. У східнослов'янських мовах формант -укъ (-'укъ) не однаково продуктивний. Найбільш поширений він в українській мові, менш продуктивний у білоруській і тільки спорадично зустрічається у російській мові [10, 92].

Суфікс -ина. Багатозначний суфікс -ина у праслов'янській мові був одним з найпродуктивніших [120, I, 120]. В антропонімії міг творити *deminutiva* і *augmentativa*. Сучасним чоловічим іменам на Закарпатті цей суфікс надає "здрібно-пестливого, але нерідко й принизливого чи, принаймні, погордливого відтінку" [98, 65]. У XVI ст. він додавався переважно до скорочених основ чоловічих імен, рідко до повних основ. Від повних імен засвідчені у пам'ятках XVI ст. одиничні утворення типу Іванина: Васько а Іванина

[Пам. 39]. Більше утворень на -ина від скорочених або уже ускладнених іншим суфіксом іменних основ: Wassyna Mathisz [ОКРЗ III, 355], Daszyna przychozu [ЛК 59] (< Дасий), Харина [Пам. 56] (< Харитонъ або Захария), Федина Косовичъ [Пам. 32], Ярошина [АрхЮВР 8/VI, 100] (< Ярофей < Иерофей), Hriczina [ОКРЗ I, 46], Zacharczina [АрхЮВР 7/II, 129], Manczina [ОКРЗ III, 121], Vurczyna [AGZ XV, 405]. Чимало варіантів імен такого типу виділяється в основі патронімічних назв: Яцко Рацниць, Якимъ Пацниць, Мартынь Хрициничъ [Пам. 23, 24, 33], Зышко Єцниць [ОКЗ IIЗ], Савка Петриничъ [АрхЮВР 8/VI, 423] та ін.

У XVI ст. імена на -ина засвідчені в основному пам'ятками з території Волині, рідше з території Галичини. У пам'ятках української мови XV ст. є лише одне ім'я з цим суфіксом: Мащина [ССУМ]. Фіксується воно документами Волині і Галичини. Аналогічні утворення серед власних особових імен відзначені дослідниками у сучасних буковинських і закарпатських говорах: Андрійчина, Василина, Грицина, Іванина, Михаїлина, Петрина, Федина [32, 54; 98, 65]. Фіксує їх також словник Б.Грінченка: Грицина, Іванина, Кузьмина, Яковина, Яцина.

Народні варіанти християнських імен на -ина зустрічаються і в пам'ятках української мови XVII-XVIII ст.: Іванина, Івашина, Хведина, Стецина, Процина, Педорина, Пелина, Хащина, Василина [Р. 26, 57, 115, 134, 144, 180, 240, 257, 272 та ін.], Івашині Римаренкови [ДНРМ 158]. Однак уже з XVI ст. особові назви на -ина відомі і як другий після власного імені ідентифікуючий компонент двочленних іменувань: Iwan Dmitrina [ЛСХ 161], Martinicz Iwaszina, Ilko Iwaszina [ОКРЗ III, 231, 288] та ін. Можна припустити, що у даному випадку особові назви на -ина виступають як патроніми. На патронімічний характер суфікса -ина вказує запис однієї і тієї особи Iwan Тумсзуда і Iwan Тумkowego Hrynia. Патронімічний суфікс -ина відзначений у польських підкарпатських говорах: Томсзума від імені батька Tomek [126, 49]. Значна частина сучасних українських прізвищ походить від власних імен на -ина: Грицина, Демчина, Михаїлина, Павлина, Остапина, Романина [59, 133]. Формант -ина - характерна риса українського антропонімічного словотвору. Російська народна мова, за свідченням В.І.Чернишова, суфікса цього не знає [94, 68]. Не продуктивні утворення на -ина і в білоруській мові, в якій відзначено лише два прізвища з цим суфіксом: Пащина і Ящина [9, 19].

Суфікс -ка, Праслов'янський суфікс -ька (-ька) виступає перш за все у демінутивній функції (kostьka < kostь, babьka < baba, tetьka < teta) [120, I, 94]. Серед антропонімів у пам'ятках української мови XVI ст. утворення з суфіксом -ка досить часті. Додавався він звичайно до чоловічих імен на -а: Вакулька [АЛМ вып.2, 192] (< Вакула), Zacharka Kulaha [ЗД ХХ, 158] (< Захара), Jaremkа [ЗДХХ, 151] (< Ярема), Ярмолка Шашчинь Кухмистрь [Очерз 591] (< Ярмола) (пор. Ярмола Бутченко [КС XIX, 154] (< Ермолай), Микитка Дудка [Пам. 12], з Mikitka [ЛК 76] (< Микита < Никита), Chotka Jurczicz [ОБС 244] (< Хома < Фома). Як виняток засвідчене одниничне утворення від основи на приголосний: Panaska [ЛЛС 323] (< Панаць). У пам'ятках української мови XVI ст. найчастіше зустрічаються утворення на -ка від імен Сава, Лука і Захара. Зрідка вони представлені дублетними варіантами з суфіксами -ка і -ко типу Захарка і Захарко.

Формант -ка у сполученні з іншими суфіксами твірних основ утворює складні форманти -уш-ка, -аш-ка, -ш-ка, -оч-ка, -ин-ка, -ут-ка, -у-ка, -а-ка (-я-ка), -д-ка, -н-ка: Petruska [ОКРЗ I, 187], Тимошка Батовичь [Пам. II], Hriska [ОКРЗ III, 228], Савочка [Пам. 86], Jaszynka [ЛРС 273], Васютка (ро/д/ Васю/т/кинь Черевцьевича, мешанина Києвського [ЧИОНЛ XVII, 14]), Радика Губиничь [ЛК 88] (< Родионь) (?), на Ходоракоу, з...Ходоракоу [AS III, 196, 197], Гринка пана Горностаєвь [Очерз 591], Hridka [ЛСХ 137] (пор. Гринь, Гриль, Гришко < Григорий). У варіанті імені Petrika [ЛКС 171] виділяється суфікс -ика молдавського походження. Власні особові імена з даним формантом нерідко зустрічаються у грамотах молдавських канцелярій XIV-XV ст.: пана Журжики комиса; Сима і брат его Оника; пан Петрика комис та ін. [ССУМ]. Відомі такі утворення і сучасним буковинським говорам: Лазаріка, Олексіка, Костіка [32, 54, 55].

Суфікс -а (-а). Творячи варіанти імен, суфікс цей поєднувався переважно з початковими складами скорочених імен. У пам'ятках XVI ст. виявлено такі варіанти імен на -а (-а): Олекса Розумейко [ОБЗ 605], Епа Кузьминicz [AS III, 446], (знах.) Еню [ЧИОНЛ VI, 12], Дема пекарь [АрхКЗР I/XI, 28], Костя Олексичь [АрхКЗР 8/У, II7], Kirsta Hriniakowicz [ОКРЗ I, 2] (< Христофорь), з Miha [ОКРЗ I, 19], siema [ОКРЗ I, 15], Сьєрга [ОканЗ 105], Stepa Baranowicz [ОКРЗ I, II9], Schweda Senkowicz [ОКРЗ I, 83], Jura Stepanowicz [ОБС 254]. Уже в давньоруській мові відзначено поодинокі утворення типу Коста/Костя, Грига, Тимоня [118]. Чимало варіантів

чоловічих власних імен на -а (-а) представлено у Словнику староукраїнської мови ХІУ-ХУ ст. Фіксуються вони і в молдавських грамотах: пан вана пнтіть (< Івань), лаза (< Лазарь), Журь (< Георгій), мишь (< Михайль), хань (< Ioannes) (останні три назви виявляють характерне для молдавських грамот сплутування *ъ* і *а*). Поодинокі власні імена з формантом -а зустрічаються у пам'ятках української мови ХVІІ ст.: Сема, Панта, Нита, Хурса [Р. 5, 23, 25, 91, 157]. Утворення на -а (-а) у сучасній українській мові є непродуктивними. Цього словотворчого типу власних імен не відзначає Г.Ф.Шило на Наддніпрянщині та Бойківщині [106], І.Д.Сухомилин — на Наддніпрянщині [72, 68-69]. За свідченням П.П.Чучки, і на Закарпатті слабо виражена "тенденція до оформлення чоловічих імен суфіксом - закінченням -а чи -а" [98, 72]. У пам'ятках білоруської мови М.В.Бірило виявив лише чотири форми на -а (-а): Дема (< Дамиань), Купра (< Киприян), Коста, Костя (< Константин) [10, 98]. На підставі тільки тих варіантів імен, які фіксує словник Н.О.Петровського, можна говорити, що утворення на -а (-а) найбільш поширені в російській мові і, зауважує В.І.Чернишов, є більш типовими для російських народних говорів, ніж для літературної мови [94, 69].

Меншу продуктивність у порівнянні з наведеними вище виявляють у пам'ятках ХVІ ст. суфікси -ашь, -ошь, -ишь, -ушь, за допомогою яких у праслов'янський період звичайно творилися гіпокористичні форми від антропонімічних композитів: пор. Dobraŝ (Dobrosław), Mysłosz (Myślibor, Myślimir), Boguŝ (< Boguslav), Raduŝ [120, 21]. Пізніший слов'янський матеріал говорить про те, що християнські імена мали гіпокористичні форми з наведеними вище суфіксами: Andrusz, Androsz, Antosz, Antusz [SSNO], Ostaŝ, Janoŝ, Petruŝ [124].

Приклади з пам'яток української мови ХVІ ст.

- ашь: Аврашь [АрхКЗР 7/II, 383], Klimasz Selest [ЛСХ 136], Кунашь Золотарь [ОВЗ 605], Łukasz [ОКРЗ I, 203], Петраш/ш [Пам. 40], Fiedasz Paraszczak [Balz. 135], у Хведораши [АКЖМУ II2] (пор. ще Paweł Chomaszowicz, Piotr Ihnassowicz [ОКРЗ I, 209, 218]);
- ошь: Androsz Piekuliczki [ОКРЗ II, 94], Lewosz [ОКРЗ III, 58], Sawosz [ЛЛС 362], Тимошь [АрхКЗР 6/I, 56], Chwedosz Piatniczki [ОКРЗ III, 218];
- ишь: Andrisz Kowalowicz [ОКРЗ II, 216], Artisz Soltano-

wicz [ОКРЗ I, 207], (род.) Агниша [ЧИОНЛ ХУІ, 31] (< Агнь), Iwanisz, Nawrisz Dawidowicz [ОЛЗ І82; ОБС 222], Лавришь Шопа [ОЧЗ 87];

-ушь: въ Лавруша [АрхЮЗР 6/І, 68]. Окремі варіанти імен на -ушь виділяються лише в основі присвійних або патронімічних назв: Steczko Andruszow [ЛРС 274], Omelyan Petruszowicz [ОКРЗ ІІІ, 75], Chwedor Jacussowicz [ОКРЗ І, 61], Narassim Iwanuszow [ОКРЗ ІІ, 94].

Суфікс -ута (^ута) виключно антропонімічний, апелятивній лексичі він невідомий. Загальнослов'янський суфікс -ута (^ута) у давні часи поєднувався із скороченою основою композитних антропонімів: Beruta, Laduta, Boguta, Nieguta, Miruta, Slavuta [Svob.166]. У пам'ятках української мови ХУІ-ХУІІ ст. виступають з цим суфіксом в основному християнські імена: Оксута [Пам. 56, 91] (< Авксентий), Васюта Ленчичь (< Василій), Панюта Войниковь зять [ОБЗ 604, 605] (< Пантелеимонь), Falutha Wiredenko [Пам. 74] (< Фаладей), Chaгutha Schwedeczenie [ЛСХ І37] (< Харитонь або Захарь), (знах.) Мируту [АрхЮЗР 6/І, 254] (< Миронь або Мирославь), Сенюта [45 ІІІ, 103, 104] (< Сень < Семень), Яцута (< Яць < Іаков), Грицюта (< Гриць < Григорій), Іванюта [Р. 61, 254, 288]. Лише один раз виступає цей суфікс в основі особової назви Boguta²⁴ [ОКРЗ ІІ, 186], утвореної від першого компонента антропонімічного композита типу Bohumil, Bohuchwal, Boholub, Bohumir [Svob.70].

Від скороченої композитної основи за допомогою суфікса -ута утворено давній антропонім Славута, збережений в українській топонімічній назві [36, 73]. Неясним залишається антропонім Селюта (Селюта Андреевичь [Пам. 88]).

Суфікс -ак (^ак). Уже в давньоруській мові суфікс -акь вживався для творення власних особових назв як від апелятивів, так і від християнських імен [76, 103]. Матеріал показує, що староукраїнські власні імена з суфіксом -акь (^акь) утворені в основному від скорочених основ християнських імен: Костякь [АрхЮЗР 8/УІ, 101], Хотьякь Ермоличь [АрхЮЗР 6/І, 252] (< Хотий < Фотий). Антропоніми Siemak, Syemak (Siemak Haniow [ОБС 216]; Syemak Araszimow [ОКРЗ ІІІ, 90]) можна розглядати як утворення з суфіксом -акь від основи християнського імені Сем-ень (< Симеонь). Така основа виділяється і в інших варіантах цього імені:

²⁴ Від цієї особової назви утворений давній український топонім Богутичі: з Богутич, въ Богутичахь [36, 73].

Sem-an, Siem-aniecz [ОКРЗ I, 9, 34], Sem-anczyk/ Sem-ańczow, Sem-czyk [126, 35], а також у сучасних українських прізвищах типу Сем-ик, Сем-аник, Сем-анько, Сем-ота. Не виключено, проте, що засвідчена у пам'ятках XVI ст. особова назва Syemak (Siemak) утворена від основи числівника семь. Східнослов'янським мовам здавна відомі особові назви такого типу, збереглися вони і до сьогодні як прізвища: укр. Вторак, Шостак, Семерак, Восьмак [59, 107], білор. Семак, Трацяк, Шастак; рос. Шестак [8, 371, 413, 469]. Іноді формант -акъ (²акъ), творячи варіанти імен, приєднувався до основ, ускладнених суфіксами -ко, -н: Demczak (він же Demko) [Balz. 62], Senczak Medinski, Chwedor Senczak-ow [ОКРЗ I, 55], Гринякъ (пор. Kirsta Hripiak-owicz [ОКРЗ I, 2]), Menczak [ОКРЗ I, 36] (< Мен-ко) (пор. Menko Jaszcowicz [ОКРЗ I, 178]). Антропонім Менко у пам'ятках української мови належить до рідкісних. Важко його співвіднести з будь-яким християнським іменем. У давньопольській антропонімії також засвідчено цей антропонім: Menko, Menko-wicz [SSNO]. В інших слов'янських мовах він невідомий. Не зовсім прозорим є дериват Ювдакъ [АрхКЗР 3/1, 87]. Його можна виводити від вихідної форми Юв-да (усічена частина імені + формант -да), пор. рідкісні утворення з суфіксом -да типу Гри/н/да Фило/в/ (він же Гриць Фило/в/ [АСО II 9, 166]), Ваньда [ОКРЗ I, 12], Янда [Р. 19], українські прізвища Гриндей, Гриндусь, Гриндасж. Відома також з пам'яток усічена твірна основа Юв-: Юв-ка Петрашеняти, жалобу чинил на Юв-ка [АрхКЗР I/1, 395; АрхКЗР 6/1, 212]. Важко, однак, сказати, з яким повним іменем можна пов'язувати усічену основу юв-.

З наведених прикладів видно, що форманти -ашъ, -ишъ, -ушъ поєднувалися з повними і скороченими іменами: Хведор-ашъ і Фед-ашъ, Iwan-isz, Nawr-isz. Форманти -ошъ, -ута, (²ута), -акъ (²акъ) творили варіанти імен від скорочених основ: Тим-ошъ, Пан-уга (< Пан-телеимонъ), Кост-якъ (< Костантинь).

Менш продуктивними у пам'ятках XVI ст. були пейоративні суфікси -ухъ (²ухъ), -ехъ, -анъ, -онъ (-онь), -осъ, -ахъ (²ахъ), -уга. За їх допомогою утворювалися народні варіанти християнських імен переважно від скорочених основ, рідко - від повних імен.

Суфікс -ухъ (²ухъ). Праслов'янський експресивний формант -ухъ у давній антропонімії творив гіпокористичні форми типу Raduch (< Radoslav), Boruch (< Borystaw), Gołuch (goły) [120, I, 74],

В українській мові він виступає як фoрмант згрубілих іменників (знайдух, смерди́х), а також згрубілих форм власних імен (Андрух) [59, 160]. У пам'ятках XVI ст. виявлено лише декілька імен з суфіксом -ухъ (-ухъ): Andruch Niczka [ЛКС 167], (знах.) Артюха Гуляка [АКСМУ 77], Iwanuch [ОБС 267], у Лавруха [АрхКЗР 4/1, 42], Ruetruch, Stepuch [ОКРЗ III, 27, 303, 305]. Відомі такі варіанти імен і в пам'ятках української мови XVII ст.: Манухъ, Иванухъ [Р. 64, 166].

Суфікс -ехъ відомий ще у праслов'янській мові як суфікс гіпокористичних скорочених чоловічих особових імен: Radech (<Radostav), Dobresch (<Dobrovšlaw). Малопродуктивний суфікс -ехъ у староукраїнській мові виступає лише в іменах Демехъ (<Дамианъ), Мелехъ (<Мелетий) і Терехъ (<Терентий): Демехъ [АрхКЗР 6/1, 250], Жда/н/ Демехови/ч/ [ЛКС], Мелехъ мельникъ [АрхКЗР 7/II, 382], Терехъ [АрхКЗР 8/1, 277].

Суфікс -анъ (-анъ) здавна добре відомий усім слов'янським мовам як фoрмант, що творив експресивні nomina attributiva типу рос. брѣханъ, укр. бороданъ [120, I, 130]. Засвідчені також у давні часи гіпокористичні особові назви з цим суфіксом: Stojan (<Stojislav, Stojimir), Doman (<Domoslav, Negan (<Negoslav) [120, I, 130]. Давні антропоніми на -анъ (-анъ) виступають в основах українських топонімів Voljanowicze (<Болянъ), в Доманичахъ (<Доманъ), Stojanicze (<Стоянъ) [36, 70-71]. У досліджуваних пам'ятках XVI ст. з суфіксом -анъ засвідчено декілька варіантів християнських імен: Петранъ [АрхКЗР 6/1, 115], Seman [ОКРЗ I, 34], Thruchan Kasz [ОКРЗ II, 215] (<Трифонъ), Kosthan [ОКРЗ III, 7]; пор. ще варіант Педанъ (<Педъ <Федъ <Феодоръ), який виділяється в основі патроніма Педаненко [ДНРМ 47]. На підставі патронімів реконструюються варіанти Митанъ, Леванъ, Луканъ: Stepan Mithan-owicz [ОКРЗ I, 9] (<Димитрій), Procz Lewanowicz [ЛРС 289] (<Леонтъ), Olechno Lukan-owicz [ОБС 225].

Суфікс -онъ (-онъ). З даним суфіксом у пам'ятках XVI ст. засвідчені варіанти імен Петронъ [АрхКЗР 6/1, 115], Schwedon Ihnatow [ОКРЗ I, 83], Andrei Steczon [ОКРЗ II, 26]. Посереднім свідченням про наявність у староукраїнській мові окремих варіантів імен з даним фoрмантом є патронімічні та присвійні особові назви типу Olexa Riczon-owicz [ОКРЗ I, 265] (<Риц-онъ < Григорій), Suenko Timon-ow [ЛРС 295] (<Тим-онъ < Тимофей), Федора Дорон-евича [АрхКЗР I/1, 236] (<Дор-онъ < Дорофей).

Суфікс -ось. Антропоніми, утворені за допомогою суфікса -ось, рідко зустрічаються у слов'янських мовах: стбілор. Бартось, Тимось [83, 100], стп. Galos, Sichos [116]. В українській мові XVII ст. засвідчено лише три власних імені з даним суфіксом: Andros [АрхКЗР 6/1, 249], Fedos [АрхКЗР 7/III, 25], Мардось Прихожий [АрхКЗР 4/1, 43] (← Марларий).

Суфікс -яхъ (²ахъ). Праслов'янського походження суфікс -яхъ вживався для творення гіпокористиків від перших членів композитних назв: Milach (← Milo-slav) [120, I, 72]. Українські прізвиська з суфіксом -ах мають згрубіле значення [59, 114]. У досліджуваних пам'ятках XVI ст. виявлено три імені з формантом -яхъ (²ахъ): Дем-яхъ Гридковичъ [АрхКЗР 6/1, 247], Kun-ach [ЛРС 273] (можливо, від Кондрать → Кундрать; пор. Кундрать / Кунь-цо [АСО 156, 188]), Gorach [ОКРЗ I, 2]. Як прізвиська збереглися у сучасній українській мові з суфіксом -ах імена Ромах, Івах, Дмитрах, Кінах, Юрах.

Суфікс -ула зустрічається в окремих слов'янських мовах у функції експресивного форманта, який творив звичайно augmentativa, а також пейоративні nomina agentis [120, I, 110].

У досліджуваних пам'ятках XVI ст. з формантом -ула засвідчено чотири власних імені християнського походження: Petruła [ЛРС 273], Raduła Piotroszyn zięc [АрхКЗР 7/II, 25] (← Радіонь ← Родіонь), Sakuła [ЛКС 183] (← Сакъ ← Исаакъ), Sieniula [ОКРЗ II, 69] (← Сень ← Симеонъ). Крім того, виявлено ряд особових назв з неясною семантикою на -ула: одъ...иконома Печерского Шавулы [АСД IV, 15], wanko Szykula [AGZ XVIII, 465], Daniel Obduła Poczarski [ZD XXI, 23], Wasko Terembuła [ОКРЗ II, II7], Hiermula Brahiniecz [ZD XX, 160].

Серед варіантів християнських імен у пам'ятках XVI ст. зустрічаються ще поодинокі утворення з непродуктивними суфіксами -ица (-иця), -ило, -унь, -чунь, -охъ, -ище, -хонь, -инта, -оль, -ачъ.

Суфікс -ица: Илица бояринъ, Хомица огородникъ [АрхКЗР 6/1, II3, II4]. Відомий ще варіант Іваниця з XVII ст.: Іванъ Фалчевський руку приложиль/илучи до Іваници Фалчевского [ДНРМ 190, 192]. Українській мові відомі прізвиська, утворені від власних імен з формантом -иця: Іваниця, Лук'яниця, Федиця [59, 134].

Суфікс -ило. Імена з формантом -ило відомі усім слов'янським мовам і належать до дуже давніх утворень [21, 73]. У давньоруській мові засвідчені утворення на -ило від скорочених кдм-

позитних імен типу Добрило, Путило, Радило, Судило, Станило [ІІВ, ІІ, 36]. З давньоруської доби перейшли у спадок українській антропонімії ХVІ ст. такі власні назви на -ило, як Войнило, Томило, Добрило, Путило, Негрило, Vatylo. Чимало у пам'ятках ХVІ ст. відпеллятивних назв на -ило прізвищевого характеру: Syenko Muzyło, Chwedko Mołotilo, Procz Deryło [ОКРЗ ІІ, 79, ІІ2, ІІ9], Япко Пристрило /ОВЗ 606/, пна Миха/и/ла Те/р/пила [АКЖМУ 42], пана богдана покотила, жаловали на Миска Жеребила [КІС] та ін. Набагато рідше використовувався суфікс -ило для творення варіантів християнських імен, їх виявлено чотири: Vanylo Sambor [AGZ ХV, 405]; варіант Петрило²⁵ виділяється в основі патроніма: Wasko Petrilowicz [ОКРЗ І, 282]. Крім того, формант -ило міг поєднуватися ще з основою, ускладненою вже суфіксом: Сеңчило [ОКЗ ІІ5] (< Се-нґко < Симеонґ), Hricz-ilo [ОКРЗ ІІ, 134]. Згрубіло-зневажливий відтінок мають сучасні імена на -ило у говорах Закарпаття [98, 67]. У функції прізвищ на Гуцульщині відзначені з формантом -ило імена Андрило, Ючило.

Суфікс -унь, -чунь продуктивний в українській мові як засіб творення зневажливо-насмішливих назв типу балакун, свистун [98, 70]. У пам'ятках письменства зустрічаються різні антропоніми на -унь переважно прізвищевого характеру: Седунь [КІС], Красунь [Р. ІІ0]. Натомість у християнських іменах суфікс -унь зустрічається рідко. Виявлено два імені: Мишунь Колачникъ [ОКЗ ІІ4] (< Миша, Мишъ < Михайл), Фе/д/чоунь [Пам. 56, 91] (< Фед-ко < Феодоръ). На -унь засвідчена ще особова назва Сезунь (Сезунъ Кузмиць [АрхІВР 6/1, 252]) з непрозорою етимологією. Можливо, це адаптований народний варіант імені Созонъ (< Созонть), тоді кінцеве -унь – елемент основи. У сучасних говорах української мови виявлено з формантом -ун імена Митрун, Левкун [98, 70; 106, 74]. Останнє відоме на Гуцульщині і як прізвище.

Одиничними прикладами представлені у досліджуваних пам'ятках варіанти християнських імен із суфіксами -охъ: Antoch [ІФ ІІ6]; -ище: Илище Клевцовского [ОВЗ 606] (варіант християнського імені з суфіксом -ище відомий з пам'яток давньоруського періоду: Кузмище (1175 р.) [77, 125]); -хонъ: Jurchon Zarubicz [ЛЛС 329] (< Юрий); -инта: Wassynta Kozuowicz [ОКРЗ І, 178] (< Василій); -оль: Chwedol Namol [ОКРЗ ІІ, 214];

²⁵ Іменний варіант Петрило засвідчений уже в давньоруський період: їи помози...петрилови [13, 255].

-ачъ: (дав.) Лукачеви [АСО, 80] (пор. ще зправа Łukaszowa, gola Łukaszowa [КСВВ 80, 88]. Варіант імені Михачъ (< Михайль) з цим суфіксом є в основі патронімів Michacz-uk (Sienko Michaczuk [Balz. 113]), Michacz-owicz (Jaszko Michaczowicz [ЛЛС 337]). Імена з суфіксом -ачъ були відомі у давньоруській мові. Так, варіант Ивачъ (< Иванъ) виступає у ролі твірної основи патроніма Ивачевичъ: Избытъвъ Ивачевичъ, посол князя галицького в Київ [1159 р., Туп. 7]. У сучасній українській мові за допомогою цього суфікса утворено тільки зменшене чоловіче ім'я Лукач [29, 223], яке виступає вихідною формою сучасного українського прізвища Лукачинець [58, 30]. Нам видається, що нема підстав беззастережно пов'язувати закарпатське і гуцульське прізвище Лукач з угорським іменем Lukacs, як це роблять деякі дослідники, тим більше, що варіанти імен на -ачъ відомі здавна східнослов'янським мовам: рос. Ивачевского озера, к Степачеву (або з поліморфемними суфіксами -ч-ко, -ч-ка: Ивачка, Оначка Ивакин [76, 101], білор.: прізвище Яначкін (< Яначка < Янач < Янъ < Иванъ).

Одиничні варіанти християнських імен з суфіксами -усъ, -ей, -ихъ засвідчуються патронімічними, присвійними назвами, від яких вони утворені: Яцко Андр-ус-ович [Пам. 82], Micz Chwed-ey-ow [ОКРЗ I, 94], Iwan Iwan-ich-ow [Арх.ОЗР 7/II, 131], Hricz Sandrich-ow [ОКРЗ II, 151].

Власні особові імена з непродуктивними суфіксами -ус, -ей зустрічаються у сучасних українських говорах: Андрус, Василей, Костей, Мішакей [106, 74; 98, 69; 48, 105]. Суфікс -ей належить до продуктивних суфіксів сучасних гуцульських прізвищ. Цікаві варіанти християнських імен з цим суфіксом виступають на Гуцульщині також як прізвища: Микицей, Гриндей (< Гринда < Григорий), Химей (< Хим < Сфимъ), Леондей (< Леон), Томей, Дмитрей. Власні імена на -ix у сучасній українській мові не відзначені. Еживання форми християнського імені на -ихъ відноситься до початку XI ст.: Андр-ихъ Добрянков [1004 р., Туп. 7].

Усічено-суфіксальні варіанти власних імен

До групи усічено-суфіксальних імен зараховуємо імена, утворені за допомогою суфіксів від таких твірних основ, що являють собою частину нейтральних імен і не виступають як самостійні слова. Звичайно такі скорочені основи складаються з одного скляпу, іноді навіть з одного звука повного імені. Досліджуючи процес творення усічено-суфіксальних варіантів імен на Закарпатті,

П.П.Чучка відзначає, що і усічення імені і суфіксація відбуваються одночасно. Як доказ він наводить усічені основи Гри-, Сте-, Да-, що вживаються не самостійно, а тільки у сполученні з певними суфіксами: Гри-нь, Гри-ць, Сте-ць, Да-ць та ін. [98, 88-89].

Пам"ятки XVI ст. засвідчують значну кількість усічено-суфіксальних варіантів імен, від них утворено також чимало патронімічних назв того часу. Деякі варіанти імен, представлені у пам"ятках XVI ст., видаються зовсім незрозумілими. Їх можна прийняти іноді за помилкові чи перекручені написання: Lech Chwedynowicz /ОКРЗ I, 293/, га/ц/ дога/д/ко, зє/ц/, ми/ц/ /Пам. 26, 52, 53/, Jasz Philipowicz /ОКРЗ I, 272/, Дихъ /АрхКВР 8/IV, 278/ та под. Окремі усічено-суфіксальні особові назви важко співвіднести з певним християнським іменем. Однак той факт, що такі назви у пам"ятках загальнопоширені і неодиначні, дає підставу вбачати у них закономірні утворення, хоча не завжди можливо встановити зв"язок з повним іменем. В окремих випадках зіставлення дозволяє зробити сам контекст документа: Леонтия Даниловича прозываемого Леца, мещанина киевского /ЧИОНЛ XVII, 47/, Georgius alias Ivchno /AGZ XV, 417/, David alias Daszko /AGZ XVIII, 475/, Myszko Paszko filio/ Mychno Paszkowycz /KSWW 57, 60, 65, 68/. Крім того, деякі варіанти імен легко співвідносяться з відповідним повним іменем, оскільки вони відомі і сучасній українській мові. Маються на увазі загальнопоширені варіанти Яць, Луць, Стець, Гринь, Гриць, Сень, Івась.

Усічено-суфіксальні варіанти власних імен мають переважно їм властиві словотворчі форманти. Найуживанішими у XVI ст. були утворення імен з формантами -шь, -ць (-ць), -хъ, -хно, -нь (-нь), -сь (-сьо).

Суфікс -шь представлено у пам"ятках XVI ст. такими варіантами імен: Wasz²⁵ Lesiowicz, Wasz z Piotrowa /ОКРЗ I, 200, 203/, Дмиш /АрхКВР 8/VI, 99/, Iwasz Oniskow /ОКРЗ III, 361/, Klisz Starodubow /ОКРЗ I, 143/, Klysz /ОКРЗ III, 3/, Kusz /ЛКС 2II/, Lesz Chilczicz /ОКРЗ I, 200/, Lesz Dmytrowicz /ОКРЗ I, 283/, Masz, Masz Chwedczicz /ОКРЗ I, 2, 156, 187/, Mysz Proskornicz, Misz /ОБС

25 У зв"язку з тим, що частина наведених тут антропонімів передається графічними засобами польського письма, у якому в досліджуваний період сполучення букв sz вживалося на позначення звуків ш, с і ж, ці антропоніми з певною долею ймовірності відносимо до імен на -шь (пор. написання апелятивів: czas/czasz, Jusz/juz, wszakosz, poniewasz та ін.).

131; 147], Pasch, Pasz [ОКРЗ I, 281; ОКРЗ II, 8]; Thisz Hlodka [ЛЛС 344], Chasz [ОКРЗ I, 277], Schwesz Saramaiko [ОКРЗ III, 224], Jusz Kuzmicz [ОКРЗ I, 268], Jasz Philipowicz [ОКРЗ II, 272]. Власні особові назви такого типу відомі давній антропонімії інших слов'янських мов: стп. Basz, Kasz, Rasz, Kosz, Klisz, Wysz, Pasz, Tosz, Masz, Mysz, Jasz і под. [117, 83; 60, 20]; луж. Rasch; сербохорв. Deš; стч. Vuš, Caš, Daš, Jaš, Laš, Maš, Miš, Raš [124, 149]. Вказані старопольські особові назви С.Роспонд вважає гіпокористиками від давньослов'янських композитів. За Я.Свободов, така структура власних назв властива була і для найдавнішої слов'янської антропонімії (Vdiš < Vdihost) і для християнських імен (Al-eš < Alexius, Adaš < Adam). Наведені вище варіанти особових назв з пам'яток української мови XVI ст. ми схильні вважати утвореннями від християнських імен, які виникли, очевидно, за аналогією до двоосновних слов'янських імен. Припускаємо, що це іменна структура типу початковий відкритий склад + суфікс -ць. Тому варіанти Івашь, Вашь, Дмишь, Клишь, Хвешь, Яшь, Кушь пов'язуємо з іменами Івань, Дмитрій, Клименть, Семень, Хведорь, Яковь, Юрій, а Кушь, Лашь, Лешь, Машь, Мишь, Пашь, Тишь, Хашь - відповідно з Куприянь або Курило, Лаврь або Лазарь, Левь, Леонидь або Леонтъ, Макаръ, Максямь або Матвей, Митрофанъ або Михайль, Павель або Парфень, Тимофей або Тихонъ, Харитонъ або Харланъ (< Харламшій).

Усічено-суфіксальні варіанти імен у свою чергу служили основою творення нових варіантів за допомогою формантів -ко, -ечко, -укъ, -ина, -енда, -а: Deschko Wurgowicz [AGZ XV, 393], Клишко Петриковичъ, Лашко Золотарь [ОЧерЗ 591; ОВЗ 606], с Лешукомъ [АКЖМУ 103], Рашукъ Слобоженинь [ООЗ 597], Пашко Чорбоносось, Пашечко Лучьникъ, Пашина Старьценко [АрхЮЗР I/1, 88, 116, 606], Пашенда А/н/дрє/и/ [АСО 96], Jusza Potarowicz [AS III, 446] та ін. Ця структура імен дає ключ для правильної інтерпретації цілого ряду українських топонімічних назв типу Бишів, Вашич, Дашів, Машів, Мишів, Рашків, Зашків та под. [80].

Суфікс -ць. Усічено-суфіксальні варіанти з суфіксом -ць /-ць/, як і варіанти з суфіксом -ць, являють собою структуру типу відкритий склад + суфікс. Такі варіанти імен з пам'яток XVI ст., як Hriez Hricziło [ОКРЗ II, 134], Riez Jurkowicz [KSWW 68], Dasz Pachuticz [ОКРЗ II, 75], Jasz Tywon [ОКРЗ I, 186], Lucz Makiska [ОКРЗ III, 269], Procz [ОКРЗ II, 103], з Стець/м/ [АСО 61], Троць (пор. Stecz Throczo [ОКРЗ III, 319]), вживають-

ся у сучасній українській мові, відомі вони і як українські прізвища: Стець, Даць, Луць [59, 14]. Вони легко співвідносяться з відповідними повними формами християнських імен. Проте у пам'ятках XVI ст. представлено ще чимало варіантів імен з формантом -ць (-ць), які не завжди з впевненістю можна пов'язати з тим чи іншим християнським іменем: Wasz Olexicz [ЛІС 343] (пор. ще похідні Вацюга [AS I, 54], Игнатъ Ващиничъ [Пам. 83], Вацуръ Поповичъ [ОКЗ II 4]), Гуц Илкович [AS IV, 324], гуць петровичъ, га/ц/ дога/л/ко, гаць якимови/ч/, лець ковалевичъ, миць головеньчичъ, миць кшкови/ч/, ми/ц/ старецъ, зе/ц/ [Пам. 22, 26, 36, 37, 38, 43, 52, 53], Зьць [АрхКВР 6/1, II 4], Мац Микитич [АрхКВР 8/IV, 428], наць шелестовичъ [Пам. 21], Паць [АрхКВР 6/1, II 5], Раць [AS III, 31], Сець [AS IV, 107], (род.) Хаца Панковича, Чаць [АрхКВР 6/1, 102, 105], Юць [AS III, 31] та ін. Аналогічні утворення виділяються і в основі похідних назв: дец-ко, якимъ пац-н-ни/ч/, мац-єви/ч/ дворище, оме/л/є ю/н/ сец-ина, коц-ко, кац-ко лецеви/ч/, лец-овъ жеребе/и/ [Пам. 24, 25, 26, 29, 33, 35, 42, 55], Селивонъ Зиц-евичъ [АрхКВР 6/1, 38], Мацина [AS III, 304], Расз-ута Рошовко [ОКЗ III, 99], Фецика Пшончича [АрхКВР 3/1, 103] та ін. Подібні назви зустрічаються також у пам'ятках української мови XIV-XV ст.: мешчане новгоро/л/ские на и/м/а ма/ц/ а Иванъ носовичъ, панъ Наць (← Игнатий), Фецеви/ч/ дворище [ССУМ]. Знаходимо їх у пам'ятках XVII ст.: Хаць, Саць Салязковичъ [АрхКВР 6/1, 316, 425]. Багато назв з суфіксом -ць (-ць) знаходимо у відомому Реєстрі війська запорізького XVII ст.: Льць, Гуць, Пиць, Руць, Саць, Доць, Миць. Від таких варіантів імен у свою чергу утворювалися похідні за допомогою продуктивних суфіксів -ко, -икъ: Саць-ко, Даць-ко, Дец-икъ, Ниць-ко, Коць-ко, Рец-икъ. Є підстави говорити, що подібна структура імен властива багатьом слов'янським мовам: білор. Гуць (← Гурий), Лец (← Леон), Пац (← Ипатий) [7, 90, 295; 83, 99]; стч. Prośa (← Prosimir i Prokor), Mac [Svob. 140]; болг. Гацо (← Гано), Гоцо (← Георги), Мацо (← Матей), Наци (← Игнаций) [271]; стп. Mac (← Matujaz), Macz/ Mac. Окремі усічено-суфіксальні варіанти дійшли до наших днів як прізвища. Однак нам видається, що деякі з них (Гац, Пац, Гуць, Маць) трактується помилково як утворення від вигуків і звуконаслідувальних слів [59, 181; СВІЛ 256]. Даний тип назв широко відомий в українських топонімах: Паці, Буцин, Буців, Ваці, Луці, Лецівка та ін. [80, 709, 711, 777, 781, 814].

Суфікс -хъ. Усічено-суфіксальні варіанти імен з суфіксом -хъ у староукраїнській мові, як і в усіх слов'янських мовах, належать до продуктивних. Ця структура імен детально досліджена М.Смочинським [122]. Як видно з представленого у книзі слов'янського матеріалу, особові назви на -х утворювалися від давньослов'янських двоосновних особових назв, пор.ч. Zdich (← Zdobor, Zdemil), п. Stach (← Stanisław), рос. Žiroch (← Zirosław) і від християнських імен, пор.ч. Jech (← Jan), п. Szuch (← Szymon), Woch (← Wojciech) [122, 60-61].

У названому дослідженні український антропонімічний матеріал представлений порівняно бідно, що зумовлене недостатнім його вивченням.

Як відзначає Л.Л.Гумецька, в українській актовій мові XIV-XV ст. "зустрічається суфікс -х звичайно в хресних іменах: род. одн. Тимоха [Роз. 76] (← Тимофій)" [18, 14]. Найвні у пам'ятках XVI ст. особові назви з даним формантом утворювалися також від християнських імен: Iwach Choniewicz [ОКРЗ II, 39], Wach Karczmarz [ОКРЗ II, 218] (← Иванъ), Дихъ [АрхКЗР 8/IV, 278] (← Дмитрій), Zuch, Zuch Jurcze [ОКРЗ II, 105, 216] (← Зиновій), Lech Schwedynowicz [ОКРЗ I, 293] (← Леонидъ або Леонъ), Mach [ОКРЗ II, 211] (← Матвей), Pach [ОКРЗ I, 1] (← Павель), Piech Stepkowicz, Piech Woytowicz [ОКРЗ I; 81, 280] (← Пётръ), Szyech [КСВВ 64] (← Семень). Особові назви з формантом -хъ виділяються ще в основі патронімів: Roman Pach-owicz [ОКРЗ I, 2], Lazur Piech-owicz, Selywon Juch-owicz [ЛКС 203; ЛРС 278] і под.

Суфікс -хно. Пам'ятки XVI ст. фіксують також значну кількість особових назв з цим формантом. Аналізу особових назв на -хно присвячено ряд праць, у яких з'ясовується в основному питання походження суфікса, його семантики [55, 356-389; 18, 14-15; 63, 72-76]. Давнього походження суфікс -хно фіксується в дохристиянських особових назвах. Поєднувався він із скороченими основами на голосний: Жи-хно, Бело-хно. Пізніше з цим суфіксом почали утворюватися варіанти і від християнських імен, твір на основа яких закінчувалася на голосний [76, 108]. У пам'ятках української мови XIV-XV ст. суфікс -хно виступає у християнських іменах: Лехно (← Алексей), Михно (← Михайль), Олехно (← Олександръ або Олехвирь), Тихно (← Свѣтѣхѣй) [18, 14]. Найвні у пам'ятках XVI ст. варіанти імен на -хно, за поодинокими винятками, співвідносно з християнськими іменами: Дахно Василе-

вичь /АКСМУ 130/ (< Дасий), Jochno Iwaskowicz /ОКРЗ II, 110/ (< Иосифъ), Кохно подусседокъ /АрхКВР 6/1, 113/ (< Костянтинъ), Wasko Kuchno /ОКРЗ II, 78/ (< Курило або Кузьма), Лихно /ОВЗ 606/ (< Илья), Maschno Kupawow /ОКРЗ III, 293/ (< Епимахъ або Матвей), Пахно Ли/т/винови/ч/ /Пам. 37/ (< Павель або Пафнутий, Пахомий), Пихно Глазковичъ /ОВЗ 605/ (< Петръ), Рахно /АрхКВР 6/1, 246, 247/ (< Рафаиль), Сахно Козаковичъ /АрхКВР 6/1, 252/ (< Сафонъ), Стехно Клецовского /ОВЗ 605/ (< Стефанъ), Truchno /Пам. 144/ (< Трушъ < Трифонъ або Трофимъ), Юхно Таракановский /АрхКВР 7/1, 218/, Jurachno /ОКРЗ III, 284/ (< Юрий).

Окремі особові назви на -хно важко співвіднести з будь-яким іменем: пор. Lochno Durowicz /ОКРЗ I, 55/, Нехно Зенковичъ /АЛМ вип. 2, 79/, Охно Красноселській /АрхКВР 7/1, 7/. Це стосується також одиничних назв, які виділяються в основі похідних: Јасз Duchnicz /ОКРЗ I, 266/, Андрей Колохновичъ /Пам. 37/, поухновичъ /Пам. 25/. Іноді суфікс -хно міг ускладнюватися ще суфіксами -икъ, -ичко: Maschnik, Maschniczko Droniewicz /АрхКВР 7/II, 278; ЛК 82/.

Формат -хно не властивий білоруській антропонімії. У пам"ятках білоруської мови М.В.Бірило знайшов лише три форми на -хно: Олехно/Алехно, Ивахно, Михно /10, 98/. В російській мові за свідченням Р.Л.Сельвіної, у "словотворчій системі новгородського діалекту в рамках XV-XVI ст. даний суфікс був живим, доволі поширеним явищем" /63, 75/.

У староукраїнській мові суфікс -хно зберігав продуктивність і в XVII ст., йому не властива була територіальна обмеженість, як у російській мові. Сьогодні даний формант непродуктивний, він виступає лише в поодиноких здрібніло-пестливих іменах: Івахно, Грицхно /29, 224/.

Суфікс -нъ (-нь): Рідше виступають у староукраїнській мові усічено-суфіксальні варіанти імен з цим суфіксом. Кілька назв такого типу засвідчують пам"ятки XIV-XV ст.: гринь, па/н/ лань креховичъ (пор. ще похідне іцко ланевичъ), гань к'раховичъ, Нань о/т/ сьпжнкы /ССУМ/. У пам"ятках XVI ст. виявлено з формантом -нъ (-нь) такі особові назви: Бунь /ОКанЗ 104/, Гринь /АрхКВР 6/1, 250/, Rin/Ricz /КСВВ 77/, Зань /Пам. 88/, Nan, Nan Dinczowicz /ЛКС 184; ОБС 216/, ла/н/ сьн го/л/дшы/в/ /АСО 46/, Len Waszko-wicz /ОКРЗ I, 275/, Chan Hriczkowicz /ОКРЗ III, 109/, хъвень ого-ро/д/никъ /Пам. 27/, Пронъ хромий /ОКЗ 113/. Очевидно, більшість

наведених назв можна зіставляти з християнськими іменами. Що стосується особової назви Бунь²⁶, то, можливо, її слід вважати гіпокористичним утворенням від композитів з елементом буні- типу Буніславъ. Ідентична особова назва відома й іншим слов'янським мовам: ст.ч. Buň [Švob.115], сербохорв. Боунь [21, 92]. Особова назва Ганъ та похідні Гано, Ганко, Ганець, Ганчукъ (Блошка Ганець, Ганчукъ Слобочинь, Гано Протосовичъ [003 596, 0B3 604, 606] Hanko Hlibkowič [ОКРЗ I, 130]), можливо, етимологічно пов'язана з християнським іменем Євгенъ (пор. Ганько = Євген [Грінч.] або з лат. Iohannes (пор. Ганъ, Ганко, Ганько, Гануць - ст.ч. Haniŭ, лат. Iohannes [ССУМ]).

Суфікс -сь (-сьо). З цим суфіксом у пам'ятках XVI ст. нам зустрілося лише декілька назв: Нав Wołosowicz, похідне Іасз Nawiewicz [ОКРЗ I, 66, 188], можливо, від Гарасимъ, Iwaszo Ryercza [ОКРЗ III, 16/ (← Иванъ), Kus stary [ОКРЗ I, 31] (← Кунець ← Кононъ), Мисо си/н/ максима залц/п/но/г/ [АСО I41] (← Михайль), Фесо/фесо климоу/в/, Фесіо мадара/ш/ [АСО 178, 179, 196] (← Федоръ або Феодосій), пор. Хвесь (← Феодосій) [Грінч.]. Значно частіше виступають у пам'ятках похідні утворення із складними суфіксами -ско (-сько), с-ута, -с-юта, -с-ина, -с-икъ: Гаско [АрхКВР 7/II, 382], Гасюта [АрхКВР 6/1, 93], Масина Івановичъ Шульчикъ [АрхКВР 8/IV, 174], Маско Микитеня, у Маска [АрхКВР 6/1, II, 68], Iwańko mąż Maruzyszyn [Walz.103], Пасикъ [АрхКВР 8/VI, 100-101], Стецько Масленко [0B3 606] та ін.

Як уже відзначалося, в основі суфіксальних варіантів власних імен можуть бути повні імена та різного типу усічені основи імен. Від останніх утворена переважача більшість варіантів. Однак кожне ім'я має лише йому властиві словотворчі можливості, що зумовлено, очевидно, характером його звукової структури.

Так, від повного імені Семень виявлено чотири варіанти (Семенко, Семенько, Семенець, Семеневець), від усіченої основи Сем-шість (Семко, Семка, Семанъ, Семакъ, Сема, Семашко), від усічення Се- більше десятка (Сень, Сенько, Сенець, Сенечко, Сенчило, Сениж, Сенюта, Сенчикъ, Сеняка, Сеняла, Сенчакъ, Сех, Сэхно). Від повного імені Григорій або Григор у нашому матеріалі нема суфіксальних варіантів типу Григорко, Григорчик. Зате від усіченої основи Гри- близько тридцяти (Гриць, Грицько, Грипейко, Грицино, Грицикъ, Грицина, Гриценя, Грицонъ, Гринь, Гриня, Гринко, Грияка.

²⁶ Дана назва лежить в основі української топонімічної назви Бунів [ИИМ 155].

Гринчукъ, Гринюта, Гринда, Гринецъ, Гринякъ, Гриша, Гришко, Гришка, Гришечко, Гриль, Грилко).

Показовим є ім"я Иванъ. В однаковій мірі твірними виступає і повне ім"я Иванъ, і усічені основи Ива-, Ван-. Від імені Иванъ утворилися варіанти Иванецъ, Иваникъ, Иванчикъ, Иванча, Иванечко, Иваночко, Иванишъ, Ивануша, Иванушъ, Иванина, Иванухъ, Иванюско; від скороченої основи Ива - Ивашъ, Ивашко, Иваско, Ивасъко; від Ван - варіанти Вашко, Ванько, Ванккъ, Ванецъ, Ванило, Ванцо, Ванца, Ванинда, Ванюта, Вандукъ, Ванкута, Ванушко; від Ва-поодинокі варіанти: Вахъ, Вахно. Ще по-іншому виявляються словотворчі можливості імені Петръ. Усі словотворчі варіанти даного імені утворені від повної форми: Петрикъ, Петрокъ, Петронъ, Петрашъ, Петранъ, Петрунь, Петруша, Петрушко, Петрошъ, Петрушка, Петрула, Петрика, Петрухъ, Петрусь, Петрусъ, Петрукъ, Петрило, Петронецъ, Петранецъ. Винятком є варіант Ручь з усіченою твірною основою. Матеріали досліджуваних пам"яток ХVI ст. дають підставу твердити, що усічені основи виявляють більшу здатність поєднуватися з різними формантами, ніж повні імена, хоча це не стосується усіх імен.

Словотворчим варіантам власних особових чоловічих імен у пам"ятках ХVI ст. не властива стилістична і соціальна диференціація.

Чимало аналізованих словотворчих варіантів імен є утвореннями ще давньоруського періоду. Але поряд з ними виявляються і специфічні варіанти, що виникли на українському мовному ґрунті.

Варіанти власних особових імен представляють певний інтерес для етимологічних студій з української топоніміки, а також для етимології сучасних українських прізвищ.

Ж Ж
Ж

Зібраний і проаналізований матеріал дає можливість зробити певні висновки.

У ХVI ст. на Україні в адміністративно-юридичній і побутовій практиці ще не було єдиного, загальноприйнятого способу ідентифікації особи. Вживалися одночленні назви, виражені переважно християнським іменем, двочленні, виражені звичайно християнським іменем і патронімом або прізвиськом, тричленні, виражені християнським іменем, патронімом і прізвиськом, і описові назви. У межах цих чотирьох типів іменувань існувала певна варіантність. Двочленні назви звичайно були нейтральними, інші - стилістично

маркованими: тричленими іменуваннями називались представники соціальної верхівки, одночленні і описові іменування стосувалися переважно представників соціальних низів.

Абсолютну перевагу в пам'ятках української мови XVI ст. мали нейтральні двочленні іменування з другим компонентом – патронімічною назвою. Патронімічні назви XVI ст. в основній своїй масі не були спадковими. Їх необхідно розглядати як прямі іменування по батькові (син Дмитра Лехновича іменується Гневошъ Дмитрієвичъ, син останнього – Федор Гневошовичъ і, нарешті, син Федора Гневошовича записаний як Самуиль Федорович).

Патроніми XVI ст., утворені від християнського імені батька або від його прізвиська, характеризуються структурною різноманітністю, зумовленою значною варіативністю патронімічних суфіксів. Матеріали досліджуваних пам'яток дають можливість встановити певну територіальну диференціацію патронімічних суфіксів.

Семантично і структурно різні апелятивні назви, які виступали другим компонентом двочлених іменувань, дають можливість зробити висновок, що важливою підставою у процесі іменування особи була її професія, заняття, походження з певної території. У цьому плані власні назви людей можуть служити допоміжним (іноді основним) матеріалом для висновків про соціально-економічні відносини на українських землях XVI ст., про розвиток ремесла, промислів у містах і селах. Описові назви, які визначають особу на підставі її відношення до родичів або господаря, дають підставу для висновків про майнові відношення у XVI ст.

Прізвиська є цінним матеріалом для історії мови, історичної лексикології, історичного словотвору, а також історичної діалектології.

XVI ст. є перехідним періодом у процесі формування української антропонімічної системи. Поруч із стабільним засобом ідентифікації – християнськими іменами – і менш стабільним корпусом патронімічних назв спостерігається певна довільність і в способах іменування особи, і у використанні апелятивів, що згодом закріплювалися як прізвища.

Тенденція до стабілізації особової назви, до переходу її у родову назву спостерігається в основному у представників вищих верств феодального суспільства.

Християнські імена, які прийшли на Русь у церковнослов'янській формі, адаптувалися спочатку східнослов'янською, а потім

староукраїнською звуковою системою, що зумовило зміну їх фонетичної будови. Таким чином утворювалися відмінні від канонічних народні варіанти імен.

Українські народні варіанти християнських імен XVI ст. у порівнянні з відповідними канонічними формами виявляють хронологічно різні зміни: спільносхіднослов'янські, які виявляються в іменах, зафіксованих пам'ятками періоду Київської Русі (Данило < Даниль, Клима < Климентъ, Кондратъ < Кодратъ, Мантурий < Мартирий), і пізніші, типово українські, засвідчені пам'ятками української мови, починаючи з XIV ст. (Кундратъ < Кодратъ, Оликсандро < Александръ).

Серед фонетичних варіантів староукраїнських власних імен переважає спільносхіднослов'янський тип. Основні фонетичні зміни канонічних форм християнських імен на українському мовному ґрунті — це втрата ініціального голосного, усунення посліднього голосних на початку або всередині імені шляхом стягнення або появи інтєрвокального приголосного, міжскладовий сингармонізм, перехід o > u в новому закритому складі (Федуръ, Сидуръ, Прокуръ).

Зміни в системі консонантизму християнських імен — це усунення невластивого слов'янським мовам грецького за походженням приголосного ϕ і заміна його звуками рідної мови ц, х, хв; усунення важких для вимови консонантних груп шляхом асимілятивно-дисимілятивних змін приголосних всередині імені або спрощення груп приголосних. Такі зміни у більшій чи меншій мірі були властиві також християнським іменам інших східнослов'янських мов.

На ґрунті староукраїнської мови канонічні форми імен змінювали свою морфологічну структуру, внаслідок чого виникали народні варіанти християнських імен. В українській мові XVI ст. регулярними є імена з усіченим суфіксом -ий: Опанас, Назар, Панкрат замість Афанасий, Назарий, Панкратий.

Канонічні форми християнських імен на -ий повністю виходять з ужитку. Вони вживалися лише в іменуваннях духовних осіб, а також у синодиках, отже, стилістично диференціювалися. Функціонування дублетних форм християнських імен (з суфіксом -ий і без нього) зумовило появу гіперизмів типу Спиридоний замість Спиридонъ, навіть Борисий замість Борисъ. Найбільш характерною зміною морфологічної структури християнських імен на староукраїнському мовному ґрунті було усічення основи імені, скорочення його до початкового складу. У пам'ятках XVI ст. поширені односкладові імена типу Хведь, Клима, Юр замість Хведоръ, Климентъ, Юрий.

На базі існуючих у побуті християнських імен у староукраїнській мові шляхом суфіксації творяться їх нові варіанти, внаслідок чого функціонують різні суфіксальні форми одного і того ж імені. Різні суфікси приєднувалися до повних і усічених основ імен, а також до основ імен, ускладнених певним суфіксом.

Не всі суфікси, які творили варіанти християнських імен у староукраїнській мові, дійшли до наших днів. Найбільш продуктивним у XVI ст. був суфікс -ко.

Окремий тип староукраїнських народних варіантів християнських імен становлять широкоживані утворення типу відкритий початковий склад імені і суфікс, виражений переважно одним приголосним. Сліди їх залишилися частково в ойконімах і сучасних українських прізвищах.

Спостереження над українською антропонімією пам'яток XVI ст. виявляють ряд характерних для цього століття рис: становлення основних словотворчих типів майбутніх українських прізвищ, їх територіальну диференціацію, формування окремих словотворчих типів християнських імен та ін.

Д О Д А Т О К
УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ВАРІАНТИ
ХРИСТИЯНСЬКИХ ІМЕН ХУІ СТ.

На словник власних імен людей, який охоплював би фактичний матеріал писемних пам"яток і сучасних діалектів української мови, чекають дослідники різних видів онома. Однак створення такого словника здійсненне при умові виготовлення словників власних імен пам"яток окремих століть або окремих жанрів, а також діалектів сучасної української мови. Враховуючи сказане, подаємо у нашій роботі окремим додатком виявлені у пам"ятках ХУІ ст. народні варіанти власних чоловічих імен християнського походження, щоб ввести в науковий обіг порівняно невеликий, але цікавий фактичний матеріал.

Усі варіанти кожного імені подаються під заголовною канонічною формою в алфавітному порядку. Народні варіанти імен у реєстр не виносяться. На кожний варіант імені подаються один-два приклади з документів. Як ілюстративний матеріал іноді наводяться патроніми, топоніми, жіночі іменування, утворені від імен, не за-свідчених у прямих формах.

Окремо в кінці додатка в алфавітному порядку подані варіанти імен, які важко або неможливо співвіднести з тією чи іншою канонічною формою.

ААРОНЬ. Aaron Lewkowicz [ЛРС 274], Horon Mieczkow [ЛСХ 146],
Aron [ЛК 94].

АВВАКУМЬ. Baku Bielawicz [ЛЛС 339].

АВДИЙ. Авдѣя [АрхКЗР 8/УІ, 99], Pyotr Awdey [ОКРЗ ІІІ, 361],
(знах.) овдѣа [ЧИОНЛ УІ, 8], Owdey Maczkowycz [ОЛЗ 178],
Панасов сынъ Кожулиъ Явьдѣй мѡлодецъ [АрхКЗР 6/І, 425],
Hawdei [ЛСХ 141], Awdik Zomlicz [ОКРЗ ІІІ, 393], Awdey-
ko Mityowicz [ЛРС 278], Owdzielec Kochanowski [ЛК 48],
Nawdik [ОКРЗ ІІ, 284], Nawdik [ОКРЗ ІІІ, 261] (пор. ще
Ihnatko Hawdikowicz [AS ІІІ, 240]).

АВЕРКІЙ. (знах.) Аверкѣа/Оверкѣа [ЧИОНЛ УІ, 12, 29], Оверко
(Michalko Owerkowicz [ОКРЗ ІІ, 212]).

- АВКСЕНТИЙ.** Оксеньтей [Пам. 78], (знах.) євксентєа, євксентія, оксєньтїа, оксєнтїа, оксє/н/тєа [ЧИОНЛ УІ, 29, 47, 55; ХУІІ, 21], Оксєнтїю Єлу [АрхКВР І/І, 25], Оксєтїа [Пам. 56, 91], Оксєй (Остатє Оксєєвичь [ОКЗ ІІ9]), (род.) Євксє-нїя [ЧИОНЛ ХУІІ, 50].
- АВРААМЪ, АВРАМЪ.** Аврамъ Солтановичь [003 596], Аврам [ЛСХ І44], Аврамец, попов брат [Пам. 74], Аврамко (Iwan Abramkow [ОКРЗ ІІ, 100]), Аврашь [АрхКВР 7/ІІ, 382].
- АГАВЪ.** (знах.) агава [ЧИОНЛ УІ, 5].
- АГАПИТЬ.** (знах.) агапита [ЧИОНЛ УІ, 9].
- АГАФОНЪ.** Агафон. Онаньч [ПІІ#5], (знах.) агафона, агапона, агафо-ника [ЧИОНЛ УІ, 9, 19, 40], Гапонъ Сєреда [АрхКВР 6/І, 247], Гапонець Мстиславець [ОЧерЗ 590], Нарко tywon [ОКРЗ ІІІ, 158].
- АГТЕЙ, АГТІЙ.** Огєй [АрхКВР 6/І, 251], (знах.) агѣа [ЧИОНЛ УІ, 20].
- АГНЪ.** (знах.) агниша [ЧИОНЛ ХУІІ, 31].
- АДАМЪ.** Adam [ОКРЗ ІІ, 103], Адамко Мишкович Андрусович [ЦБ АН Лит. РСР І6 Оп. 29,2], Dmitr Adamiecz [ОКРЗ І, 40], Vadamcze [ОКРЗ ІІІ, 123], Jadam Sliosarz [ОКРЗ ІІ, 85].
- АДРИАНЪ.** Андриян Дамыло [АрхКВР І/ХІІ, 3], (знах.) ан/д/реана, Анѣдреяна [ПГ 32; ЧИОНЛ ХУІІ, 21].
- АЗА.** Азыкъ Кравець [ОКанЗ 105].
- АЗАРИЯ.** (знах.) азарїа [ЧИОНЛ УІ, 20], Ozar [ОКРЗ І, 210], Ozor Bulharowicz [ОКРЗ І, 72], Ozarko Olichnicz [ОБС 262].
- АИФАЛЬ.** (знах.) анѣфала [ЧИОНЛ УІ, 48].
- АКАКІЙ.** (знах.) акатїа, акакїа [ЧИОНЛ УІ, 6, 9, 40], Окак (Iwa-niecz Okakow [ОБС 223]).
- АКИЛА.** Окула Уласовичь [ОЧерЗ 590], Acula Bobrowianin [ZD XX, 160], Акула Светликовичь [ОБЗ 607].
- АКИНДИНЪ.** (знах.) акиндина, кудина, анѣкыдина [ЧИОНЛ УІ, 12, 15, 16, 42, 46], Кудин [АрхКВР 6/І, 115], Кидїанъ (Фєдоръ Кидїановичь [АрхКВР 7/І, 220]), Киндина Хомяка Смордов-ского//Киндиком Хомяком Смордовским [КЭС ІІ, 32, 33].
- АЛЕКСАНДРЪ.** Александрь Лукашичь [ОЧерЗ 591], Александрь Шишка [АрхКВР І/Х, 501], Александро Спѣвичь [АрхКВР 8/У, 140], князь Александро Юрьевичь//князь Слєксандро Юрьевич [ЛС ІІІ, 47, 50], (знах.) оликсандра [ЧИОНЛ УІ, 76], Sandro [ОКРЗ І, 9], Санко Солянковъ, Санько Яхимовичь [ОЧЗ 87; 003 596], Sanaiko [ОКРЗ І, 154], Lesko Russin [ОКРЗ ІІІ,

343/, шу ле/с/ку /АрхБавор. 2, 30, 1 зв./, Санць (!)
Малоель /АрхЮЗР 6/1, 216/, Санець Ворончинь зять /ОВЗ
604/, Сань (Саневичи /КІС/; Kosh Saniowicz /ОКРЗ II, 30/),
Сандрикъ (Wasco Sandrikowicz /ОКРЗ II, 150/), Сандрихъ
(Hricz Sandrichow/ОКРЗ II, 151/), Олехно Ворона /АрхЮЗР
7/1, 218/ //пань Александръ Ворона /АрхЮЗР I/VI, 80/,
Lechno Kowal /ОКРЗ I, 88/, Лехно Рыбець /ОВЗ 604/, пана
Олехна Белостоцкого /АрхЮЗР 8/III, 256/.

АЛЕКСЕЙ. Алексей Мартиноев мужь /ОЧЗ 87/, Олексей пана Тишинъ
/ОКЗ II 6/, Olexeiko Jakimow /ЛКС 203/, Олекса Розумей-
ко /ОВЗ 605/, Олексинень Имионовичъ /ООЗ 590/, Олексець
Воротный /ОКЗ II 6/, Олешко Шапранъ /АрхЮЗР 7/1, 218/,
(знах.) Олишка Андреевича /АрхЮЗР 6/1, 90/, у Волешка
Денисеняти /АрхЮЗР I/1, 28/, Лекса (Piotr Liexicz /ОКРЗ
I, 94/), (знах.) Лексея /ЧИОНЛ XVII, 18/.

АМВРОСИЙ. (знах.) амбросіа, амвросіа /ЧИОНЛ VI, 13, 30, 43/,
Ambrosz Iwanowicz /ОКРЗ I, 206/, Амброс (Klimko Ambroso-
wicz /ОКРЗ I, 178/.

АММОСЪ. (знах.) амоса, аммоса /ЧИОНЛ VI, 16, 46, 56/.

АМФИЛОХИЙ. (знах.) амфилофѣа, амфилогѣа /ЧИОНЛ VI, 28, 37/, ан-
филофеа /ПГ 34/.

АНАНИЙ. (знах.) ананію /ЧИОНЛ VI, 5/, Онаня Станский /ОКЗ II 5/,
Onanko /ОКРЗ II, 90/, Оначко /АрхЮЗР 6/1, II 4/, Оначко
/АрхЮЗР 8/IV, 278/, Onasz /ОКРЗ I, 5/, Onaszko Kulik
/ОКРЗ I, 202/, Onaszko /ЛКС 213/, Ананько (Харитон Анань-
кович /Пам. 79/), Nanko /ОВЗ 248/ (пор. ще Nanczicz /ОКРЗ
III, 161/).

АНАСТАСИЙ. (знах.) настасіа /ЧИОНЛ VI, 6/, Настько /ЛНБ 5, II, 4032, 9/.

АНДРЕЙ. Андрей Кошка /АрхЮЗР 7/1, 5/, Андрий Иванович /АрхЮЗР
6/1, II 5/, (знах.) ондрим /ЧИОНЛ VI, 50/, ис... ондрис/м/
ма/р/ковичо/м/ /КІС/, Андриасъ Ивановичъ Янчинский /AS
IV, 5/, у Ондрѣя Толстого /АрхЮЗР 6/1, 185/, Andreas Ru-
szak /ОКРЗ III, 303/, Jandrej /ЛК 65/, Я/н/дрѣи ли/т/-
ви/н/ /АСО 91/, Андрос /АрхЮЗР 6/1, 249/, Андросъ Ти-
мошеви/ч/ /Пам. 42/ (пор. ще Ивана а/н/дросовича /КІС/),
(знах.) андросіа /ЧИОНЛ VI, 74/, Andro Iwanow /ОКРЗ
III, 376/, Андрейко Чучоловичъ /ОКанЗ I 05/, Androsz Pie-
kuliczki /ОКРЗ II, 94/, Андрушко Карака, Андрушко Кос-
тинъ сынъ /ОВЗ 605, 606/, Endruszko de Jasnyusze /AGZ

- XVII, 451/, Jandruszko Iwanowicz [ЛК 51], Андриецъ [АрхКВР 6/1, 68], Андреевъ Василихи сынъ, Андреевъ Безмука [ОВЗ 606], Andrisz Kowalowicz [ОКРЗ II, 216], Andruch Niczka [ЛКС 167], Andruchno Zaleski [ВР 79], Андруш (Steczko Andruszow [ЛРС 274]), Андрус (Яцко Андрусович [Пам. 82]), Андрыкъ (Остапъ Андрыкинъ [ОЧЗ 89]).
- АНДРОНИКЪ. (знах.) ан/д/роника [ЧИОНЛ VI, 17], Droń, Droniewicz Iliaszkowicz [ОКРЗ III, 103, 321], Дронъ бояринъ [АрхКВР 6/1, 201], Андронко (Iwan Andronkow [ОКРЗ I, 63]), Дронко (Klimko Dronczicz [ЛСХ 136]).
- АНИКИТА. (знах.) аникиту, аникитиа [ЧИОНЛ VI, 16, 42, 57], Иникитиа [ЧИОНЛ XVII, 16].
- АНТИПА. Иванъ Аньтипеня, (род.) Антипа [ЧИОНЛ XVII, 15], (знах.) антипъ [ЧИОНЛ VI, 12].
- АНТИПАТРЪ. (род.) анципора, аньципора [ПГ 16, 36], Анципорко (Fedko Anciporkowicz [ГФ 40]), Антиско [АрхКВР 6/1, 114].
- АНТОНИЙ. Антоний Катакало [АрхКВР I/XII, 3], Антоние священноинок [ПМ 15], Антонъ братъ Герасимовъ [ОЧерЗ 591], Антинъ [ОЧЗ 87], Антонецъ Герасименко [АрхКВР 8/У, 120], Antosz Zieñc [Walz. 138], w...Antocha [ГФ II 6], Тонко [АрхКВР 6/1, 68], wonton [АКВАК XI, 418], Антиско подсуседоць [АрхКВР 6/1, 114].
- АНУРИЙ. (знах.) аноуриа [ЧИОНЛ VI, 34].
- АНФИЛОХИИ. (род.) анфилофеа [ПГ 34].
- АНФИМЪ. Анхимъ [АрхКВР 6/1, 104], (знах.) анфима, анхима [ЧИОНЛ VI, 22, 23, 49].
- АРЕФА. (знах.) арефу, аревоу [ЧИОНЛ VI, 6, 35], орехва [Пам. 13].
- АРКАДИЙ. (знах.) аркадиа [ЧИОНЛ VI, 5].
- АРСЕНИЙ. хлопця Арсеня [АрхКВР I/X, 58].
- АРТЕМА, АРТЕМИЙ. (род.) артимиа [ПГ 36, 48], Артемъ [ОКанЗ 105], (род.) кнзя Артемия [ЧИОНЛ XVII, 9], Artim [ОКРЗ III, 119], Арьтемыко Хромий [ОКЗ II 6], Artimiecz Załuski [ОКРЗ III, 174], Hartimiecz Wasilczow [ОКРЗ I, 183], Гартимъ (Mathwey Hartimowicz [ОКРЗ I, 183]), Artisz Soltanowicz [ОКРЗ I, 207], (знах.) Артыка Гуляка [АКГМУ 77], Ортемъ Конашковичъ [АрхКВР 8/У, 144].
- АРХИПЪ. Archip krawiecz [ОКРЗ III, 41].
- АФАНАСИЙ. (знах.) афанасиа, афонасиа, офонасиа [ЧИОНЛ VI, 14, 18, 19, 20], Афтанас [АГЗ XIV, 226], Апанасъ Онисимо-

вичь [АрхКВР 6/1, 250], Панає Савчичь [АрхКВР 8/У1, 428],
Panaska [ЛЛС 323], Panaszcz Pelczicz [ОКРЗ III, 175],
Офанась Усатый [АрхКВР 8/У, 140], Nasko Czierpliwicz
[ОКРЗ II, 150].

АФИНОГЕНЬ. (знах.) афиногена [ЧИОНЛ У1, 6, 13], (род.) Амфиноге-
на [ЧИОНЛ ХУII, 44].

ВАВИЛА. Вавула [АрхКВР 6/1, 115].

ВАРЛААМЬ. (знах.) варлаама, варламѣа, варлаамѣа [ЧИОНЛ У1, 20,
47, 64], отць...Варлаамь [АрхКВР I, 56].

ВАРСОНОФИЙ. (знах.) варсонофѣа, варсонофеа, варсонофѣа [ЧИОНЛ
У1, 5, 6, 9], отцу Варсонофѣ [АрхКВР I/У1, 26].

ВАРФОЛОМЕЙ. (род.) вальфѣломѣа, валфѣмеа [ПГ 19, 26], (знах.)
варфѣломѣа, варфѣломѣа [ЧИОНЛ У1, 13, 38], Ба/л/торомѣи
о/д/рѣхо/в/скни [АСО 49], Warchoła Maksymczowego bratan-
ka syn [Walz.136], остафѣи и ва/р/хола [АСО 130], Warchon
Michalko [ОКРЗ II, 252], из...ва/р/холо/м/; ва/р/хуль
[АСО 130, 131], Вархомей (Wassil Warchomieiwicz [ОКРЗ
I, 200]), Бутромий Павелько [АрхКВР 6/1, 516], ба/р/тош-
ко [Арх Бавор, II36, 2, 30] (пор.(знах.) валфромѣа, (род.)
бальтромѣа [Роз. 8, 66].

ВАСИЛИЙ. Василий Маковка [ОЧерЗ 591], Василей Костя [АрхКВР I/1,
14], Василь Кулик [АрхКВР 6/1, 147], Wasilko Dąbrowa [ОКРЗ
III, 243], Василець Лучьникъ [ОКЗ II6], гончарь Василець
[Юр. 19], Wasylo Neusluchowsky [AGZ XV, 404], Васильцо
(дмитрови ва/си/льцовому [АСО 164]), Васко Чоботарь, Вась-
ко Воротный, Васько Степановичь [ОЧЗ 88; 003 596; К1С],
Wasko Krolyk [ЛРС 291], с паробкомь дво/р/ны/м/... ва-
сечкомь [М10 II 4044, 5], Васечко чоботарь, Васяга Лен-
чиць [ОЧерЗ 591; 0ВЗ 604], з Васком Безручкомь [АКЖМУ
103], Wasynta Kozowicz [ОКРЗ I, 178], Iwan Wasyncze-
nie [ЛСХ 137], Wasynta Mathisz [ОКРЗ III, 355], ро/д/
Васю/т/кинь Черевчѣвѣа [ЧИОНЛ ХУI, 14], мужь господар-
ский Подгаецкий Василина [АрхКВР 6/1, 8].

ВАСИЛИСЬКА. (знах.) Василиська [ЧИОНЛ У1, 84], Василиськь игумень
Дубенский [АрхКВР I/1, 516].

ВАССИАНЬ. (знах.) васиана [ЧИОНЛ У1, 29], владика Володимерский
Васан [ЛЗ III, 93].

ВЕНЕДИКТЪ. (знах.) венедикта [ЧИОНЛ У1, 54, 70, 71], (род.)
(!) Фенедикта [ЧИОНЛ ХУII, 41].

- ВЕНИАМИНЬ. (род.) веньямина [ПГ 42].
- ВИКТОРЬ. (знах.) виктора, викторїа [ЧИОНЛ УІ, 29, 38].
- ВЛАСИЙ. (знах.) власїа [ЧИОНЛ УІ, 13], (род.) Вла/с/а [ЧИОНЛ ХУІІ, 45], Власєви синови ва/с/ка марочя/т/ [АСО 123], Улась Лєвцовь пасынокъ [ОВЗ 605], (знах.) оуласьа [ЧИОНЛ УІ, 44], оуласїа [ЧИОНЛ ХУІІ, 14], Гринь Уласикъ [ОКЗ ІІ6], ұғавз-ко шыувзувз/ЛК 99].
- ВОНИФАТИЙ. (знах.) внифантиа [ЧИОНЛ УІ, 78, 79] (пор. Бонифацій, Внифантий [КопПал. 583].
- ВОКОЛЬ. (знах.) вокола, вокла, вокоулоу [ЧИОНЛ УІ, 38, 48], Вакула Глибкович [Пам. 84-85], (род.) Вакульки [АЛМ вып.2, 192].
- ГАВРИИЛЬ. Гавриіль Дорофеевичъ [АрхКВР І/ХІІ, 3], Гаврилей [РИБ ХІХ, 1023], братау...гаврилию [ЦПЛАЛ 129, І, 232], Гаврило Масловь зять [ОВЗ 606], (знах.) Вавріла [ЧИОНЛ ХУІІ, 19], Гаврила Рой [АрхКВР 8/У, 144], AwryŁo [КСWW 91], Nawrilko Senior [ОКРЗ ІІ, 103], Гаврилєць [АрхКВР І/І, 184], Nawrik Weukowicz [ОЛЗ 182], Nawrisz Dawidowicz [ОБС 222], сына...Гавриска [АрхКВР І/Х, 38], Авриль (Kudyn Awryszow [АрхКВР 7/ІІІ, 25]), (знах.) гаврига [ЧИОНЛ УІ, 84].
- ГАЛАКТИОНЬ. (знах.) галактиона [ЧИОНЛ УІ, 53], Nayon Paskowicz [ОКРЗ ІІІ, 75].
- ГАЛИОНЬ. зъ Галивономъ [АрхКВР 6/І, 149].
- ГЕДЕОНЬ. Гедеонъ Горьико [АрхКВР 8/ІУ, 169], гедїонъ [КІС], Гедїон Болобан [ІФ 80].
- ГЕЛАСИЙ. (знах.) геласїа, галасїа [ЧИОНЛ УІ, 13, 16].
- ГЕННАДИЙ. Геналий Турубарка [АрхКВР 8/ІУ, 169], игуме/н/... генали/и/ [КІС].
- ГЕОРГИЙ. (знах.) георгїа, реоргїа [ЧИОНЛ УІ, 41, 51, 71], Georgius alias Ivchno [AGZ ХУ, 417], Кжно Обернеевичъ [ПМ/8].
- ГЕРАСИМЬ. Герасимь Илвововичъ [Очерз 590], Герасимь Шепеленокъ [ОКЗ ІІ5], Герасимь [Пам. 81], Герасимєць Москаликъ [Очерз 590], Гераско Матинъчичъ [Пам. 82-83], Степка а Герасика [АрхКВР 6/І, 124], Гарко (?) [Пам. 85], Haras (Iwan Harasowicz [ЛКС 182]), Araszim [ОБС 252] (пор. ще Syemak Araszimowicz [ОКРЗ ІІІ, 30]), Danilo Araszicz [ОКРЗ І, 125].
- ГЕРВАСИЙ. (знах.) гервасїа [ЧИОНЛ УІ, ІІ; ХУІІ, 27], Гервась (Андрей Гервасєвич [АрхКВР 8/ІІІ, 347]).

- ГЕРМАНЬ. (род.) германа [ПГ 13], Herman Iwanowicz [ОКРЗ II, 93].
- ГЕРОНТИЙ. (знах.) геронтия [ЧИОНЛ VI, 18, 63, 64].
- ГЛЪБЪ. Michael Hleb [AGZ XIX, 140], Hlebo Swiecz [ОКРЗ III, 1], Глебо [ОЧЗ 87], Hlibko Kostewicz [ОКРЗ II, 5], Iwan Hlibiecz [ОКРЗ III, 365], (род.) хльба [ЧИОНЛ XVII, 8].
- ГОРДИЙ. Гордей Тарасович [АрхЮБР 6/1, 253], Gordziej Scieczkowicz [ЛК 89], Hordeiko dziesiatnik [АрхЮБР 7/II, 132].
- ГРИГОРИЙ. Григорий [АрхЮБР I/X, 59], Григорей Дюса [АрхЮБР 2/I, 10], Hrehor s Horelnik [ОКРЗ I, 280], пан Григор Делеркало [АрхЮБР I/I, 166], Shrehor Onuskow [ОКРЗ I, 34], Грига микитин [КГС], (род.) Ригоря, Ригория [ЧИОНЛ XVII, 10], григорко, грегорко [КГС], Hricz Hricziho [ОКРЗ II, 134], Hruc Odrykało [ЛК 54], Ryc Kaszor [Balz. 137], Ricz Jurkowicz [КСВВ 68], Гри/ц/ко свистунь [АКЖМУ 56], греско [ЦДПДЛ 129, I, II33], Chrucyeko Ubikobylin [ЛК 61], Hriczinko Korpaczenie [ОКРЗ III, 223], Hriczik Ihnatowicz [ОКРЗ I, 268], Hriczina [ОКРЗ I, 46], Федень Грипина [Пам. 23], Грипена Швець [ЗАГ 34], Гринь [АрхЮБР 6/I, 250], Hrinia Woroni [ЛРС 293], Hrinko Piotrasowicz [ОКРЗ III, 44] (пор. къ Гринкову броду [AS IV, 168], Гринка пана Горностаевъ [ОЧЗ 591]), Chruczuk Kalieczka [ЛК 48], Hriczuc [ОКРЗ I, 6] (пор. ще Левка Гринчуковича [АрхЮБР 3/VI, 151]), Hrinuta [ОБС 245], Гри/н/да фило/в/ [АСО 166] і паралельно грицеви и си/м/кови филове/м/ [АСО II9], Гринецъ Кузменко [ОБЗ 607], Riniecz Lubienieczki [ОКРЗ I, 101], Гриниць [ОКанЗ 103], Hrisza [ЛРС 275], Hrusza [АрхЮБР 7/I, 62], Гришъко Стрелець [ОКЗ II5], Hriska [ОКРЗ III, 228], Чорнышъ сынъ Грипинъ [ОБЗ 607], Гридь Сенского [ОКЗ II6], Грилко Гапоновичъ [АрхЮБР 6/I, 252], уписали у поменникъ...отца моего Грилка [АрхЮБР I/VI, 12], Hridka [ЛСК 137], одъ Гридня (він же Гринь) [АрхЮБР 4/I, 57], Гришечко Ермолиное [ОКанЗ 104], Гриняк (Kirsta Hriniaowicz [ОКРЗ I, 2]), Рицонъ (Olexa Riczonowicz [ОКРЗ I, 265]).
- ГУРИЙ. Гуринъ [АрхЮБР 6/I, 249], Гурко Омелненский [AS III, 324] (знах.) гуріа, гурина [ЧИОНЛ VI, 12; XVII, 33].
- ДАВИДЬ. (знах.) давидія [ЧИОНЛ XVII, 21], од Давида ка/в/кн [АСО 55], Dawidko z Ostroha [ЗД XX, 163], Давиденъ Олжашанинъ [ОЧЗ 590], Daid alias Daszko [AGZ XVII, 475].

ДАЛМАТЬ. (знах.) далмата, далматіа, долматіа [ЧИОНЛ УІ, 13, 30, 72], пна Григоріа долмата [КІС], Долмать Громь [АрхКВР 4/1, 42] (пор. ще ran Dimitr Doimathowicz Isaikowski [Зд XIX, 4]).

ДАМИАНЬ. (знах.) деміана, даміана [ЧИОНЛ УІ, 27, 45], да/м/иць суєта [ЦДАК 221, I, 538], Деміань [ОВЗ 607], Domian Niedziacz [ОБС 221], Деміян [ЧИОНЛ ХУІІ, 10], Деміанець [АрхКВР 6/1, 115], у Демка Пивовара [АКЕМУ 108], Демехъ старецъ [АрхКВР 6/1, 250], Демяхъ Гришковичъ [АрхКВР 6/1, 247], Дема пекар [АрхКВР I/XI, 28], Demczak (він же Demian) [Balz. 62], Damko [ЛКС 197], Деміанко (Lukian Demiankowicz [ОБС 247]), Денко (Семень Денковичъ [ОКЗ II 9]), Демешко (Maksim Dziemieszkowicz [ЛК 96]), Дешко (Василей Дешковский [АрхКВР 6/1, 36]).

ДАНИИЛЬ. (знах.) даниліа [ЧИОНЛ УІ, 5], Данилій попови/ч/ Гринє/в/скі/и/ [КІС], Данило Олєвецъ [АрхКВР 6/1, 252], Данилєць Гапоновичъ [ОЧерЗ 591], (наз.) Daniia [ЛСХ 147], Данилко (Stepan Danilkow [ОКРЗ I, 277]), (род.) Дамила [ЧИОНЛ ХУІІ, 50].

ДАСИЙ. Даско [АрхКВР 6/1, 117], у Дашка Волошина [АрхКВР 6/1, 177], Daszyna przuchozy [ЛК 59], Das Iwankowicz [ОКРЗ I, 94], Дасук [Пам. 127].

ДАЙ. (знах.) дїа [ЧИОНЛ УІ, 42], Jasz Deiko [ОКРЗ I, 65].

ДАМИТРИЙ. (род.) димитріа [ПГ II, 34], (знах.) димитреа [ЧИОНЛ УІ, 31], Дмитрей Бульга [АрхКВР 6/1, 103], Димитрие Кра-совский [АрхКВР I/XII, 3] (він же Димит/р/ деомидови/ч/ красо/в/ски/и/ [ЦДАЛ 129, I, 123]), отецъ Дмитерь [АрхКВР I/I, 337], Dmythor, Dmitro Nassan [ОБС 266; ЛРС 273], Дмитрь прихожий [АрхКВР 6/1, 248], Дмитрокъ Куз-нецовъ [ОКЗ II 6], Дмитрикъ [АрхКВР 6/1, 113], Дмитрикъ бояринъ [АрхКВР 7/1, 240], Дмитрець Мороз [ОКанЗ-104], Dimithko [ЛСХ 141], у Митка Полови/н/ки [АКЕМУ III], Митку Немиръ [АрхКВР 7/1, 6], Митько Зенькевичъ [ОКанЗ 104], Mitok wakulicz [ОКЗ 149], Iwan Dmitrina [ЛСХ 161], Александръ Митуря [КІС], Mytura [ОКРЗ III, 225], Митан (Stepan Mithanowicz [ОКРЗ I, 9]).

ДИОМИДЬ. (знах.) диомида, деомида [ЧИОНЛ УІ, 27; ПГ 24], (род.) Демида [ЧИОНЛ ХУІІ, 30], Демиц Поповичъ [АрхКВР 6/1, 115], Kupczenie Dimidecz [ЛЛС 326], Димидъ (Iwan Dimidowicz

- /ОКРЗ I, 204/), на кру/н/тѣ...димитр/д/ка /ЦДДАЛ I4, I, 96/
 (пор. ще Hriniecz Dimithkowicz /ОБС 248/), Деомидъ
 (Иоаннъ Деомидович /Пам. 59/, димитр/ деомидович/
 красо/в/ски/и/ /ЦДДАЛ I29, I, I23/).
- ДИОНИСИИ. Деонисий /АрхКВР 4/I, 44/, Деонисей Холмский /АрхКВР
 I/I, 454/, Dymis /АкВАК XI, 417/, Dinis Wassilicz /ОБС
 221/, Семена Дени/с/ка Ма/т/фес/в/ского /АКММУ 39/,
 Dinisko Radczow /ОКРЗ III, 171/, Dinisko Nabczin /ОКРЗ I,
 22/, Денисъ (Федько Денисов зять /АрхКВР I/I, 218/).
- ДОМЕТИАНЫ. демс/н/тия/н/ поупри/к/ /АСО I64/, Дементий Тирикъ
 Русинъ /Дементина Тирика /АрхКВР 6/I, 82/, (знах.) Домон-
 та, доментяна, доментя /ЧИОНЛ УI, I4, I8, 26/.
- ДОМЕТИЙ. (знах.) дементя, дементса /ЧИОНЛ УI, I8, 45/.
- ДОРОФЕЙ. Дорофей Омиланович /АрхКВР I/XII, 3/, Dorosz Wakulin
 /ЛРС 289/, Дорошко Горностаевъ /ОЧерЗ 591/, (род.) Doro-
 sza /Balz. 97/, Доронъ (Федора Дороневича /АрхКВР I/I,
 236/).
- ДОСИФЕЙ. (знах.) дософя /ЧИОНЛ УI, 23/.
- ЕВАГРИИ. (знах.) Евагря /ЧИОНЛ УI, 29/.
- ЕВГЕНИЙ: Генъ (па/н/ воско генсви/ч/ /ЦДДАЛ I29, I, III5/).
- ЕВДОКИМЪ. Ельдокимецъ /ОЧерЗ 590/, Ево (Василей Евокович /АрхКВР
 I/I, 530/), (род.) Евокоима /АрхКВР 6/I, 32/.
- ЕВЛАДИ. (род.) Евла/д/а /ПГ 47/.
- ЕВЛАМПИЙ. (род.) евълампя /ПГ 40/, (знах.) Евлашка /ЧИОНЛ УI, II/
 Евълах /Пам. 91/, Евлашь /АрхКВР 7/I, 240/.
- ЕВСЕВИЙ. (род.) Евсея /АрхКВР 6/I, 250/, Евсей Кривопуск /ОКЗ
 II5/, Евсѣвѣа /ЧИОНЛ УI, I2/, Ловсей (Kuzma Lowsiewicz
 /Пам. I61/).
- ЕВСИПНИЙ. (знах.) евсегеня, евсегнѣа /ЧИОНЛ УI, 70, 76/.
- ЕВСТАФИЙ. (знах.) евстафя /ЧИОНЛ УI, 23/, Евстафей /Пам. 26/
 Евстафий (Василии Евстафиев /АрхКВР I/XII, 4/), Остафей
 Коровой /АрхКВР 2/I, 10/, Остафий /ОКЗ II5/, пор... Оста-
 фѣ /ЛК I04/, Остаф Седельникъ /АрхКВР 2/I, I6/, Остапъ-
 ко /ОКанЗ I04/, остапови затѣви се/н/ка дунѣа /Юр. I/
 Остапецъ Ничипорович /АрхКВР 8/УI, 428/, Старко /ОКРЗ
 II, II2/, Осташко (Сенко Осташковичъ /АрхКВР 6/I, 251-
 252/), Осташь (Stepan Ostaszowicz /АрхКВР 7/I, 281/).
- ЕВСТРАТИЙ. (знах.) Евстратя, Евстратя /ЧИОНЛ УI, 5, 87; ЧИОНЛ
 XVII, I8/.

- ЄВТИХІЙ.** (знах.) євтихїа, єлтоуфїа, єлтуфеа [ЧИОНЛ VI, 14, 50, 53, 84], єлтухїа [ПГ 10], Євтухъ Гавриловичъ [АрхЮВР 6/1, 250], Явтуха, Ковалевой сына [АрхЮВР 6/1, 41], Jolthuch Klimczow [ЛСХ 136], Єлтухъ (Михно Єлтуховичъ [АрхЮВР 6/1, 155]), Gewtosz (Andrey Gewtoszewicz [ОЛЗ 181]).
- ЄВТРОПИЙ.** (род.) Євтропіа [КІС].
- ЄВФИМІЙ.** (знах.) Євхимїа [ЧИОНЛ XVII, 14], (знах.) єлхима [ЧИОНЛ VI, 17], Євхимъ [АрхЮВР 6/1, 252], Jochim Serhey [ОКРЗ III, 97], Яхимъ Высоцкий [АрхЮВР I/1, 63], Jochwin przychozu, Olchumies przychozu, Olchim Wasiliewicz [ЛК 82, 87, 109], Євхимецъ [АС VI, 38].
- ЄВФРОСИНЬ.** (род.) Євфросима [ПГ 16].
- ЄЛСАЗАРЬ.** (знах.) ализара, елиозара, елсозара [ЧИОНЛ VI, 10, 17], олизара, елизара [ПГ 13], панъ Олизаръ Петровичъ Кирдей Мылский [АрхЮВР 8/IV, 407].
- ЄЛІВФЕРІЙ.** (знах.) аліферїа, олферїа, альферїа, олихвѣрїа, елиферїа, евлиферїа, євлиферїа, єльфериа, ђлфера [ЧИОНЛ VI, 5, 8, 19, 23, 38, 46, 47, 54, 57, 66, 80], (род.) єлефѣрїа [ПГ 12, 16, 25, 36, 52], Олихверъ Шумичъ [Пам. 79], Олиферъ Кисляченко [АрхЮВР 6/1, 248], Olchwir Poryowicz [ЛЛС 362], у Волифѣра [АрхЮВР I/1, 28], и/з/ ... олефе/р/ко/м/ [Юр. 10], Олихверецъ [АрхЮВР 6/1, 73], ли/х/ве/р/ѡо/р/щевичъ [Пам. 41], Fyrko Namiesnikow [ОКРЗ II, 110], Fyrko Kułazin [ОКРЗ III, 111].
- ЄЛІССЕЙ.** Олисей [АрхЮВР 8/IV, 277-278], Olesiey Kusnierz [ЛСХ 158], (знах.) елиса [ЧИОНЛ VI, 13], Oliszko Dzienisowicz [ЛК 76].
- ЄМІЛІАНЬ.** (род.) омє/л/їана, емилїана [ПГ II, 47], (знах.) емелїана, омелїана [ЧИОНЛ VI, II, 48], Омилїанъ (Дорофей Омилїановичъ [АрхЮВР I/XII, 3]), Омелянъ Скребунъ [АрхЮВР 6/1, 246], Omilan Matwieiowicz [ЛК II7], Мулуан Корсцо [ОКРЗ II, 281], Омелянъко Лещевичъ [Пам. 81], Омелянецъ Чечершинъ [ОЧерЗ 590], Omelko a Naum Nawrıkowiczui [Пам. 122], Melko [ОКРЗ I, 179], Мелянъ (Сенько Меляненко [ОВЗ 605], Мулко Насцинъ [ОКРЗ III, 396], Milko [ЛСХ 153], Омилко (Яцко Омилчичъ [АС III, 369]), Mil Proskurnicz [ОКРЗ I, 183].
- ЄПІМАХЬ.** Єпимахъ (Єпимаховичъ [АрхЮВР I/1, 339], панъ Петръ Єпимаховичъ [АрхЮВР I/VI, 15]).

- ЕПИФАНІЙ.** (знах.) епіфанія /ЧИОНЛ VI, 42/.
ЕРМИЛЬ. (род.) Єрмила /АрхКВР I/I, 155/.
ЕРМОГЕНЬ. Єрмогенъ Полжковичъ /АрхКВР I/VI, 120/.
ЕРМОЛАЙ. (род.) Єрмола /ПГ 8, 32, 48/, Єрмола Василевич /АрхКВР I/I, 186/, Єрмоло огородникъ /Пам. 86/, Jarzmoł Węrechu-wicz /ОКРЗ III, 81/, Ярмолецъ Полозовичъ /Пам. 12/, Єрмакъ Воскобойникъ /ОКЗ I13/, Вармола (у Ящика Вармоло-вича /АКЖМУ II 5/), Ярмола Бутченко /КС XIX, 154/, Ярмол-ка Шашчинъ Кухмистръ, Ярмоло Косовичъ /ОЧерЗ 591/, Ја-мак /ЛКС 182/.
ЕФРЕМЪ. (знах.) ефрѣміа /ЧИОНЛ VI, 8/, Охремъ /АрхКВР 6/I, 149/, Ochrim z Ostrza /ЗД XX, 160/, Ochrim Diniszowicz /ОКРЗ I, 288/, Ochrym /AGZ XVII, 454/, Ochrimiecz /ОКРЗ II, 251/, Ochremec /ЗД X, 102/, Охромъ (Fedor Ochromowycz /ОЛЗ 158/), Хримъ (Lucyk Chrymowicz /ЛК 61/).
ЗАХСЕЙ. (знах.) за/к/кса /ЧИОНЛ VI, 58/.
ЗАХАРИЯ. Захарія Туровень /АрхКВР 6/I, 252/, отецъ...захаріа Федоро/в/ски/и/ /ЦДЛЛ 129, 1,8/, Захаря Черевковичъ /АрхКВР 6/I, 249-250/, zacharka Kulaha /ЗД XX, 158/, и/с/ саха/р/ков /Юр. 9/, zacharko /ЛК 100/, Захъ (Za-chowicz /ОКРЗ II, 87/), Zanko alias Zacharia /ЗД XVIII, 541/, Занько /ПИ 45/, Zacharczina /АрхКВР 7/II, 129/, за/н/ лоука/ч/ /АСО 105/, Зань /Пам. 88/, Захно (Павель Зах-ненко /ОВЗ 607/).
ЗИНОВІЙ. (знах.) зеновіа, зенова /ЧИОНЛ VI, 18, 44, 82/, Зенько Киверза /Пам. 80/, Зенко Климовичъ /ОЧерЗ 88/, Зенець Суп-руновъ сынъ /ОВЗ 605/, Artisz Ziniowecz /ЛРС 278/, Зин-ко Чаруковский /АС III, 324/; передо мною Зѣнком Борсу-комъ /АС IV, 453/ (пор. ще Минько Зинковичъ /ОКЗ 104/), Зинь Круневичъ /ООЗ 592/, Зеняшко (Fiedko Zieniuszczicz /ОКРЗ I, 81/).
ЗОСИМА. Zosym Wakulycz /ЛРС 278/, Зосин /АрхКВР 8/IV, 428/, (знах.) ізосима, зосимъ /ЧИОНЛ VI, 5, 16/.
ЗОТИКЪ. (род.) Изотика /ЧИОНЛ XVII, 12/.
ИАКИНФЪ. (знах.) акунфа, акинфа, окинфа /ЧИОНЛ VI, 12, 23, 32/.
ИАКОВЪ. Яковъ /ОКЗ II 6/, Яковецъ Тишкевичъ /ОЧерЗ 591/, Јаков-сца /ОКРЗ III, 76/, Јасз туwon /ОКРЗ I, 186/, Яцько Ру-товичъ /ОКЗ I13/, Яцко /АрхКВР I/XI, 33/, Јасзко Јакуsz /ОКРЗ II, 123/, Јасзо Lithwinowicz /ОКРЗ II, 28/, Ја-

szina Hankowicz [ОКРЗ II, 172], Jaszynka [ЛРС 273], у Яци-
ка Вармоловича [АКСМУ II 5], Iwaniecz Jaszniecz [ОКРЗ I,
283], Ялукъ огородникъ [АрхКВР 6/1, 114], Ялечко (пор. ще
Ялечковуи дѣвцѣ, Ялечковому унукови [КІС]).

НАСОНЪ. Насонъ [Пам. 55, 91], Никифоръ Насончикъ [АрхКВР 8/III, 393].

ИГНАТИЙ. игнатей [ЧИОНЛ VI, 35], Игнатъ Хурсовичъ [ОВЗ 593]; Igha-
tko Chortowicz [ОКРЗ I, 200], Игнатко поповичъ [КІС], Иг-
натець Жученя [Пам. 13], Игнатъ Ващиничъ [Пам. 33], Игна-
ско (Мун Ighaskowicz [ОКРЗ II, 99]), Гнатъ (Мунка Chnato-
wicz [ЛК 92]), Hinat Stepanow [ОКРЗ II, 30], Hynat (пор.
Iwasko Hynatowicz [ОКРЗ III, 47]), у Выгната [АрхКВР I/1,
280-283], Huhnath Zamoszczу [AGZ XVIII, 437].

ИЕРЕМИЯ. Jaromiei Lobodycz [ОКРЗ I, 293], Яремей (Пархомъ Яремее-
вичъ [Пам. 21]), Єремей [АрхКВР 6/1, 251], Веремей Андрее-
вич [Пам. 78], Yeroma Mokreiewicz [ЛК 80], Jaremka [ZD XX,
151], Jaremko Hankow [ОКРЗ I, 269], Weremka [ОКРЗ III, 43],
Верешко [АрхКВР 6/1, 56], Jerema (Liesko Jeremicz [ЛКС
203]), Remia [ЛК 52], Jaromiecz Zozula [ОКРЗ I, 275].

ИЕРОНИМЪ. пѣна Єронима кру/п/ского [ПИНЕЛ], пѣна єронима хо/д/кеви-
ча [КІС].

ИЕРОФЕЙ. Єрофѣя писаря [ЧИОНЛ VI, 78], у Ярофея Голуба [АрхКВР
6/1, 184].

ИЛАРИОНЪ. (знах.) Іларіона [ЧИОНЛ VI, 29], Ларнонь Федоровский
[АрхКВР I/1, 339], Семень Ларноненко [ОКЗ II 6].

ИЛИЯ. Илья Сметаничъ [АрхКВР 6/1, 246], Ильяшь Лесоць [ОВЗ 605],
Илиашъ пекаръ [АрхКВР I/X, 60], Илко Бубничъ [ОЧЗ 87],
Pleszko Wilczicz [ОКРЗ I, 268], Iliecz Mieszowicz [ОКРЗ
I, 277], Иляшець [АрхКВР 6/1, 40], Ileyko Szczerbanowicz
[ЛСХ I 37], Илица бояринъ [АрхКВР 6/1, 114], Илище Клецѣв-
ского [ОВЗ 606], Илюпа (Iluszewicz [ЛКС 322]).

ИОАКИМЪ. Якимъ атаманъ, Якимецъ Шикевичъ [ОКанЗ 105; ОчерЗ 590],
(род.) Якимія [ЧИОНЛ XVII, 13], акима [ПГ 44].

ИОАННИКИЙ. (знах.) аникеа, аникиа [ЧИОНЛ VI, 9, 55], іоникса
[ЧИОНЛ VI, 18], прѣ/в/ іоа/н/нікого волка [ЦДАЛ I 29, I,
II 30], Оникий Паничевичъ [АрхКВР 6/1, 253], Оникей Рого-
левичъ [АрхКВР 6/1, 249], Оникиешъ Кухмистровичъ [ОчерЗ
591].

ИОАННЪ. Иоанъ [АрхКВР I/VI, 131], Иоаннъ Бруханьский [Пам. 59],
Иованъ [АрхКВР I/VI, 131], ива/н/ снѣ го/л/дише/в/ [АСО

51/, Иванько [ОканЗ 104/], Иванецъ Бабаричичъ [АрхКВР 7/II, 381/], Филип Ивани/к/ [АСО 49/ (пор. ще половина Иваниковой зє/м/лѣ [КІС/]), Iwanczik Klymkowicz [ЛЛС 343/], Iwancza Skybicz [ЛЛС 321/], Iwaneczko [ОКРЗ II, 266/], Я/ц/ко Ивано/ч/ко сы/н/ ма/р/коу/в/ [АСО 100/], ива/н/чу/к/ [ЦДАЛ 129, I, 1127/], Iwanusze [ОКРЗ III, 245/], Иванукъ (у гричка иванучє/н/ка [КІС/]), Iwanisz [ЛКС 182/], Ивани-на [Пам. 84/], Iwanuch [ОБС 267/], Iwanuszko [ОКРЗ III, 247/], Ивашко Лысенъ [АрхКВР 8/У, 134/], Iwasz Oniskow [ОКРЗ III, 361/], у а/н/дрєя ивашиничя [КІС/], Iwach Choniewicz [ОКРЗ II, 39/], Iwachko Kostowicz [ОКРЗ I, 200/], Iwachno Kozłowski [ОКРЗ III, 125/] (пор. ще: перед...Михаилом Ивахникомъ [КІС/]), Iwaśko mąż Maruszczyń [Walz. 103/], Iwasyo Pyercza [ОКРЗ III, 16/], Iwasko Hubka [ЛКС 182/], Ива/н/ца марковичя [ПН#7/], Иванцо Попувъ [КІС/], Wanko haliowi [ОКРЗ III, 157/], Ванж Кравецъ [АрхКВР 6/I, 144/], Wań Naskowicz [ОКРЗ II, 7/], Ванецъ [АрхКВР 7/II, 381/], Vanylo Sambor [AGZ XV, 405/], ва/н/цо хами/л/чя /ва/н/ца хами/л/ча [АСО 48, 57/], Янко [АрхКВР 6/I, 114/], Янушь [АрхКВР I/X, 59/], Яско Левкович [Пам. 74/], Яскъ [АрхКВР 6/I, 124/], Janczura Woloszcz [ОКРЗ I, 154/], Янченко (Protasz Janczenkowicz [ОКРЗ I, 158/]), Janczik [ОКРЗ I, 272/], Митко Ивашеньє [ОКЗ II4/], Ивашеньцо (Michał Makarewicz Iwaszcenczewicz [Zd XXI, 26/], пну миколаю макаровичу ивашє/н/цовичу [КІС/]), Иванихъ (Iwan Iwanichow [АрхКВР 7/II/ 131/]), Иванушь (Harassim Iwanuszow [ОКРЗ II, 94/]), Iwan-kow Iwanczenia [АрхКВР I/II, 137/], wanynda [ОКРЗ I, 2/], Ванько (Андреец Ванькович [Пам. 80/]), Ванюта (Борис Ванютенко [ОБЗ 604/]), Hartimiecz Iwaszina [ОКРЗ III, 231/], Вандукъ (Chwedecz Wandukowicz [ЛРС 278/]), Wankutha [ЛКС 182/], Ванушко (Wasko Wanuszkow [ЛК 54/]).

ИОСАФЪ. (род.) иасафа, (знах.) иосафа, іосафа [ЧИОНЛ УІ, 5, 45, 86/].

ИОВЪ. Iow Ihnатов [ЛЛС 344/], Иевъ Осташковичъ [АрхКВР 6/I, 251-252/], Iowiesz Tymbkow [ОКРЗ I, 278/], Iowko [ОКРЗ III, 125/], Iовка Лукошковичя [АрхКВР I/I, 274/], Иовко (Sen Iwkowicz [ОКРЗ II, 69/]), у Ивца [АрхКВР 3/I, 87/].

ИОМЪ. (знах.) іоїла [ЧИОНЛ УІ, 38/].

ИОНА. иона инокъ [КІС/], отец Иона [АрхКВР I/X, 60/]. (род.) иво-

ны [ПГ 36], Iwona Zasiatko [ЛКС 213], Ивонѣ гуляни/п/ко-
му [ЦШАЛ 129, I, 239], Iwon Olenczicz [ЛКСХ 137], Iwonisz
[ОКРЗ I, II].

ИОРДАНЪ. Kurilo Iordancze [ОКРЗ II, 200], панъ Ёрдан [АрхКВР 7/II
388], Hricz Jordan [ОКРЗ II, 200].

ИОСИФЪ. (знах.) иосихва [ЧИОНЛ VI, 44], панъ Иосифъ Кушнѣръ
[АрхКВР I/XI, 14], слуга...Бѣдунъ, на имя Ёсифъ [АрхКВР
I, 6], Ёсип Николинский [АрхКВР I/I, 339], Piotr Ozirp
[ОКРЗ II, 189], осип/п/ десю/т/нико/в/ шури/н/ [ЛКС], юс-
ко [ЭНТШ 4, 3], Юско писаръ [АрхКВР 7/I, 9] (пор. ще Юсо-
вичъ [Пам. 91]), Ёско [АрхКВР 6/I, 252].

ИПАТИЙ. (знах.) евпатя [ЧИОНЛ VI, 14], патия [ЧИОНЛ XVII, 17],
Потей [АрхКВР 6/I, 252], владика...Володимирский Потѣйко
[АрхКВР IV, 116], Патий (Lew Patijewicz Tuszkwicz [ЭД VI,
1]), Патко (Гришко Паткевичъ [ОКЗ II 47]).

ИПОЛИТЪ. (знах.) иполита [ЧИОНЛ VI, 17].

ИРИНАРХЪ. (знах.) елинарха, илинарха [ЧИОНЛ VI, 5, 16, 26, 28,
45, 47].

ИРОДИОНЪ. (знах.) ро/ди/она, радивона, рациона [ЧИОНЛ VI, 9, 4,
8, 56].

ИСААКИЙ. (знах.) Исакѣа [ЧИОНЛ VI, 47], бщенника Исакиа [ЧИОНЛ
VI, 67], Исакъ Касменокъ [ОКЗ II 9], Исачько [АрхКВР 6/I,
II 5], Сакъ [АрхКВР 6/I, 209], Sak przuchozy [ЛК 56] (пор.
ще Тимошь Саковичъ [Пам. 36]), Сачка Павловича [УИ 61],
слугъ Сачька а Коньдрата [АрхКВР I/I, 183], Сачка Костю-
ковича [AS VII, 39], (пор. ще Томко Сачковичъ [AS III,
467]), Sakula [ЛКС 182], Сачко Полешко, Сачик [АрхКВР
6/I, II 4, II 5].

ИСАИЯ. Исаия Отомичъ [АрхКВР I/XII, 3], Исай [АрхКВР 6/I, 250],
Sai Luczewicz [ОКРЗ I, 100], Саяко Яковичъ бнъ [АрхКВР
8/IV, 168], Исайко Якименко [ОВЗ 606], Isaiecz [ОКРЗ
I, 36].

ИСИДОРЪ. (знах.) Исидора [ЧИОНЛ XVII, 31], (род.) Сидорѣа [ПГ
15, 18, 25], Сидор Дедеркаль [AS III, 325], Wołosz Swy-
dor [ОКРЗ III, 85], Денись Свидоръ [ОКЗ II 4], Sydoracz
[ОКРЗ I, 1], Сидко [ОканЗ 104], Сидорко (Iwan Sydorczicz
[ЛКС 203]).

ИСМАИЛЬ. (знах.) езмаила [ЧИОНЛ XVII, 31].

ИУДА. (знах.) Юду, иоуду [ЧИОНЛ VI, 8, 69].

- ИУЛИАНЪ. Ulian [ЛСХ 148], сына... Юлка [АрхКВР I/X, 59], Gulko [ЛРС 273], Гулко Михайлович Маскевича Войсицкий [AS III, 305], небожчи/к/ гу/л/ко [ЦДАЛ 18, 181, 2, 105].
- ИУСТИНЪ. (знах.) ioustina [ЧИОНЛ VI, 9], у Устиняна Чоботаря [АрхКВР 6/1, 180], Устинъ Мащовередовъ [ОЧЗ 87], Usthianecz [ОКРЗ II, 151], Устинъ (Lewko Ustianowicz [ОКРЗ III, 267]).
- КАЛИСТЪ. Kalisth [ОКРЗ II, 92].
- КАЛЛИНИКЪ. (знах.) калиника [ЧИОНЛ VI, 26], Каленикъ Севърукъ [ОКЗ II 5], Kalin Lopuschowicz [ОКРЗ I, 207], даю...поруку...калина ко/в/тунова брата, калин [КІС] (пор. ще Олекса калинув [КІС]), Timko Kalinowicz [ОКРЗ II, 74], Thinko Kalinow [ОКРЗ I, 83], Kalyn alias Calynuk [AGZ XVIII, 486-487], Калиникъ (Fedzina Kalinikow [ЛК 50]), Kal [ОКРЗ I, 159], Калина [ССУМ].
- КАНТАДИАНЪ. (знах.) кандіана [ЧИОНЛ VI, 29], Кадіанъ Чапличъ [AS III, 323].
- КАРПЪ. Карпъ Лапехавъ [ЛКЗ II 6], Карпо Старни [Пам. 31], Ка/р/па стары/и/ [ЦДАЛ 129, I, 131], Карпа Bilousz [ОКРЗ II, 113], ива/н/ ка/р/пикъ [АСО II 2, 119], Карпецъ [ОКанЗ 104].
- КАССИАНЪ. Касіанъ Слюсаръ [АрхКВР I/XI, 15], Cassyan [ОКРЗ III, 226].
- КЕЛЬСИЙ. (знах.) келсіа [ЧИОНЛ VI, 18].
- КИПРИАНЪ. (знах.) кипріана, коупреяна [ЧИОНЛ VI, 38, 71], Куприянь [АрхКВР 6/1, 250].
- КИРИАНЪ. У Куряна Савича [АрхКВР I/VI, 82], у Куряна у дому [КІС], Kuryan Weresowicz [ОКРЗ III, 81], Kurian [ЛКС 204] (пор. ще Kurianowicz Iwasko [ОКРЗ III, 51]).
- КИРИКЪ. Кирика Ружинского [АрхКВР 3/1, 58], Кирикъ А/н/дреевичъ [АКЖМУ 130].
- КИРИЛЛЪ. епископъ Луцкій Кирилей / отецъ Кириль [АрхКВР I/I, 454], Курило [Пам. 80], Kiryko stadnik [ЛК 46], Курила огородникъ [АрхКВР 6/1, 114], Курилецъ Дроневиць [Пам. 74], Czurylko [ЛРС 273], Чурило (Сенко Чуриловичъ [ОВЗ 606]), Чурько платнеръ [ЖКК I, 312].
- КИРЬ. кирови...дале/м/ зло/т/ [ЦДАЛ 129, I, 1130].
- КЛИМЕНТЬ. (знах.) климента, клима [ЧИОНЛ VI, 6, 8], поць климе/н/те/и/ [Пам. II], (знах.) климентіа [ЧИОНЛ VI, 8], климентей рождественский [КІС], Климъ Усь, Климко Попо-

- вич [АрхКВР 6/1, 114, 155], Климець Рынценко [ОВЗ 607], Kłimasz Selest [ЛСХ 136], Клинь Мацевич [Пам. 83], Климята (пор. селище... на имя Климатина [АрхКВР I, 44]).
- КОДРАТЬ. (знах.) кондратія [ЧИОНЛ УІ, 45], Кондрать Михайлинъ зять [ОВЗ 605], Kondraszko [ОКРЗ II, 125], Коуньдратови сынови я/ц/ка филипового [АСО 156], куньцо сы/н/ я/ц/ковъ [АСО 188].
- КОНОНЬ. (знах.) конона [ЧИОНЛ УІ, 5, 8], Кононь Васковичъ [АрхКВР I/1, 5], Кононець [АрхКВР I/УІ, 299], кунецъ войтовъ зять [ОЧерЗ 590], Кунашь Золотарь [ОВЗ 605] (пор. Степа/н/ кунашеви/ч/ / Степа/н/ конашеви/ч/ [КІС]), Конашко Косиловичъ [ОЧЗ 89], (род.) конаша [ЧИОНЛ ХУІІ, II], Semak Konassenie [ОКРЗ I, 8], Kunach [ЛРС 273].
- КОНСТАНТИНЬ. Костеньтином княжатемъ Островскимъ [ПМ 22], Костя Олексичъ [АрхКВР 8/У, 117], Kost Szaika [ОКРЗ I, 41], сыновъ...два: Костякъ а Василь [АрхКВР 6/1, 252], Костяк [АрхКВР 8/УІ, 100-101], Kosthan [ОКРЗ III, 7], Kostyan Samarko [ЛРС 273], Константинъ (Wasyl Kostantynowicz [ОЛЗ I 57]), Костяшко (Богдан Костяшковичъ [АС III, 324], васси/л/ и степко Костяшковици [КІС]), Костень (Schwedor, Kosteniowicz [ОБС 246]), Костякъ [Ивашко Костаковичъ [ОВЗ 605]).
- КОРНИЛИЙ. Корней Сидоровичъ [АрхКВР 6/II, 248], Kornij Maniewicz [ЛК II 8], пан Корнило Тур [AS III, II 4], Прокопъ Корнило [АрхКВР 6/1, 149], Корнеець Глушеникъ [ОЧерЗ 590].
- КОСМА. Козма Круневичъ [ООЗ 592], Кузме Чорному [АрхКВР 3/1, 89-90], Кузьма Широковое зять [ОЧерЗ 590], Kuźmiesz Olieusz [ОКРЗ II, 231], коузя/н/ [АСО 93].
- КРИСКЕНТЬ. (знах.) крискента [ЧИОНЛ УІ, 12].
- КСЕНОФОНТЬ. (знах.) ксенефонта, ксенифонта [ЧИОНЛ УІ, 17, 18].
- ЛАВРЕНТИЙ. Лавринъ Роецкий [АрхКВР 6/1, 253], Лаврень Денисовичъ [АрхКВР 6/1, 249-250], Lawriniecz [ЛСХ 154], Wawrinesz Chmiel [АрхКВР 7/II, 129], лаврьша пекара [ЦДІАЛ I 29, I, II 27].
- ЛАВРЬ. Лавро [АрхКВР 6/1, 68], лавр/р/ [Юр. 21], Lawer Andreiow [ОКРЗ I, 293], Лаворъ Урупа [ОЧерЗ 590], Лаврикъ Пискъловичъ [ПМ 16], (знах.) Лаврика [АрхКВР 6/1, 249], Лавришь Шопа [ОЧЗ 87], у Лавруха [АрхКВР 3/1, 88], Лаврушко Жуковичъ, въ Лавруша [АрхКВР 6/1, 68], (род.) вавра

- [ПГ 37], Wawro [ОКРЗ II, 177], Lawro [ОКРЗ I, 121], Waw-
 ris Wankowicz [ОКРЗ III, 75], Wawrusko [Chwedko Wawrus-
 kow [ОКРЗ III, 287], ва/в/рыне/ц/ пс/т/ро/в/ски/и/ [КІС],
 (дав.) ваврѣ/н/цєви [ЦДДАЛ I29, I, 1133].
- ЛАЗАРЬ.** Лазар Ясеницкий [AS III, 324], Lazur [ОКРЗ III, 350], Ла-
 зора, Кжновой зятя [АрхКВР 6/1, 46], лазур/р/ снѣ мапоу-
 ловь [АСО I85], Lazurko [ОКРЗ I, 2], Лазарко (Pawel La-
 zarkowicz [ОКРЗ I, 72]), Лазорко (Vasko Lazorkowicz [ОКРЗ
 II, 182]), Лозарикъ замковный слуга [ОВЗ 607].
- ЛАМПАДЬ.** (знах.) лампада [ЧИОНЛ У1, 10].
- ЛЕВЬ.** Левь Стеевичъ [Пам. 79], Левко Шинкар [АрхКВР 6/1, 115],
 Левченя [АрхКВР 6/1, 115].
- ЛЕВИДИЙ.** (знах.) левонида [ЧИОНЛ У1, 5], Левонидъ [AS III, 66].
- ЛЕВОНТЬ.** (знах.) лѣвонтѣа, лево/н/теа [ЧИОНЛ У1, 52, 57], Левонь
 Ждановичъ [АрхКВР 8/У, 140], Lewonko Hrynkowicz [ОЛЗ I78],
 Богданъ Левончикъ [ОКЗ II4], Lewosz [ОКРЗ III, 58], Ле-
 вошько Бобровникъ [ОКЗ II5], Левань (Procz Lewaniowicz
 [ЛРС 289]), Васко Левонченя [АрхКВР 8/У, 428].
- ЛОГВИНЬ.** Логвин [АрхКВР 6/1, 115], Lochwin [АрхКВР 7/II, 131],
 Lohin Ihnatowicz [ОКРЗ I, 88].
- ЛУКА.** Лука [АрхКВР 4/1, 43], Лучка Гатаевичъ [Пам. 86], потом-
 ко/м/ змерлого лу/ч/ки [Юр. I], Лучко Воловаченко [ОВЗ
 604], Лукашъ Пашковичъ [Пам. 83], (знах.) Лукашка [АрхКВР
 I/X, 58], лукачєви [АСО 80], Бохуръ Лукачъ [КІС], ма/т/-
 вѣ/и/ прозвиско/м/ лоукачи/к/ [АСО I26-127], Lucz Makis-
 ka [ОКРЗ III, 269], Лусук Iwanowicz [ЛК 47], лупц/к/
 гра/н/ка тивонъ [ЦДДАЛ I29, I, 58], Луцко Атамановичъ
 [ОКанЗ I05], Лусуна [ОКРЗ III, 353], Лупиникъ (Taras Lu-
 сунukowicz [ОЛЗ I75]).
- ЛУКИАНЬ.** Lukian, Лукьянь [ЛКС I82; АрхКВР 7/II, 381], Lukianec
 Dawidowicz [ОБС 225], Луканъ (Olechno Lukanowicz [ОБС
 225]).
- МАКАРИЙ.** оте/ц/ макари/и/ [АСО I22], Макарей Борисенкоъ [ОКЗ
 II4], Makar s Kuchricz [ОКРЗ III, 171], Макарко Детко-
 вичъ Клецовского [ОВЗ 606], Makarecz Kriwoliczki [ОКРЗ
 III, 319], Daniło Makarecz [ОКРЗ I, 14].
- МАКЕДОНИЙ.** Makidon [ЛСХ I54] (пор. ще Яковъ Макидоновое мужъ
 [ОКЗ II6]).
- МАККАВЕЙ.** (знах.) маковѣа, макавѣа [ЧИОНЛ У1, 26, 68], (род.)

- Ма/к/кавея [ЧИОНЛ ХУІІ, 41], Makowiei Drobis [ОКРЗ I, 55], Макавецъ [ОчерЗ 590].
- МАКСИМЬ. Максимъ [АрхКВР I/Х, 59], Olexa Maksymczyk [Balz.180], Iwachno Maximko [ЛКС 146].
- МАЛАХИЯ. (знах.) малафіа, малофіа, малафеА, малофеА, малофіа [ЧИОНЛ УІ, 21, 26, 27, 38, 74], Мало/х/вс/и/ [Пам. 55], (род.) Малахвея [ЧИОНЛ ХУІІ, 17], Малашко (Федора Малашковича [АрхКВР 8/У, 219]), Малашь [АрхКВР 8/ІУ, 278], Малахъ (Стецько Малаховичъ [АрхКВР 6/І, 38]), Малашець [АрхКВР 8/ІУ, 277].
- МАМАНТЬ. Мамота Панковичъ [АрхКВР 6/І, 56], Мемонтъ (Ивашко Мемонтинъ [ОВЗ 604]), Мама (?) (род.) Семѣна Мамича [ЧИОНЛ УІ, 65], (знах.) мамонта [ЧИОНЛ УІ, 45, 47].
- МАНУИЛЬ. Маноило Ивановский [АрхКВР I/І, 339], (род.) Мануи́ла [ЧИОНЛ ХУІІ, 8], Manuiko Sklenski [ЗД УІ, 21], Манецъ Кошчинъ [ОВЗ 604], Манько Дириновичъ [ПИ/5], Манко [АрхКВР 7/ІІ, 381], Mań Porowicz [ОКРЗ I, 1], Mańczina [ОКРЗ ІІІ, 121], Manczur Czornyszewicz, Maniuk Bielkowicz [ОЖЗ 148, 149] (пор. ще Гри/ц/ко Манккови/ч/ [Пам. 14]), z Manilem [ОКРЗ I, 20].
- МАРДАРИЙ. Мардось Прихожий [АрхКВР 4/І, 43].
- МАРИНЬ. Маринъ Княжицкий [ОчерЗ 590], Маранъ (Iwan Maranowicz [ЛК 110]).
- МАРКИАНЬ. Маркі́й (Romaniecz Markijowicz [ОЛЗ 178]).
- МАРКЪ. Марко [ЛКС 182], Маркъ Кушниръ [Пам. 69].
- МАРТИНИАНЬ. (знах.) мартеміана, мартиміана, мартіана, мартяна [ЧИОНЛ УІ, 8, 34, 46, 47, 64].
- МАРТИНЬ. Мартинъ Кравченковъ зять [ОВЗ 607], Martinus [AGZ ХУІ, 462], (знах.) Мартишка Лапу [АрхКВР 6/І, 37], Martiniecz [ЛКС 197], Martinczik [ОКРЗ ІІ, 1], Мартыно [ОКанЗ 104], чабан з ма/р/шино/м/ [ЦДІАЛ 129, I, III7].
- МАРТИРИЙ. (знах.) мартиріа, манътоуріа [ЧИОНЛ УІ, 8, 14, 61].
- МАТФЕЙ. Матвий Охремович, Матфій Григорович [ОКанЗ 104], Матфей Апостолский [АрхКВР I/І, 339], Матей Севрукъ [АрхКВР 8/У, 140], Маташь Зинковичъ [AS III, 324], Матеець [АрхКВР 6/І, 56], Mathwieiecz [ОКРЗ I, 302], матѣець [AS УІ, 38], Matheiko Czeniowicz [ЛКС 203], (пор. ще Михаль Матейченко [ОВЗ 605]), Mathwieiko Kulik [ОКРЗ ІІ, 102], Матюшко Солевъ [ОЧЗ 87] (пор. ще Яцько

- Матшковиць [ОКЗ II4], Мацько: з...сторони маць/и/-кова дому [ЦДАЛ I29, I, 232].
- МЕЛЕНТИЙ. (знах.) мелентіа, меленція [ЧИОНЛ УІ, 5, 8, 14, 30], Мелентей Хребтовичъ, епископ Володимирскій [АСД I, 186], Мелень Мицковичъ [АрхКВР 4/1, 44], Мелех мельник [АрхКВР 7/II, 382], пна мелеха барана [КІС], Мелешко Сахновичъ [ОВЗ 605].
- МЕРКУРИЙ. (знах.) меркоріа [ЧИОНЛ УІ, 47].
- МЕФОДИЙ. (знах.) мефодія [ЧИОНЛ XVII, 27], (знах.) мефодіа, нефеда, нефе/ди/а, нехведь, нефедіа, фефедіа (!) [ЧИОНЛ УІ, 9, 30, 32, 44, 82], Мехедъ Кузмичъ [ОКЗ II9], miefiędz Kryworusk, Neschwed Chomicz [ЛК 51; ЛКС I36], Niechodko (Клум Niechodczowicz [ОКРЗ I, 183]), Nefedko Przychozyi [ОЖЗ I49] (пор. ще селище про/з/вищомъ мефе/д/ково [ОЖЗ I26]).
- МИНА. mina Brathowicz [АрхКВР 7/III, 28], инока мину друкара [ЦДАЛ I29, I, 221], Минець [АрхКВР 8/IV, 278], Минько Фурсовичъ, Минко Супруненко [АрхКВР 7/1, 404; ОВЗ 605], ми/н/ко шило [КІС].
- МИРОНЬ. У Мирона [АрхКВР 6/1, 179], (знах.) Мируту [АрхКВР 6/1, 254].
- МИСАИЛЬ. Чёрныц Мисайло и Иованъ [АрхКВР I/УІ, 131], (род.) инока Мисайла [ЧИОНЛ XVII, 8], мисайло [ЧИОНЛ УІ, 58].
- МИТРОФАНЬ. Mitrophan [ОКРЗ I, 183], (знах.) митрофана [ЧИОНЛ УІ, 13].
- МИХАИЛЬ. Михайль мышка [АрхКВР I/X, 501], Михаль Хукало [ОВЗ 605], Михайло Звирь [АрхКВР 2/1, 8], Миско на Ярошовом [АрхКВР I/XI, 29], Мисько [ЦДАЛ I29, I, II33, II зв., I4 зв.], Лавра Мигалья [АСО I05], пре/з/ пн/ мигалья [ЦДАЛ I29, I, II33, 3], Мигаликъ (Мигаликув братъ ку/з/-ма [КІС]), (знах.) Михалья [АрхКВР 6/1, 249], Михалко [АрхКВР 8/IV, 278], Мишко Прихожичъ сына мае Мишка [АрхКВР 6/1, 248], Мишко Слазний [ОЧерЗ 591], Мишайко [AS IV, 469], Michno Łukianow, Muchno Popienie [ЛК I09; ЛЛС 333], Мишина [Пам. 88], Мишунъ Колачникъ, Мишина кушнеръ [ОКЗ II4, II5], Misza [ZD XX, 151], Misz Iwachowicz [ОКРЗ I, 178], Мись [АрхКВР 6/1, II0], Минько Фурсовичъ [ОКанЗ I04], minczuż [ОЛЗ I72], Миско Лоскотка [АрхКВР 6/1, II3], miesiąc Zalipczicz [ОКРЗ III, 75].

- Мисо /АСО II 5/, Sienko Michaczuk /Balz. 113/, Мацко Михалець /АрхКВР 8/IV, 278/, Михачь (Yaszko Michaszowicz /ЛЛС 337/), Myszchno /ОКРЗ III, 102/ (пор. ще Myszko Paszko filio//Michno Paszkowycz//Myszchno Paszkowycz, Miszko Paszkowicz /КСВВ 57, 60, 65, 68/).
- МИХЕЙ.** (знах.) михѣа /ЧИОНЛ VI, 35/, Лихвей Борщевичь /Пам. 86/ (пор. ще похідні: Danilo Michyowicz /ЛЛС 333/, Пацко Михеевичь /ОКанЗ 105/).
- МОЙСЕЙ.** Мойсей Бражникъ /ОКЗ II 3/, Мойсей Онанкович /Пам. 78/, Musiey Oliechwier stari, Moszyei Thimoszowicz /ОБС 249; ЛЛС 333/, Musieuko /ОБС 268/, Моисеєць /ОКЗ II 5/.
- МОКИЙ.** (знах.) мокѣа /ЧИОНЛ VI, 22/, Макіо Нуска /ОКРЗ I, 154/, Макей (Parchon Makuiowicz /ОКРЗ III, 223/).
- НАЗАРИЙ.** (знах.) нозара, назарію /ЧИОНЛ VI, 84, 86/, Назарь прихожий /АрхКВР 6/I, 247/, Nazarko Lendicz /ЛРС 278/.
- НАУМЬ.** наумь глебович/ч/ /Пам. 38/, Nahum Hożubczowicz /ОКРЗ I, 267/, Наумець /АрхКВР 8/IV, 27/, Наумчикъ /ОКанЗ 103/.
- НЕКТАРИЙ.** (знах.) нектарю , некторіа, нехтаріа, нектаріа /ЧИОНЛ VI, 20, 23, 30, 43, 46/.
- НЕОФИТЬ.** (знах.) неофита /ЧИОНЛ VI, 13/.
- НЕРОНЬ.** Dronycz Neron-owicz /ЛЛС 327/.
- НЕСТОРЬ.** У Нестора Воробья /АрхКВР I/I, 28/, Нестерь Пучка, Нестрь Кухмистрь /ОЧЗ 88; ОчерЗ 590/, Нестякъ (Грипкомъ Нестяковичом /АС III, 197/), дьака Нестерпа /ПМД/.
- НИКАНДРЬ.** троєцький священникъ Никаньдро /АрхКВР I/I, 320/, (знах.) никандра /ЧИОНЛ VI, 66/.
- НИКИТА.** (знах.) никитя /ЧИОНЛ VI, 5/, Никитей Уведенский /АрхКВР I/I, 18/, Микита Вареникъ /ОКЗ II 8/, Никита /ПМД 5/, з микитка /ЛК 76/, Микитка Дудка /Пам. 12/, то/т/же Микито /Пам. 28/.
- НИКИФОРЬ.** Никифор Тур /АрхКВР 8/IV, 169/, из некефором /КІС/, Ничипорь Гриневичь /АрхКВР 6/I, 251/, (знах.) мичифора /ЧИОНЛ VI, 45/, мичипорь /КІС/.
- НИКОДИМЬ.** (знах.) никодима /ЧИОНЛ VI, 8/.
- НИКОЛА.** (род.) Николы /ЧИОНЛ VI, 67/, Николає Лукашевичь /АрхКВР I/XII, 3/, Миколай с Тернополя /АрхКВР I/XI, 27/, Mikola Siedlarz /ЛК 57/, Микула /ОЧЗ 88/, Mikołajko /ЛРС 274/, Микулка (Symko Mikulczicz /ОКРЗ II, 214/), Микъ (Kunasz Mukowicz /ОКРЗ II, 152/) (пор. ще микова

- долина [ЦДАЛ 129, I, 53/], (знах.) нікоулоу [ЧИОНЛ УІ, 64/].
- НИКОНЬ. Никон Попович Порядубский [АрхКВР I/I, 263/], Nikonczie [Пам. 13/].
- НИФОНТЬ. (знах.) нифантіа [ЧИОНЛ УІ, 65/], оть/п/ нифа/н/ти/н/ [ЦДАЛ 129, I, 15/], Нихонъ (пор. дворище Нихоновичъ [Пам. 42/], Нилонъ Заецъ [АрхКВР 8/У, 140/].
- ОЛИМПИЙ. (знах.) алимпіа, алимпеса [ЧИОНЛ УІ, 56, 70/].
- ОНИСИЙ. Онисей [ООЗ 596/], Онисько Бондаръ [ОКЗ II 5/], у Ониска Гребє/н/ного [АКЖМУ III/], Onysieiko Marschalkow, Onusko Ilkowicz [ЛРС 278; ЛЛС 323/].
- ОНИСИМЬ. (знах.) онисима, іоанісіма [ЧИОНЛ УІ, 57, 86/], Онисимъ (Опанасъ Онисимовичъ [АрхКВР 6/I, 250/]).
- ОНИСИФОРЬ. (знах.) оньсіфора, анцифора, ансифора, онципора [ЧИОНЛ УІ, 22, 27, 44, 75; ПГ 23/], Анципоръ Козловичъ [АрхКВР 6/I, 249/], (род.) Нисифора [ЧИОНЛ ХVII, 38/].
- ОНОУФРИЙ. (знах.) аноуфреа, анофреа, оноуфреа, аноуфрїа [ЧИОНЛ УІ, 14, 15, 22/], Onofrei Tetericz [ОКРЗ I, 86/], Онопрей Уласовичъ [ОКЗ II 3/], Онорко [ЛСХ 149/], изъ... Онопреемъ [АрхКВР 6/I, 246/], (род.) Оношка Лисковского [ЧИОНЛ ХVII, 20/] (пор. ще Федор Оношкович [ЛС III, 449/]), Онофре/н/ Оноще/н/ко [КІС/].
- ОРЕСТЬ. (знах.) іореста, ареста [ЧИОНЛ УІ, 46, 85/].
- ОСИЯ. (знах.) іосїю, осїа [ЧИОНЛ УІ, 26, 50/].
- ПАВЕЛЬ. Павель Балька [ОКЗ II 6/], Pawol Mikowicz [ОКРЗ I, 286/], Паволь Хурсовое [ОЧЗ 87/], Павло кушнѣрь, Paulus [AGZ XIX, 632/], Paweles Ilich [ОЖЗ 149/], Павликъ Жулженко [ОВЗ 604/], павлика сына Ивашкового [КІС/], Павликъ [АрхКВР 6/I, 109/], Пашко Чорбоносовъ, Пашечко Лучъникъ, Пашина Старыченко [ОЧЗ 88; ОКЗ II 6; ОВЗ 606/], Пашє/н/да А/н/дрє/н/ [АСО 96/], Паскѣ [АрхКВР 8/УІ, 100-101/], Пашєня [АрхКВР 6/I, II 4/], Павлущъ (Stępan Pawluszewicz [Пам. 122/]), Пашукъ (Кондрать Пашоуковичъ [Пам. 36/]), Павлушко (Семенецъ Павлушенко [ОВЗ 607/]), коуза/н/ паша, коузя/н/ па/ш/чя/т/ [АСО 92, 106/].
- ПАВЛИНЬ. (знах.) Павлина [ЧИОНЛ УІ, 5/].
- ПАІКРАТИЙ. пагкратїє, (знах.) панкратїа [ЧИОНЛ УІ, 15, 23/], Панкратъ Свишовзова (!) [ООЗ 596/].
- ПАИСИЙ. (знах.) паїсіа [ЧИОНЛ УІ, 26/].

- ПАЛЛАДИЙ. (знах.) паладій /ЧИОНЛ УІ, 22/, (род.) пеладія /ПГ 49/.
- ПАМФИЛІЙ. Паньфіло /Пам. 21/, (знах.) панфілія, памьфіла, памьфілия /ЧИОНЛ УІ, 43, 51, 66/, па/н/фи/л/ /КІС/.
- ПАНТЕЛЕИМОНЪ. (знах.) пантелимона, пантелеа, пантелиа /ЧИОНЛ УІ, 35, 44/, Пантелей Толкаченкоъ, Панко Магиничъ, Панько Ивановичъ, Панюта Войниковъ зять, Паней Микулинскій /ОКанЗ 104, 105; ОКЗ 113; ОБЗ 605, 606/, Панецъ Хрьсочвичъ /АрхКВР 8/У, 428/, Schwedko Pantellion /ЛСХ 147/, Панікъ (Iwan Paniukowicz /ОКРЗ I, 271/), Пантелии (Klimko Panteliowicz /ОБС 216/).
- ПАРФЕНІЙ. (знах.:) парфенія /ЧИОНЛ УІ, 13/, (род.) пархомія /ЧИОНЛ ХУІІ, 13/, Пархонъ Журбенко /ОБЗ 605/, Parchon miyowicz /ЛРС 278/, Паршукъ Сметаничъ /АрхКВР 6/І, 247/, Пархимъ (Piedor Parchimowicz /ЛК 54/), Парфенъ Новоселецкій /АрхКВР 6/І, 140/, Перфинъ (у Андрея Перфиновича /АрхКВР 3/І, 98/).
- ПОТАПИЙ. (знах.) потапія /ЧИОНЛ УІ, 19/, Demuan Potap /ЛРС 279/, Потапко Володковичъ /ОКанЗ 105/.
- ПАТРИКІЙ. (знах.) патрекія, патрикса /ЧИОНЛ УІ, 49, 57/, Патрикий (Яцко Патрикиевичъ /АС III, 325/), Петрыкей /АрхКВР 6/І, 251/.
- ПАФНУТІЙ. (знах.) пафнотія /ЧИОНЛ УІ, 5, 12/, (дав.) Пахнотъ /АС III, 318/, Пахнотій, Пахнотей /АС III, 103, 106/, Пафнотей /АрхКВР 7/І, 13/, Пафнутіе ку/н/цєви/ч/ а/р/хима/н/дри/т/ /ЦДАЛ 129, I, 408/.
- ПАХОМИЙ. Пахомій /АрхКВР I/Х, 59/, (знах.) пахома/пахомія, пафомія /ЧИОНЛ УІ, 39, 46/.
- ПЕТРЪ. Петръ Перекупецъ /АрхКВР I/ХІ, 15/, Петро Дудинскій, Petra Wachnowicz /ЛКС 171; АрхКВР 7/ІІ, 380/, Петрикъ Давыдовъ зять /Пам. 69/, Петронъ, Петранъ, Петрашъ /АрхКВР 6/І, 115/, Петрушко Устиновъ зять /ОБЗ 605/, Петръ Мушатич/Петрушко Мушатич /АС III, 69, 92/, Petrika, Petrule /ЛКС 171; ЛРС 273/, Петруша, Петрокъ Литвинъ /ОКанЗ 105; ОКЗ 113/, Petruszka /ОКРЗ I, 187/, Pyetruch, Petrus Hukało, Petraniecъ Waszilkow /ОКРЗ III, 27, 86, 171/, Петрукъ /АрхКВР 6/І, 11/, Puch Krolyk /AGZ ХУІІІ, 463/, Петрило (Waske Petrilowicz /ОКРЗ I, 282/), Петронецъ (Kuzma Petronczowicz /ОКРЗ I, 278/), Іовка Петрашенята /АрхКВР I/І, 395/, Петрушъ (Omelyań

- Petruszowicz [ОКРЗ I, 293], Семенецъ Петриковецъ [Очерз 591], Петрошь (Drobysz Petroszewicz [ОЛЗ 178]), Руетру-
 cza Mathwey [КСВВ 71], Петрашко (Мацка Петрашчича [AS
 III, 180]), петранчикъ (пор. до/м/ пе/т/ра/н/чиковский,
 з петранчиковского фолва/р/ку [ЦДАЛ 129, I, II, 24, 39
 зв.; II 27, 2]).
- ПИГАСИЙ.** з Pichasem, Pichasz /ЛЛС 338, 339/, (знах.) пигасию
 /ЧИОНЛ У1, 17, 29/.
- ПИМЕНЬ.** (знах.) пимина /ЧИОНЛ У1, 37, 86/.
- ПОЛИВЕКТЬ.** (знах.) полоукета, полиекта /ЧИОНЛ У1, 6, 9, 44, 50/.
- ПОЛИМЕНЬ.** Ванца Полуяна /АрхКВР 6/1, 32/, Polunka [ОКРЗ III, 303],
 Połujan Trochum, Połujan Trocki [ЛК 45, 65] (пор. ще
 Иванъ Полуяновичъ, Моисей Полуяновичъ [Пам. 28]).
- ПОЛИКАРПЪ.** (знах.) поликарпа /ЧИОНЛ У1, 9/.
- ПОРФИРИЙ.** (знах.) перфірія /ЧИОНЛ У1, 12/, (род.) Порфирья
 /АрхКВР 8/II, 41/, Перхий /АрхКВР 6/1, II 4/, Перышко
 /ПМ I 5/, Перфинъ (у Андрея Перфиновича /АрхКВР 3/1, 97-
 98/), (род.) фьрьфоуріа [ПГ 49].
- ПРОВЪ.** (знах.) прова /ЧИОНЛ У1, 35/.
- ПРОКТЬ.** (знах.) прокла /ЧИОНЛ У1, 84/.
- ПРОКОПИЙ.** (знах.) прокофіа, прокопия /ЧИОНЛ У1, 28, 32, 84/, Про-
 копие Федоровичъ /АрхКВР I/XII, 3/, Прокопъ Корнило
 /АрхКВР 6/1, 149/, Прокупъ [ЦДАЛ 129, I, II 33, 14 зв.],
 Proczko Sarlunka, Proczko, Prokopiecz, Pronczyk, Proczik,
 Proniecz Iwanowicz [ЛСХ 136, 137, 141; ЛРС 273; ЛЛС
 323, 331], Пронъ хромый [ОКЗ II 3], Pronik [ОКРЗ I, 68],
 Пронко /АрхКВР 6/1, 251/, Procz [ОКРЗ II, 103].
- ПРОТАСИЙ.** У Протаса /АрхКВР I/1, 28/, Протусъ (Tyszko Protuso-
 wicz [ОЖЗ I 49]).
- ПРОХОРЪ.** Прохиръ (Остапъ Прохиренокъ /АрхКВР 8/IV, 168).
- РАФАИЛЬ.** (знах.) рафаила /ЧИОНЛ У1, 47/, (ор.) рафаило/м/ неши-
 тущимъ игуменомъ [КІС], Andreas Raphaelik [ОКРЗ III, 123].
- РЕВОКАТЬ.** з Равакотю /АрхКВР 6/1, 93/.
- РОДИОНЪ.** Радивонъ Островский [ООЗ 594], Радько Юшковичъ [Пам. 91],
 Радко Горбикъ /АрхКВР 6/1, 103/.
- РОМАНЪ.** Романъ Гарвалитиновъ племенникъ [ПМ IV], Romasko [ЛКС
 182], Романецъ [ОВЗ 605], Романко (Schwedor Romankowicz
 [ОКРЗ I, 9]), романи/к/ оле/ж/на [АСО 75], Ромашко
 /АрхКВР 6/1, 68/.

- САВВА. Сава Ломакиничъ [ОЧЗ 88], подданных...савку а протаса [КІС], Sawka Czeretko [Пам. II 8], Савочка [Пам. 86], у Савотка [АрхКВР 6/1, 177], Савонъ Пожаревичъ [Пам. 33], Sauczik [ЛДС 355], Schawczina [ОКРЗ II, 43], Sawosz [ЛДС 362] (пор. ще Wasko Sawoszowicz [ОКРЗ III, 81]).
- САВЕЛЬ. (знах.) савеліа [ЧИОНЛ УІ, 48] (пор. ще пна юнего Савеловича [ЦДАЛ 129, I, II 27]), пани юнѣа сауловичова [ЦДАЛ 129, I, II 24, 73].
- САВИНЬ. (знах.) савина [ЧИОНЛ УІ, 80; ЧИОНЛ XVII, II].
- САМПСОНЬ. Самсонъ [АрхКВР 6/1, 249], Samszon Petro [ЛРС 309], (знах.) сампсона [ЧИОНЛ УІ, 28].
- САМУИЛЬ. Самуи/л/ Рука/в/чи/п/ки/и/ [АКЖМУ 38], Самоиль [АрхКВР I/X, 59], Самойло Довбенчикъ [АрхКВР 6/1, 201], Самуило [Пам. 86].
- САСОНІЙ. Саско [АрхКВР 7/II, 382], Мещанина Луцкого Саска Максымовича, Сасина Русина [АрхКВР I/VI, 60, 88], Sasin Mali [ЗД XX, 155], Сасонъ Зубаръ [Очерз 587], Sasyn ganczar [ЛК 65], Sasin Białoczerkiewiec [ЗД XX, 162].
- СЕВАСТИАНЬ. (знах.) савастіана, савостіана [ЧИОНЛ УІ, 6, II, 15, 42], Совостянъ (Никита Совостяновичъ [ОКЗ II 9]), Савостянъ (Микита Савостяновичъ [АрхКВР 8/У, 140]), пану Себестіанови Конопницъ [АСД I, 234], Савостко [АрхКВР 6/1, 24], у Савостка Омантовича [АрхКВР I/1, 80-83] (пор. ще Савустьковая вдова [АрхКВР 7/1, 240]), коваль Совостьянецъ, Совастьянъ Троцкое [ОВЗ 604, 605], Савостянецъ [АрхКВР 8/VI, 100], Sobko Trubac [ЗД XX, 160].
- СЕВЕРИНЬ. Seweryn [ЗД XX, 164], Семеринъ Наливайко [АрхКВР 3/1, 77] /Семерный Наливайко [АрхКВР IУ, 173], Kurilo Semerko [ЛСХ I 54].
- СЕРАФИМЬ. пана Серахвима Кгостираловского/пану Серафиму/панъ Серафимъ [АрхКВР 6/1, 41], Seraphin [ОКРЗ I, 2], (знах.) серафима, серафiona [ЧИОНЛ УІ, 44, 46].
- СЕРГІЙ. Сергій бояринъ [АрхКВР 6/1, 201], Се/р/ге/и/ Хоми/ч/, Серъге/и/ко Косовичъ [Пам. 32], Серъга [ОКанЗ I 05].
- СИЛА. (род.) силн [ЧИОНЛ XVII, 30].
- СИЛУАНЬ. Солуянъ Сидоровичъ [АрхКВР 4/1, 57, 60], (знах.) сиλουана [ЧИОНЛ УІ, 42].
- СИЛЬВАНЬ. Селивонъ [Пам. 91], Selinon [ОКРЗ I, 9], Саливонъ кравецъ [ОВЗ 606], (знах.) селиона, силивана, селивана,

- сильвона /ЧИОНЛ УІ, 5, 13, 18, 24, 66, 68, 70/, Seliwon /ОКРЗ I, 19/, Селивонещ Щербанич /AS III, 326/.
- СИЛЬВЕСТРЬ. (знах.) селиверста, силиверьста, силивестра, селевестра /ЧИОНЛ УІ, 5, 15, 22; ПГ 17, 24/, Селивестрь Шелестъ з Солонки /АрхЮБР I/X, 59/.
- СИМЕОНЪ. (род.) семсона, симиона /ЧИОНЛ УІ, 23/, Семииона дужкого, Семен Корунка /АрхЮБР I/XI, 4/, Семень Рудыч/ча/отъ Семенька Рудыча /АКСМУ 70/, Семє/н/ко /Юр.З зв./, Семенець Кривородкевичъ, Семенько Кривопустъ, Семенко Ходоровичъ /ОЧерЗ 591; ОВЗ 607/, Siemion z Konstantynowa, Siemionko Chromi /ZD XX, 161, 164/, Semko Alexandrow, Semka Stari, Seman /ОКРЗ I, 2, 12, 34/, се/м/ко ольмаръ /Юр. 20 зв./, у Симана Молчановича /АрхЮБР I/I, 28/, си/м/кови /АСО 80/, Семенець Павлушенко /ОВЗ 607/, Сенько Балычъ, Сима Дубицкий /ОВЗ 604, 605/ (пор. ще сими/н/сьнъ /ПИ 12/), Siemaniecz, Sen /ОКРЗ I, 9, 69/, Сенко Озимокъ, Сенець Остиленя /АрхЮБР 6/I, 114, 149/, Seneczko Ithrowski /ОКРЗ I, 292/, Сеньчило, Сенькъ Петрохинъ, Сеньта Куевновичъ /ОКЗ II5; ООЗ 597; ОВЗ 605/, пан Сеньта городничий Володимирский /AS III, 103/, Федо/р/ сеньта /КІС/, Sienczyk /Balz. 139/, Seniuka Thurzczakow /ЛКС 137/, Sieniula /ОКРЗ II, 69/, Сенчакъ (Chwedor Senczakow /ОКРЗ I, 55/), Самоиль Сенчило /АСД УІ, 116/, Sechno /ОБС 247/ (пор. ще Supron Sechnowicz /ОБС 247/), Семянъ (Ониско Семяновичъ /ОВЗ 604/), Семеневецъ /ОКЗ II6/, Семашко /AS I, 69; AS III, 468/, Ярошь Семашко /АрхЮБР I/II, 181/ (пор. ще Миколай Семашковичъ /АЛМ 145/).
- СИСОЙ. (знах.) сисоа /ЧИОНЛ УІ, 30/, Сисой Хромый /ОКЗ II4/.
- СОЗОНТЬ. (знах.) созонта, созонтеа, созона /ЧИОНЛ УІ, 29, 48, 49/, Sozon z Turowa /ZD XX, 156/, Созунъ (Pawel Sozunow /ЛКС 136/, Созко Якимовичъ /АрхЮБР 8/У, 140/, Сезинъ Кузмичъ /АрхЮБР 6/I, 252/.
- СОСИПАТРЬ. (знах.) сосипатра /ЧИОНЛ УІ, 27/.
- СОССИЙ. Sossiey, Sossy /ЛКС 182, 184/.
- СОФОНИИ. (знах.) софо/н/тіа /ЧИОНЛ УІ, 59/, (род.) Сафона /ЧИОНЛ УІІ, 19/, Сафонъ Степановичъ /ОКЗ II3/, Салонъ /АрхЮБР 6/I, 250/.
- СОФРОНИИ. (знах.) сопрона, сжпрона, софроніа /ЧИОНЛ УІ, 5, 6, 8, 42, 58/, из...Сопрономъ /AS III, 452/, Супронъ Колаев-

ский [ОКЗ 114], Супрун [АрхКВР 6/1, 115], Szupran Chfa-
lelewicz [Арх ЮЗР 7/III, 28].

СПИРИДОНЪ. (знах.) спиридонѣа, спиридона, спиродона [ЧИОНЛ У1,
16, 17, 53], Свириць (Савько Свиридови/ч/, Свѣтоухъ сви-
ридови/ч/ [Пам. 39]), ЛУ/к/ю/н/ свиридонови/ч/ [КІС].

СТАХИЙ. Stachno [ОКРЗ I, 60] (пор. ще Дмитръ Стахови/ч/ [ЦДАЛ
129, I, 115]).

СТЕФАНЪ. Стефан Грудка [АрхКВР 8/У1, 249], Степанъ Ивановъ сѣъ
[АрхКВР 8/УУ, 168], Степанецъ Пятигорчичъ [ОКанЗ 104],
Steranik [ОБС 263], Steranko Коззурка [ОКРЗ II, 251],
Sterancza [ОКРЗ III, 176], Wawrzincz Stepanczik [ОКРЗ
II, 231], зъ Стефанко/м/ Высо/ц/кимъ [АКЖМУ 47], Stera
Baranowicz [ОКРЗ I, 199], Stepuch [ОКРЗ III, 303, 305],
з Стеце/м/ [АСО 61], Стецка Рокгалу [АрхКВР 6/1, 37],
Steczik Hancewicz, Steczina Mieczewicz [ОКРЗ I, 70, 208],
Стесько Масленко [ОБЗ 606], Стехно [Пам. 91], на Стецнну;
з данники, на има с Тешиноу [АС III, 196, 197] (замість
з Стециноу - Р.К.).

ТАРАСИЙ. (знах.) тарасіа [ЧИОНЛ У1, 46], Taras Ciwon staryi [Пам.
121], Tarasiecz Mathyowicz [ОКРЗ I, 272], Тараско (Ihnat
Taraskowicz [ОКРЗ II, 117]).

ТАРАХЪ. Тарахъ Лиходеевичъ [ОБЗ 605], Tarko swiecz [АрхКВР 7/II,
132], (знах.) тарха [ЧИОНЛ У1, 30].

ТЕРЕНТИЙ. (знах.) терє/н/теа [ПГ 24], Терешку [АКЖМУ 62], Те-
reszko Horaszko [ОБЗ 149], Терехъ [АрхКВР 8/УУ, 277].

ТИМОНЪ. (знах.) тимона [ЧИОНЛ У1, 5] (пор. ще Syenko Timonow
[ЛРС 295]).

ТИМОФЕЙ. Тимофей [АрхКВР I/Х, 60], Timochwej Horbac [ЗД ХХ, 154],
ти/м/кови снови филиповому [АСО 49], Тимошь [АрхКВР 6/1,
56], Тимошко Кузнецъ [ОЧерЗ 591], Тимошка Батовичъ [Пам.
11], Тимошень [АС III, 87], Тимохъ Проскура [ПМ 8], Thi-
miesz [ЛКС 171], Тинко (Степанъ Яцковичъ Тинковичъ [ОЧЗ
89]), Tinorieu [ЛКС 160].

ТИТЬ. Тить Василевичъ [ОБЗ 605], Tithko Maximowicz [АрхКВР 7/II,
131] (пор. ще Sawka Titow [ОБС 245]).

ТИХОНЪ. Тихонъ Гриневичъ [АрхКВР 6/1, 251], Czichon [ОКРЗ III,
135, 136], Tichno Kisel [ЗД VI, 20] Tichno [ЛКС 143],
Тихко Чоботаръ [ЛК 88], Тимечько Рышаръ [ОКанЗ 104], Ти-
ша (Олексей пана Тишинъ [ОКЗ 116]), Thisz Hlodka [ЛКС
344].

- ТРИФОНЪ.** (знах.) трифона, трикона, троуфана, трохона, трифана [ЧИОНЛ УІ, 45, 47, 48, 50, 71], Трухонь Лучинь мужъ [ОВЗ 605], Трухань [АрхКВР 6/І, 250], Труханецъ Туро-вещъ [ОчерЗ 591], Truchanecz Paokow [ОКРЗ ІІ, 248], Трушь [АрхКВР 8/УІ, 99], Trusz Maczkowicz [ОКРЗ І, 156], Труфанъ (Чюдинъ Труфановичъ стародоубецъ [ЧИОНЛ УІ, 59]).
- ТРОФИМЪ.** (знах.) трохима [ЧИОНЛ УІ, 75], Трохимъ Ошьманикъ [АрхКВР 6/І, 246], Trochim Philipowicz [ОКРЗ ІІ, 212], Трохимецъ Марко [АрхКВР 7/І, 240], Отрохимъ Боярский [ОКЗ ІІ 6], (род.) Отрохима, Отрофима [ЧИОНЛ ХУІІ, 8, 21] (пор. ще Отрохимова Катерина [ОЧЗ 88], з Отрошомъ [АрхКВР 4/І, 44]), Троць (Stecz Throczyw [ОКРЗ ІІІ, 319]), Тронецъ Ситниковъ зять [ОВЗ 607], Тронъ (Ивана Тронича [АрхКВР 8/УІ, 151]).
- УАРЪ.** (знах.) оувара [ЧИОНЛ УІ, 22, 84].
- УРБАНЪ.** оурба/н/ лантвоить стѣм/р/скій/вурба/н/ [Юр. І зв., 12].
- ФАДДЕЙ.** (знах.) фадѣа, фадѣа [ЧИОНЛ УІ, 26, 85].
- ФАЛАЛЕЙ.** (знах.) фалалѣа, халелѣа [ЧИОНЛ УІ, 24, 44], Falko Kapiukow [ОКРЗ І, 55], Хвалелей (Левъ Хвалелевичъ [АС ІІІ, 324]), (знах.) халелѣа [ЧИОНЛ УІ, 44], Falutko [Пам. 73], Falec Stepanowicz [ОЛЗ 179], (дав.) Фа/л/кови [ЦДІАЛ І29, І, 1133, 10].
- ФАУСТЪ.** (знах.) фауста [ЧИОНЛ УІ, 14].
- ФЕОГНОСТЪ.** (знах.) фегноста, феогноста [ЧИОНЛ УІ, 15, 18].
- ФЕОДОРИТЬ.** (знах.) феофорита [ЧИОНЛ УІ, 12; ХУІІ, 32].
- ФЕОДОРЪ.** отецъ феоdorfъ [АрхКВР І/Х, 60], (род.) федора [АКСИМУ 49], федоръ Дегтярь [АрхКВР 6/І, 246], Fedoro Sobotha [ОКРЗ І, 23], Хведоръ Обыйма, Ходаръ Обыйма [ООЗ 594, 597], Педаръ Седельниковичъ [ОВЗ 607], Sawka Schweder [ОКРЗ ІІІ, 293], Федко Стрибыль [АрхКВР 6/І, 246], Федь-ко Денисовъ зять [АрхКВР І/І, 218], Ходко Жало [ОЧЗ 87], з...Ходоракою [АС ІІІ, 197], Schwedko Puska [ОКРЗ ІІІ, 396], (род.) федо/р/ка/небошика Федоурька [АСО 46, 90], коу/з/ма федо/р/ко [АСО 41], Schwedorko Andreiowicz [ОКРЗ ІІ, 140], Chodoroko (Nawrilo Chodorczicz [ЛКС ІВІ]), (знах.) федо/р/ца Ме/л/ничка [АКСИМУ 80], Ходорецъ [ОканЗ І04], Fed Kulhawy [ЛК 48], Schwed Lolkow [ОКРЗ ІІІ, 321], Федеви киселикови [ЦДІАЛ І29, І, 1133, 7], Федець Будникъ [АрхКВР 6/І, 65], Schwedecz [ОКРЗ ІІІ,

171/, Федечко Приступъ [003 598/, ива/н/ сы/н/ фѣдика скробаля/т/ [АСО II4/, Фѣ/л/чоунъ [Пам. 56, 91/, Fedos [АрхКВР 7/III, 25/, Fiedasz Paraszczak [Balz. 135/, (род.) Федю [ЧИОНЛ XVII, 18/, Fedzina Kalinikowicz [ЛК 50/, того Ѳединку [AS VIII, 125/, Фѣдикъ [АрхКВР I/I, 184/, Chwedon Ihnatow [ОКРЗ I, 83/, Chwedzina Czaska, Chwedina Iahoda . [ОКРЗ III, 267, 293/, Chwedosz Piatniczki [ОКРЗ III, 218/, Chweda Senkowicz [ОКРЗ I, 88/, у Хведораши [АКШМУ II2/, Chwedeczko Kniaszz (!) [ОКРЗ I, 270/, Chwedol Namal [ОКРЗ II, 214/, Chweduk [ЛЛС 34; ОКРЗ III, 197/, Chwedecza Syszłowa [ОКРЗ III, 89/, Хвесько Курка [Р. 4/, Педъ Мартиновъ сынъ [ОВЗ 607/, Хведчукъ (Iwan Chwedczukow [ОКРЗ I, 189/), Хведей (micz Chwedeyow [ОКРЗ III, 101/), Тудоръ (Wasko Thudorowicz [ОКРЗ I, 94/), Thador [ОКРЗ I, 1/.

ФЕОДОТЬ. Chodot Stepanowicz [ОКЗ I49/, Jaczko Chodotenie [ОКРЗ III, 57/.

ФЕОДУЛЬ. (знах.) Феодула [ЧИОНЛ VI, 8/.

ФЕОКТИСТЬ. Фетистъ Федоровичъ [АрхКВР 4/I, 41/.

ФЕОФАНЪ. (знах.) фѳана, фѳофана, фѳофа/н/та [ЧИОНЛ VI, 8, 15, 22, 81/, ермонахъ Ѳеофанъ [АрхКВР I/VI, 52/.

ФЕОФИЛАКТЪ. (знах.) фѳофилакта, фѳѳилакта [ЧИОНЛ VI, 26/.

ФЕОФИЛЬ. (род.) фѳофела [ЧИОНЛ XVII, 18/, (знах.) фѳофила [ЧИОНЛ VI, 11/.

ФЕРАПОНТЬ. (знах.) фѳерапонта, фѳерафона, фѳерафонта, фѳарафонта [ЧИОНЛ VI, 5, 13, 33, 47, 86/.

ФИЛАРЕТЬ. (знах.) филорета [ЧИОНЛ VI, 75/, игумень филареть [АрхКВР 4/I, 43/, противъ фильялета [КІС/, Пилать Туровець [ОЧерЗ 590/, Хвилять (Федько Хвилатовъ [ОКЗ II3/).

ФИЛИМОНЪ. Fylimon [ЛЛС 331/, Хилимонъ Гринѣвичъ [АрхКВР 6/I, 250/, Халимонъ [АрхКВР 7/II, 382/, Филонъ [АрхКВР 6/I, 252/, у филона [АКШМУ 57/, фило/н/ васи/л/єви/ч/ семашко [КІС/.

ФИЛИППЪ. (род.) филипія [ЧИОНЛ XVII, 16/, Филиппъ Маляръ [АрхКВР I/XI, 15/, Пилиппъ Вищій, Пилипець Тивуль [ОКанЗ I04; ОЧерЗ 590/, Пилипко (Stecz Philipkowicz [ОКРЗ I, 153/).

ФИЛОФЕЙ. (знах.) филофѳей [ЧИОНЛ VI, 5/, оте/п/ филофѳе/и/ Кезареви/ч/, игумень Миха/и/лов /Филатея Кизаревича, игумена Миха/и/ловского Золо/то/вархого киевського [ЧИОНЛ XVII, 48/.

- ФИЛЬ. Пхиль (Нестакови Пхилови [АрхКВР 3/1, 89-90]).
- ФИРСЬ. (знах.) фирса [ЧИОНЛ VI, 20, 47], Fursz Klimowicz [ЛК 84],
Прис пани Коташовое, Шрубенко Хурсь [ОКЗ II 6; ОВЗ 605],
Прись [АрхКВР 6/1, 46], Хрис Полукнязевичь [АС III, 324],
Фурсь, Хурсь (Минько Фурсовичь, Игнатъ Хурсовичь [ОКанЗ
104; 003 598]).
- ФЛОРЬ. (знах.) фрола, флора [ЧИОНЛ VI, 12, 29, 38, 50, 51, 58],
святого Фрола [АрхКВР 7/1, 239], цркви... стых фрола и
лавра [ЦДАЛ I 29, I, 39], Хлорь Малышенок [ОКЗ II 4].
- ФОКА. (знах.) фоку [ЧИОНЛ VI, 83], Тока Копытковъ [ОЧЗ 87].
- ФОМА. (род.) Хвомы [ЧИОНЛ VI, 85], Фома Иоанович Бабиц [АрхКВР
I/XII, 3], Хома Котань зять Дубинского [ОВЗ 606], Хома
з головьска [ЦДАЛ I 29, I, II 33, I 3 зв.], Chomka Jur-
czicz [ОБС 244], Хомица огородникъ [АрхКВР 6/1, II 3],
Яцко Хомица [АрхКВР 7/1, 240], Хомиць (Wasko Chomikowic
[ЗД XX, I 64]), Хомашь (Pawel Chomaszowicz [ОКРЗ I, 281]),
Томко Сачкович [АС III, 467], Томахъ (Jasko Tomaszowicz
[ЛК II 8]), Фтома (Исаия Фтомич [АрхКВР I/XII, 3]), Тру-
сенко Томашко Котмневское [ОВЗ 605], Тонко [АрхКВР 6/1,
68].
- ФОТИЙ. патриархъ фотій [КІС], поць Фотим/н/ [ПИ 5], (знах.)
фотіа, хотіа, фатіана, фотіана, хатіана [ЧИОНЛ VI, 20,
43, 46, 67], (знах.) Тотія [ЧИОНЛ XVII, I 7], па/н/ то-
тє/н/ [КІС].
- ХАРАЛАМШИЙ. Харлань [ОКЗ II 3].
- ХАРИТОНЬ. (знах.) харитоніа [ЧИОНЛ VI, 47], Харитон Ананько-
вичь [Пам. 79], Харитонко Лапинь [Туп. 673].
- ХРИСАНФЬ. (знах.) хрисанфа [ЧИОНЛ VI, 86].
- ХРИСТОФОРЬ. (знах.) христофора, хриstopора [ЧИОНЛ VI, 6, 84],
Kirsta Hriniakowicz, Kiersticha [ОКРЗ I, 2, 8] (пор-
ще у XVII ст. Петро Кирста, Иванъ Кирстенко [Р. 61,
166]).
- ЮРИЙ. Юрей Козмичь Рогатинець [Пам. 26], Юрей Струсъ [АрхКВР
7/II, 386], Юрь Михайловичь поповича [ЧИОНЛ VI, 72],
Georgius dictus Jiurscha [AGZ XV, 417], пань Юрко, пи-
сар [АрхКВР I/XI, 15], (род.) Юря Черкаса [АрхКВР I/I,
338], Jur Pankowicz [ОКРЗ I, 278], Jurecz Oniskow
[ОКРЗ I, 265], Jura Stepanowicz, Jurchon Zarubicz, Юрно
[ОБС 254; ЛЛС 329; АрхКВР 7/II, 381], Jurachno [ОКРЗ

III, 284/], Vurczyna [AGZ XV, 405/], у Юрчянти [АрхЮБР 3/1, 89-90/], Юрешъ (Карпъ Юрешевичъ [ОБЗ 605/]), Юринко (Kurilo Jurinczicz [ЛКС 178/]), Юрисъ (Onusko Jurykowicz [АкВАК XI, 417/]), Павел/л/ м/р/ша [КІС/], панъ Юра, Бенедиктъ Юрага [АрхЮБР 7/1, 6, 25/].

ж ж ж

АВРОНЬ. Awron [ЛКС 213/].

АВУЛА. Авула Урвितिць [ОЧерЗ 591/] (← Савель, Вавила) (?).

АРИСТЬ. Aryst Onoskowicz (пор. ще Jakim Arist-owicz [ЛК 51, 52/]) (знах.) ариста [ЧИОНЛ VI, 5/] (← Аристархъ, Аристонъ, Аристовуль) (?).

АРСУТА. Arsuta [ЛКС 193/].

АРТИСЬ. Artisz Zinowicz [ЛРС 278/].

АРУСТЕНОКЪ. Мишко Арустенокъ [ОКЗ II 5/].

АСЛАНЬ. А/н/дрее/м/ Аслан-овичо/м/ [ПМ 43/].

ВАЛКО. Valko [ЛКС 196/], ва/л/ко [ЦДАЛ I 29, I, II 33, II зв./] (< Валентинъ, Валерианъ) (?).

ВАРКО. Ва/р/ко Колибаба [ЦДАЛ I 29, I, II 28, 30/] (← Варваръ, Варлаамъ, Варнава) (?).

ВАХЪ. Wach Karczmarz [ОКРЗ II, 218/] (пор. ще Ивашко Вах-овъ [Туп. 556/], Sydor Wach-owicz [ОКРЗ III, 2/], Wach-no Horelkowicz [ОБС 254/] (← Василии, Иванъ) (?).

ВАЦЬ. Wasz Czortowski [ОКРЗ III, 97/], Wasz Olexicz [ЛКС 343/], тимко вац-ови/ч/ мешани/н/ с тарнопола зя/т/ риболо/в/-чц/н/ га/с/чинь [Юр. I 3 зв./], Вацна (пор. Яцко Вацни-ич, Игнашь Вацни-ичъ [Пам. 79, 83/]), Вац-уръ Поповичъ [ОКЗ II 4/], Вац-юта [АС I, 54/], протопопъ... дудькому Ивану Вацуть [АСД I, 199/] (пор. ще Иванъ Вац-ют-ичъ [АрхЮБР I/I, 466/]).

ВАШЬ. Wasz Czorniss, Wasz Liesiowicz, Wasz s Piotrowa [ОКРЗ I, 89, 200, 202/], Wasz Borcylo, Jaszko Wasz [ОКРЗ III, 275, 284/], у Ваш-ка [АрхЮБР 6/I, 69/].

ВОХНО. (пор. Гришко Битенский Вохно-вич [АС III, 388/]).

ГАЛЬ. Hal Wolossin [ОКРЗ I, 209/], за сына се/н/кова про/з/вище/м/ бсгова имене/м/ за гя<ла> [АСО 62/], пре/д/ пано/м/ га/л/-ко/м/ [АСО 41/], Налко [ОКРЗ I, 173/] (← Галактионъ, Галлионъ) (?).

ГАНЬ. Nan, Nan Dinczowicz [ЛКС 184; ОБС 216/], мѣщанинъ кiev-

- ский ган-ко [АрхЮЗР I/УI, II], Блошка Ган-ецъ Протасевичъ [ОВЗ 604], Ган-чукъ Слободчинъ [ООЗ 596].
- ГАРКО. Гарко [Пам. 85] (< Герасимъ) (?).
- ГАСЬ. Has Wołossowicz (пор. ще Jasz Has-iewicz [ОКРЗ I, 66, 188]), Гас-ко [АрхЮЗР 7/II, 382], Иванъ Гас-ко [ЛКС 167], Гас-юта [АрхЮЗР 6/I, 93].
- ГАЦЬ. Гаць Догашко [Пам. 26], Хаць Васковичъ /Гаць Васковичъ [АрхЮЗР 6/I, 321, 334] (пор. ще Андрей Гац-ко-вичъ [АрхЮЗР 7/II, 381]).
- ГЕСЮТА. Hesiutha [ЛСХ 164].
- ГРУНЬ. Грунь Ивановичъ [АкБМУ 4].
- ГУЦЬ. Гуць Петровичъ [Пам. 22], Нусз Budnianka [АрхЮЗР 7/II, 274].
- ДАНКО. Danko Ilkowicz [ОКРЗ I, 287], Дан-ецъ Завалеевичъ [Очерз 591], Dan-ik Petrassow [ОКРЗ I, 125] (< Данииль, Иорданъ або Богданъ).
- ДАРТОНЬ. (пор. Dmtr Dartosz-owicz [ОКРЗ III, 218]).
- ДАХЬ. пнь да/х/, пред стари/м/ ла/н/тво/м/ (!) дахо/м/ [Юр. 7 зв., 12], Дах-но Василевичъ [АкБМУ 130], ran Dach-no klucznik /zd VI, 32] (< Дасии) (?).
- ДАЦЬ. Dacz Olexicz, Dacz Pachuticz [ОКРЗ II, 75] (пор. ще Schwedecz Dacz-ewicz [ЛКС 343, 344], Dacz-ко [ОКРЗ III, 229, 284], Дасук [Пам. 127] (пор. Данило Хоруженко /Дацко Хоруженко [ДНРМ 297, 298]).
- ДЕСКО. Desko Kaliczicz [ЛКС 181].
- ДЕЦКО. Децко [ЛК II 6], Децко Ка/п/тоурови/ч/ [Пам. 15], Децко Игнатовичъ [ОВЗ 606].
- ДЕШКО. Deschko Wurgowicz [AGZ XV, 393], (род.) Дешка Радковича [УИ 62], (пор. ще село Дешки [ЧИОНЛ УIII, 3-51]).
- ДИХЬ. Дихъ [АрхЮЗР 8/IV, 278], Дих-но (пор. Sen Dichnicz [ОКРЗ I, 187]).
- ДМИШЬ. Дмишь [АрхЮЗР 8/IV, 99].
- ДОХНО. (пор. дочки Дохновича [AS III, 111]).
- ДУНКО. Дунко, Дунько Куприяновичъ [ОЧЗ 87; ОВЗ 605].
- ДУХНО. (пор. Jasz Duchn-icz, Sayko Duchn-icz [ОКРЗ I, 266]).
- ЄВДОКИЙ. (знах.) Євдока [ЧИОНЛ VI, 42].
- ЄВЛАДЬ. (знах.) євлала [ЧИОНЛ VI, 33].
- ЄНА. Ena Kuzminicz [AS III, 446], (знах.) єню [ЧИОНЛ VI, 12], па/н/ василе/и/ єн-и/ч/, пна васи/л/м єн-ича [КІС], Фелко Єнь-ко-вичъ [АрхЮЗР 8/IV, 141].

- ЕРИНЕЦЬ. Еринець [ОВЗ 605].
- ЕРКО. сына маест... Ерка [АрхКВР 6/1, 247].
- ЕСИНЬ. Jesyn Niemirycz, Jesyn Marmol [ЗД XXI, 4, 38], Тумко Јесин-ко-вичь [ОКРЗ I, 277].
- ЗАСКО. (пор. Марко Заско-вичь [ОКЗ II 5]).
- ЗУХЬ. Zuch, Zuch Iurcze [ОКРЗ II, 105, 216].
- ЗИЦЬ. Зыць, Зець [АрхКВР 6/1, II4; Пам. 91] (пор. Селивонь Зиц-евичь [АрхКВР 6/1, 38]).
- ИВКО. Iwko Wlazezski [ОКРЗ II, 212].
- ИЛИАНЬ. Ilian Schwedzenie [ОКРЗ III, 47].
- ИОХНО. Iochno Iwaskowicz [ОКРЗ II, II0].
- ИРИАСЬ. Iriasz Sachnowicz [ЛК 79].
- ИСЕМИАНЬ. дьякона Исеміяна [АСД IV, 16].
- КАДИАНЬ. Кадянъ Чапличъ [Аз III, 323], панъ Петръ Кадянъ [ОЛЗ 163], Федоръ Кадянъ Чапличъ Шпаковский [АрхКВР I/VI, 179] (← Кантадианъ) (?).
- КАЛИМАНЬ. Kaliman Waszewicz [ОКРЗ I, 158], Kaliman [ЛКС 175].
- КАЛИСЬ. Kalisz Kriczowicz (пор. ще Waszil Kulisz-owicz [ЛКС 338, 341]).
- КАЦЬ. Сте/ц/ко Кац-еви/ч/ [Пам. 54], Кац-ко Лещевичъ, Кац-ко Карповичъ [Пам. 29, 42, 47].
- КЛИШЬ. Клуз [ОКРЗ III, 3], Klisz Starodubow [ОКРЗ I, 143] (пор. ще Васка Клиш-евича [АрхКВР 8/VI, 151]), Клиш-ко Петриковичъ [Очерз 591] (← Климентъ) (?).
- КОЛОХНО. Андрей Колохно-вичъ, колохно-ви/ч/ дворище [Пам. 8, 37].
- КОХНО. Кохно подсуседокъ [АрхКВР 6/1, II3].
- КРИСТАНЬ. Wassylecz Krystan-owicz [AGZ XV, 393] (← Крискентъ, Христианъ) (?).
- КУШЬ. Kusz Lewkowicz [ОКРЗ I, 293], Kusz [ОКРЗ II, 107], Kusz [ЛКС 211].
- ЛАНЬ. ла/н/ снъ го/л/дну/в/, Łan Hryniowiat, z Łanien, Łan; Jaszko Łan-iów [КСWW 81, 90, 101], ива/н/ лани/к/ [АСО 46, 132], Лан-чикъ [АрхКВР 6/1, II5], Lan-iecz Sicz-czicz [ОКРЗ I, 278].
- ЛАРКО. Larko Porow zięć [ОКРЗ I, 31], Ла/р/ко [ЧИОНЛ ХУП, 41] (пор. ще Jaszko Larko-wicz [ОКРЗ I, 288]) (← Ларгий, Иларионъ /Ларинъ) (?).
- ЛАШКО. Лашко Золотарь, Лашко Вовчковъ сынъ [ОВЗ 606, 607]. Лашко Жулга [АрхКВР 8/VI, 99] (← Васи-лашко ← Василии, Св-лашко ← Свлампий, Михай-лашко ← Михайлъ) (?).

- ЛЕНЬ. Len Waszylowicz [ОКРЗ I, 275], Jaczko Len-iowicz [ОКРЗ I, 274], Len-iecz [ОКРЗ III, 119], Lye-nko [ОКРЗ III, 350], Иванъ Лен-чичъ [ОВЗ 604], Wassil Len-ko-wicz [ОКРЗ I, 100], Mikita Len-czik-owicz [ОКРЗ I, 280].
- ЛЕХЪ. Lech Chwedynowicz [ОКРЗ I, 293], Lech Anthossowicz [ОКРЗ II, 194] (пор. ще Рома/н/ ле/х/-на Сало // романи/к/ оле/х/-на [АСО 62, 75]).
- ЛЕЦЪ. Леонтия Даніловича, прозываемого Лѣца, мещанина киевского [ЧИОНЛ XVII, 47], Лець, Дмитръ ле/ц/ [АСО 65], Лець Ковалевичъ [Пам. 36], Лец-ко [Пам. 82; АрхЮВР 7/II, 381], Лец-ко Баевский [АС III, 324], Лес-ук Ordukałowicz [ЛК 65] (пор. ще Омельнянко Лец-евич [Пам. 81], Paszko Лес-iewicz, Malina Лес-iewicz [ЛК 84] (← Леонтий) (?).
- ЛЕШЪ. Lesz Dmitrowicz [ОКРЗ I, 283], Леш-ко швецъ (АрхЮВР I/I, 218), Олеш-ка, про/з/виско/м/ макуха // ле/ш/-ко пре/з/виско/м/ маку/х/, Леш-ко Марьковъ [АСО 66, 87, 93], с Леш-уком [АКСМУ 103].
- ЛИХНО. Лихно [ОВЗ 606].
- ЛОХНО. Lecho Durowicz [ОКРЗ I, 55].
- МАИСИЙ. (род.) скимника Маисія [ЧИОНЛ XVII, 10].
- МАЛЕХЪ. Luczka Malech-ow [ОКРЗ I, 276].
- МАРИТОНЪ. (знах.) Маритона [ЧИОНЛ XVII, 13].
- МАСИНА. Масина Иванович Шульжич /Масина Ивано/в/ снъ шу/л/жл/ч/ [АрхЮВР 8/IV, 174; ПИ #12].
- МАСКО. Маско Микитеня [АрхЮВР 6/I, 114], земан земли Волинское Федора...и Маска [АС VI, 17], Маско Гулеви/ч/ [Роз. 139].
- МАСКЪ. у Маска [АрхЮВР 6/I, 68], Masziuk Bogusowicz [ЛК 84].
- МАСЬЯНЪ. инока Масьяна [ЧИОНЛ XVII, 8].
- МАХЪ. Mach [ОКРЗ II, 211], Mach-no Kunassow [ОКРЗ III, 293], Mach-nik [ЛК 82], Mach-niczko Droniewicz [ЛРС 278].
- МАЦЪ. Мац Микитич [АрхЮВР 8/VI, 428], Клинь Мац-евичъ [Пам. 83], Мац-ко Михалец [АрхЮВР 8/IV, 278], Мац-ина [АС III, 304], Macz-ina [ОКРЗ III, 119], Macz-iuk Omeljanow [ОКРЗ III, 231] (пор. ще в XV в. Мац-ина [Роз. 61; АС I, 112]), Мац-ко [АрхЮВР II, 106], Ма/ц/ [ССУМ], (род.) Ива/н/ сн/н/... федора Мац-оули /то/т/ ива/н/ мац-оули/к/ [АСО II 7], за-сталъ воро/т/ного на /и/ме мац-уту [ЛКК II, 225].
- МАШЪ. Masz [ОКРЗ I, 2, 156], Masz Chwedczicz, Masz Hreczun [ОКРЗ I, 187, 207].

- МЕНКО. Menko Jaszkowicz [ОКРЗ I, 178].
- МЕЦЬ. Мець [Пам. 22].
- МИХЬ. мимо долину названую мик-ова долина [ЦДАЛ 129, I, 58].
- МИХЬ. Mich [ОКРЗ III, 80] (< Михаилъ, Михай) (?).
- МИЦЬ. Миць, Миць Головеньчичь [Пам. 14, 86], Micz Sachnowicz [ОКРЗ I, 158], слу/ж/ки на /и/ме миць а васко [КІС], Миц-ко Степуни/ч/ [Пам. 12], Мусз-ко [ОКРЗ II, 239], (знах.) Миц-ыка [АС III, 196] (пор. ще Иване/ц/ Миц-ни-и/ч/ [Пам. 15]).
- МИШЬ. Musz Proskornicz, Misz [АрхЮЗР 7/II, 131; ЛСХ 147], мишь [Роз. 175, 176], Олехно Миш-ко-вич Духов [АС VI, 12].
- МОНА. Сенько Моничь [Пам. 33], Timko Mon-icz [ОКРЗ I, 208], Jaszko Mon-cz-icz, Pyotr Mon-czicz [ОКРЗ I, 275; ОКРЗ III, 289].
- НАЦЬ. Наць Шелестовичь [Пам. 21], Наць Судаковичь [АрхЮЗР 7/I, 627] (пор. пань Наць, паню Нацоу [ССУМ]).
- НЕХНО. Нехно Зенковичь [АЛМ, вип. 2, 79].
- НЕЦЬКО. (род.) Юшка Нец-ко-вича [РИБ ХХVII, 561] (пор. ще топо-німи Неци [АрхЮЗР I/I, 370], Нес-ow [АМ]).
- НИКОРА. Nikora Chacinicz [ЛК 109] (пор. ще ге/т/мановой никор-чыной [ЦДАЛ 129, I, 1133]).
- НИНКО. Нинко [АрхЮЗР 7/I, 240].
- НИСКО. Куторовичь Ниско [ОВЗ 604], Nyszieszko [ЛРС 274].
- НОСКО. Носко Кравець [ОКЗ II 7].
- ОЛЕНКО. Оленко Кухар [АС IV, 52].
- ОНАСКО. Onasko Romanowicz [ОКРЗ I, 206].
- ОНАТКО. онатко, белаша она/т/-ч-єнка [ЛНБ 5, II, 405I, II 0 зв.].
- ОНКО. Андрей Онко-вич /Онк-евич [АС IV, 310].
- ОНОШКО. Оношко [Пам. 31], Onoszko Klimowicz [Пам. 122], Мойсея Оношко-вича [АрхЮЗР 6/I, 154] (< Онисимъ) (?).
- ОНУСКО. Onusko Baxicz, Andreyecz Onusko-wicz [ЛРС 307; ЛКС 331] (< Онуфрий) (?).
- ОРОСИПЬ. Orosip Filipowicz [ЛК 96].
- ОСАИ. Osay Omielianowicz [ЛК 52] (< Исаия) (?).
- ОСОФИЙ. (род.) Ософiа [ПШ 29].
- ОХНО. пань Охно Красноселскій [АрхЮЗР 3/I, 7].
- ПАСИЖЬ. Пасжж [АрхЮЗР 8/У, 100] (< Павелъ) (?).
- ПАХЬ. Pach, Roman Pachnowicz [ОКРЗ I, 1] (пор. ще Schwedor Pach-utha [ОБС 247]), Пах-но Ли/т/винови/ч/ [Пам. 37], Pachu-tha [ОБС 246] (< Пахомии, Пафнутии) (?).

- ПАЦЬ. Паць [АрхКВР 6/1, 115], Пац-ко Михеевичъ [ОканЗ 105], з Пацкомъ [AS III, 112], пац-ко [AS III, 80], дочка пац-ка [ЛНБ 5 II, 4048, 89], пытали есмо... Пац-кевича [АрхКВР I/VI, 40], Pasz-uta Połowko [ОКРЗ III, 99], Якимъ Пац-ынничъ [Пам. 24], Романъ Пац-ынка [Туп. 354].
- ПАШЬ. Pasz [ОКРЗ II, 8], Pasch [ОКРЗ I, 281] (пор. ще Sawka Paszowicz [ОКРЗ I, 290]) (<Павель) (?).
- ПИЛЮКЪ. Пилюкъ [АрхКВР 7/II, 381] (<Пилипъ < Филипъ) (?).
- ПИХНО. Пихно Глазковичъ [ОВЗ 605], Syenko Pichno [ОКРЗ II, 247].
- ПРЕВОРЪ. Преворъ Василевъский, Гришко Превор-авичъ [АрхКВР 7/II, 31].
- ПРИДОСЪ. Michno Przydos-owicz, Chryczko Przydos-owicz [ЛК 49,65].
- ПРОВОТАРХЪ. (род.) Провотарха [ЧИОНЛ XVII, 43], Заня Провотарх-овъ [Туп. 75] (<Провъ и Тархъ).
- ПУХНО. Поухно-вичъ жеребе/и/ [Пам. 25].
- РАДЬ./РАДЬ. Rad Ruhało [ОКРЗ III, 161], да/л/ радеви, и/з/ бра-то/м/ раде/м/ [Юр. 9], Рад-ко Япковичъ [ОЧЗ 89], Рад-ко Горобисъ [АрхКВР 6/1, 103], Радь-ко Юшковичъ [Пам. 81], Rad-ecz Thiszowicz [АрхКВР 7/1, 278], Рад-ика Губиничъ [ОЧЗ 88], Rad-уła Piotroszyn zięć [АрхКВР 7/III, 25] (<Радионъ або Радославъ).
- РАЛКО. Ралко [АрхКВР 6/1, 250].
- РАСКЪ. в Raskiem [ОКРЗ I, 19], Раскомъ Михновичом [АрхКВР I/1, 291], Rask Konratowicz [ОКРЗ II, 68].
- РАХНО. Рахно [АрхКВР 6/1, 246, 247].
- РАЦЬ. Раць [AS III, 31].
- РАШУКЪ. Рашукъ Слобоженикъ [003 597].
- РУЦЬ. Rucz Kowal [ЛКС 168].
- САВОНЬ. Савонъ пожаревичъ [Пам. 33], Jasko, Sienko, Steczko Sawon-owiczi [Пам. 170].
- САВРАНЬ. Савра/н/ [Пам. 53].
- САВРАШЬ. Sawrasz Lucznik [ЛСХ 136].
- САЛГАНЬ. Салганъ Степкевичъ [АрхКВР 6/1, 7].
- САМЬ. Самь [АрхКВР 8/IV, 278], Waszil Sam-ow [ЛРС 291], Samuś Petrenia [АрхКВР 6/1, 577], мас/т/... миско взати в са/м/-ка, сам-ко з долу, па/н/ Самь-ко [Юр. 5, 16], Sam-osch [ЛРС 283] (<Самуиль, Сампсонъ, Самей) (?).
- САХНО. Сахно Козаковичъ [АрхКВР 6/1, 252], Sachno [АрхКВР 7/II, 131], Мелешко Сахно-вичъ [ОВЗ 605], Iriasz Sachno-wicz [ЛК 79].

- ШЬ. Сашь Салязковичъ [Туп. 793], Сац-ко Полешко [АрхКВР 6/1, 114].
- ШКО. Сашко Федоровичъ [ОВЗ 604].
- ШИНА. Оме/л/я/н/ Сецина [Пам. 26].
- ШКО. Ива/н/ и сидо/р/ снѣве си/н/ко-ве /Юр. 4 зв.), Ходко Синковичъ [ОЧЗ 87] (пор. сина бырличъ, сина хоти/н/-ски [ССУМ]).
- ШНО. Си/х/но а оле/х/но гри/н/ковичи кози/н/скии [Арх.Роз.13].
- ШКО. Сошъко Крывопускъ [ОКЗ 115].
- ШНО. Stachno [ОКРЗ I, 60] (< Евстахий, Стахий)(?).
- ШНО. Стехно Клещовского [ОВЗ 605].
- ШКО. Васко Крышневичъ - сыновъ має два: Талко а Ёско [АрхКВР 6/1, 249] (< Фалко < Фалалей) (?).
- ШАНЬ. (род.) Тофана [ПГ 29].
- УХНО. Тгучно [Пам. 144] (< Трифонъ) (?).
- ЕКО. Феско Нечитайло, овруцкий крестьянин [Туп. 335].
- ШЬ. Фец-єви/ч/ дворище [Роз. 175-176], фец-ика Пшончича [АрхКВР 3/1, 103].
- ШЬ /ХИЛЬ. Фи/л/ [АСО 79], фи/л/ и/з/ брато/м/ /Юр. 9], ва/с/-ко ца/п/ и сыно/м/...фило/м/ [АСО 118], Fil-ко з Ёска [2Д ХХ, 158], Фуї-о [ЛРС 273], гри/ц/ хи/л/-ка [АСО 76, 78], Chil-іес przuchozy [ЛК 82], Хил-ко Гуриновичъ [АрхКВР 6/1, 250], Хвиль [АрхКВР 8/IV, 278], Iwan Schwilkow [ОКРЗ III, 119], Schwil-іecz [ОКРЗ I, 178] (< Филимонъ, Филиппъ, Филь) (?).
- УШАНЬ. (род.) фрусана [ПГ 4].
- ШЬ /ХАНЬ. Chan Hriczkowicz [ОКРЗ III, 109], Хань-ко Омельяновичъ [003 597].
- ШЬ. Char Pawłowicz, Char [ОКРЗ I, 34, 187], Char Iwanow [ОКРЗ I, 290], Jaszko Char-owicz, Waszil Char-owicz [ОКРЗ I, 267, 287], Char-ко Mothil [ОКРЗ III, 315], Charko [ЛК 65], Хар-ко Гушинский [ЧИОНЛ УIII, 3, 15], Хар-ина [Пам. 56], Char-yna reznik, Char-utha Schwedzenie, Char-utha Mielekowicz, Char-ecz [ЛК 48; ЛСХ 137; ОБС 252], у Хар-ути [АрхКВР 6/1, 426] (< Харитонъ, Захарий) (?).
- ШЬ. (род.) Хаца Панковича, Хаць и Сенко Ванковичи [АрхКВР 6/1, 102, 316], Chacz Selenkowicz [ЛЛС 337], Хац-ко Некраш [АКЖМУ 99], Хац-ко [ОКРЗ 104], Chacz-yna [ЛК 98].
- ШЬ. Хьвенъ огоро/д/никъ [Пам. 27].
- ШЬ. Schwesz [ОКРЗ I, 60], Schwesz Saramaiko [ОКРЗ III, 224] (< Феодоръ) (?).

- ХОНЬ. Chon Naraszimowicz /ОКРЗ I, 278/, с Хон-цем Свойчевским /AS III, 110/; Улашь а Кузма Хон-ичи /АрхКВР 6/1, 252/, Максимъ Хон-ичъ /ШИД4/, Iwach Chon-iewicz /ОКРЗ II, 39/ (← Тихонъ) (?).
- ЮВДАКЪ. у Ювдака /АрхКВР 3/1, 87/.
- ЮВКО. Ювка Петрашеняти /АрхКВР I/1, 395/, жалобу чинилъ на Ювка /АрхКВР 6/1, 212/.
- ЮХЪ. Selywon Juch-owicz /АрхКВР 7/II, 278/, Юх-а/н/ /ЦШАК 220, I, 4/.
- ЮЦЬ /ЮЦЬ. Юць /AS III, 31/, Юць /АрхКВР 7/1, 240/, Юц-кевичи Михал а...Верешко /АрхКВР 6/1, 56/, Юць-ко-ви сыну полове-чича у малои тухли /КІС/.
- JUSZ. Jusz Kuzmicz /ОКРЗ I, 268/, Jusz-a Potapowicz /AS III, 446/, Миць Юш-ко-ви/ч/ /Пам. 37/, Гришко Юш-ковичъ /AS III, 325/, (род.) Юш-ка Нецковича /РИБ XXVII, 561/, Юшко власовичъ /ЖКК I, 294; 301/, Юшко Литвинъ /АрхКВР 8/1У, 278/, Раль-ко Юш-ко-вичъ /Пам. 91/.
- ЯВЛОШЬ. Се/н/ко Я/в/лош-еви/ч/ /Пам. 13/ (← Евлампій) (?).
- ЯРОШЬ. Ярош /АрхКВР 7/II, 381/, Ярошь Сустичъ /АрхКВР I/1, 530/, Ярошь крама/р/ /Юр. 14 зв./, Ярош-ина /АрхКВР 8/У1, 100/ (← Ярема ← Иеремя) (?).
- ЯСЮТА. Jasiuta Makarec /ОЛЗ 176/.
- ЯХНО. Jachno Jaczkowicz /ОКРЗ I, 266/, Masko Jachno-wicz, Michai-ло Jachno-w /ЛК 84; ЛКС 182/ (← Яковъ, Якимъ) (?).
- Jasz. Jasz Philipowicz /ОКРЗ I, 272/.
- ЯШКО. Jaszko /ОЛЗ 175/ (← Иаковъ) (?).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- АкБМУ - Акты Бориспольского мейского уряда 1612-1699 гг. с предисловием А.В.Стороженка. - Киев, 1892.
- АкВАК - Акты, издаваемые Виленской археографической комиссией. - Вильно, 1880. - Т.Х.
- АкЖМУ - Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582-1588 pp.). Підгот. до вид. М.К.Бойчук. - К.: Наук. думка, 1965.
- АкЗР - Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. - СПб., 1846. - Т. I; СПб., 1851. - Т. IV.
- АкЮЗР - Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. СПб., 1861. - Т. I. СПб., 1865. - Т. 2.
- АЛМ - Акты литовской метрики, собранные Ф.И.Леонтовичем. - Варшава, 1896-1897. - Т. I, вып. 1-2.
- АрхБавор. - Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника АН УРСР. Відділ рукописів. Фонд Баворовських - № 1136.
- АрхРоз. - Ділові документи з колекції архіву В.Розова, що зберігаються в Москві, в Інституті російської мови АН СРСР.
- АрхЮЗР - Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной Комиссией по разбору древних актов. Киев, 1859-1914*. - Ч. I-VIII/Т. I-XXXV.
- АСД - Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемых при управлении Виленского учебного округа. - Вильно, 1867. - Т. I; Вильно, 1867. - Т. IV; Вильно, 1867. - Т. VI; Вильно, 1869. - Т. VII.
- АСО - Акты села Одрехови. Упорядники І.М.Керницький, О.А.Купчинський. К. Наук. думка, 1970.

* При посиланні на це видання арабська цифра вказує на частину, римська - на том.

- ГВКЛ - Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 год, собранные и изданные под редакцией В. Антоновича и К. Козловского. - К., 1968.
- Голов. - Головацкий Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. - М., 1878, ч. III. - 324 с.
- Гринч. - Словар української мови, Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. К., 1907-1909. - Т. 1-4.
- ДМВН - Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. (Збірник актових документів). - К.: Наук. думка, 1981.
- ДНRM - Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України). Підгот. до вид. В.А. Передриєнка. - К.: Наук. думка, 1976.
- ЖКК - Жизнь князя Андрея Михайловича Курбского в Литве и на Волыни. - Акты, изданные Временной комиссией, высочайше учрежденной при Киевском военном, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Киев, 1849. - Т. I-II.
- ЗАГ - Запись Анни Гойської на монастир почаевський 1597 года. - Києвлянин 1850, с. 32-38.
- ЗНТШ - Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. - Львів, 1902. - Т. L; Львів, 1907. - Т. LXXVI; Львів, 1912. - Т. CXI.
- ИЛ - Ипатьевская летопись. - В кн.: Полное собрание русских летописей. - СПб., 1843. - Т. II. 1843.
- ІФ - Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI - перша половина XVII ст.). Збірник документів. К.: Наук. думка, 1975.
- ИФМ. - Йосифінська (1785-1788) і Францисканська (1819-1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. - К., 1965.
- К. - Кісь Я. П. Найстаріший інвентар Замерстинова, Волиці і Поріччя - сіл м. Львова (1546 р.) - Науково-інформаційний білетень архівного управління УРСР. К., 1960, № 1.
- КЗС - Кременецький земський суд. Описи актових книг XVI - XVII ст. - К.: Наук. думка, 1959-1965. - Вып. I-III.
- КІС - Картотека до історичного словника української мови XVI - першої половини XVII ст. (Зберігається в Інституті суспільних наук АН УРСР у Львові).
- Коп Пал. - Копистенський З. Паліодія. - В кн.: Русская историческая библиотека. П., 1878. - Т. IV.

- КС - Киевская старина. Ежемесячный исторический журнал. Киев, 1887. - Т. XIX.
- ЛБ - Лексикон славенороський и имен тлкованіе... Памва Беринди. - К.: Вид-во АН УРСР, 1961.
- ЛК - Люстрація Кременца 1563 г. - АрхКВР 7/II, Киев, 1890.
- ЛКЗ - Люстрація Київської землі, бл. 1471 р. Москва. ЦДАДА СРСР, ф. 389, оп. I, кн.3, арк. 90-94.
- ЛКС - Люстрація Каменецкого староства 1565 г. АрхКВР 7/II. Киев, 1890.
- ЛЛС - Люстрація Любомльського староства 1564 г. АрхКВР 7/II. Киев, 1890.
- ЛНБ - Львівська наукова бібліотека ім.В.С.Стефаніка АН УРСР, Відділ рукописів. Фонд Оссолінських - № 5, спр. II 4032, 4048, 4051.
- ЛРС - Люстрація Ратненского староства 1565 г. АрхКВР 7/II. Киев, 1890.
- ЛСХ - Люстрація староства Хмельницького 1565 г. АрхКВР 7/II. Киев, 1890.
- МІО - Луцькі городські книги XVI-XVII ст. ЛНБ, Фонд Оссолінських, № 5, спр. II 4044.
- Молит. - Молитовникъ, имѣя въ собѣ церковная послѣдованія. Острог, 1606.
- ОБРН - Орлов А.С. Библиография русских надписей XI-XV вв. М.-Л., 1936.
- ОБС - Описание местечек и сел, принадлежащих Барскому староству в люстрации 1565 г. - АрхКВР 7/II. Киев, 1890.
- ОВЗ - Описание Винницкого замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОЖЗ - Описание Житомирского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОКанЗ - Описание Каневского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОКЗ - Описание Киевского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОКРЗ - Описи королівщин в руських землях XVI в. - Львів, 1895-1900. - Т. I-III.
- ОЛЗ - Описание Луцкого замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ООЗ - Описание Остерского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОЧерЗ - Описание Чернобыльского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.
- ОЧЗ - Описание Черкасского замка 1552 г. - АрхКВР 7/I. Киев, 1886.

- Пам. - Памятники, изданные Временной комиссией для разбора древних актов. - Киев, 1852. - Т. III.
- ПГ - Поминик Городища XV-XVI ст.
- ПИ - Палеографический избороик. Материалы по истории южнорусского письма в XV-XVIII вв., изданные Киевской комиссией для разбора древних актов. Киев, 1899. Вып. 1.
- Р. - Реестра всего Войска запорожского... составленные 1649 года, октября 16 дня и изданные по подлиннику О.М.Бодянским. - М., 1875.
- РФА - Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России. СПб., 1903. - Т. III.
- РИБ - Русская историческая библиотека. Литовская метрика. - Пб., 1903. - Т. XIX; Пб., 1910. - Т. XXVII.
- Роз. - Южнорусские грамоты (Собр. В.Розовым). - Киев, 1917. - Т. I.
- СБУД - Соціальна боротьба в місті Львові в XVI-XVIII ст. Збірник документів. Під ред. Я.П.Кіся. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1961.
- СВІД - Словник власних імен людей (українсько-російський і російсько-український). Четверте видання виправлене і доповнене. Уклали: Левченко С.П., Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. За редакцією Скрипник Л.Г. К.: Наук. думка, 1972.
- Ср. - Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка. - СПб., 1893-1903. - Т. I-3.
- ССУМ - Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. - К.: Наук. думка, 1977-1978. - Т. 1-2.
- СУМ - Словник української мови. - К.: Наук. думка, 1970-1980. - Т. I-XI.
- Тимч. - Історичний словник українського язика. А-Ж. Зредагував проф. С.Тимченко. - Харків-Київ, 1930. - Т. I.
- Туп. - Тупиков Н.М. Словарь древнерусских личных собственных имен. - В кн.: Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. - СПб., 1903. - Т. 6.
- УИ - Университетские известия, год 25. - Киев, 1835, № 2.
- ЦБАН Лит.РСР - Центральна бібліотека Академії наук Лит. РСР. - Фонд 16, оп. 29, спр. 2.
- ЦДАК - Центральний державний історичний архів УРСР у Києві, ф. 220, оп. 1, спр. 4; ф. 221, оп. 1, спр. 57, 538.

- ЦДАЛ - Центральний державний історичний архів УРСР у Львові, ф. 129, оп. I, спр. 8, II, 15, 39, 58, 115, 123, 131, 221, 232, 239, 408, III 5, III 7, III 24, III 27, III 28, III 30, III 33; ф. 14, оп. I, спр. 96; ф. 18, оп. 181, спр. 2.
- ЦИОНЛ - Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. Киев, 1892. - Т. VI; Киев, 1894. - Т. VIII; Киев, 1903. - Т. XVII.
- Шух. - Шухевич В. Гуцульщина. Матеріали до українсько-руської етнології. - Львів, 1904. - Т. VII.
- Юр. - Юридика монастиря св. Георгія (Крія) (юридичні записи XVI-XVII ст.). - Бібліотека Львівського музею українського мистецтва, № 140.
- AGZ - Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardynskiego we Lwowie. - Lwów, 1868-1935. - T. I-XXV.
- AS - Archiwum książek Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. - Lwów, 1887, t. 1; Lwów, 1890, t. III-IV; Lwów, 1910, t. VI-VII.
- Balz. - Balzer O. Regestr złoczynców Grodu Sanockiego 1554-1630. - Lwów, 1891.
- BD - Documentele lui Ștefan cel Mare, publicate de Ioan Bogdan. București, 1913. - Vol. I-II.
- BP - L. Białkowski. Podole w XVI wieku. Rysy społeczne i gospodarcze. - Warszawa, 1920.
- Cost. - Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu. - Iași, 1931-1932. - Vol. I-II.
- Cost.S. - Documente moldovenesti dela Ștefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu (Supliment la documentele lui Ștefan cel Mare, de I. Bogdan). - Iași, 1933.
- KSWW - Księga sądowa wsi Wary (1449-1623). Opracował i wydał L. Łysiak. - Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971.
- Mon. - Monumenta Confraternitatis Stauropegianaе Leopoliensis. Edidit W. Milkowicz. - Leopoldis, 1895, t. I.
- SG - Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1880-1895. - T. I-XIV.
- SL - Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde. Lwów, 1854-1860, t. I-VI.

- SSNO - Słownik staropolskich nazw osobowych, pod red. W. Taszyckiego. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdansk, 1965-1978. - T. I-V.
- Svob. - Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. - Praha, 1964.
- ŽD - Źródła dziejowe. - Warszawa, 1877, t. VI; 1889, t. XIX; 1894, t. XX-XXI.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ЛЕНІН В.І. Про державу. - Повне збір. творів, т. 39, с. 60-78.
2. АРЦИХОВСКИЙ А.В., БОРКОВСКИЙ В.И. Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1955 г.). - М.: Изд-во АН СССР. - 1958. - 152 с.
3. АРЦИХОВСКИЙ А.В., ТИХОМИРОВ М.Н. Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1951 г.). - М.: Изд-во АН СССР. - 1953. - 68 с.
4. БЕВЗЕНКО С.П. З історії української ономастики (на матеріалах Харківського перепису 1660 р.). - Доп. та повідомл. Ужгород. ун-ту. Сер. філол. наук. 1961, вип.7, с. 65-69.
5. БЕВЗЕНКО С.П. Історична морфологія української мови. - Ужгород : Закарп. обл. вид-во, 1960. - 416 с.
6. БЕЗПАЛЬКО О.П., БОЙЧУК М.К., ЖОВТЮБЮХ М.А. та ін. Історична грамати́ка української мови. - К.: Рад. школа, 1962. - 510 с.
7. БІРЦЛА М.В. Беларуская антрапані́мія : Уласныя і́мёны, і́мёны-мянушкі, і́мёны па бацьку, прозвішчы. - Мінск: Навука і тэхніка, 1960. - 328 с.
8. БІРЦЛА М.В. Беларуская антрапані́мія. 2. Прозвішчы, утварэння ад апелятыўнай лексікі. - Мінск: Навука і тэхніка, 1969. - 506 с.
9. БІРЦЛА М.В. Беларускія антрапані́мічныя назвы ў іх адносінах да антрапані́мічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай). - Мінск: Вид-ва АН БССР, 1963. - 58 с.
10. БІРЦЛА М.В. Эмацыянальнаеазначныя формы ўласных асабовых мужчынскіх імен у XVI-XVIII ст. - В кн.: Беларускае і славянскае мовазнаўства : Да 75-годдзя акадэміка АН БССР К.К.Крапівы. Мінск : Навука і тэхніка, 1972, с. 84-98.
11. БОРКОВСКИЙ В.И., КУЗНЕЦОВ П.С. Историческая грамматика русского языка. - М.: Наука, 1965. - 555 с.
12. ВЕСЕЛОВСКИЙ С.Б. Ономастикон : Древнерус. имена, прозвища и фамилии. - М. : Наука, 1974. - 382 с.
13. ВЫСОЦКИЙ С.А. Средневековые надписи Софии Киевской : /По материалам граффити XI-XVII вв./ - Киев: Наук. думка, 1976. - 455 с.
14. ГОЛУБЕВ С.Т. Древний помяник Киево-Печерской Лавры (конца ХУ и начала ХУІ столетия). - Чтения в историческом обществе Нестора Летописца, Киев, 1892, кн. 6. Приложение, с. 1- 88.
15. ГОНЧАРОВ В.І. З історії термінів невод і сак. - Мовознавство, 1982, № 3, с. 60-63.

16. ГРИБЛАТ М.Я. Анамастыка як крыніца вывучэння гісторыі і этнаграфіі беларускага народа (па матэрыялах беларускіх прозвішчаў). - В кн.: Матэрыялы да ІУ Міжнар. з'езда славістаў. Мінск, 1958, с. 3-23.
17. ГУМЕЦЬКА Л.Л. З прыводу асобовай назвы Гостыя в Новгород-скай грамоті № 9. - В кн.: Територіальні діалекты і власні назвы. К.: Наук. думка, 1965, с. 238-246.
18. ГУМЕЦЬКА Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови ХІУ-ХУ ст. - К.: Вид-во АН УРСР, 1958. - 298 с.
19. ГУМЕЦЬКА Л.Л. Ономастичний формант *-ят-* в українській мові. - Слов. мовознавство, 1962, 4, с. 17-32.
20. ФИМЕНКО А. Турбаевская катастрофа. - Киев. старина, 1891, т. 32, с. 373-401.
21. ЖЕЛЕЗНЯК И.М. Очерк сербохорватского антропонимического словообразования. - Киев: Наук. думка, 1969. - 130 с.
22. ЗАЛЕСЬКИЙ А.М. Спостереження над українськими прізвищами ХVII ст. /на матеріалі інвентаря с. Перегінське/. - Дослідження і матеріали з укр. мови, 1964, 4, с. 133-144.
23. ИЛЧЕВ С. Речник на личните и фамилни имена у българите. София: Вид-во БАН, 1969. - 628 с.
24. ИСТОРИЧЕСКИЕ материалы из архива губернского правления. - Киев, 1885. - Вып. 9. - 120 с.
25. КАТАЛОГ документів Київської археографічної комісії, 1369-1899. - К.: Наук. думка, 1971. - 676 с.
26. КЕРНИЦЬКИЙ І.М. Система словозміни в українській мові. - К.: Наук. думка, 1967. - 288 с.
27. КЕРСТА Р.Й. Антропоніми - основа вивчення лексики, що характеризує особисті властивості людини. - В кн.: З історії української лексикології. К.: Наук. думка, 1980, с. 200-212.
28. КЕРСТА Р.Й. Особові назви, утворені від загальних назв, на означення професії, роду заняття (на матеріалі пам'яток української мови ХVI ст.). - У кн.: Питання історії української мови. К.: Наук. думка, 1970, с. 141-158.
29. КОВАЛИК І.І. Словотвір особових імен в українській мові (здвібно-пестливі утворення). - В кн.: Територіальні діалекти і власні назви. К.: Наук. думка, 1965, с. 216-225.
30. КОМІАН О.С. Міста України в другій половині ХVII ст. - К.: Вид-во АН УРСР, 1963. - 388 с.
31. КРАКАЛІЯ Л.В. Антропонимия советской Буковины: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. - Черновцы, 1974. - 22 с.
32. КРАКАЛІЯ Л.В. До питання класифікації буковинських антропонімічних варіантів. - Мовознавство, 1974, № 2, с. 53-58.
33. КРЫМСКИЙ А. Древнекиевский говор. - Изв. Отд-ния рус. яз. и словесности, 1906, т. 11, кн. 3, с. 368-411.
34. КРЫМСКИЙ А. Украинская грамматика. - М., 1907-1908. - Т. 1, 546 с.; Т. 2, вып. 1, 144 с.
35. КРИП'ЯКЕВИЧ І. Львівська Русь в першій половині ХVI віку. - Зап.наук. т-ва ім.Шевченка, 1907, 77, с. 77-106.

36. КУПЧИНСЬКИЙ О.А. Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень : (Геогр. назви на -ичі). - К. : Наук. думка, 1981. - 252 с.
37. ЛУК'ЯНК К.М. Словотвір здрібніло-пестливих власних імен у буковинських говірках. - В кн.: Міжвуз. наук. конф. з питань укладання обл. діалект. словників (23-25 січ. 1960 р.) : Тези доп., Чернівці, 1960, с. 44-47.
38. МАТВІЯС І.Г. Іменник в українській мові. - К.: Рад. школа, 1974. - 184 с.
39. МОВОЗНАВСТВО на Україні за п'ятдесят років. - К.: Наук. думка, 1967. - 454 с.
40. МОРОШКІН М.Я. Славянский именовслов, или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. - СПб., 1867. - 213с.
41. НЕДІЛЬКО О.Д. Антропонимия северной части Левобережной Украины: (Вторая половина XVII - первая половина XVIII вв.). Автореф. дис...канд.филол. наук. - Киев, 1969. - 29 с.
42. НЕДІЛЬКО О.Д. Антропонімія північної частини Лівобережної України:(Друга половина XVII - перша половина XVIII ст.). - К., 1969.
43. НИКОНОВ В.А. География русских суффиксов. - Onomastica, 1959, т. 5, з. 2, с. 321-345.
44. НИКОНОВ В.А. Задачи и методы антропонимики. - В кн.: Личные имена в прошлом, настоящем, будущем : Пробл. антропонимики. М.: Наука, 1970, с. 33-56.
45. НИКОНОВ В.А. Имя и общество. - М.: Наука, 1974. - 278 с.
46. НИКОНОВ В.А. Русская адаптация иноязычных личных имен. - В кн.: Ономастика. М. : Наука, 1969, с. 54-78.
47. НИКОНОВ В.А. Формы русских фамилий. - In : Studia językoznawcze, poświęcone doktorowi Stanisławowi Rospondowi. Wrocław, 1966, с. 316-325.
48. НИКОНЧУК М.В. Про словотворчу специфіку житомирсько-поліських говірок. - В кн.: Питання словотвору східнослов'янських мов : Матеріали міжвуз. респ. наук. конф. К. : Наук. думка, 1969, с. 104-106.
49. НІМЧУК В.В. Українська ономастика термінологія (проект.) .. Повідомл. укр. ономаст. комісії, 1966, вип. I, с. 24-43.
50. НІМЧУК В.В. Українські прізвища з суфіксом -⁽⁹⁾ук, -чук та етимологічно споріднені утворення. - В кн.: Українська діалектологія і ономастика. К.: Наук. думка, 1964, с. 194-210.
51. ОХРИМОВИЧ В. Знадоби до пізнання народніх звичаїв і поглядів правних. - Житє і слово, 1895, 5, с. 296-307.
52. ПАЛАТИНА В.В. К вопросу о локальности русских антропонимов конца XVI - XVII вв. - В кн.: Вопросы русского языка и его говоров. Томск, 1968, с. 83-92. (Тр. Том. ун-та; Т. 197).
53. ПАНЬКЕВИЧ І. Дві лемківські грамоти з початку XVI століття. - Slavia, 1954, роč. 23, сеš.1, с. 23-46.
54. ПЕТРОВСКИЙ Н.А. Словарь русских личных имен. - М.: Сов.энцикл., 1966. - 384 с.

55. ПЕТРОВСКИЙ Н.М. О новгородских "словѣнах". - Изв. Отд-ния рус. яз. и словесности, 1922, т. 25, 356-389.
56. ПОЛНЫЙ христианский месяцеслов. - Киев, 1845. - 500 с.
57. РЕДЬКО Ю.К. Довідник українських прізвищ. - К. : Рад. школа, 1969. - 255 с.
58. РЕДЬКО Ю.К. Словотворчі типи українських прізвищ, утворених від особових власних імен. - Наук. зап. Львів. пед. ін-ту, 1959, т. 12, с. 26-41.
59. РЕДЬКО Ю.К. Сучасні українські прізвища. - К. : Наук. думка, 1966. - 216 с.
60. РОСПОНД С. Структура и классификация древневосточнославянских антропонимов (имена). - Вопр. языкознания, 1965, № 3, с. 16-22.
61. САМІЙЛЕНКО С.П. Нариси з історичної морфології української мови. - К. : Рад. школа, 1964, Ч. I. 234 с.
62. СЕЛИЩЕВ А.М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. - Учен. зап. Моск. ун-та, 1948, вып. 128, с. 128-152.
63. СЕЛЬВИНА Р.Л. Об одной диалектной особенности лично-именного словообразования в языке Новгородских писцовых книг XV-XVI в. - Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10, 1972, № 3, с. 72-76.
64. СИМИНА Г.Я. Бытовые варианты личных имен (по материалам древних письменных памятников и современной антропоники Пинежья). - В кн.: Антропонимика. М.: Наука, 1970, с. 189-194.
65. СМОЛИЦКАЯ Г.П. Ономастика к картотеке ДРС. - Пробл. слав. ист. лексикологии и лексикографии, 1975, вып. 4, с. 53-56.
66. СОБОЛЕВСКИЙ А. К истории малорусского наречия. - Рус. филол. вестник, Варшава, 1910, т. 93, с. 106-113.
67. СУДНІК М.Р. Слоўнік асабовых уласных імен. - Мінск: Навука і тэхніка, 1965. - 112 с.
68. СУПЕРАНСКАЯ А.В. Как Вас зовут? Где Вы живете? - М.: Наука, 1964. - 96 с.
69. СУПЕРАНСКАЯ А.В. Общая теория имени собственного. - М.: Наука, 1973. - 366 с.
70. СУПЕРАНСКАЯ А.В. Структура имени собственного (фонология и морфология). - М.: Наука, 1969. - 208 с.
71. СУХОМЛИН И.Д. Основы полтавской ономастики: Автореф. дис.... канд. филол. наук. - Харьков, 1964. - 20 с.
72. СУХОМЛИН И.Д. Питання антропоніміки в українській мові. - Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1975. - 110 с.
73. ТИМОШЕНКО П.Д. Значення ономастики для досліджень з історичної граматики української мови. - В кн.: Питання ономастики. К.: Наук. думка, 1965, с. 68-76.
74. ТКАЧЕНКО О.Б. Українські прізвища з суфіксом -енко та споріднені утворення: (Питання походження). - В кн.: Словомовознавство, 1958, т. 2, с. 38-53.

75. ТОЛКАЧЕВ А.И. К истории словообразования форм со значением субъективной оценки (квалитативов) личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI-XV вв. - В кн.: Этимология, 1973. М.: Наука, 1975, с. 109-130.
76. ТОЛКАЧЕВ А.И. К истории словообразования форм со значением субъективной оценки (квалитативов) личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI-XV вв. - В кн.: Этимология, 1975. М.: Наука, 1977, с. 98-128.
77. ТОЛКАЧЕВ А.И. К истории словообразования форм со значением субъективной оценки (квалитативов) личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI-XV вв. - В кн.: Историческая ономастика. М.: Наука, 1977, с. 72-130.
78. ТОЛКАЧЕВ А.И. Основные факторы фонетических изменений в заимствованных греко-христианских именах в древнерусском языке. - В кн.: Славянское языкознание: VII Междунар. съезд славистов (Варшава, авг. 1973 г.), Докл. сов. делегации. М.: 1973, с. 252-271.
79. УКРАЇНА перед визвольною війною 1648-1654 рр.: Зб. документів. - К.: Укрполітвидав, 1946. - 256 с.
80. УКРАЇНЬСЬКА РСР: Адм.-тер. поділ. - К.: Укрполітвидав, 1946. - 1064 с.
81. УНБЕГАУН Б.О. Аканье в русских фамилиях. - В кн.: Русское и славянское языкознание (к 70-летию члена-корреспондента АН СССР Р.И. Аванесова). М.: Наука, 1972, с. 261-267.
82. УСПЕНСКИЙ Б.А. Из истории русских канонических имен. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. - 334 с.
83. УСЦІНОВІЧ А.К. Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV-XVIII ст.) - Мінск. Навука і тэхніка, 1975. - 176 с.
84. ФАСМЕР М. Этимологический словарь русского языка. - М.: Прогресс, 1964-1971. - Т. I-3.
85. ФРАНКО І. Причинки до української ономастики. - Львів, 1905. - 34 с.
86. ФРАНЧУК В.Ю. Українські особові назви XVII ст. - В кн.: Питання ономастики. К.: Наук. думка, 1965, с. 252-256.
87. ХУДАШ М.Л. Афераза як засіб антропонімізації деяких українських іменотворчих суфіксів: (До критеріїв етимологізації укр. прізвищ, прізвицьк). - В кн.: Тези доп. та повідомл. міжвуз. наук. конф. з питань східнослов. імен. словотвору. К., 1974, с. 91-92.
88. ХУДАШ М.Л. До питання про хронологізацію та територіальну диференціацію українських антропонімічних формантів (суфікс -енко). - В кн.: Питання української літературної мови і територіальних діалектів: Тези доп. та повідомл. К.: Наук. думка, 1972, с. 175-176.
89. ХУДАШ М.Л. З історії української антропонімії. - К.: Наук. думка, 1977. - 236 с.

90. ХУДАШ М.Л. З історії формування і становлення українських прізвищ. - Мовознавство, 1969, № 2, с. 37-46.
91. ХУДАШ М.Л. Из спостережень над українськими козацькими особовими назвами-композитами середини XVII ст. - В кн.: Ономастика. К.: Наук. думка, 1966, с. 136-145.
92. ХУДАШ М.Л. Складні українські особові назви середини ХVII ст. - В кн.: Питання історії української мови. К.: Наук. думка, 1970, с. 153-175.
93. ХУДАШ М.Л. Українські козацькі особові назви (композити і словосполучення) в середині ХVII ст. - Дослідження і матеріали з укр. мови, 1964, т. 6, с. 146-157.
94. ЧЕРНЫШЕВ В.И. Несколько замечаний об украинских и русских личных именах. - Мовознавство, 1948, т. 6, с. 60-70.
95. ЧЕРНЫШЕВ В.И. Русские уменьшительно-ласкательные имена. - Рус. яз. в школе, 1947, № 4, с. 20-27.
96. ЧИЧАГОВ В.К. Вопросы русской исторической ономастики (об отношении русских имен к греческим в русском языке XV-XVII вв.). - Вопр. языкознания, 1957, № 6, с. 64-80.
97. ЧИЧАГОВ В.К. Из истории русских имен, отчеств и фамилий: (Вопросы русской исторической ономастики XV-XVII вв.). - М.: Учпедгиз, 1959. - 128 с.
98. ЧУЧКА П.П. Антропонімія Закарпаття: Вступ та імена. Конспект лекцій. - Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 1970. - 103 с.
99. ЧУЧКА П.П. Закарпатські відетнонімі прізвища. - В кн.: Питання сучасної ономастики. К.: Наук. думка, 1976, с. 127-132.
100. ЧУЧКА П.П. Названия мужчин по их родителям в украинских говорах Закарпатья. - В кн.: Совец. по общеславян.-гвист. атласу. (Воронеж, 11-16 сент. 1974 г.): Тез. докл. Воронеж, 1974, с. 166-167.
101. ЧУЧКА П.П. Особові імена в усному мовленні (розмовні варіанти українських особових імен). - В кн.: Українське усне літературне мовлення. К.: Наук. думка, 1967, с. 175-186.
102. ЧУЧКА П.П. Сучасні вмотивовані прізвиська і словотворча структура прізвищ. - In: Zasedanie Medzinár. komis. pre slovan. onomastiku a V. Sloven. onomastická konf. (Prešov 3. - 7. mája 1972): Zb. materiál. Bratislava, 1976, с. 83-88. (Zb. ped. fak. v Prešove univ. P.J. Šafárika v Košiciach; R.12. Zv.3).
103. ЧУЧКА П.П. Функціонування прізвищ у літературному мовленні на Закарпатті. - В кн.: Усне побутове літературне мовлення. К.: Наук. думка, 1970, с. 81-89.
104. ШАХМАТОВ О., КРИМСЬКИЙ А. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської стародавньої українщини XI-XVIII вв. - К., 1922. - 208 с.
105. ШЕВЧЕНКО Ф.П. Політичні та економічні зв'язки України з Росією в середині ХVII ст. - К.: Вид-во АН УРСР, 1969. - 500 с.
106. ШИЛО Г.Ф. Власні особові імена в усному мовленні. - В кн.: Усне побутове літературне мовлення. К.: Наук. думка, 1970, с. 68-81.

107. ЯРОШЕНКО В. Українська мова в молдавських грамотах ХІУ-ХУ вв. - В кн.: Збірник комісії для дослідження історії української мови. К., 1931, т. 1, с. 270-292.
108. ЯСТРЕБОВ В. Малорусские прозвища Херсонской губернии : Этногр. очерк. - Одесса, 1893. - 17 с.
109. BYSTRON J. St. Nazwiska polskie. - Lwów, 1927. - 244 s.
110. CONSTANTINESCU N. Dictionar onomastic Romînesc. - Bucureşti, 1963. - 469 s.
111. LINDERT B. Patronimica typu -enię. - Onomastica, 1959, r.5, z.2, s. 409-414.
112. LINDERT B. Przyrostki używane w funkcji patronimicznej na terenie województwa lubelskiego. - JP, 1966, 46, N 4, s. 284-292.
113. LINDERTÓWNA B. W sprawie zasięgu terytorialnego patronimików typu -g nom.pl. -ęta. - In: Studia linguistica in honorem Thaddei Lehr-Spławiński. Warszawa, 1963, s. 105-108.
114. MIKLOSICH Fr. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. - Vindobonae, 1862-1865.
115. MILEJKOWSKA H. Przyczynek do badań nad imionami własnymi mieszkańców Nowogrodu na przełomie XVI i XVII wieku (na podstawie nowogrodzkich ksiąg kabalnych). - Slavia orientalis, 1962, r. 11, N 3, s. 367-394.
116. ROSPOND S. Słownik nazwisk śląskich. A - F. - Wrocław etc., 1967. - T.1. 266 s.
117. ROSPOND S. Wit Stwosz: językowe. - Wrocław, 1966. - 176 s.
118. SKULINA T. Staroruskie imiennictwo osobowe. - Warszawa etc., 1973-1974. - Cz.1-2.
119. Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenical. - Praha, 1965. - T. 9, 10; 1972.-T. 23.
120. SŁOWNIK praszowiński.. - Wrocław etc., 1974-1981. - T. 1-4.
121. SMOCZYŃSKI P. O semantycznych i morfologicznych właściwościach sufiksu -ski w nazwiskach polskich. - In: Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi. Wrocław, 1966, s.435-443.
122. SMOCZYŃSKI P. Słowiańskie imiona pospolite i własne z podstawowym -ch- w części sufiksальной. - Łódź, 1963. - 112 s.
123. SMOCZYŃSKI P. Słowiańskie nazwiska patronimiczne. - Z pol. studiów slawist. Językoznawstwo, 1968, ser.3, s.245-256.
124. SVOBODA J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. - Praha, 1964. - 318 s.
125. SVOBODA J. Ukázka zpracování slovníku staročeských osobních jmen. - Zpravodaj místopisné komise CSAV, 1968, R.9, č. 3, s. 374-388.
126. WOLNICZ-PAWŁOWSKA E. Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim. - Wrocław etc., 1978. - 140 s.
127. ZARĘBA A. Polskie imiona ludowe. - Onomastica, r. 5, z.2, 1959, s. 373-408.

З М І С Т

Вступ	3
Способи і засоби ідентифікації особи	7
Християнські чоловічі імена та їх народні варіанти	41
Додаток. Українські народні варіанти християнських імен ХУІ ст.	102
Список скорочень використаних джерел	139
Список літератури	145

АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНСКОЙ ССР
Институт общественных наук

Розалія Мосифовна Керста
УКРАИНСКАЯ АНТРОПОНИМИЯ ХУІ в.
Мужские именованія
(На украинском языке)

Затверджено до друку вченою радою
Института суспільних наук АН УРСР

Редактор О.А.Дітель, Л.П.Марченко
Оформлення художника Г.М.Балона
Художній редактор І.М.Галушка
Технічний редактор І.Ю.Алексашина
Коректори Є.І.Мазниченко, Н.Ю.Скульська

Інформ. бланк № 6524

Підп. до друку 04.05.84. БФ 03403. Формат 60x84/16. Папір офс. №1.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 8,84. Ум. фарбо-відб. 9,08. Обл.-вид. арк.
9,35. Тираж 750 пр. Зам. 4-340 Ціна 1 крб. 10 к.

Видавництво "Наукова думка". 252601 Київ 4, вул. Репіна, 3.
Київська книжкова друкарня наукової книги. 252004 Київ 4,
вул. Репіна, 4.

31
1 крб. 10 к.

НАУКОВА ДУМКА